

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE'DE GÜVENLİK AÇISINDAN ASİMETRİK TEHDİT ALGISI
(SURİYE VE IRAK BAĞLAMINDA 1991'DEN GÜNÜMÜZE)**

ERHAN YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2019-İZMİR

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE GÜVENLİK AÇISINDAN ASİMETRİK TEHDİT ALGISI
(SURİYE VE IRAK BAĞLAMINDA 1991'DEN GÜNÜMÜZE)

ERHAN YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dr. Öğr. Üy. KENAN KIRKPINAR

Danışman

2019-İZMİR

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı A.İ.İ.T .Yüksek Lisans programı **2013880120** numaralı öğrencisi **Erhan YILMAZ** ile ilgili Yüksek Lisans tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır
Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Başak OCAK
Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI

Dokuz Eylül Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9 maddesi uyarınca Enstitü Yönetim Kurulu'nun 18/06/2019 tarih ve 1027/35 sayılı kararı ile oluşturulan Tez sınav jürimiz tarafından incelenen "**Türkiye'de Güvenlik Açısından Asimetrik Tehdit Algısı (Suriye ve Irak Bağlamında 1991'den Günümüze)**" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 25/06/2019 tarihinde saat: 16.00 'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında düzeltme kararı verilmiştir. Aynı jürimiz 18/11/2019 tarihinde saat 10.00 da yeniden toplanmış ve teze ilgili aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL edilmesine

Oy Birliği ile

BAŞARI NOTU: (95)

RED edilmesine

Salt Çoğunlukla

(**) DÜZELTME verilmesine

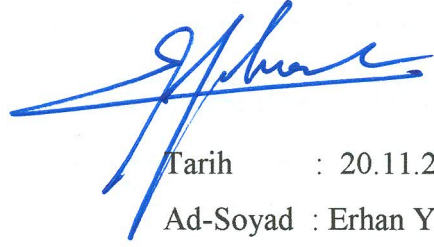
Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Kenan KIRKPINAR	
Üye	Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK	
Üye (Diğer Üniversite)	Dr. Öğr. Üyesi Taner BULUT	

ONAY

Doç. Dr. Başak OCAK
Müdür V.

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Güvenlik Açısından Asimetrik Tehdit Algısı (Suriye ve Irak Bağlamında 1991’den Günümüze)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih : 20.11.2019

Ad-Soyad : Erhan YILMAZ

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10252755
Yazar Adı / Soyadı	ERHAN YILMAZ
T.C.Kimlik No	10678735388
Telefon	5064793547
E-Posta	eylmz00@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Türkiyede Güvenlik Açısından Asimetrik Tehdit Algısı(Suriye ve Irak Bağlamında 1991'den Günümüze)
Tezin Tercümesi	Perception of Asymmetrical Threat in Turkey in Terms of Security (In the Context of Iraq and Syria Since 1991 to the Present)
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	143
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ KENAN KIRKPINAR
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

20.11.2019

İmza:.....

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Soğuk Savaş sonrasında günümüze Irak ve Suriye coğrafyasında doğup Türkiye'nin güvenliğine etki eden terör olaylarını araştırmak ve Türkiye'nin sınır güvenliği ile ilgili alabileceği askeri tedbirler hakkında fikir sunmaktır. Asimetrik tehdit bir kavram olarak ilk defa 1975 yılında kullanılmasına rağmen içerik olarak savaşın tarihi ile eşdeğer bir geçmişe sahiptir. 11 Eylül saldırılarından itibaren sıklıkla kullanılmaya başlayan asimetri Irak ve Suriye coğrafyalarından Türkiye'ye yöneltilen bir tehdit haline gelmiştir.

Tezin hazırlanmasında “Savaşı ne kadar iyi tanır ve tanıtırsek o kadar engelleyebiliriz” önermesinin devamı niteliğinde olan “Asimetrik tehditleri ne kadar iyi tahlil edebilirsek o kadar azaltabilir, devletin ve milletin huzur ve güvenliğini o kadar sağlayabiliriz” fikrinden yola çıkılmıştır. Konuyla ilgili yazılmış olan yüksek lisans ve doktora tezleri araştırılmış, Türkçe ve İngilizce kitap ve makaleler incelenmiş, yazılı ve görsel basındaki kaynaklardan istifade edilmiştir.

Bu kapsamda öncelikle milli güvenlik ve asimetrik harp kavramları tanımlanarak aralarındaki ilişki açıklanmaya çalışılmış, devamında Soğuk Savaş sonrası dönemde savaşın değişimi üzerinde durulmuş ve 1991'den günümüze kadar olan süreçte Irak ve Suriye coğrafyalarında Türkiye'ye yönelik oluşan asimetrik tehditler ve söz konusu tehditleri doğrudan ya da dolaylı yöntemlerle meydana getiren aktörler tahlil edilmiş, oluşan tehditler karşısında Türkiye'nin almış olduğu güvenlik tedbirleri tarihsel anlayış içerisinde incelenmiştir. Irak ve Suriye coğrafyalarından kaynaklanmayan tehditlerin değerlendirmeleri bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

Bir problemin çözülmesi için öncelikle problemin doğru bir şekilde tanımlanması ve olduğu gibi anlaşılması gerekmektedir. Bir hastalıktan kurtulmanın yolu nasıl öncelikle doğru teşhis konulması ve uygun bir tedavi yönteminin belirlenmesinden geçiyor ise devletin ve milletin huzur ve güvenliğinin sağlanmasının yolu da öncelikle onu yok etmek isteyen aktörlerin ve tehditlerin gerçekçi olarak algılanmasından ve çeşitli metot ve tekniklerle tanımlanan tehditlerin uygun vasıta ve kaynaklarla bertaraf edilmesinden geçmektedir.

Bu çalışma, 1991'den itibaren Türkiye'nin Suriye ve Irak bağlamında terör odaklı asimetrik tehdit algılamalarını ve son gelişmeler de dahil olmak üzere bu tehditlere yönelik dönem dönem alınan tedbirleri kapsamakta ve yeni tehditlere karşı çözüm önerileri sunmaktadır. Çalışma tamamen açık kaynaklardan istifade ile hazırlanmıştır.

ABSTRACT

Purpose of this study is to search terrorist attacks against Turkey's security that borns in the geography of Iraq and Syria in the Post Cold War Era and to give an idea about how Turkey can take further military measures on security border issues. Although as a new concept, the term "asymmetric threat" was first used in 1975, as a content it has the same past with the history of warfare. Asymmetry was used more often after 9/11 attacks and it turned out to be new threat coming from Syrian and Iraqi territories.

This study starts with the idea of "We can provide national security better and reduce asymmetric threats successfully if we can perceive the threats from a realistic perspective" as a continuation of the idea "We can prevent wars more, if we can understand and explain wars deeply."

Related master theses and doctorate theses have been checked, books and articles in Turkish and English have been searched, and also written and visual press are benefited.

At first, national security and asymmetric warfare is described including relations between, and then changing character of war in post Cold War era is studied, after that in a historical understanding, the impacts of asymmetric threats stemming from Iraq and Syrian territories are examined. Threats that don't come from Iraqi or Syrian territories are excluded from this study.

This study contains Turkey's perceptions about asymmetric threats and measures since 1991 related to Syrian and Iraqi territories according to periods including the latest operations, and also gives ideas about solutions on how new threats can be faced. Only open sources are benefited for this study.

TÜRKİYE’DE GÜVENLİK AÇISINDAN ASİMETRİK TEHDİT ALGISI (SURIYE VE IRAK BAĞLAMINDA 1991’DEN GÜNÜMÜZE)

İÇİNDEKİLER

Özet.....	IV
Abstract.....	V
İçindekiler	VI
Kısaltmalar.....	X
Şekil, Tablo ve Haritalar	XI
Önsöz.....	XII
Giriş.....	1

I. BÖLÜM: KAVRAM VE TARİHÇE

1. Milli Güvenlik ve Asimetrik Tehdit.....	3
1.1. Güvenlik Kavramı	3
1.1.1. Güvenlik.....	3
1.1.2. Milli Güvenlik.....	8
1.1.3. Risk ve Tehdit.....	11
1.1.4. Strateji.....	12
1.1.5. Harp.....	16
1.1.6. Harekat	17
1.1.7. Terörizm.....	19
1.1.8. Vekalet Savaşı	21
1.2. Asimetrik Tehdit ve Asimetrik Harp.....	28
1.2.1. Asimetrik Tehdit	28
1.2.2. Asimetrik Tehditin Kapsamı.....	32
1.2.2.1. Siber Tehditler.....	32
1.2.2.2. Psikolojik Tehditler.....	34
1.2.2.3. Ekonomik Tehditler.....	36
1.2.2.4. Sosyolojik Tehditler.....	37
1.2.2.5. Teknolojik Tehditler.....	39
1.2.2.6. Politik Tehditler	40

1.2.2.7. Çevresel Tehditler.....	41
1.2.2.8. Askeri Tehditler.....	42
1.2.2.9. Terör Tehditi.....	44
1.2.3 Asimetrik Harp (Savaş)	45

II. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SAVAŞIN DEĞİŞİMİ

2. Geçmişten Günümüze Savaşın Değişen Karakteri.....	48
2.1. Savaşın Nesilleri.....	48
2.1.1. Birinci Nesil Savaş (1648-1860).....	48
2.1.2. İkinci Nesil Savaş (1860-1918).....	49
2.1.3. Üçüncü Nesil Savaş (1918-1948).....	49
2.1.4. Dördüncü Nesil Savaş (1948-Günümüz).....	50
2.1.5. Beşinci Nesil Savaş (2001-Günümüz).....	51
2.1.6. Hibrit Savaş	52
2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Savaşın Değişen Karakteri.....	55

III. BÖLÜM: IRAK COĞRAFYASINDAN TÜRKİYE'YE YÖNELİK ASİMETRİK TEHDİT DEĞERLENDİRMELERİ

3. Irak'ta Meydana Gelen Askeri Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Güvenliğine Yönelik Asimetrik Tehdit Algılamaları.....	57
3.1. 1991-2003 Arasındaki Dönemin Değerlendirilmesi.....	60
3.1.1. Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler.....	60
3.1.1.1. Devlet Niteliğindeki Aktörler	60
3.1.1.2. Devlet Dışı Aktörler.....	62
3.1.2. Körfez Savaşı.....	62
3.1.3. PKK Terör Örgütünün Eylemleri.....	63
3.1.4. Türkiye'nin Aldığı Askeri Tedbirler.....	71
3.1.4.1. Türk Ordusu'nun Irak'ın Kuzeyindeki Operasyonları	71
3.1.4.2. Türk Ordusu'nun Türkiye Sınırları İçindeki Operasyonları ve Sınır Güvenliği...79	

3.2. 2003-2011 Arasındaki Dönemin Değerlendirilmesi.....	83
3.2.1. Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler.....	83
3.2.1.1. Devlet Niteliğindeki Aktörler	83
3.2.1.2. Devlet Dışı Aktörler.....	85
3.2.2. Irak Savaşı (2003).....	86
3.2.3 Terör Örgütlerinin Eylemleri.....	86
3.2.4. Türkiye'nin Aldığı Askeri Tedbirler.....	88
3.2.4.1. Türk Ordusu'nun Irak'ın Kuzeyindeki Operasyonları.....	88
3.2.4.2. Türk Ordusu'nun Türkiye Sınırları İçindeki Operasyonları ve Sınır Güvenliği.....	89
3.3. 2011'den Günümüze Kadar Olan Dönemin Değerlendirilmesi	89
3.3.1.Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler.....	89
3.3.1.1.Devlet Niteliğindeki Aktörler	89
3.3.1.2. Devlet Dışı Aktörler.....	90
3.3.2.Türkiye'nin Aldığı Tedbirler.....	94
3.3.2.1. Türk Ordusu'nun Irak'ın Kuzeyindeki Operasyonları.....	94
3.3.2.2. Türk Ordusu'nun Türkiye Sınırları İçindeki Operasyonları ve Sınır Güvenliği..	98

IV. BÖLÜM: SURIYE COĞRAFYASINDAN TÜRKİYE'YE YÖNELİK ASİMETRİK TEHDİT DEĞERLENDİRMELERİ

4. Suriye'de Meydana Gelen Askeri Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Güvenliğine Yönelik Asimetrik Tehdit Değerlendirmeleri.....	106
4.1. 1991-1999 Arasındaki Dönemin Değerlendirilmesi.....	107
4.1.1. Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler.....	107
4.1.1.1. Devlet Niteliğindeki Aktörler	107
4.1.1.2. Devlet Dışı Aktörler.....	108
4.1.2. Türkiye'nin Aldığı Tedbirler ve Türk Ordusu'nun Suriye'ye Yönelik Faaliyetleri...	108
4.2. 1999-2011 Arasındaki Dönemin Değerlendirilmesi.....	108
4.3. 2011'den Günümüze Kadar Olan Sürecin Değerlendirilmesi	109
4.3.1. Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler.....	109
4.3.1.1.Devlet Niteliğindeki Aktörler	109
4.3.1.2. Devlet Dışı Aktörler.....	110
4.3.2. Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı.....	112

4.3.3. Türkiye'nin Aldığı Askeri Tedbirler ve Türk Ordusu'nun Suriye'ye Yönelik Faaliyetleri	114
4.3.3.1. Şah Fırat Operasyonu (22 Şubat 2015).....	114
4.3.3.2. Fırat Kalkanı Harekatı (24 Ağustos 2016 - 31 Mart 2017).....	115
4.3.3.3. Zeytin Dalı Harekatı (20 Ocak-18 Mart 2018).....	115
4.3.3.4. İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesi (12 Ekim 2017 – Halen).....	116
4.3.3.5. Türkiye-ABD Münbiç Birleşik Müşterek Kara Devriye Faaliyeti (Ekim 2018- Temmuz 2019).....	117
4.3.3.6. Türkiye-ADB Münbiç Birleşik Müşterek Hava Devriye Faaliyeti (Eylül 2019)	
4.3.3.7. Barış Pınarı Harekatı (9-18 Ekim 2019).....	117
Sonuç	120
Kaynakça	124

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
AWACS	: Air Warning and Control System
BİLGESAM	: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
EYP	: El Yapımı Patlayıcı
INTERPOL	: Uluslararası Polis Teşkilatı
İGAB	: İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesi
İHA	: İnsansız Hava Aracı
İKU	: İnsanlı Keşif Uçağı
KİS	: Kitle İmha Silahları
KYSEA	: Yunanistan Dış İşleri ve Savunma Hükümet Konseyi
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
MGSB	: Milli Güvenlik Siyaset Belgesi
MPRI	: Military Professional Resources Incorporate
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ORSAM	: Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SIPRI	: Stockholm International Peace Research Institute
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
STRATFOR	: ABD Stratejik Araştırma Şirketi
STRATİM	: Stratejik İletişim Merkezi
SWOT	: Strengh, Weakness, Opportunities, Threats
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜMAS	: Türkiye'nin Milli Askeri Stratejisi
UGK	: Ulusal Güvenlik Konseyi

ŞEKİL, TABLO VE HARİTALAR

Şekiller :

Şekil-1 : Güvenikleştirme Spektrumu

Şekil-2 : Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ve Türkiye'nin Milli Askeri Stratejisi

Şekil-3 : Askeri Şirketlerin Sınıflandırılmasında Mızrak Ucu Benzetmesi

Tablolar :

Tablo-1 : BMK 2396 ve Teröristlerin Seyahatlerinin Önlenmesi

Tablo-2 : Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Tablo-3 : SIPRI 2018 Yılı Raporu (Askeri Harcamalar)

Tablo-4 : Tarihsel Süreç İçerisinde Savaşın Nesilleri

Tablo-5 : Pençe Harekatında Kullanılan Araç ve Silahlar

Tablo-6 : 22 Temmuz 2015 Sonrasında Güneydoğu'da İcra Edilen Meskun Mahal Operasyon Verileri

Tablo-7 : Kentsel ve Diğer Arazi Türleri Arasında Bazı Farklılıklar

Tablo-8 : Kıran Operasyonları

Tablo-9 : Türkiye'ye Yönelik DAESH Saldırıları ve Zayıat Durumu

Haritalar :

Harita-1 : Irak ve Eyaletleri

Harita-2 : Sykes-Picot Anlaşması

Harita-3 : Irak Kuzeyindeki PKK Kampları ve Kararlılık ile Pençe Harekat Bölgeleri

Harita-4 : Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak'ın Kuzeyinde 1 Ocak 2015-Temmuz 2019 Arasındaki Dönemde İcra Ettiği Operasyonlar

Harita-5 : Suriye Siyasi Haritası

Harita-6 : Suriye'nin Kuzeyindeki Son Durum

ÖNSÖZ

Türkiye'ye yönelik askeri, politik, ekonomik, teknolojik, sosyolojik ve diğer pek çok alanda meydana gelen çok yönlü asimetrik tehdit algılamaları önemi giderek artan bir konu haline gelmektedir.

Bu çalışmada; güvenlik, savaş, asimetrik savaş, asimetrik tehdit, vekalet savaşları gibi konulara yönelik bir girizgah sonrasında 1991 yılından itibaren Irak ve Suriye coğrafyalarından Türkiye'nin güvenliğine yöneltilen asimetrik tehditlerin konuları, kapsamı ve etkileri araştırılmış, Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlamak amacıyla sınır içinde ve sınır ötesinde aldığı askeri tedbirler açık kaynaklardan istifade ile incelenmiştir.

Türkiye'nin sınır güvenliği kapsamında; derin kar ve şiddetli soğuklarda dağlarda, aşırı sıcaklarda ve çöl şartlarında, ormanlık alanda ve meskun mahallerde kısacası her türlü hava ve arazi şartlarında yıllardır büyük bir özveri ile gece gündüz demeden yürütmekte olduğu Teröristle Mücadele Harekatı tecrübesi çalışmanın özünü oluşturmaktadır.

Öğrencilik yıllarımdan itibaren her türlü konuda desteğini esirgemeyen komutanım ve öğretmenim Tuğgeneral (E.) Ali Vahit KUBİLAY'a, çalışmalarından feyzaldığım ve her daim desteğini hissettiğim Prof.Dr.Haldun YALÇINKAYA'ya, ORSAM Irak Çalışmaları Direktörü Sn. Bilgay DUMAN'a, bir Güneydoğu Gazisi olan değerli komutanım Sn. Abdullah AĞAR'a, Güneydoğu'da birlikte görev yaptığımız tüm komutan ve silah arkadaşlarıma, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'ndeki eğitimimin başlamasına vesile olan değerli öğretmenim Prof. Dr. Kemal ARI'ya, tez konusu seçimi ve sonrasındaki aşamalarda çalışmamı destekleyen tez danışmanım Dr. Öğr.Üyesi Kenan KIRKPINAR'a, savunma jurisi üyeleri Dr.Öğr.Üyesi Taner BULUT ve Doç.Dr.Fevzi ÇAKMAK'a, tezin son halini almasında teknik destek sağlayan Doç.Dr.Hasan Taner KERİMOĞLU ve idari işler görevlilerimiz Sn. Selahattin KIZILIRMAK ve Sn. Derya BALANUYE'ye ve enstitümüzde görev yapan tüm öğretim üyeleri ile idari çalışanlarına göstermiş oldukları maddi manevi desteklerinden ötürü en derin saygı ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Çalışma boyunca karşılaştığım zorlukları aşmamda emeği geçen ve her zaman yanımda olduklarını bana hissettiren başta annem ve babam olmak üzere ablalarım, yakınlarım ve birlikte görev yaptığım değerli fikir arkadaşlarımin desteği için kendilerine minnettarım.

Çalışmamı, Türk Harp tarihinin her döneminde adlarını altın harflerle tarihe damgalayıp, "İsimleriyle Güneşi Yükselten" Aziz Şehitlerimize ve Kahraman Gazilerimize ithaf ediyorum.

Tarihi bizzat yapan adsız kahramanlarımızın yaptıkları fedakarlıkları kaleme alarak, bir nebze olsun onlara sadık kalabildimse ne mutlu bana...

GİRİŞ

Bu çalışmada cevap aranan soru Türkiye'nin güvenli mi yoksa güvensiz bir ülke mi olduğu sorusu değildir. Çalışmanın konusunu tarihsel bir anlayış içerisinde Soğuk Savaş sonrası dönemde Irak ve Suriye coğrafyalarından Türkiye'nin güvenliğine yöneltilen tehditler ve bu tehditlere karşı Türkiye'nin almış olduğu askeri tedbirler oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın hedefi kavram ve tarihçeye bağlı kalarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen çatışma ve savaş ortamında meydana gelen aktörleri ortaya koymak, sürekli değişen dış tehdit algılamalarını irdeleyerek bu tehditlere karşı Türkiye'nin geliştirmiş olduğu hareket tarzlarını incelemek ve alınabilecek tedbirler hakkında görüş sunmaktır. Irak ve Suriye coğrafyalarından kaynaklanmayan tehditler bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

Çalışmanın tamamında inceleme seviyesi olarak devlet ele alınmış, devlet düzeyinde bir araştırma seviyesi seçildiği için realist bakış açısından istifade edilmiştir. Beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde milli güvenlik ve tehditler hakkındaki kavramlar örnekleriyle incelenmiştir. Emniyet ve güvenlik arasındaki ilişki, güvenlik ve milli güvenlik kavramları, güvenliğe karşı geliştirilen asimetrik tehdit kavramı ve boyutları incelenmiş ancak kültürel, sosyal, ekonomik, siyasi tehditlerden çok güvenlik bağlamındaki tehditler üzerinde yoğunlaşmıştır.

İkinci bölümde savaşın nesilleri hakkında genel bilgiler verilmiş, Soğuk Savaş sonrası dönemde savaşın değişimi, 11 Eylül İkiz Kule saldırılarından itibaren daha da belirginleşen asimetrik tehdit ve hibrit savaş kavramları örnekleriyle incelenmiş, taktik ve teknolojik alandaki gelişmelerin savaşın değişimine etkileri araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde Irak coğrafyasından Türkiye'ye yönelik tehditler; Irak'ın Kuveyti işgali ve Körfez Savaşı (1991) ile Irak Savaşı (2003) arasında kalan dönem, Irak Savaşı (2003) ile Arap Baharı (2011) arasında kalan dönem ve Arap Baharının başlangıcından (2011) günümüze kadar olan dönem olarak üç bölüm halinde incelenmiş, her dönem kendi içinde devlet niteliğindeki aktörler ve devlet dışı aktörlerin bakış açılarından incelenerek Türkiye'nin güvenliğine olan etkileri üzerinde durulmuştur. Mevcut tehdit algılamaları karşısında Türk Ordusu'nun yurt içinde ve sınır ötesinde icra ettiği hareketler genel hatlarıyla incelenmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir.

Dördüncü bölümde Suriye coğrafyasından Türkiye'ye yönelik tehditler; Soğuk Savaş bitiminden (1991) Hafız Esad döneminin bitimine kadar olan süreç (2000), Hafız

Esad dönemi bitimi (2000) ile Suriye Krizi (2011) arasında kalan dönem ve Suriye Krizinin başlangıcından (2011) günümüze kadar olan dönem olarak bölümlendirilmiş, her dönem kendi içerisinde devlet niteliğindeki aktörler ve devlet dışı aktörlerin bakış açılarından incelenerek Türkiye'nin güvenliğine olan etkileri üzerinde durulmuştur. Mevcut tehdit algılamaları karşısında Türk Ordusu'nun yurt içinde ve sınır ötesinde icra ettiği hareketler genel hatlarıyla incelenmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir

Sonuç bölümünde Soğuk Savaş bitiminden günümüze kadar olan süreçte Irak ve Suriye bağlamında Türkiye'nin güvenliğine yönelik olarak gelişen asimetrik tehditler hakkında çıkarımlarda bulunulmuş, bölgede gün geçtikçe artan tehdit, risk ve belirsizlik ortamına karşı Türkiye'nin tutumu değerlendirilerek oluşabilecek yeni durumlara karşı çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Ülke güvenliği demek toprak bütünlüğü, egemenlik demektir. Bu iki kavramın zarar görmemesi gerekir. Türkiye Cumhuriyeti'nin huzur içerisinde varlığının koruyabilmesi için iç, dış ve karma tehditlerin tamamen ortadan kaldırılması, gelişen yeni durumlara karşı öngörülü bir yaklaşımla hazırlık seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Araştırma yöntemi ile ilgili olarak öncelikle güvenlik, milli güvenlik, tehdit, risk, milli güvenlik stratejisi, savaşın değişimi, asimetrik tehdit, asimetrik savaş konularıyla ilgili ufuk taraması yapılmış, müteakiben çalışmanın çatısı çalışma başlığına uygun olarak tarihsel anlayış içerisinde oluşturulmuş, her bölümle ilgili görsel ve yazılı kaynaklar sırası geldikçe kullanılarak Türkiye'nin gelişen tehditlere karşı almış olduğu tedbirler ve önümüzdeki yıllarda meydana gelebilecek muhtemel gelişmelerle ilgili olarak değerlendirmelerde bulunulmuş ve çalışma sonlandırılmıştır.

Çalışma hazırlanırken milli güvenlik konusuyla ilgili yapılan kaynak ve ufuk taraması aşamasında Türkçe kaynakların yabancı kaynaklardan daha az olduğu tespit edilmiştir. Yapılan ufuk taramasında “national security” başlığıyla İngilizce olarak yapılan bir arama sonucunda alıntılanma sayısı 3000 ve üzerinde olan makalelere ulaşmak mümkün iken “milli güvenlik” başlığıyla Türkçe olarak yapılan arama sonucunda çıkan makalelerdeki alıntılanma sayısı en fazla 76'dır. Bu tespite göre İngilizce çalışmalara olan ilginin Türkçe çalışmalara olan ilgiden en az 30 kat daha fazla olduğu, dolayısıyla bu alanda Türkçe olarak yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç duyulduğu fikri ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma bu konudaki eksikliğin giderilmesinde katkı sağlamayı hedeflemektedir.

I. BÖLÜM : KAVRAM VE TARİHÇE

1. Milli Güvenlik ve Asimetrik Tehdit

1.1. Güvenlik Kavramı

1.1.1. Güvenlik

Güvenlik kavramı bireyin, devletin ya da devlet dışı aktörler gibi aktörlerin varlıklarının başlangıcından itibaren sıklıkla kullanılan bir terimdir. İncelenen düzey ne olursa olsun bir aktörün "varlığını koruma ve sürdürme" amacı taşıyan her davranış biçiminde karşılaşılan bir olgudur.

Beril Dedeoğlu; "Uluslararası Güvenlik ve Strateji" adlı eserinde güvenlik kavramını daha çok güvensizlik ihtimallerinin ortadan kaldırılması durumu olarak ifade etmekte iken¹, Ümit Özdağ; "Milli Güvenlik Teorisi" adlı eserinde güvenliği varlığın ve menfaatlerin korunması olarak tanımlamaktadır.² Bir diğer tanıma göre güvenlik; varlığın, bütünlüğün, değerlerin ve çıkarların korunması, sürdürülmesi ve geliştirilmesine yönelik tehdit, risk ve belirsizliklerden uzak olma halidir.³ Güvenlik kavramının yapı taşı insandır. Genel anlamda fiziki, sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda baskıdan uzak olma hali olarak tanımlanabilen güvenlik kavramı insanın bireysel güvenliği ile başlamakta, toplumsal alt grupların güvenliği, toplumun güvenliği, devletin güvenliği, coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin, bölgelerin güvenliği, uluslararası sistemin bütünü ya da bütüne yakınının güvenliği⁴ şeklinde genişlemekte ve her düzeyde inceleme alanı giderek daha kapsamlı ve karmaşık hale gelmektedir.

Güvenlik kavramı önüne ve arkasına aldığı eklerle elliden fazla yerde ve biçimde kullanılmaktadır.⁵ Emniyet ve güvenlik kavramları arasındaki ilişki incelenecek olursa

¹ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, 4. b., Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul, 2018, s. 29.

² Ümit Özdağ (Ed), **Milli Güvenlik Teorisi**, 1. b., Kripto Yayınları, Ankara, 2015, s.7.

³ Milli Savunma Üniversitesi, **Strateji ve Güvenlik Ders Notu**, İstanbul, 2018, s.2.

⁴ Dedeoğlu, **a.g.e.**, s. 36.

⁵ Güvenlik, millî güvenlik, ulusal güvenlik, kişisel güvenlik, koruyucu güvenlik, güvenlik stratejisi, ulusal güvenlik kurumları, küresel güvenlik, küresel güvenlik taahhütleri, bilgi güvenliği, güvenlik sorunu, koruyucu güvenlik, güvenlik birimleri, ulusal güvenlik, ulusal güvenlik stratejisi, güvenlik konseyi, millî güvenlik belgesi, millî güvenlik politikası, devlet güvenliği, iç güvenlik, dış güvenlik, ortak dış güvenlik politikası, ulusal güvenlik stratejisi, yumuşak güvenlik, devlet güvenlik mahkemeleri, güvenlik bürokrasisi, güvenlik sektörü, mutlak güvenlik, mutlak güvensizlik, güvenlik stratejileri, millî güvenlik kurulu, güvenlik bölgesi, millî güvenlik akademisi, güvenlik görevlisi, iç güvenlik hareketi, güvenlik güçleri, can ve mal güvenliği, enerji güvenliği, enerji arz güvenliği, Avrupa güvenlik ve savunma politikası, askeri güvenlik bölgesi, güvenlik soruşturması, sosyal güvenlik, ekonomik güvenlik, millî güvenlik siyaseti, millî güvenlik politikası, kimlik güvenliği, çevresel güvenlik, çevre güvenliği, millî bilgi güvenliği, ulusal bilgi güvenlik teşkilatı, haberleşme güvenliği, ulusal bilgi güvenliği üst kurulu, bilgi güvenliği kurumu, ulusal bilgisayar güvenlik merkezi.

farkın tedbir alınan hususların hakim olduğu seviye, alan veya genişliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

Örnek olarak bir silahı kullanırken uyulması gereken emniyet kurallarını, bir binanın emniyeti için alınabilecek emniyet tedbirlerini, ya da herhangi bir elektrikli ev aletini kullanırken uyulması gereken emniyet kurallarını vermek mümkündür. Bu durumda oluşturulması gereken güvenli alan birey seviyesindedir. Dolayısıyla kişilerin almış olduğu tedbirler emniyet tedbirleri olarak değerlendirilir. Ancak inceleme düzeyini devlet seviyesine yükselttiğimizde bu sefer karşımıza Milli Güvenlik Kurulu örneğinde görüldüğü gibi güvenlik kavramının daha fazla kullanılmaya başladığını görürüz. Milli Güvenlik Kurulu üyeleri⁶ kendi sorumluluk sahalarıyla ilgili emniyet tedbirlerini sağlıklı bir şekilde almaları ve uygulamalarla bu tedbirleri geliştirmeleri Milli Güvenlik Kurulu'nun kuruluş felsefesine hizmet etmektedir. Güvenliğin oluşması için alt seviyelerde emniyet tedbirlerinin alınması gerekmektedir. Alt seviyelerde alınan emniyet tedbirlerinin birleşmesiyle bölgesel, ülkesel anlamda güvenlikten bahsetmek mümkün hale gelir.

Güvenlik bir süreç içerisinde değerlendirilmektedir. Bir insan, bir aile, askeri birlik, bir şirket veya bir ülkenin varlığını tehlikeye atabilecek her şey önce bir güvenlik sorunu ve daha da gelişmesi halinde bir güvenlik tehditi olarak algılanmaktadır.⁷

Güvenlik çalışmaları başlangıçta devletlerin güvenliği olarak ortaya çıkmış, 1940'lı yıllardan itibaren strateji çalışmaları şeklinde ifade edilmiş, 1980'den sonra güvenlik kavramı daha ön plana çıkararak strateji kavramının önüne geçmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren güvenlik kavramı strateji kavramının çok ötesine geçmiş ve artık sadece devlet güvenliğini değil, bireylerin güvenliğini de kapsayan bir hale gelmiştir. 1990'lı yıllarda güvenlik çalışmaları bilimsel çalışmaların artmasıyla bir aydınlanma yaşamıştır. En dış çembere güvenlik çalışmalarını, iç çembere savaş ve strateji çalışmalarını, en dar çembere ise devleti merkeze alan realist güvenlik çalışmalarını alır hale gelmiştir.⁸

Morton Kaplan'ın sınıflandırmasına göre iki kutuplu sistem; yumuşak iki kutuplu sistem ve sert iki kutuplu sistem olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu bağlamda yumuşak iki kutuplu sistem denince, öne çıkan iki devletin desteğinde olan devletlerin dışında

---

⁶Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcıları, Adalet Bakanı, Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı, Genelkurmay Başkanı, Kara Kuvvetleri Komutanı, Deniz Kuvvetleri Komutanı, Hava Kuvvetleri Komutanı <https://www.mgk.gov.tr/index.php/milli-guvenlik-kurulu/mgk-uyeleri> (Erişim tarihi: 05.05.2019)

⁷ Özdağ, a.g.e., s.7.

⁸ Haldun Yalçınkaya, "Güvenlik Çalışmaları Nedir?", Sözlü Açıklamalar, <https://trguvenlikportali.com/videoelar/guvenlik-konusmalari/page/5/> (Erişim Tarihi:18.09.2019)

Birleşmiş Milletler dahil hiç bir tarafa bağlı kalmayan başka devletlerin varlığı da söz konusudur. Bu sistemde kutuplar kendi bağları ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmakta ve kendisine bağlı daha fazla yardımcı kuvvet edinmeye çalışmaktadır. Ancak sert iki kutuplu sistemde uluslararası sistemde yer alan aktörler söz konusu iki kutuptan birisinin yanında yer almakta ve iki seçenektan birini tercih etmekten başka bir seçenek bulunmamaktadır.⁹ Soğuk Savaş dönemindeki kutuplaşma yumuşak iki kutuplu sisteme benzemektedir.

Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren uluslararası sistem daha karmaşık hale gelmiştir. Artan parametreler, aktörler, gelişen teknoloji ve belirsizliğin de eklenmesiyle birlikte devletlerin birbirlerine olan bağımlılıkları artmış, dolayısıyla ulus devlet anlayışı zayıflamıştır. Bununla birlikte devlet dışı yeni aktörler de bu sistemde yerini almaya başlamıştır.

Bu çalışmada realist bakış açısına göre devlet düzeyinde inceleme yapılmış, ancak bir teori olarak neo-realist bakış açısı da incelemeye dahil edilmiştir. Klasik güvenlik kavramları devletin güvenliğini ön plana alarak; sınırları korumak, devletin bekasını sağlamak, devletin amaçlarını gerçekleştirmek gibi kavramları ön plana çıkarmaktadır. E.H. Carr'a göre iş birliği stratejisi aslında sisteme hakim olma stratejisinden başka birşey değildir. Hangi bölgede bir işbirliği, stratejik ortaklık ya da bir müttefiklik kuruluyorsa, bu durum o bölgeye hakim olmaya çalışan aktörlerin varlığını göstermektedir. Başka bir anlayışa göre belirli bir bölgede söz sahibi olmak isteyen devletler arasında mutlak bir rekabet söz konusudur. Realizmin önemli isimlerinden olan Morgenthau'ya göre ulusal çıkarlara yönelik çıkar ve kapasite doğrultusunda güç kullanılması gerekebilmektedir. Bu çıkarların gerçekleştirilmesinde en önemli güç askeri kapasitedir.¹⁰ Askeri kapasite diğer devletlerle ya da devlet dışı aktörlerle mücadelede devletin birgün mutlaka başvurmak zorunda kalacağı önemli bir devlet argümanıdır. Askeri kapasitenin kuvvetli olması öncelikle devletin güvenliğini tehlikeye düşüren çeşitli unsurlara karşı caydırıcılık sağlamakta, icabında kuvvet kullanımı ile muhtelif tehditler bertaraf edilebilmektedir. Devletin maddi manevi tüm kapasiteleri diğer devletlerle mücadele edebilecek şekilde geliştirilmelidir. Sınırlı ya da topyekün kuvvet kullanmayı gerektirecek bir kriz durumunda bütün kapasiteler birbiriyle çarpışacağından, sonuçta tarafların kapasiteleri ya tamamen tükenmiş ya da azalmış olarak kalacaktır.

⁹ Morton A. Kaplan, "The Systems Approach to International Politics"
<http://www.sharework.net/www/cuny-gc/intl-politics/systems-approach-intl-politics.pdf> (Erişim Tarihi:12.09.2019)

¹⁰ Dedeoğlu, a.g.e., s. 138.

Realizmin önemli isimlerinden Machiavelli'ye göre devletlerin iyi yönetilmesinde gözetilen iki kriter, iyi yasalar ve iyi bir ordudur. İyi bir askeri kuvvetin olmadığı yerde iyi kanunlar olamaz ve iyi bir askeri kuvvetin olduğu yerde mutlaka iyi kanunlar vardır. Devletin ilk görevi öncelikle ayakta kalmak ve ona karşı gelen tüm tehditleri ortadan kaldırmaktır. Bu yüzden gerekirse güç kullanılabilir. Güçlü olmanın en önemli şartı iyi bir ordudur.¹¹ Bu paradigmadan bakıldığında devletin varlığını devam ettirebilmesi için güçlü ve kapasitesi çok geniş bir orduya ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Askeri kapasitenin artırılması özellikle barış zamanında sürekli bir faaliyetler zincirinin birbirleriyle gereklilik ve uyum çerçevesinde sürdürülebilmesine bağlıdır. Kaynakların etkin yönetimi, ekonomik özgürlük, kamuoyu desteği, politik destek ve ilerleyen teknolojinin askeri gelişmelere uyarlanması bu kapsamda öne çıkan hususlardır.

Çalışmaya kısmen de olsa ışık tutacak bir diğer görüş neo-realizmdir. Bu yaklaşım uluslararası sistemi devletlerin dış politikalarının toplamı olarak ele almamaktadır.¹² Burada amaç devletin güvenliğini sağlamaktır. Klasik realizmden farklı olarak neo-realizm; bir devletin güvenliğini sağlarken diğer devletler ile birlikte uluslararası sistemi ve örgütleri de dikkate almaktadır. Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte dağılan iki kutuplu sistem yerini çok sayıda devlet dışı aktörün de yer aldığı karmaşık bir sisteme bırakmıştır. Bu yeni sistemin güçlü olan aktörleri aynı zamanda dönemin uluslararası ilişkilerine de yön vermektedir.

Realizm uluslararası ilişkilerin bir anarşi olarak görür ve hasım kuvvetlerin topyekün imhasını bir amaç olarak görür. Ancak neo-realizmde devletin güvenliğini sağlamak, hasım kuvvetleri imha etmekle değil onların da bulunduğu uluslararası ortamı caydırıcılık ve artan kapasite ile yönetebilmekle mümkündür. Neo-realizmin savunucularından ve Kopenhag Okulu'nun kurucularından Barry Buzan'a göre güvenlik incelemelerinin üç düzeyi bulunmaktadır. Bunların birincisi bireyin güvenliği, ikincisi devletin güvenliği, üçüncüsü ise uluslararası sistemin güvenliğidir. Buzan güvenliği sadece askeri alanda incelememekte, bu alana ek olarak politik, ekonomik, sosyal ve çevresel alanları da dahil etmektedir.¹³ Bu beş sektörün herhangi birindeki gelişmeler diğerlerini de etkileyebilmektedir. Şöyle ki; toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit sadece askerler ile değil; devletin siyasi, ekonomik, sosyal yapısıyla ve çevresel güvenliği ile de

¹¹ Harun SEMERCİOĞLU, "Machiavelli'nin Perspektifinden Bugünün Uluslararası İlişkileri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 9, S. 44 (2016), s. 500.

¹² Dedeoğlu, a.g.e., s.75.

¹³ Marianne STONE, "Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis", **Security Discussion Papers Series- 1**, Columbia University, School of International and Public Affairs – New York, USA, 2009, s.3-6 http://geest.msh-paris.fr/IMG/pdf/Security_for_Buzan.mp3.pdf (Erişim Tarihi: 13.09.2019)

doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilidir. Kopenhag Okulu'nun sisteme kazandırdığı en önemli kavram “Güvenlikleştirme” kavramıdır.

Güvenlikleştirme kavramı Kopenhag okulunun tehditleri nasıl analiz ettiğini açıklar. Askeri sorunları da kapsayan, ancak bu sorunlarla sınırlı olmayan geniş bir tehdit gündemi benimsemekte ve herşeyin tehdit olması anlayışını reddetmektedir.¹⁴ Neo-realistler için tehdit, algıyla şekillenen askeri güç artışı ile özdeştir. Kopenhag Okuluna göre ise söylem düzlemine taşınan ve ilgili kitle onayını alan her sorun güvenlik tehdidi niteliği kazanabilir.¹⁵ Realistler klasik bir savaş, anarşi gözüyle güvenliği değerlendirirken, neo-realistler güvenliğe beş farklı boyut ilave ederek salt anarşi ortamından uzaklaşmaktadırlar. Kopenhag Okulu ise güvenlikleştirme kavramı ile her iki bakış açısına algı ve olgunun yanında bir de söylemi eklemiştir.

Şekil 1: Güvenlikleştirme Spektrumu¹⁶

Siyasal Dışı	Siyasal	Güvenlik
Devlet meseleyle ilgilenmez. Mesele kamusal tartışmaya dahil değildir.	-Mesele, standart politik sistem içerisinde yönetilir. Kaynak dağıtımı ve yönetsel olarak kamusal politikaların bir parçasıdır.	- Mesele, güvenlikleştirme edimi aracılığıyla güvenlik sorunu olarak çerçevelenir. - Güvenlikleştirici aktör politize edilmiş meseleyi bir referans nesnesine varoluşsal tehdit olarak sunar.

Ralf Emmers, Kopenhag Okulu'nun bünyesinde faaliyet gösteren Çatışma ve Barış Araştırmaları Enstitüsündeki¹⁷ çalışmaları kapsamında kaleme aldığı “Securitization” (Güvenlikleştirme) adlı makalesinde bir meselenin hangi aşamalardan sonra güvenlik açısından tehdit olarak algılandığını aktarmıştır. Emmers, Şekil-1'deki anlatıma göre; bir meselenin güvenlik açısından bir tehdit olarak algılanması için

¹⁴ Sinem Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 8, Sayı 30 (Yaz 2011), s. 58.

¹⁵ Açıkmeşe, **a.g.m.**, s. 67.

¹⁶ Taha Baran, “Türkiye’de Güvenlik Söyleminin Kuruluşu: TBMM Tutanakları Üzerinden Bir İnceleme (1978-2002)”, **Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı (Doktora Tezi)**, İstanbul, 2018,s.24.

¹⁷ COPRI: Conflict and Peace Research Institute, Kopenhag Okulu’nu oluşturan güvenlik çalışma enstitüsü.

öncelikle bir devlet büyüğü tarafından tehdit olarak tanımlanması gerektiğini ve bu bağlamda toplumun da bu yönde ikna edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Güvenikleştirme spektrumuna göre algı olgu arasındaki mesafenin belirlenmesi sadece devlet liderinin değerlendirmesine bırakılmıştır. Burada eleştirilmesi gereken husus bahsedilen tehditin tehdit olarak dile getirilmesinin ve toplum tarafından bu şekilde kabul edilmesinin yeterli olmasıdır. Örneğin bir devlet liderinin herhangi bir konuyu güvenlik tehditi olarak göstermesi o meselenin gerçek bir tehdit olup olmadığına bakmaksızın geçerli kabul edilmesi yanlışta ihtimalinin artmasına sebep olabilir. Liderlerin değerlendirmeleri elbette önemlidir, ancak sadece tehdit tanımlaması yaparak meseleyi sonuçsuz bırakmak, devletin güvenlik mülahazalarının çözümü için yeterli değildir. Bu açıklamaların gerçekçi olabilmesi için bireysel değerlendirmelerden çok diğer tüm hususlarda olduğu gibi konunun uzmanlarından oluşan bilimsel bir kurulla desteklenmesi gerekmektedir. Tehdit algılamalarının gerçekçi olması için liderin, açıklama yaptığı tehdit algılamalarına yönelik çok derin bir bilgi birikimi ve tecrübe sahibi olması gerekmektedir. Değerlendirmelerin gerçeklik payının artırılması için, ortak aklın egemen kılınması, kararlara ehil kişi ve kurumlarca katılım sağlanması gerekmektedir.

Burada bahsedilen teorilerin kapsamaları, savundukları yaklaşımları her ne olursa olsun, olguları dolayısıyla gerçekleri tüm ayrıntılarıyla tahlil ederek güvenliğe tesir eden alt unsurlarına ayırmak, tümevarım yöntemiyle bireyin güvenliğinden başlayarak bölgesel anlamda genişleyen bir yaklaşımı esas almak ve nihai olarak devletin güvenliğini incelediğimizden analiz düzeyine devleti koyarak olabildiğince gerçekler üzerine inşa edilmiş politik-askeri çözümler üretmek devletin bekası açısından önem arz etmektedir.

1.1.2. Milli Güvenlik

Her devlet, milli varlığına, bekasına ve güvenliğine yönelik tehditlere karşı tedbirler almak durumundadır. Bu gereklilik doğrultusunda, devletler; bölgesel ve küresel ortamı izleyerek tehdit ve fırsatların tespit edilmesi ile bu hususlara matuf siyasetin belirlenmesini sağlayacak süreç ve unsurları ihtiva eden milli güvenlik sistemlerini tesis etmektedirler.¹⁸ Güvenliğin sağlanması aslında temel olarak birey için nasıl mümkün hale gelebiliyorsa, bir devlet için de aynı süreç izlenmektedir. Milli güvenlik denilince akla ilk olarak askeri güvenlik gelmektedir ve milli güvenlik “Devletin anayasal düzeninin, milli

¹⁸ <https://www.mgk.gov.tr/index.php/milli-guvenlik-kurulu/genel-bilgi> (Erişim: 05.05.2019)

varlığının ve bütünlüğünün milletlerarası alanda siyasi, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehdite karşı korunması ve kollanmasıdır.” şeklinde tanımlanabilmektedir.¹⁹ Modern toplumların güvenlik anlayışı incelendiğinde milli güvenliğin sadece askeri boyuta indirgenemeyeceği; buna ilaveten ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel güvenlik gibi kavramların da incelenmesi gerektiği görülecektir.

Milli Güvenlik Kurulu sadece Türkiye’de vücut bulan bir kurul değildir. Dünyanın birçok devletinin teşkilatında bir güvenlik kurulu mevcuttur. Söz konusu kurul sadece devlet düzeyindeki teşkilatlarda değil, bunun yanına uluslararası kuruluşlarda da yerini almış durumdadır.²⁰

Devlet niteliğindeki aktörlerden halen kuruluşunda bir milli güvenlik kurulu bulduran örneklerden birisi ABD’dir. ABD’de Ulusal Güvenlik Konseyi (UGK) adındaki kurul 1947’den beri geniş bir güvenlik siyaseti belirlemek için çalışmalarına devam etmektedir. Bu kurulun üyelerine bakıldığında devlet başkanı, başkan yardımcısı, dışişleri bakanı, savunma bakanı, enerji bakanı, genelkurmay başkanı, ulusal istihbarat direktörünün daimi üyeleri olduğunu, bunun yanında hazine bakanı, adalet bakanı, iç güvenlik bakanı, BM daimi temsilcisi, ulusal güvenlik danışmanı, Beyaz Saray genel sekreterinin de ilaveten bulunduğunu görmekteyiz.

Bir diğer örnek Yunanistan’daki Dışişleri ve Savunma Hükümet Konseyi (KYSEA)’dir. Bu kurul savaş zamanında “Savaş Konseyi” adını almaktadır. Başka bir örnek Almanya’nın Federal Güvenlik Konseyidir. Fransa’da Ulusal Savunma ve Güvenlik Konseyi bulunmaktadır.²¹ İngiltere’de Milli Güvenlik Konseyi adı altında aynı görevi yapmakla görevli bir kuruluş bulunmaktadır. İspanya, Estonya, Bulgaristan, Hollanda, Belçika, Portekiz gibi devletlerin de teşkilatlarında anayasa ve kararname ışığında ulusal güvenlik konularının ele alındığı güvenlik kurulları bulunmaktadır. ABD, Bulgaristan, Estonya, İspanya, İtalya, Litvanya’nın ulusal güvenlik konseylerinde Genelkurmay Başkanlarına yer verilirken; Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Hollanda, İngiltere’nin ulusal güvenlik kurullarında Genelkurmay Başkanlarına yer verilmemekte, bu kurullara sadece sivil yetkililer dahil edilmektedir.²²

Batılı devletlerin devlet teşkilatlarında ulusal güvenlik kurullarının bulunmasının yanında ele alınması gereken bir diğer husus da stratejik iletişim uygulamalarıdır.

¹⁹ Özdağ, a.g.e., s.9.

²⁰ Örnek: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi.

²¹ Ahmet Yavuz, **Vesayet Savaşları**, Kırmızı Kedi Yayınevi, Ağustos 2017. s.49

²² <https://www.mgk.gov.tr/index.php/kurumsal/diger-ulkelerdeki-benzer-kuruluslar>
11.09.2019)

(Erişim Tarihi:

Stratejik iletişimi “hedef kitlelerin algılarını politik hedeflere uyumlu hale getirmek için tüm unsurlara ait fikir, eylem, söylem ve imajların senkronizasyonunu sağlayan bir strateji”²³ şeklinde tanımlamak mümkündür. Günümüzde iletişim, düşmanı yıldırıp ve caydırırken dostu güven veren stratejik bir kitlesel etki silahı haline gelmiştir. Geleceğin bilinmezliğine karşılık fikirlerin mücadelesinde birçok kurum kuruluş iletişim planları geliştirme gayreti içerisine girmişlerdir. İletişim ve güvenlik arasındaki ilişki; sahaya yönelik bilgi akışının düzenlenmesi, gerek sahadan devlet eline ulaştırılan bilgilerin, gerekse devletin kamuoyu ile bilgi paylaşımında bulunması, halkın devletin genel siyaseti ve askeri faaliyetleri hakkında bilgilendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri de dahil olmak üzere hemen her kamu kurum ve kuruluşunun teşkilatında toplumla kurum arasındaki iletişimi koordine eden makamlar bulunmaktadır. Devletin her türlü faaliyetindeki inandırıcılığının yüksek olması temsil ve idare ettiği toplumla arasında kurulan bağın kuvvetli olmasıyla mümkündür.

Bir bölge ya da küçük bir mezra için bile olsa devletle bölge halkı arasındaki bağların zayıf ya da tamamen kopmuş olması, devlete karşı gelişebilecek tehditlerin karşılanmasında ve bertaraf edilmesinde öncelikle zaman, devamında da insan ve mal kaybına yol açabilmektedir. Daha açık bir ifadeyle devlet aleyhindeki varlığı, yeri ve faaliyetleri bilinen bir oluşumun, kişi grup ya da terör örgütlerinin durumlarıyla ilgili olarak devletin kolluk kuvvetlerine her türlü bilgilerin açıkça ve zamanında ulaştırılması, devletin güvenliği ile doğrudan ilişkilidir.

Stratejik iletişim; askeri ve sivil kurum ve kuruluşların eylem, söylem ve izlenimlerle mesaj üretebilen bir algı yönetimi etrafında toplandığı, tıpkı şefin devlet olduğu bir orkestra gibi çalışan, devletin niyet ve maksatlarına uygun olarak kamu diplomasisi, halkla ilişkiler, sivil-asker işbirliği gibi faaliyetlerden gelen gayretleri toplayarak amaca yönelten bir zihniyettir.²⁴

Türkiye’de devlet seviyesinde stratejik iletişim 2008 yılında İstanbul’da kurulan Stratejik İletişim Merkezi (STRATİM) tarafından yürütülmektedir. NATO’ya en fazla destek veren ülkelerden biri olan Türkiye’nin Afganistan, Kosova, Okyanus Kalkanı²⁵ ve

²³ Rıza Güler, **Stratejik İletişim; Güvenlik Odaklı Algı Yönetimi Paradigmaları**, Karakum Yayınevi, Mart 2018.,s123.

²⁴ Güler, **a.g.e.**, s.124-130.

²⁵ Somali açıkları ve Aden Körfezi’nde deniz haydutlarına karşı alınan askeri tedbirler kapsamında Kuzey Atlantik Konseyi’nin 2008 yılında aldığı karar neticesinde Dünya Gıda Programı gemilerine refakat edilmesi maksadıyla başlatılan, başlangıçta Müttefik Destek Harekatı adını, sonrasında hareket alanının genişlemesiyle Okyanus Kalkanı Harekatı adını alan faaliyete Türkiye bir firkateynle katılmaktadır. https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=30 (Erişim Tarihi: 11.09.2019)

Libya gibi görevlere önemli katkıları bulunmakla birlikte bu ihtisas alanı geliştirilmeye muhtaçtır.

Çalışmada diğer güvenlik meseleleri kendi alanlarında özel çalışmaları gerektireceğinden bu çalışmada esas olarak milli güvenlik kavramı kapsamında askeri güvenlik konuları incelenecektir.

1.1.3. Risk ve Tehdit

Güvenlik kavramının tam olarak anlaşılabilmesi için risk, tehdit ve tehlike kavramlarının açıklanması gerekmektedir. Çünkü bu kavramlardan yoksun bir güvenlik tanımını düşünmek mümkün değildir. Risk kavramı Kemal Demiray'ın Temel Türkçe sözlüğünde “zarar görme tehlikesi”²⁶ olarak tanımlanmıştır. Riskler güvensizlik ihtimalleri ile gündeme gelir. Riskler gerçekleşme ihtimaline bağlı olarak endişe ve korku yaratır, her endişe ve korku yaratan durum tehlikeli bulunur. Tehlikelerin yakınlığı ve büyüklüğü ister algılara ister olgulara dayansın, tehdit olarak görülür.²⁷

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğündeki ifadesiyle “Gözdağı”²⁸ anlamına gelen tehdit kavramı bir bakımdan gerçek olgu ya da olaylara dayanırken diğer yandan algı ve tahminlerle somutlaşmaktadır. Tehdit bireysel seviyede değerlendirilebileceği gibi devlet seviyesinde de değerlendirilebilir. Bireysel seviyedeki tehdit için kişinin yaşam hakkını elinden almaya yöneltilmiş bir silah verilebilir. Bu örnekte risk B kişisinde silah bulunması, tehlike bu kişinin silahı eline alması, tehdit ise silahı A kişisine nişan alması şeklinde açıklanabilir. Devlet seviyesinde tehdiye örnek olarak A ülkesinin nükleer silah üretmesi verilebilir. Bu durum çevre ülkeler hatta doğrudan komşu olmayan uzak mesafedeki ülkelerin bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak değerlendirilebilir. Güvenlik olgusundan söz edilebilmesi için;

- a. Varlığın korunması ve sürdürülebilmesi bakımından bir (ya da birkaç) içsel tehdidin,
- b. Ve/veya dışsal tehdidin,
- c. Ve/veya bu türden algılamaların ve tahminlerin bulunması gerekmektedir.²⁹

Bu çalışmada Türkiye'yi ilgilendiren iç tehditler değil, Irak ve Suriye coğrafyalarından Türkiye'nin güvenliğine yönelik dış tehdit algılamalarına yer verilmiştir.

²⁶ Kemal Demiray, **Temel Türkçe Sözlük**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 742.

²⁷ Dedeoğlu, **a.g.e.**, s. 29.

²⁸ Gözdağı: Sonradan verilecek bir ceza ile korkutma, yıldırma, tehdit <http://sozluk.gov.tr/tehdit> (Erişim Tarihi:07.05.2019)

²⁹ Dedeoğlu, **a.g.e.**, s. 34.

Bu noktada algı ve olgu arasındaki ilişkiden ve bu kavramların ne olduklarından da bahsetmek gerekir. Algı³⁰ herhangi birşeyin bilincine varmak, farkında olmak anlamında kullanılmaktadır. Bireyin ya da devletlerin farkında olduğu konular ise olgu anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle algı bireyin ya da devletin farkındalık oluşturması, olgu ise algılanmaya çalışılan nesne, durum, davranış bütünü olarak açıklanabilmektedir. Olgu gerçektir, algı ise o gerçeği görebilme ve anlanlandırabilme kapasitesidir. Algı ile olgu arasındaki mesafe azaldıkça farkındalık daha gerçekçi hale gelmekte, algı olgudan uzaklaştıkça giderek gerçek dışı, irrasyonel hale dönüşmektedir. Bu mesafenin artması emek sarfiyatını artırabilmekte, kaynak ve çalışmaların boşa gitmesine sebep olabilmektedir. Başarılı devletlerin başarı sebeplerinden biri; durumu tüm ayrıntılarıyla ve gerçekçi olarak algılamaları ve bu gerçekçi algılamalar doğrultusunda hareket etmeleridir.

1.1.4. Strateji

Eski Yunanca kökenli askerlik bilimi ile ilişkili anlamıyla strateji “Askeri açıdan önem ile bir askeri hareketin yönetilmesinde ve bir savaşın sonucu üzerinde büyük etkisi olan durum ve faktörlerdir. Eski Yunancada Stratos (ordu) ve Ago (kullanma) adlarının bir araya getirilerek zaman içerisinde orduyu kullanma ve sevk idare etme anlamını kazanmıştır.³¹ Strateji, siyasi amaçlar için güç ve güç tehditinin kullanılmasıdır.³² Çeşitli strateji tanımlarının ortak özelliğine bakıldığında belli bir amaca yönelik bir gücün oluştuğunu, geliştirildiğini ve kullanıldığını görmek mümkündür. Burada dikkati çeken husus, güç unsurlarının bir araya getirilerek mantıki bir sıra dahilinde hedefe yönelik olarak tatbik edilmesidir. Stratejiler uygulanmak üzere oluşturulurlar. Harp tarihi esasen orduların savaşlarda uyguladıkları stratejilerin üzerine inşa edilen askeri bir bilim dalı olduğundan, strateji çalışmalarının harp tarihi çalışmaları açısından önemli bir yeri bulunmaktadır.

Strateji çok boyutlu, karmaşık ve geçişken bir süreçtir. Stratejinin bir boyutunu etkileyen değişiklikler diğer boyutlarını da etkilemektedir. Strateji uzun vadede çalışılması gereken bir kavramdır ve üst kademelerde belirlenmektedir. Dünya genelinde

³⁰ Algı: Bir şeye dikkatini yönelterek o şeyin bilincine varmak <http://sozluk.gov.tr/algı> (Erişim tarihi:08.05.2019)

³¹ Celalettin Yavuz, Ümit Özdağ (Ed), “Strateji ve Güç Kullanma”, Milli Güvenlik Teorisi, 1. b., Kripto Yayınları, Ankara, 2015, s.103.

³² Milli Savunma Üniversitesi, Strateji ve Güvenlik Ders Notu, İstanbul, 2018, s.1.

streteji oluşturulurken en sık kullanılan analiz metodu SWOT analizidir.³³ SWOT analizinin askeri alandaki uygulamaları Stratejik Durum Muhakemesi³⁴ olarak karşımıza çıkmaktadır. Askeri strateji, sivil irade ve anayasa tarafından tevdi edilen vazifelerin devamı olarak şekillenir. Stratejilerin hedef odaklı, yapılabilir ve kabul edilebilir olması uygulamadaki isabet oranını arttırmaktadır.

Stratejik kararlar çok sık verilmezler. Bir dönem için verilen stratejik kararın, bir sonraki stratejik karara kadar değiştirilmeden uygulanması gerekmektedir. Kurum ve kuruluşlar tarafından alınmış olan stratejik kararların kendisinden sonra gelecek alt basamakların izleyeceği yollar ile ilgili belirleyici bir özelliği bulunmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle stratejik kararlar ayrıntılı ve bilimsel tahlillere dayandırılmalıdır. Bu kuraldan uzaklaşıldığı takdirde kararların içerdiği risk artabilecek ve telafi edilmesi mümkün olmayan sonuçlar ortaya çıkabilecektir.

Devlet seviyesinde güvenlik stratejileri her yıl Bakanlar Kurulu'nun görüşleri dikkate alınarak oluşturulur. Üç bölümden oluşan ve Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB) olarak adlandırılan çalışmanın iç güvenlik ile ilgili bölümleri İç İşleri Bakanlığı tarafından, dış güvenlik ile ilgili bölümleri Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanırken; Savunma Politikaları bölümü Milli Savunma Bakanlığı emir komutasında Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanmaktadır.³⁵ Genelkurmay Başkanlığı, onaylanan Milli Güvenlik Siyaset Belgesindeki hususlara bağlı kalarak, askeri stratejinin belirlenmesi kapsamında Türkiye'nin Milli Askeri Stratejisi'ni (TÜMAS)³⁶ oluşturur. Türkiye'nin Milli Askeri Stratejisi'nin değişmesi, askeri alandaki tehdit algulamalarındaki değişikliklere bağlıdır. Durum ve tehditler değiştikçe Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından TÜMAS da değişikliklere uyumlu hale getirilir.

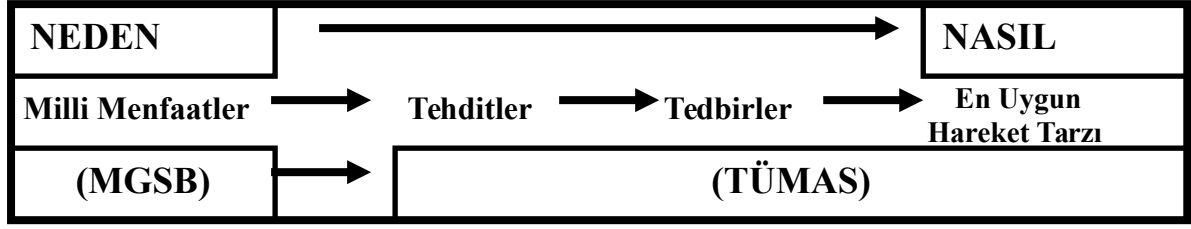
TÜMAS'ın en genel anlamda amacı Türkiye'nin güvenliğine yönelik askeri tehditlere karşı tedbir geliştirmek ve bu tedbirleri uygun hareket tarzları şeklinde somutlaştırmaktır.

³³ Strength (Güç), Weakness (Zayıf Taraflar), Opportunity (Fırsatlar), Threats (Tehditler) terimlerinin kısaltması olarak kullanılan SWOT Analizi ilk olarak 1960'lı yıllarda Harvard Üniversitesi tarafından geliştirilmiştir. Kaynak kuvvetlerin hedefleri doğrultusunda güç kullanımının en uygun şekilde yapılması için incelemelerde bulunur. Kişi, kurum ya da kuruluşlarca kullanılabilen, rakibin kuvvetli yanlarından kaçınılması hassas yanlarını istismar etme prensibine dayanır.

³⁴ Stratejik Durum Muhakemesi: En üst seviyede yapılan askeri durum incelemeleridir. İçerisinde SWOT analizi ile uyumlu olarak hedef, güç ve konsept unsurlarını içerirken, amacı siyasi otorite tarafından Silahlı Kuvvetlere tevdi edilen her türlü görevi başarıyla icra edebilmek için durumsal farkındalığın artırılması, hasmın zayıf taraflarının, kuvvetli yanlarından kaçınılması istismar edilmesidir.

³⁵ Osman Özbek, "Türkiye'nin Karanlık Yılları" Alibi Yayıncılık, 2. b, Ankara, 2016, s.59

³⁶ TÜMAS; 20 yıllık bir süreyi kapsayacak bir planlama dönemine ilişkin Milli Askeri Stratejik Hedefleri, bu hedeflerin elde edilmesinde takip edilecek Milli Askeri Strateji'nin tanımlanmasını, ve bu stratejinin uygulanmasında ihtiyaç duyulacak kuvvet yapısının teşkilini, TSK Harbe Hazırlık Durumunu idame ve geliştirilmesine dair genel esasları kapsar.

Şekil-2: Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ve Türkiye'nin Milli Askeri Stratejisi

Harp tarihçileri ve güvenlik araştırmacıları gözünden bakıldığında; stratejilerin hayata geçirilmesi için birbirinden farklı yaklaşımların izlendiği gözlemlenmektedir. Bu yaklaşımlardan birincisi direkt ya da doğrudan stratejidir. Clausewitz bu stratejiyi “muharebelerin savaşın amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanılmasıdır” şeklinde tanımlamaktadır. Buna göre strateji savaş planını hazırlar ve ordunun belirlenen hedeflere ulaşması için bir dizi eylem planı oluşturur. Bu eylem planlarına ait ayrı ayrı sefer planlamalarını hazırlar ve her sefer planı için muharebeleri örgütler. Başarılı bir komutanın dehasını ispat eden husus; sessiz sedasız devam eden hazırlıkların, faaliyetlerin ve başlangıç durumundaki varsayımların savaş esnasında bir bir çıkması ve savaşın planlandığı gibi zaferle sonuçlanmasıdır. Bu durum ancak savaşın sonunda tam olarak anlaşılabilir. ³⁷ Clausewitz'e göre gücün doğrudan doğruya hedefe yöneltilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda oluşabilecek ara durumlar gücü hedeften alıkoyacak mahiyete gelmemeli ve güç her ne olursa olsun yolda tamamen harcanmamalıdır.

Stratejinin bir başka çeşidi dolaylı tutumdur. Dolaylı tutumda Clausewitz'in savunduğu doğrudan yaklaşımın burda değiştiğini görmekteyiz. Günümüzden 2500 yıl önce yaşamış, bilinen ilk savaş teorisyenlerinden Sun Tzu, savaşta aklın ve aldatmanın önemini vurgulayarak savaşı kazanmanın yollarını aramıştır. “Askeri hareketler hile gerektirir. Güçlüyken zayıf, etkiliyken etkisiz görün.”³⁸ Kuralından da anlaşılacağı üzere Sun Tzu, savaşın felsefesinden çok zafere en kısa yoldan nasıl gidileceğini araştırmaktadır.

Dolaylı tutumun bir başka savunucusu İngiliz Little Hart'tır. 1895 yılında İngiltere'de dünyaya gelmiş, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında aktif olarak görev almış bir İngiliz subayı ve tarihçisidir. İki dünya savaşından sonra 1954 yılında kaleme aldığı Strateji adlı eserinde dolaylı yaklaşımı ayrıntılarıyla açıklamıştır. Askeri stratejinin düşman üzerinde şaşkınlık sağlayabilmesinin, motivasyonu ve hızı arttıracaklarını savunmuştur. Artan tempo motivasyonu artıracığından, yeni manevraları peşinden

³⁷ Clausewitz, **Savaş Üzerine**, Eriş Yayınları, 2003, s.143

³⁸ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, Tutku Yayınları, Ağustos 2015, s. 32

getireceği fikrini ön plana çıkartmıştır. Askeri stratejilerin belirlenmesi mantıklı hesaplamalar üzerine inşa edilmelidir. Ancak burada fiziki unsurlar dışında bir hususun matematiksel bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu da insan unsurunun iç dünyasında sahip olduğu savaşıma azmi ve motivasyonudur. Motivasyonun fiziki şartlardan en az üç kat daha etkili olduğu fikri savunulmaktadır. Savaşıma azmi matematiksel hesapların tükendiği bir savunma hareketinde uzun süre direnirken, askeri kapasitenin zayıfladığı bir taarruz hareketindeki askerlerin kararlılığında kendisini somut olarak farketmektedir.

Little Hart'a göre strateji'nin sadece askerler için değil politik liderler için de yol gösterici bir niteliği bulunmaktadır. Medeni devletlerin düşmanlardan açıkça ve doğrudan gelen askeri saldırılardan çok içerden gelen zararlardan dolayı zayıfladığını ileri sürmektedir.³⁹ Devletin kendi içerisindeki çatışmaların dışarıdan gelebilecek askeri tehditlerden çok daha tehlikeli olduğunu dolaylı tutum kapsamında açıklamıştır.

Mustafa Kemal ATATÜRK; gerek Kurtuluş Savaşı devam ederken, gerekse savaştan sonra gerçekleştirilen devrimler döneminde çok yoğun olarak mücadele ettiği iç tehditin önemini şöyle anlatmaktadır:

“ Gücün düşmana karşı oluşturduğu cephele iki şekilde düşünülebilir. Kolay anlaşılması için şöyle diyeyim: İç ve görünürdeki cephe... Asıl olan iç cephe. Bu cephe bütün memleketin, bütün milletin meydana getirdiği bir cephe. Görünürdeki cephe, doğrudan doğruya ordunun düşman karşısındaki silahlı cephesidir. Bu cephe sarsılabilir, değişebilir, yenilebilir. Fakat bu durum hiç bir zaman bir memleketi, bir milleti yok edemez. Önemli olan, memleketi temelinden yıkan, milleti esir ettiren iç cephenin çöküşüdür. Bu gerçeği bizden çok daha iyi bilen düşmanlar, bu cephemizi yıkmak için yüzyıllarca çalışmışlar ve çalışmaktadırlar. Bugüne kadar başarı da sağlamışlardır.”⁴⁰

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün savaş esnasında benimsediği politik-askeri yaklaşım ile Little Hart'ın Strateji adlı eserinde iç cepheye yönelik bahsettiği hususlar birbiriyle örtüşmektedir. Ancak sadece bir fikir adamı olarak değil, bir başkomutan ve devlet adamı olarak Mustafa Kemal ATATÜRK'ün bıraktığı eserler, Little Hart'ın Strateji adlı eserinde belirttiği hususlardan çok daha kalıcı ve derindir.

1.1.5. Harp

³⁹ Little Hart, *Strategy*, Meridian Books, ABD, 1967, s.359.

⁴⁰ <http://www.atam.gov.tr/nutuk/yeterince-hazirlanmis-olmasi-gereken-uc-vasita-ic-ve-dis-cephelerimiz>
(Erişim Tarihi: 25.09.2019)

Yapılan ufuk taramasında harp yerine “savaş” tabiri karşımıza daha çok çıkmakta ve günümüzde daha sık kullanılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda harbin tam karşılığı olarak savaş kavramının kullanıldığını görmekteyiz.

Bir harp tarihi bilimcisi olan Clausewitz “Savaş Üzerine” adlı eserinde savaşı incelerken öncelikle büyük tanımlamalar yapmak yerine, savaş kavramının özüne bakmayı tercih etmiştir. Savaş (bellum) kelimesinin özünü düello ile açıklamayı yeterli görmüştür.⁴¹ Düello kelimesinin kökü duo (iki) kelimesinden türemiştir. Buna göre savaş, düelloların bir araya gelmesiyle oluşan bir mücadeledir tanımı karşımıza çıkmaktadır.⁴²

Örneğin iki güreşçiye düşünecek olursak, her iki güreşçi de kurallar gereği karşısındaki rakibini yenmeye çalışır. Her iki taraf karşısındakinden kendisine karşı somutlaşmış olan tüm gücü ve tehditi etkisiz hale getirmeyi hedeflemektedir. Bu örnekte olduğu gibi savaşı “hasmı irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet hareketidir.”⁴³ diye tanımlamak mümkündür. Clausewitz’e göre “savaş, barışı sağlamak için yapılmalıdır ve savaş politikanın başka araçlarla devamıdır”

Sun Tzu’ya göre savaş bir devlet için yaşamsal önem taşır, savaş ölüm veya yaşam alanı, bekaya veya yıkıma uzanan yoldur. Sun Tzu savaşı açıklarken aldatmanın ve aklın önemini vurgulamıştır.

Machiavelli’ye göre savaş, ülkenin tüm kaynaklarının, gücünün, zekasının ve cesaretinin sınıdığı canlı bir varlıktır. Ona göre zorunlu olan her savaş haklıdır. Başka bir şeyden umut kalmayan yerde silahlar kutsaldır.⁴⁴

Mao Zedung için savaş ideolojik ve devrimci bir eylemdir. Devrimci savaş ise kitleler için ve ancak kitleler seferber edilerek yapılır. Mao’ya göre savaşlar, haklı savaşlar ve haksız savaşlar olarak ikiye ayrılmaktadır. İlerici her savaş haklı, ilerlemeyi engelleyen her savaş ise haksız savaştır.⁴⁵

NATO kaynaklarına göre savaş; *“Barış yoluyla halledilemeyen mesele veya meselelerin halli için bir devlet veya devletler grubunun diğer bir devlet veya devletler grubunua karşı milli güçlerinin tamamını veya bir kısmını kullanarak yaptıkları bir mücadeledir.”* şeklinde tanımlanmaktadır.⁴⁶ Ancak burada bahsedilen devletlerarası

⁴¹ Clausewitz, **a.g.e.**, s.13

⁴² Haldun Yalçınkaya, **“Savaş, Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı”**, İmge Y., İstanbul, Ocak 2008, s.21.

⁴³ Clausewitz, **a.g.e.**, s.14

⁴⁴ Niccolo Machiavelli, **Prens**, Çev.Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul, 1998, s.98.

⁴⁵ Nejat Eslen, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.103.

⁴⁶ Yalçınkaya, **a.g.e.**, s.259.

topyekün savaş; günümüzde meşruiyetin sağlanması, maliyeti, uluslararası sistemde destek görmesindeki zorluklar gibi nedenlerle devletlerin başvurmak istemeyeceği bir hale gelmiştir. Savaşın değişimi ve günümüz savaşlarının özellikleri çalışmamızın ikinci bölümünde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Harp ve harp yönetiminde iki temel dayanak güç ve hedeflerdir. Harp yönetimi politika gibi, strateji gibi güçlerle hedefler arasındaki bağı kuran hareket tarzlarının ifadesidir.⁴⁷ Güç olarak bir orduyu meydana getiren askeri güç, askeri gücü destekleyen sosyal, ekonomik, politik güç ve coğrafi güç aklı gelmektedir. Her harbin siyasi bir üst hedefi ve gerekliliği bulunmalıdır. Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK haklı savaş *“Gerekmedikçe harp bir cinayettir.”* sözü ile özetlemektedir. Ulu Önder savaş olarak sadece askeri mücadeleleri görmemekte hayatın kendisini bir harbe benzetmektedir. Harbin dayandığı güçler maddi ve manevi olarak ikiye ayrılmaktadır.

Bu çalışmada devletlerin ya da devlet dışı aktörlerin dahil olduğu mücadele kapsam olarak belirlenirken güç kullanımını kapsamayan savaşlar (örneğin veremle savaş) kapsam dışında tutulmuştur.

1.1.6. Harekat

Silahlı kuvvetlerin kullanılması kavramı; geniş anlamıyla her şeyden önce konvansiyonel muharebeyi, bunun yanında güvenlik kuvvetlerine yardım veya düşük yoğunlukta çatışma ortamında kuvvet kullanılmasını ve çeşitli özel harekât görevleri için silahlı kuvvetlerin yurt dışına gönderilmesini ifade eder.⁴⁸

Askeri harekatlar harbin birer parçasıdır. Politik, ekonomik, coğrafi, sosyal ve teknolojik güçle beslenen harpler ne kadar başarılı yönetilirse, askeri harekatların başarıları o derece yükselir. Harekat sadece askeri manevraları ifade ederken, harp içinde politik, ekonomik, coğrafi, sosyal ve teknolojik güçleri de barındırır.

Savaş uluslararası alanda tanınmış, resmi dili, bayrağı, para birimi ve toprak parçası mevcut olan en az iki devlet arasında gerçekleşirken, harekat savaşın bir parçası olarak yine en az iki devlet arasında gerçekleşebileceği gibi bir devletin sınır komşusu olan diğer bir devletin topraklarının bir kısmında da mahdut hedefli olarak da icra edilebilir. Irak ve Suriye topraklarında terör örgütlerine karşı icra edilen Fırat Kalkanı Harekatı, Zeytin Dalı

⁴⁷ Suat İlhan, **Harp Yönetimi ve Atatürk**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s.13.

⁴⁸ M.Yasin Aslan, “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Uluslararası Askeri Müdahalelerde Görevlendirilmesinin İç Hukuktaki Dayanakları”, **Ankara Barosu Dergisi**, 06.10.2015, s.251.
<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-3/06.pdf> (Erişim Tarihi: 22.09.2019)

Harekatı, Pençe Harekatı, Güneş Harekatı, Çekiç Güç Harekatı gibi hareketler, sınır ötesinde yapılan mahdut hedefli hareket örnekleridir.

Genel harbin bir parçası olarak hareket kavramı; Kanal Harekatı, Sarıkamış Harekatı, İç Güvenlik Harekatı, Özel Harekat, Psikolojik Harekat, Su Altı Taarruz, Su Altı Savunma Harekatı, Amfibi Çıkarma Harekatı, Hava Harekatı, Kara Harekatı, Düşman Derinliklerinde Harekat, Özel Kuvvet Harekatı vb. hareket neveleri ile çeşitlendirilebilmektedir. Harplerin kazanılması için harplerin parçaları olan hareketlerin başarıyla tamamlanması gerekmektedir. Ancak bazı hareketler başarısız olmasına rağmen genel harbin kazanılması mümkün olabildiği gibi, stratejik seviyede icra edilen bir nokta operasyonunun harbin seyrini değiştirebildiğinin örneklerini görmek de mümkündür.

1922 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Binbaşı Özdemir Bey ve emrindeki 29 askerin Irak Kuzeyinde Musul, Kerkük ve Süleymaniye bölgelerinde bölge halkının desteğiyle İngilizlere karşı yürüttüğü Revandüz Harekatı⁴⁹ sınır ötesinde icra edilen Özel Kuvvet Harekatına örnektir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler'in yakın koruması olan Yüzbaşı Otto Skorzeny ve emrindeki 100 askerin, planör hareketi ile, İtalyan hükümeti tarafından Kuzey Afrika'daki faaliyetlerindeki başarısızlıkları sebebiyle tutuklanarak Gran Sasso şehrindeki bir dağ oteline götürülen Mussolini'nin buradan kaçırılması hadisesi özel harekate başka bir örnektir.⁵⁰

1999 yılında bölücübaşının uluslararası bir operasyonla yakalanarak Kenya'dan Türkiye'ye getirilmesi özel hareketin önemli bir örneğidir.

Türkiye'nin sınır güvenliği; Ulu Önderin sözünde yer bulan iç ve dış cephe kavramlarının bileşkesidir. Güvenlik seviyesinin en üst seviyede tutulması, her iki cephe arasındaki uyuma bağlıdır. Sınır güvenliğimizin sağlanması amacıyla 2017 yılında icra edilen Fırat Kalkanı Harekatı, 2018 yılında icra edilen ve bu hareketin devamı niteliğindeki Zeytin Dalı Harekatı, 2019 yılının Mayıs ayında başlayan Pençe Harekatı ile

⁴⁹ Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Şubat 1922 tarihindeki emri gereği Elcezire Cephesinde faaliyetlerine başlayan Binbaşı Özdemir Bey'in emrine altı yüzbaşı, altı üsteğmen, dokuz teğmen, altı zabıt vekili ve bir hesap memuru yardımcı olarak verilmiştir. Toplam 29 personel ile teşkil edilen müfrez birlik, asker ihtiyacını Süleymaniye, Kerkük ve Musul bölgelerinde bulunan sadık aşiretlerden temin etmiştir. Irak Kuzeyinde İngilizlere karşı uzun süre mücadele veren müfrezenin sınır ötesi faaliyetleri İngiliz kuvvetlerinin artan hava saldırıları ve kara birliklerini takviye etmeleri sonucu başarısızlığa uğramış, 22 Haziran 1922 tarihinde başlayan hareket 10 Mayıs 1923 tarihinde Özdemir Bey'in İran üzerinden Van'a giriş yapmasıyla sona ermiştir.

(Kaynak: Zekeriya Türkmen, "Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Emriyle Yarbay Şefik ÖZDEMİR Bey'in Revandiz, Musul-Kerkük-Süleymaniye Harekatı", **Aydın İnsan ve Toplum Dergisi**, Atatürk Haftası Özel Sayısı 10 Kasım 2017, s.50-75.) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/651179> (Erişim Tarihi: 24.09.2019)

⁵⁰ <https://iatamer.com/hitlerin-komandosusu-otto-skorzeny/> (Erişim Tarihi: 25.09.2016)

son olarak Barış Pınarı Harekatı bu uyumun son örnekleridir ve hareket konusu altında işlenmiştir. Harekat, her ne kadar genel harbin bir parçası olarak ifade edilmiş olsa da, örneklerde de görüldüğü üzere hareketin yapılması için mutlaka genel bir harbin varolması zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu bağlamda uluslararası hukuk ve anayasaya bağlı kalmak kaydıyla ülke güvenliği, terörle mücadele gibi güvenlik açısından tehdit arz eden konulara yönelik çeşitli harakat neveleri uygulanabilmektedir.

1.1.7. Terörizm

Terörizm kelimesi Fransız ihtilali sırasında ve Jakobenler'in terör sultanı döneminde doğmuştur. Terörizm, önce siyasal baskı ve sosyal kontrol aleti olarak kullanılan devlet eylemi ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. 1900'lerden itibaren terörist, canı anlamına gelmeye başlamıştır.⁵¹

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “*siyasi bir amaca ulaşmak için yıldırma hareketlerini düzenli bir biçimde kullanma, tedhişçilik*” olarak tanımlanmış olan terörizmin uluslararası düzeyde belirlenmiş ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Çünkü çoğu defa terör olayları bazı devletler tarafından milli çıkar amaçlı olarak diğerine karşı kullanılmaktadır.⁵² Bu durum terörün, terörizmin ve teröristin kim ve hangi örgütler olduğu, kimin hangi kriterlere göre terörist sayılacağı hususunda ülkelerin farklı yaklaşımlar göstermesine zemin oluşturmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda terör; “*cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tedhiş yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeyini değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti'nin ve Cumhuriyetin varlığı tehlikeye düşürmek, devletin otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı kanunun devamında “*...yukarıda belirtilen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur.*” hükmü bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde terörist; “*bir siyasi davayı kabul*

⁵¹ Yılmaz Altuğ, **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, 1.b.,İstan.bul,1995, s.19.

⁵² Tuncer Topur, “**Milli Güvenlik ve Türkiye**”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s.167.

ettirmek için karşı tarafa korku salacak, cana ve mala kıyacak davranışlarda bulunan kimse, tedhişçi” olarak tanımlanmıştır.

Terörist eylemlerin en büyük özelliği, gerçekleştirdiği eylem sonucunda şiddete maruz kalan hedefin gerçek hedef olmamasıdır. Terör fiziksel olarak zarar verdiği insanlardan çok topluluğa saldıdığı korkuyla hedefine ulaşmaktadır.⁵³

Terörizm hedef unsurlar üzerinde korku ve panik havası yaratabilmek için medyadan yoğun olarak istifade etmekte; yazılı, görsel basında ve internette dünyaya ulaşabilecek şekilde eylem görüntülerini yayınlamaktadır. Basın olmadan amaçlarını gerçekleştiremeyeceklerini bilen terör örgütleri, medyayı kendisine müzahir kitleleri harekete geçirerek hedef ülkede kaos yaratmak için kullanmakta, hedef ülkenin güvenlik uygulamalarının zayıf ve yetersiz olduğunu, yaptıkları uygulamaları demokrasi karşıtı ve hukuk dışı olarak göstermeye çalışmaktadır.⁵⁴

Terörizmin uluslararası ortamda faaliyet göstermesi, terörün sınır tanımayan bir tehdit haline gelmesinden kaynaklanmaktadır. Sınır tanımayan terörizm sorununa karşı ülkelerin kendi inisiyatiflerinde kendine has usullerle mücadeleyi yeterli görmeleri, terörizme karşı küresel bir mücadelenin yapılmadığını göstermektedir.

Türkiye'nin yıllardır Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde PKK terör örgütüne karşı verdiği mücadelede halkın kazanılması, örgüte müzahir olan şahısların kolluk kuvvetlerince yakalanması, terör örgütünün silahlı eylemlerinin engellenmesi ve örgütün tüm unsurlarıyla yok edilmesi hedeflenmektedir. Türkiye bu mücadeleyi ceza hukukunun gereği olarak tamamen kendi imkanlarıyla yürütmektedir.

Terör örgütleri dış destek alıyor olsalar da, bu mücadele Türkiye'nin bir iç güvenlik mücadelesi olduğundan bağlayıcı olan hukuk kuralları; Türkiye tanınmış bir devlete karşı savaşmadığı için, uluslararası savaş hukuku kuralları değil, esasen Türkiye Cumhuriyeti anayasasında temel sınırları belirtilmiş Ceza Hukuku kurallarıdır. Ancak uluslararası meşruiyetin sağlanması bakımından son dönemde icra edilen Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Harekatı, İdlib Çatışmasızlık Bölgesi ve son olarak Suriye'nin kuzeyinde oluşturulacak Güvenli Bölge gibi gelişmeler bağlamında Türkiye, söz konusu bölgelerde varlığı devam eden ABD, Rusya ile ve diğer Birleşmiş Milletler üyeleri ile diplomatik görüşmelere devam etmektedir.

⁵³ Yalçinkaya, **a.g.e.**, s.347

⁵⁴ Banu Baybars Hawsk, “ Terör, Güvenlik ve Medya Üçgeni”, **Kadir Has Üniversitesi, Güvenlik Konuşmaları** (Sözlü Açıklama), <https://trguvenlikportali.com/videolar/guvenlik-konusmalari/page/4/> (Erişim Tarihi: 17.09.2019)

1.1.8. Vekalet Savaşları

Klasik savaşlar toplu ölümlere sebep olmuş, beraberinde büyük yıkımlar ve felaketleri sürüklemiştir. Can ve mal kaybının yanı sıra çok büyük ekonomik çöktüşlere de zemin hazırlayan dünya savaşlarının sonucunda ortaya çıkan tablolar, devletlerin menfaatlerini başka yollarla sağlama fikrini doğurmuştur. Tekraren aynı kayıpları vermek istemeyen ülkeler, kendi devlet menfaatlerinden vazgeçemedikleri gibi bunları küresel ya da bölgesel anlamda yeni aktörler üretmek onlar vasıtasıyla elde etmek istemişlerdir. Bu noktada ülkelerin hedeflerine ulaşmak için başvuracağı yol topyekün savaş olmaktan çıkmış, yerini bölgesel çözümlere bırakmaya başlamıştır. Savaşan aktörlerin mahalli insan kaynağından devşirilerek, sponsor devlet ya da devletler tarafından askeri olarak teçhiz edilmesi, teknik altyapı hizmetleri ile donatılması, gerekli araç, silah ve teçhizatla donatılmış unsurların eğitime tabi tutularak eylemlere hazır hale getirilmesi vekil aktörlerin bölgedeki gücünü arttırmış, dolayısıyla vekalet savaşlarını doğurmuştur.

Vekalet savaşı, “*taşeron örgütlerin çeşitli devletler adına silahlı veya silahlı faaliyetler icra etmesi*” olarak açıklanmaktadır. Kavram olarak vekalet savaşı; “*oyun kurucu ve küresel / bölgesel aktör devlet veya devletler tarafından stratejik çıkar ile teolojik hedefleri kapsamında öncelikle hedef ülkenin psikolojik, sosyolojik, ekonomik, siyasi istikrarsızlık vb. enstrümanlar ile toplumu yaşanacak gelişmelere hazırlayarak daha sonraki süreç için kurgulanan, devletlerin fiilen karşılıklı olarak konvansiyonel ordularla çatışmadığı, silahlı çatışma hukukuna tabi olmayan bir ortamda ilan edilmemiş ve fiili savaş halinin olmadığı, bununla birlikte etnik veya dini temelli muhalif grupların yabancı savaşçılarla desteklenerek; dolaylı ve de örtük savaş hali*” olarak tanımlamak mümkündür.⁵⁵

Vekalet savaşlarının parçasını oluşturan aktörlerin başında Irak ve Suriye coğrafyasında yoğun olarak faaliyet gösteren özel askeri şirketler gelmektedir. Devlet içi çatışmaların önlenmesi ve güvenliğin özelleştirilmesi kapsamında çalışan özel askeri şirketlerin ortaya çıkış nedenlerine baktığımızda; Soğuk Savaş sonrasında çatışmaların artması, devlet dışı şiddetin yükselmesi, iş gücü ve silah pazarlarında meydana gelen artışlar, devlet egemenliğinin ve askeri gücünün zayıflaması, barışı korumak için gösterilen uluslararası çalışmaların yetersizliği, bölgesel örgütlerin başarısızlıkları, özellikle Afrika kıtasındaki çatışmalar karşısında büyük devletlerin müdahale etme ve

⁵⁵ Ömer Çona, *Vekalet Savaşları “Suriye Krizinde Uluslararası Güç Mücadelesi”*, 1.b. Nobel Bilimsel Eserler, Eylül 2018,s.30.

çatışmaları önleme konularında göstermiş oldukları isteksizlikleri⁵⁶ ve geç tepki vermeleri gibi sebepleri görmekteyiz.⁵⁷ Bütün bu sebeplerin yanında hızla gelişen teknoloji, büyük devletlerin hali hazırda düzenli ordularını kullanmayı tercih etmemeleri gibi değişen hususlar da vekil güçlerin kullanılmasını artırmaktadır. Özel askeri şirketler resmi ve yasal olarak çalışmaktadırlar. Çalışanlarının bir devlette mutlaka resmi kayıtları bulunmaktadır.

Özel askeri şirketleri üç grupta sınıflandırabiliriz. Bunlardan birincisi operasyon yapabilme imkan kabiliyetlerine sahip askeri şirketler, ikincisi hareket, lojistik yönetimi, istihbarat akışı gibi konularda danışmanlık yapabilen askeri danışmanlık şirketleri, üçüncüsü ise askeri destek şirketleridir.⁵⁸ Dünya ordularının genelinde askeri ihtisas alanları muharip sınıflar, muharebe destek sınıfları ve muharebe hizmet destek sınıfları diye alt gruplara ayrılmaktadır. Peter Warren Singer'in özel askeri şirketler için yapmış olduğu sınıflandırma da orduların sınıf ve branşlaşmasında kullandığı sınıflandırma ile benzerlik göstermektedir.

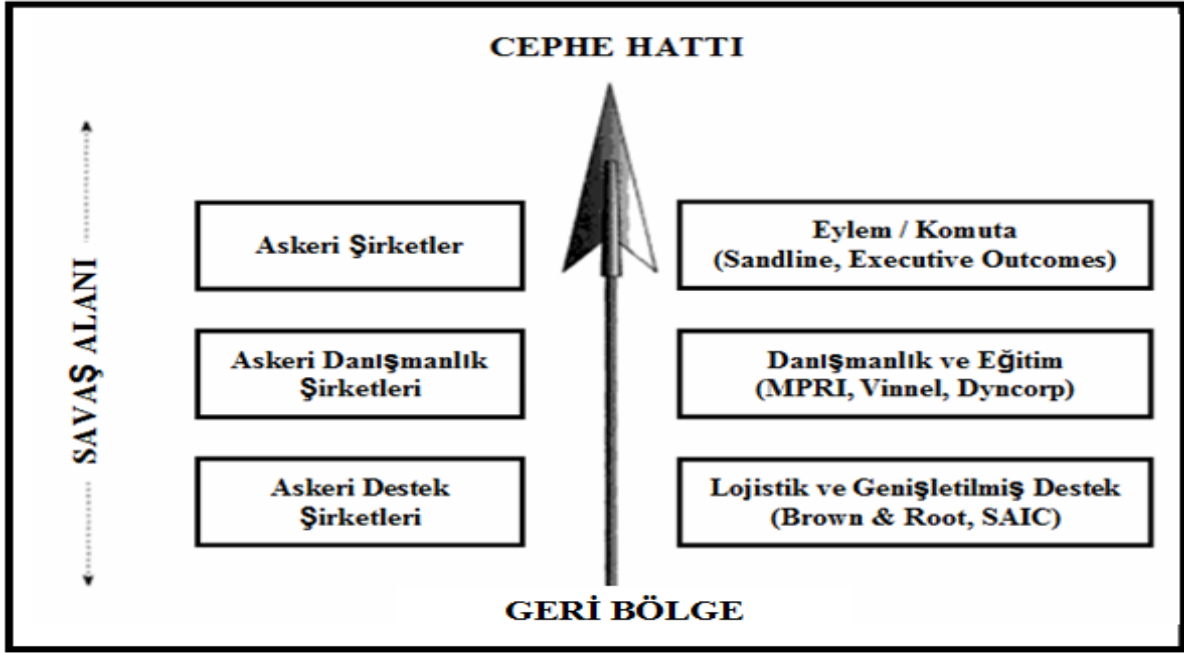
---

⁵⁶ Ruanda'da 1994 yılının Nisan ayında başlayan soykırımda 100 günde 1 milyondan fazla kişi hayatını kaybetmiştir. BM ve büyük devletlerin müdahalesi; Fransa'nın gelişmeleri sıradan bir iç savaş gibi göstermesi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından yaptırım kararı alınmasına engel nitelikteki faaliyetleri, ABD'nin 1993 yılında Somali'ye yaptığı harekatta yaşananlardan dolayı aynı bölgeye benzer bir hareketin yapılmasına karşı isteksiz oluşu, bu yüzden sadece lojistik konularda yardım edeceğini taahhüt etmesi ve sonra bu sözüden de vazgeçmesi, diğer Batılı ülkelerin Fransa, Belçika ve ABD'nin tavrından yana hareket etmeleri gibi sebeplerle ancak Temmuz 1994'te yapılabilmektedir.

Rukiye Eroğlu, Ruanda Soykırımı, **TUİÇ Akademi**, <http://www.tuicakademi.org/ruanda-soykirimi/> (Erişim Tarihi:27.09.2019)

⁵⁷ Yusuf Mutlu Genç, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Güvenliğin Özelleştirilmesi ve Özel Askeri Şirketler", **Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü** (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2005, s.40-70
Ek Not: 2003 yılındaki Irak Savaşı'nda özel askeri şirketler yoğun olarak kullanılmıştır. ABD ve yerel halktan seçilen 20.000 kadar çalışanı ile toplam 60 şirket tarafından bu hizmet sağlanmıştır.

⁵⁸ Haldun Yalçınkaya, "Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 61, 2015, s. 247.

Şekil - 3: Askeri Şirketlerin Sınıflandırılmasında Mızrak Ucu Benzetmesi

Singer'in Şekil-3te belirtilen sınıflandırmasına göre; mızrağın, yani cephe hattının en ön saflarında yer alan özel askeri şirketlerin fiilen eylem yapabilmek imkan ve kabiliyetleri mevcuttur. İkinci sırada yer alan danışmanlık şirketleri özellikle orduların yeniden yapılandırılma süreçlerinde aktif rol oynarlar. Bunun bir örneğini Somali Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden yapılandırılma faaliyetlerinde görmekteyiz. Üçüncü sırada bulunan lojistik ve genişletilmiş askeri destek şirketlerinin temel özellikliği çatışma eylemi ya da eğitimi içermeyen ancak bu faaliyetlerin alt yapısını oluşturacak bilgi toplama ve fiziki hizmetleri destek faaliyetleri adı altında icra etmeleridir.⁵⁹

Görüldüğü gibi özel askeri şirketler savaş alanı ya da iki devlet arasında olmasa da askeri mücadelenin olduğu herhangi bir bölgede tıpkı ülkelerin resmi orduları gibi faaliyet göstermektedir.

Çatışma bölgelerinde izlenen bir diğer aktör paralı askerlerdir. Paralı askerlik eski çağlardan beri uygulanan bir sistemdir. Bireylerin devlet çıkarından ziyade kendi maddi varlıklarını arttırmak için yaptığı paralı askerliğe Romalılar zamanında rastlanmaktadır. Ortaçağ'da ise bireysel anlamdaki paralı askerlik kiralık ordulara varacak kadar

⁵⁹ Peter Warren Singer, *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2004, s. 93-100. https://books.google.so/books?id=VyI13fdeadIC&pg=PA88&hl=tr&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false (Erişim Tarihi: 26.09.2019)

genişlemiştir. Kiralık orduların (condottiere) ilk örnekleri Ortaçağ İtalya'sında görülmektedir.⁶⁰

Paralı askerlik sistemiyle çalışanlar ülke farkı gözetmeksizin hangi taraf daha çok parayı verirse o tarafta çalışmaktadır. Önemli olan hangi devlete hizmet ettikleri değil, ne kadar para kazandıklarıdır. Burada bahsedilen paralı askerlik; 25 Haziran 2019 tarihinde 7179 sayılı Askeralma Kanunu'nda belirtilen esaslar da dahil olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti'nde bir kısmın zorunlu, bir kısmın gönüllü olarak yaptığı milli askerlik sistemimizle hiçbir şekilde bağdaşmamaktadır. Çünkü Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görev yapan her kuvvet ve rütbedeki personel görevine başlarken icabında vatan, cumhuriyet ve vazife uğrunda seve seve hayatını feda etmek üzere ettiği kutsal askerlik yeminine bağlı olarak görev yapmaktadır. Türk Ordusu için vatan; Türkiye milli sınırları içerisinde kalan toprak parçası, cumhuriyet; Türkiye Cumhuriyeti, vazife ise Türkiye Cumhuriyeti devletini korumaktır. Oysa paralı askerlerin uğruna hayatını feda edecekleri ne bir vatani, ne uğruna savaştıkları bir milleti, ne de göreve başlarken ettikleri kutsal bir yemini vardır.

Özel askeri şirketler ile paralı askerler arasında yapılan başka bir karşılaştırmaya göre bu iki sistem arasında da farklılıklar görülmektedir. Özel askeri şirketler hizmet verdiği ülkenin silahlı kuvvetlerinin bir parçası sayılırken, paralı askerler için bu durum söz konusu değildir. Özel askeri şirketler sadece hukuken tanınmış ülkelerle iş yapmaktadırlar. Paralı askerler ise devlet ya da devlet dışı her türlü aktörle iş yapabilmektedir. Paralı askerler çatışma odaklı hizmet verirken özel askeri şirketler lojistik, istihbarat, ilk yardım, sıhhi tahliye gibi çok daha geniş bir yelpazede hizmet vermektedirler. Paralı askerler hukuki uygulamadan kaçınmak isterlerken, özel askeri şirketlerin bağlı oldukları kurallar kayıt altındadır.⁶¹

Vekalet savaşlarının bir diğer aktörü PKK/PYD/YPG, El-Kaide, DAESH gibi terör örgütleridir. Terör örgütleri faaliyet gösterdikleri bölgelerde adına çalıştığı devletlerin vekili olarak eylemlerde bulunmakta, bölgesel istikrarı ve güvenlik ortamını tehdit etmekte, hedef devletlerin kendi halkı üzerindeki otoritesini zayıflatmaya çalışmakta, insanların can ve mal kaybetmesine sebep olarak devletlerin kendi halkını koruyamaz hale düşmesi için uğraşmaktadır. Halkın devletine güveninin kırılması, devletin kendi halkı üzerindeki egemenliğinin zayıflaması, otoritede bir boşluk yaratarak devletlerin başarısız devletler durumuna sokulmaya çalışılması terör örgütlerinin hedefleri arasındadır.

---

⁶⁰ Çona, **a.g.e.**, s. 81.

⁶¹ Genç, **a.g.e.**, s.35-37

Yugoslavya örneğinde olduğu gibi toplumsal ayrışma ülkenin bir süre sonra dağılmasını peşinde getirebileceğinden, ülkelerin başarısız devlet konumuna düşmemesi için güvenlik meselesinde öncelikle devletin güvenliği esas alınmaktadır.⁶²

Terör örgütlerinin özellikle lider kadrolarının, üst düzey yöneticilerinin yaşam alanları mevcut eylem alanları olmamakta; çok daha gerilerde emniyetli bölgelerde, başka devletlerin topraklarında ve himayelerinde olabilmektedir. Bu yönden bakıldığında terör örgütlerinin sınırlar ötesinde faaliyet gösteren bir yapılanma olduğu karşımıza çıkmaktadır. Örneğin El-Kaide yaşam alanı olarak Afganistan'da bulunmasına rağmen ABD'de eylem yapmıştır. Bir başka terör örgütü olan DAESH, Irak'ta ve Suriye'de barınırken Türkiye'de, Avrupa ülkelerinde eylemler gerçekleştirmiştir. PKK/PYD/YPG terör örgütlerinde de durum farklı değildir. Terör örgütlerinin yaşam ve eğitim alanları ile eylem alanlarının çoğunlukla farklı yerler olması bu örgütlerin ortak özelliği olarak verilebilir.

Vekil savaşçıların bir diğer örneği sivil toplum örgütleridir. Sivil toplum örgütleri savaş alanlarında sıklıkla görülmeye başlayan unsurlardan birisidir. Clausewitz savaş dinamiklerinin daha kolay açıklanabilmesi için halk, ordu ve hükümeti ayrı ayrı incelemiş herbir unsurun kendine göre rolleri olduğunu savunmuştur. Buna göre; hükümet siyasi çıkarları gözetirken, ordu kendisine tevdi edilen savaşma gayretlerini istenen sonuca ulaştırmaya çalışmakta, halk kuvvetli kin ve nefret duygularıyla sürekli şiddeti isteyen aktör konumunda bulunmaktadır. Clausewitz'in yaptığı bu üçleme savaşın üç ayağına benzemektedir. Savaşın var olması için bu üçlemenin birbirini tamamlaması gerekmektedir. Bu üçleme günümüzde geçerliliğini korumaktadır. Bunun yanında yeni bir unsur olarak beliren hükümet dışı organizasyonlar ya da sivil toplum örgütleri; anket şirketleri, siyasi partiler, medya, sosyal medya siteleri, üniversiteler, dernekler ve kuruluşlar gibi vasıtalarla halkın zihinsel dönüşümünü sağlamaya çalışmaktadır.⁶³

Vekalet savaşlarının aktörleri bağlamında değinilmesi gereken bir diğer unsur, yabancı savaşçı ve yabancı terörist savaşçı kavramlarıdır. 2000'li yılların başında uluslararası literatürde yabancı savaşçı kavramı; *“Taraflardan herhangi birinin vatandaşı olmayan, yurt dışından çatışma bölgesine giden, maddi bir kazanım elde etmeden kendine göre bir davayı güderek bir iç çatışmada yer alan grup ya da orduya katılan kişiye Yabancı Savaşçı denir.”* şeklinde tanımlanmıştır. Ulus devletlerin ortaya çıkması,

⁶² Bülent Sarper Ağır, “Rethinking Security in the Balkans: The Concept of Weak State and its Implications for Regional Security”, **Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi** 2009/2, s.4

⁶³ Çona, **a.g.e.**, s.72.

özgürlük, egemenlik kavramlarının yaygınlaşmasıyla birlikte fedakarlık ile eş görülen yabancı savaşçılar, Irak ve Suriye’de meydana gelen terör olaylarının etkisiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 2014 yılında aldığı 2178 sayılı kararıyla gayrimeşru olarak kabul edilmiştir. Söz konusu karara göre; “*İkamet etmekte veya vatandaşı olduğu bir devletten başka bir devlette terörist faaliyetleri gerçekleştiren, planlayan, hazırlığında olan veya katılma amacıyla seyahat eden; ya da silahlı çatışmalarla ilişkili olanlar dâhil olmak üzere terör eğitimi alan veya veren bireyler*” yabancı terörist savaşçılar olarak kabul edilmiştir.⁶⁴ Bu tanımdan yabancı terörist savaşçıların terör eylemleri ya da eğitimi için bir ülkeden başka bir ülkeye seyahat ettikleri anlaşılmaktadır. Bu karar ile yabancı terörist savaşçılar yabancı savaşçılardan ayrılmıştır. Dahil oldukları terör örgütlerinin eylem planları doğrultusunda hareket eden yabancı terörist savaşçıların en sık görüldüğü coğrafya Irak ve Suriye coğrafyasıdır. Örneğin dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen, Irak ve Suriye coğrafyasına yabancı olan yaklaşık 20.000 terörist, DAESH terör örgütünün kontrol alanlarının büyük bir bölümünü kaybetmiş olmasına rağmen sahada kalmaya devam etmiştir.⁶⁵

2015 yılında Irak ve Suriye coğrafyasında bilinen yabancı terörist savaşçı sayısı 20.730 idi.⁶⁶ ABD’nin “Country Reports on Terrorism 2017” raporuna göre; DAESH terör örgütünün Irak ve Suriye bölgesindeki mevcudunun 2017 yılında yapılan harekatlardan sonra 6.000-10.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir.⁶⁷ Aynı raporda örgütün daha önce kontrol ettiği toprakların %98’ini kaybettiği belirtilmiştir. Türkiye uyruklu yabancı terörist savaşçıların çatışma bölgelerinden Türkiye’ye geri dönmek üzere ayrılmaları, şiddetin çatışma bölgelerinden tıpkı metastaz gibi yayılmasına sebep olduğundan Türkiye için ikinci bir tehditi oluşturmaktadır. Bu bağlamda yabancı savaşçıların Irak ve Suriye bölgelerinde görev yapan Türk unsurlarının güvenliğine karşı oluşturdukları tehdit; dış kuşak tehditi, çatışma bölgelerinden ayrılıp Türkiye’ye dönmek isteyen teröristlerin Türkiye içinde yaşayan sivil, asker, polis farkı gözetmeksizin herkesin güvenliğine ve dolayısıyla kamu güvenliğine karşı oluşturduğu tehdit; iç kuşak tehditi olarak değerlendirilmektedir.

⁶⁴ Yalçınkaya, “Birinci Yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 2178 Sayılı Kararı ve Yabancı Terörist Savaşçılar” **Ortadoğu Analiz Dergisi, Eylül-Ekim 2015 Cilt: 7 Sayı: 70**, s.59.

⁶⁵ Birleşmiş Milletler Terörizmle Mücadele Direktörlüğü, Yabancı Terörist Savaşçılar (Foreign Terrorist Fighters) ile İlgili Araştırma Raporu, Aralık 2018.
https://www.un.org/sc/ctc/wpcontent/uploads/2019/06/ctc_cted_fact_sheet_designed_ftfs_updated_15_november_2018.pdf (Erişim Tarihi: 30.09.2016)

⁶⁶ Haldun Yalçınkaya, “Yabancı Terörist Savaşçılara Karşı Uluslararası İşbirliği: Türkiye’nin Tecrübesi”, **ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi No:22, 2015**, s.9.

⁶⁷ https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/04/crt_2017.pdf (Erişim Tarihi: 01.10.2019)

Türkiye; sınırlarının güvenliğini sağlamak için, BMGK 2178 sayılı kararını da dikkate alarak Irak ve Suriye bölgelerine gitmek isteyen, kimlik bilgileri Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü, INTERPOL ve Türkiye Cumhuriyeti kayıtlarında bulunan terörist ve terörist şüphelilerinin havaalanları ve sınır kapılarını kullanarak yapmış oldukları sınır geçiş teşebbüslerini engellemek için çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda 2014 yılında 6300 civarında kişiye Türkiye'ye giriş yasağı koyulmuş, bini aşkın yabancı sınır dışı edilmiştir.⁶⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesindeki açıklamalara göre 2011 yılından 2018 yılı Mart ayına kadar olan dönemde terör örgütü mensubu ya da şüphelisi olmaktan dolayı toplam 61.158 kişiye yurda giriş yasağı konmuş, 6151 kişi sınırdışı edilmiştir.⁶⁹

Türkiye'nin çeşitli yollarla Irak ve Suriye bölgelerine gitmek isteyen yabancılarla mücadelesini daha etkili hale getirebilmek için, akademisyenler ve bilgisayar mühendislerinin ortak çalışmasıyla Twitter adlı sosyal medya hesaplarında Türkçe olarak DAESH terör örgütü hakkında paylaşımlarda bulunmuş, propagandasını yapmış ve dolayısıyla örgütün bir parçası haline gelmiş hesapların tespitine yönelik bir araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda 21 tane merkezi hesap, 2567 tane çevre hesap tespit edilmiştir. Bu hesapların genel özelliklerine bakıldığında teröristlerin yapmış oldukları paylaşımlarda yer göstermekten kaçındıkları, dini referanslı örgüt mensuplarının dinle alakalı hiçbir şey konuşmadığı, eylem öncesinde ve sonrasında hesap hareketlerinde artış gözüktüğü, bu hesapların %12,3'ünün Türkiye'de, diğerlerinin yurtdışında çeşitli yerlerde olduğu görülmüştür.⁷⁰

BM'nin 2017 yılında 2396 sayılı kararına göre yabancı terörist savaşçıların seyahatlerinin engellenmesi ve Türkiye'nin durumuyla ilişkili bilgiler Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kaynaklarında Tablo-1'deki gibi ifade edilmektedir.⁷¹

⁶⁸ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140924_bm_tasari (Erişim Tarihi: 01.10.2019)

⁶⁹ http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yabanci-terorist-savascilarla-mucadelesi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 01.10.2019)

⁷⁰ Haldun Yalçınkaya'nın Habertürk'e yaptığı açıklamalar: <https://t24.com.tr/haber/twitterda-turkce-konusan-isid-destekcilerinin-profil-ne-yaziyorlar-ne-zaman-harekete-geciyorlar.361183> (Erişim Tarihi:01.10.2019)

⁷¹ ORSAM, İnfografik, 12 Aralık 2018. <https://twitter.com/orsamtr/status/1072826271783182337> (Erişim Tarihi: 01.10.2019)

YTS'lerin geldiği ülke sayısı	60
INTERPOL Veritabanında Kayıtlı YTS sayısı	43 Bin
Dünya Çapındaki Toplam Uçuş Sayısı	36.8 Milyon
API (Uygulama Programı Arayüzü) Sistemi Kullanan Ülkelerin Sayısı	56
Türkiye'nin Sınırdışı Ettiği Kişi Sayısı	6 Bin
Türkiye'nin Kabul Edilemez Yolcu Sayısı	6 Bin
Türkiye'deki Risk Analiz Birimi Sayısı	16 Şehirde 26 Birim
Türkiye'nin Giriş Yasağı Koyduğu Kişi Sayısı	70 Bin

Tablo-1 : BMK 2396 ve Teröristlerin Seyahatlerinin Önlenmesi

Örneklerde görüldüğü üzere başarısız devletler başarısızlıkları sebebiyle bölgesel istikrarsızlıklara sebep olmaktadır. Bu istikrarsızlıklar ABD, Rusya gibi küresel güç arayışı içerisinde olan devletler ile bölgesel anlamda güçlü olmak isteyen diğer devletlerin ilgi alanına girmektedir. Bölgesel aktörlerin, Soğuk Savaş sonrası dönemde Irak ve Suriye coğrafyasındaki istikrarsızlık ortamının günümüzde askeri ve güvenlik anlamında nasıl şekillendiği, Türkiye'nin bu gelişmelerden nasıl etkilendiği hususu çalışmamızın sonraki bölümlerinde ele alınacaktır.

1.2. Asimetrik Tehdit ve Asimetrik Harp

1.2.1 Asimetrik Tehdit

Asimetrik tehdit ve asimetrik harp kavramlarına girmeden önce asimetriyi terim olarak incelemek yerinde olacaktır. Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğüne baktığımızda simetri kelimesinin karşılığı olarak bakışumlu ifadesi karşımıza çıkmaktadır. Bu birbirine benzeyen anlamındadır. Asimetri kelimesi sorgulandığında ise bu sefer bakışsızlık yani benzemezlik karşımıza çıkmaktadır.

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru sona eren Soğuk Savaş, savaşın değişimi konusunda yeni bir dönemi başlatmıştır. Soğuk Savaş dönemindeki simetrik savaş modeli yerini birbirine benzemeyen unsurların mücadelesine sahne olan asimetrik savaş modeline

bırakmaya başlamıştır. Birbirine benzeyen iki devlet arasındaki mücadelenin yaşandığı Soğuk Savaş döneminin tersine, artık devlet niteliği bulunmayan aktörlerin devletlere karşı mücadele etmeye başladığını görmekteyiz. Özel askeri şirketler asimetrinin askeri boyutuyla ilgili olarak verilebilecek en önemli örnektir.⁷² Asimetrinin sivil boyutuyla ilgili olarak medya kuruluşları, çok uluslu şirketler, yerel milis güçler, sivil halk, organize suç örgütleri, asi güçler gibi sivilleri örnek olarak verilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Güvenlik Kurulu tarafından asimetrik tehdit; *“Yarattığı ani ve hazırlıksız durum nedeni ile ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik sistemlerinde, istikrarsızlıklara neden olan, düşük seviyede kuvvet ve teknoloji kullanarak etkin olmayı amaçlayan tehdit algılaması”* olarak tanımlanmıştır.⁷³ Tanımlamanın devamında da *“Daha güçsüz bir ülke veya bir grup tarafından daha güçlü bir ülkenin imkan kabiliyetinden sakınacak şekilde bu ülkenin zayıf taraflarına umulmadık bir şekilde ve örneği olmayan yöntemlerle saldırılması”* şeklinde tanımlama genişletilmiştir.⁷⁴

M.Ö.5. yüzyılda Sun Tzu tarafından savaş hileleri bir bütün olarak ilk defa incelenmişse de asimetrik tehdit ve asimetrik savaş kavramları ilk defa 1975 yılında İngiliz Andrew Mack tarafından kaleme alınan *“Neden Büyük Devletler Küçük Savaşları Kaybeder, Asimetrik Mücadele Politikaları”*⁷⁵ başlıklı kitabında ele alınmıştır. Bu makalede Mack, Clausewitz’in yaptığı gibi önceliği esasa vermiş ve tanımlamaları çalışmasının ortalarından itibaren yapmaya başlamıştır. Çünkü harp, tarih boyunca giderek dinamik bir hal almış ve harbi anlamış olan bilim insanları bu gerçeği akademik alana da yansıtma gayreti içerisinde olmuşlardır.

Andrew Mack yazmış olduğu eserinde Fransa’nın Cezayir’de, ABD’nin Vietnam’da neden kaybettiği sorusu üzerine yoğunlaşmış ve asimetrinin etkisi üzerinde durmuştur.

Asimetrik tehditin simetrik tehditten ayrılması farklılık ve üstünlüğü sayesinde. Bir tehditin asimetrik tehdit sayılabilmesi için alışılmadık, beklenmedik, olağandışı, öngörülemeyen, aynı şekilde karşılık verilmesi güç olmalıdır. Her tehdit zamana,

⁷² Haldun Yalçınkaya, “Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar”, s.57, www.dergipark.org.tr (Erişim Tarihi:10.05.2019)

⁷³ Ahmet Küçükşahin, Tamer Akkan, **Değişen Güvenlik Algılamaları Işığında Tehdit ve Asimetrik Tehdit**, www.dergipark.ulakbim.gov.tr/guvenlikstrti/article/view/5000098933 (Erişim Tarihi:12.05.2019), s.50

⁷⁴ 21’inci Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Editörü, **“Kapsama Alanı Genişleyen Bir Trend: Asimetrik Tehdit”**, 1 Haziran 2011, <https://21yyte.org/tr/merkezler/kapsama-alani-genisleyen-bir-trend-asimetrik-tehdit> (Erişim Tarihi:18.09.2019)

⁷⁵ Andrew Mack, **Why Big Nations Lose Small Wars: Asymmetric Conflict**, www.cambridge.org/core. (Erişim Tarihi: 21.01.2019)

mekana, kullanım konseptine, taraflara ve duruma göre asimetrik olabilme potansiyeline sahiptir. ⁷⁶ Durumsal farkındalık, ifşa ve aynı kabiliyeti elde etmek asimetrinin bozulmasını sağlamaktadır.

Bir başka makalede bir tehditin asimetrik tehdit sayılabilmesi için üç koşulu sağlaması gerektiği belirtilmektedir. Bunlardan birincisi; devletlerin ya da devlet dışı aktörlerin hasımlarına karşı bireysel ya da birleşerek kullanabileceği silah, taktik ve stratejiyi içermesi, ikincisi; sahip olunsa bile tercih edilmemesi gereken bir strateji, taktik ya da silahı içermesi, üçüncüsü ise müdahale edilmediği takdirde ciddi sonuçlar doğurabilecek strateji, taktik ya da silahları içermesidir.⁷⁷

Asimetrinin var olması için devlet ya da devlet dışı aktörler arasındaki bir saldırının aynı usul ve tekniklerle olmaması gerekmektedir. Örneğin A ülkesi B ülkesine şarbonla saldırırken B ülkesi bunu kullanmıyorsa bu asimetrik bir saldırı sayılır. Diğer taraftan A terör örgütü B devletinin güvenlik güçlerine B devletinde bulunmayan bir imkan olarak patlayıcı yüklü bir drone ile saldırıyorsa bu durumda da bir asimetriden söz etmek mümkündür.

Günümüzde tehdit algılamaları geçmişteki gibi tek tip tehditlerden ziyade, artık bazıları birbiriyle bağlantılı olan çoklu tehditler halinde ortaya çıkmaktadır. Barış Gürsoy, çok yönlü tehdit algılamalarını aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

Bunlar;

1. Terörizm,
2. Kitle imha silahlarının yayılması sorunu,
3. Organize suç ve mafya,
4. Etnik çatışmalar ve yükselen etnik milliyetçilik,
5. Dini radikalizm,
6. Kitleli göç hareketleri,
7. Ekonomik dengesizlikler,
8. Çevresel sorunlardır.⁷⁸

⁷⁶ Küçükşahin, Akkan, **a.g.m**, s.61.

⁷⁷ C.A.Primmerman, "Thoughts on the Meaning of Aymmetric Threats", **Massachusetts Institute of Technology Lincoln Laboratory**, 8.03.2006, www.researchgate.net/publication/235141351 (Erişim Tarihi:10.05.2019)

⁷⁸ Barış Gürsoy, "Soğuk Savaş Sonrasında Çok Yönlü Tehdit Algılamaları: Asimetrik Tehdit", **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı**, (Yüksek Lisans Tezi) İzmir, 2004 , s. 87.

C.A.Primmer tarafından yapılan başka bir sınıflandırma çalışmasında söz konusu tehditler;

1. Silah, teçhizata göre algılanan asimetrik tehditler: biyolojik silahların kullanımı, kimyasal silahların kullanımı, körlemek amacıyla lazer silahlarının kullanımı, bazı mayın türlerinin kullanımı,

2. Taktik seviyedeki asimetrik tehditler: intihar saldırıları, ani saldırılar, düşük yoğunluklu saldırılar, sivil halk ya da tarafsız devlet ayrımı yapmayan saldırılar, çevresel saldırılar, bilgisayar sistemlerine yapılabilecek saldırılar, uydu sistemlerine yapılabilecek saldırılar,

3. Stratejik seviyedeki asimetrik tehditler: terörist grupların finanse edilmesi, kazanmak yerine kasten kaybetmek için savaşmak, kendi öz halkına karşı büyük kayıplara yol açacak saldırılar düzenlemek, ölümü göze alarak çarpışmak, yeni bir silah üretmek ve zaman kazanmak amacıyla silahsızlanma anlaşmalarına başvurmak olarak üç ana başlık altında toplam on yedi alt başlık halinde incelenmiştir.⁷⁹

M.R. Sudhir tarafından asimetrik tehdit sınıflandırılmasına yukarıda belirtilenlere ilave olarak teknolojik tehditler de dahil edilmiştir. Konvansiyonelden konvansiyonel olmayan savaş türüne doğru değişen savaş ortamında teknolojik üstünlük önemli bir kuvvet çarpanıdır ve düşük teknolojinin yüksek seviyeli teknolojiyle olan mücadelesi incelenmeden asimetriyi tam olarak anlamak mümkün değildir.⁸⁰

Simetrik veya asimetrik bütün tehditleri alt alta sıralamak bu tehditleri azaltmak için yeterli değildir. Her bir tehdit için kendi sınıfına özel ayrı ayrı tedbirlere ihtiyaç duyulmaktadır. Süreç ilk önce algıların ortaya konulması ile başlamaktadır. Genelkurmay Eski Başkanı (E.) Org. Yaşar Büyükanıt'ın 2003 yılında yapmış olduğu bir konuşmasında dile getirdiği "Güvenlik mülahazalarının ilk basamağı, şüphesiz tehdit algılamalarıdır."⁸¹ sözü değerlendirmelerin başlangıcı için önem arz etmektedir.

Geliştirilen tedbirlerin uygulamaya başlaması karşı taraf için yeni bir tehditin var olması demektir. Santrançtaki gibi hamleler karşılıklı yapılmakta ve birbirlerine karşı mücadele içinde olan taraflar karşısındakine iradesini akıl oyunları ve fiili uygulamalarla kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu mücadelede asimetrinin var olması için farklılık ve üstünlüğün devam etmesi gerekmektedir. Farklı çözüm yöntemleri uygulanmaya başladıkça yaklaşım tarzları açığa çıkacağından buna mukabil tedbirlerin geliştirilmesi

⁷⁹ C.A.Primmerman, **a.g.m.**, s.8-9.

⁸⁰M.R.Sudhir, "Asymmetric War: A Conceptual Understanding", **CLAWs Journal**, Summer 2008, https://www.claws.in/journals_doc/742067376MBSushir.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2019)

⁸¹ Küçükşahin, Akkan, **a.g.m.**, s.44. .MBSushir.pdf

mümkün olmakta ve dolayısıyla belli bir dönemde işe yarayan çözümler belli bir süre sonra işlevini yitirebilmektedir. Farklılığını yitiren taraf asimetrik üstünlüğünü de kaybetmiş sayılır. Peşpeşe alınan bu tedbirler genel savunma planlarının oluşturulması bakımından önem ihtiva etmektedir. Mücadelede yeni farklılıklar yaratarak üstünlüğünü devam ettiren tarafın başarı grafiği diğerine göre daha olumlu olacaktır.

Ülkemizde ve dünyada devletlerin büyük stratejileri kapsamında asimetrik tehdit algılamalarını yapan sivil-asker çalışma grupları ve önceki bölümlerde belirtildiği gibi özel şirketler mevcuttur.

Türkiye Cumhuriyeti genelinde tehdit algılamaları ve tehditlere karşı mücadele programı genel olarak Milli Güvenlik Kurulu sorumluluğunda bakanlıklar ile sivil-asker kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Örneğin ABD’de faaliyet gösteren Defence Threat Reduction Agency (Savunma Tehditlerinin Azaltılması Ajansı) adlı güvenlik şirketi; tehdit analizi yaparak konvansiyonel olmayan silahlara karşı koymak için kitle imha silahları (KİS), nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar (NBC), el yapımı patlayıcılar (EYP), bomba yüklü araçlar, patlayıcı yüklü ticari dronlara karşı kurum seviyesinde çözüm önerileri geliştirmektedir.⁸²

1.2.2. Asimetrik Tehditin Kapsamı

1.2.2.1 Siber Tehditler

C.A. Primmerman siber tehditleri; bilgisayar sistemlerine, haberleşme sistemlerine ve uydu sistemlerine karşı yapılabilecek muhtemel saldırılar olarak tanımlamıştır. Burada düzenli orduların bilgisayar altyapısı gerektiren komuta kontrol sistemleri, her türlü haberleşme vasıtaları, internet ortamındaki muhtelif bilgiler ya da kurumsal bilgisayarlarda bulunan hassas içerikli bilgiler ile bu bilgilerin barındığı donanıma karşı oluşturulan tehdit algılamaları siber tehdit algılamaları kapsamına girmektedir.

Siber güvenlik kavramı 1990’lı yıllardan itibaren bilgisayar mühendisleri tarafından kullanılmaya başlamıştır. Zamanla özel şirketler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından kullanılmış ve giderek önemi artmıştır. Sanal dünyanın tehditleri bilim dünyasında “Elektronik Pearl Harbor” diye anılmaya başlamıştır.⁸³ Terör örgütleri de özellikle internet ortamındaki sosyal medya hesaplarından ve yazılımlardan istifade ederek hedef unsurlar üzerinde etki sağlamaya çalışmışlardır.

⁸² www.dtra.mil/About/ (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

⁸³ Mehmet Nesip ÖĞÜN, “Siber Güvenliğin Milli Güvenlik Açısından Önemi ve Alınabilecek Tedbirler”, Güvenlik Stratejileri Dergisi Yıl: 9 Sayı: 18,

Siber savaşlar taktik, operatif ve stratejik seviyede yürütülmektedir. Dolayısıyla her seviyede o seviyeye uygun bir sonuç beklenmektedir. Kritik bilgi sistem altyapılarını hedef alan siber savaşçılar ülkelerin sivil veya askeri kritik bilgilerine ulaşip onları silme, kontrol etme ya da hasım kuvvetlerin lehine kullanma gayretinde davranmaktadırlar.⁸⁴

Siber saldırılar sadece kritik bilgi altyapısını çökertmek ya da manipüle etmek amacıyla değil, aynı zamanda ekonomik verilere ulaşmak, devletin maddi kaynaklarını ele geçirmek gibi amaçlarla da yapılabilmektedir.

Rusya'nın 2008 yılında Güney Osetya bölgesine askeri birlikleriyle girdiği sırada Osetya lehine yayın yapan internet adreslerine karşı eş zamanlı olarak Rus bilgisayar korsanlarını kullanmış olması bir siber savaş örneğidir. Bu saldırıda Gürcistan hükümeti bünyesinde bulunan internet sitelerine ait içeriklerin kısa zaman içinde silindiği ya da değiştirildiği görülmüştür.⁸⁵ Gürcistan'ın internet altyapısının kısa sürede kilitlenmiş olmasından dolayı internet üzerinden yapılan haberleşme de sekteye uğratılmıştır. Bu sorunun üstesinden gelmek için Gürcistan ABD hükümetinin onayını ve desteğini alarak internet erişimini ABD üzerinden gerçekleştirmiştir.

Rusya-Ukrayna krizinde, Rusya'nın Ukrayna'ya askeri birliklerini sokmadan önce siber saldırılarla Ukrayna'nın iletişim altyapısını kilitlediği örnek de ayrıca siber tehdit ve siber savaş konusu kapsamında incelenmesi gereken bir konudur. Bu örnekte, Ukrayna'nın Rus bilgisayar korsanları tarafından 6500 defa siber saldırıya uğraması dikkat çekicidir.⁸⁶

Kalifornia merkezli Symantec adlı siber güvenlik şirketinin 2012 yılında yayınladığı internet Güvenliği Tehdit Raporu'nda Türkiye'ye yönelik saldırıların önceki yıllara nazaran %81 artış gösterdiği belirtilmektedir. Aynı şirketin 2019 yılında yayınladığı başka bir raporda kişisel bilgi ve verilerin çalınması için en kolay yolun artık bilgisayarlardan çok akıllı telefonlar olduğu, casus yazılımların akıllı telefonlar aracılığıyla çok aktif olarak kullanıldığı, en çok kullanılan siber saldırı yöntemlerinden birinin ödeme formu dolandırıcılığı olduğu belirtilmektedir.⁸⁷

---

⁸⁴ Gökhan Bayraktar, **Siber Savaş ve Ulusal Güvenlik Stratejisi**, Yeni Yüzyıl Yayınları, İstanbul 2015, s.48

⁸⁵ Stephen W. Korn and Joshua E. Kastenberg, "Georgia's Cyber Left Hook", **Army War College Carlisle Barracks Pa Strategic Studies Institute, Defence Technical Information Centre**, Temmuz 2009, s.60.

⁸⁶ Verilerin silinmesi, bozulması, zarar verilmesi, değiştirilmesi gibi yöntemleri içeren bu saldırılar sonucunda Ukrayna bilgi sistem altyapısı haftalarca kullanılamaz halde kalmış, kamu çalışanları ve diğer işçiler sistemin tamamen durmasından dolayı bir süre maaşlarını alamamışlardır. <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-cyber/ukraine-hit-by-6500-hack-attacks-sees-russian-cyberwar-idUSKBN1411QC> (Erişim Tarihi: 20.09.2019)

Artan siber tehditler karşısında Türkiye Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı sorumluluğunda 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisini geliştirmeye devam etmektedir. Bu kapsamda devletin ilgili tüm kurum ve kuruluşlarının da içinde bulunduğu geniş katılımlı bir çalışma ile Türkiye Cumhuriyeti Siber Savunma kapasitesi hızla genişletilmektedir.⁸⁸

1.2.2.2 Psikolojik Tehditler

Özellikle terör eylemlerinin hedefleri gerçek anlamda fiziki şiddetin uygulandığı kurbanlar değil, toplumun tamamıdır. Örneğin bir bölgede eylem yapan A terör örgütü o coğrafyada yaşayan halkı yeni bir eylem olabileceği konusunda korkuya sevk ederek genel amacına ulaşmış olur. İnsanların sokaklarda güven duygusu içerisinde yürüyememesi, günlük işlerini yaparken hissettikleri endişe ve korku asimetrinin psikolojik boyutunu oluşturmaktadır. Psikolojik savaş, asimetrik savaşın bir alt konusu gibi değerlendirilebilir. Psikolojik tehditlerin amacı hasım kuvvetlerin savaşma azim ve iradelerinin kırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunu getiren olayda ABD'nin Japonya'ya atom bombasıyla saldırması Japonya'nın yüzbinlerce insanının hayatına mâl olmuş, Japon Halkı o zamana kadar görülmemiş bir yıkım sonucunda savaşma azim ve kararlılığını kaybetmiştir. Bu olay nükleer silahlanma yarışına hız kazandırmıştır.

Terör örgütlerinin yaptığı eylemlerin görüntülerini kayda alarak medyada yayınlaması hedef toplum üzerinde olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Bu yayınların devlet kanallarınca tespit edilip gerektiğinde yayın yasaklarının uygulanması sıklıkla rastlanan bir durumdur. Terör örgütlerinin yapmaya çalıştığı propagandaların aksine; devletin terör örgütlerine karşı icra ettiği operasyonlara ait görüntülerin, fotoğrafların, ele geçen silah, araç, şahıslara ait temel bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması ise örgütlere karşı caydırıcılık sağlanmakta ve halkın devlete bağlılığını arttırmaktadır. İki tarafın algı yönetimi savaşı terazinin iki tarafına benzetilebilir. Halkın, özellikle terör örgütlerinin yoğun silahlı eylemlerine maruz kalmış mecralarda yaşayan kırsal kesim halkının, gücün

⁸⁷ Her ay en az 4800 internet bağlantısında ödeme formu dolandırıcılığı yapıldığı ve 2018 yıl sonu itibarıyla toplam 3.7 milyon kez internet üzerinden hırsızlık yapıldığı tespit edilmiştir. Adrian Wong, "2019 Symantec Internet Security Threat Report Highlights", <https://www.techarp.com/cybersecurity/2019-symantec-istr-highlights/> 25 Şubat 2019, (Erişim Tarihi:20.09.2019)

⁸⁸ T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi <https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/siber-guvenlik/2016-2019guvenlik.pdf> (Erişim Tarihi:20.09.2019)

devlete ait olduğundan, devlet bütünlüğünün sağlamlığından ve güvenlik güçlerinin kararlı operasyonlarından emin olması devlet ile yöre halkının arasındaki bağı güçlü kılmaktadır. Devletin bir yandan kararlılıkla sınır içindeki ve sınır ötesindeki operasyonlarına devam ederken, bir yandan da bu operasyonlarda elde edilen başarıları kamuoyuyla paylaşması tüm toplumun bilinçlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Psikolojik savaş hasım kuvvetlerin içerden etkisiz hale getirilmesi demektir. Yüksek askeri kapasite sayesinde zayıf olan taraf savaştan uzak durmayı tercih edecek, güçlü tarafın caydırıcılığını kabul etmiş olacaktır. Propaganda olarak da bilenen psikolojik savaşın etkisi hasım kuvvetlerin hareket tarzlarının önceden doğru tahmin edilmesiyle azaltılabilmektedir. Bu duruma en güzel örneklerden birisi Çanakkale Cephesi'nde Yarbay Mustafa Kemal'in düşman kuvvetlerinin çıkarma bölgesini doğru tahmin etmesidir. Türk Ordusu'nun moral ve motivasyonu bu sayede yükselmiş, gayret israfı önlenmiş, asker, zaman ve toprak kaybının önüne geçilmiştir.

Yom Kippur Savaşı⁸⁹ öncesinde İsrail Ordusu'nun kurmay toplantısında İsrail Ordusu İstihbarat Başkanı Tümgeneral Eliyahu (Eli) Zeira tarafından "Savaş olasılığı az, hatta azdan da azdır." şeklinde kullanılan ifadeden sadece bir gün sonra savaşın patlak vermesi önceden tahminde isabetin önemini gösteren başka bir örnektir. Gerçeği yakalayamayan bu değerlendirme sonucunda önsel yorumlamanın ve kararların çok ayrıntılı bir analiz yeteneğine sahip, bilgi ve tecrübe seviyesi çok yüksek, gerçekçi kişiler tarafından verilebileceği tekrar ortaya çıkmıştır.⁹⁰

Savaşma azmi ve kararlılığı, belirsizliklerle dolu asimetrinin önemli kuvvet çarpanlarından biridir. Bir ülkede azimle savaşmayı göze alamamış kuvvetler zamanla eriyip giderken, örneğin Kurtuluş Savaşı'nda Türklerin vatanını savunduğu gibi azimli olan kuvvetler hasım kuvvetler karşısında askeri kapasitesi nispeten zayıf olsa da psikolojik olarak büyük bir üstünlük sağlamaktadır. Buna Çanakkale Cephesi'nde Mustafa Kemal'in düşmandan kaçan bir manga askere vermiş olduğu "Cephaneniz yoksa süngü var, süngü tak, yat!" komutunu örnek olarak verebiliriz. 261 rakımlı tepeden dost hatlara doğru dönmekte olan bir Türk Mangası, aldığı bu emri derhal uygulamış ve bu

⁸⁹ Yom Kippur Savaşı: 6 Ekim 1973'te Mısır ve Suriye'nin daha önceki savaşlarda kaybettiği Golan Tepeleri, Sina Çölü gibi toprakları geri almak amacıyla İsrail'e savaş açmasıyla başlayan son Arap-İsrail Savaşı'dır. İsrail'in en kutsal günü olan "Kefaret Günü" anlamına gelen Yom Kippur gününde başladığı için bu isimle anılmıştır. Savaş, ABD'nin arabuluculuğuyla Mısır,Suriye ve İsrail'in arasında imzalanan bir ateşkes anlaşması ile sona ermiştir. Bu kapsamda İsrail, Golan Tepeleri hariç Suriye topraklarından çekilmiş, Sina Yarımadası'ndan belli bir ölçüde çekilmeyi kabul etmiştir. Savaş sonunda Mısır Ordusu 5000, Suriye Ordusu 3000, İsrail Ordusu ilse 2500'den fazla askerini kaybetmiştir.

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/arap-ulkeleriyle-israilin-son-savasi-yom-kippur/1274291>

(Erişim

Tarihi:19.09.2019)

⁹⁰ Merve Seren, "Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik", Orion Kitabevi, 1.b, Ocak 2017,s.469.

sayede mühimmat kalmamış olsa bile İngilizler üzerinde psikolojik bir üstünlük sağlanmıştır.

1.2.2.3 Ekonomik Tehditler

Devletlerin ya da devlet dışı aktörlerin ayakta kalabilmeleri büyük çoğunlukla ekonomik olarak güçlü olmalarına bağlıdır. Ekonomik ve yönetsel anlamda modern çağın gereklerini yerine getiremeyen devletler başarısız devletler olarak adlandırılmakta ve bu devletler öncelikle bölgesel daha sonra ise küresel anlamda istikrarsızlıklara sebep olmaktadır.⁹¹ Ekonomik olarak zayıf olan devletler her zaman güçlü olan devletlerin kontrolüne girme meyli gösterirler ya da giderek dışa bağımlı hale gelirler.

Ekonomik güç öncelikle ülkelerin kendi vatandaşlarının refah seviyelerinin yükselmesi, ulusal ekonomik çıkarların karşılanması için önem arz etmektedir. Ekonomik olarak güçlü devletlerin zayıf ya da gelişmekte olan devletler üzerinde her zaman caydırıcılığı olmuştur. Ekonominin çeşitli sebeplerle zayıflaması güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmekte, başarısız devletlerin başarısızlık sebepleri arasında yer almaktadır.

2017 yılında açıklanan ABD Ulusal Güvenlik ve Strateji Belgesi'ne göre ABD'nin uluslararası sistemdeki devamlılığının dayandığı altı temel parametre belirlenmiştir. Buna göre; ekonomik güç, toprak bütünlüğünün ve toplumsal değerlerin korunması, uluslararası sistemde liderliğin sürdürülmesi ve bunun dünyada kabul görmesi parametrelerinden hemen sonra üçüncü sırada gelmektedir.⁹² İlk defa bir milli güvenlik belgesinde ekonomik güvenlikten bahsedilmekte, ekonomik güvenlik ulusal güvenliğin önemli bir parçası olarak tanımlanmakta, ekonominin güçlendirilmesi için enerji kaynaklarının güvenliğinin altı çizilmekte, yapay zeka gibi kritik teknolojilerin ilerlemesiyle ekonominin de ilerleyeceği belirtilmektedir.

Türkiye'nin; 2015 yılında güney sınırlarının ihlali gerekçesiyle bir Rus uçağını düşürmesiyle başlayan Türkiye-Rusya gerginliğinin yaşandığı dönemde Rusya'nın

⁹¹ A.Umut GÜNER, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Değişen Güvenlik Algılamaları ve Bir Güvenlik Sorunu Olarak Başarısız Devletler", **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı** (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008, s.29

⁹²Merve Seren, "ABD Ulusal Güvenlik ve Strateji Belgesi", **Thinktech STM Teknolojik Düşünce Merkezi Trend Analizi**, Şubat 2018, s.4

Aynı çalışmada dördüncü sırada bilimsel ve teknolojik güç, beşinci sırada askeri güç son olarak altıncı sırada ise savunma ve caydırıcılık gücü yer almaktadır

Türkiye'ye karşı uyguladığı ekonomik yaptırımlar ile 2019 yılında Rusya'dan S-400 hava savunma sistemlerinin temin edilmesi kararı üzerine ABD'nin F-35 savaş uçaklarını tek taraflı olarak iptal etmesi ve ekonomik yaptırımların bilahare uygulanacağı bildirmesi ekonomik tehditlere örnektir.

1.2.2.4 Sosyolojik Tehditler

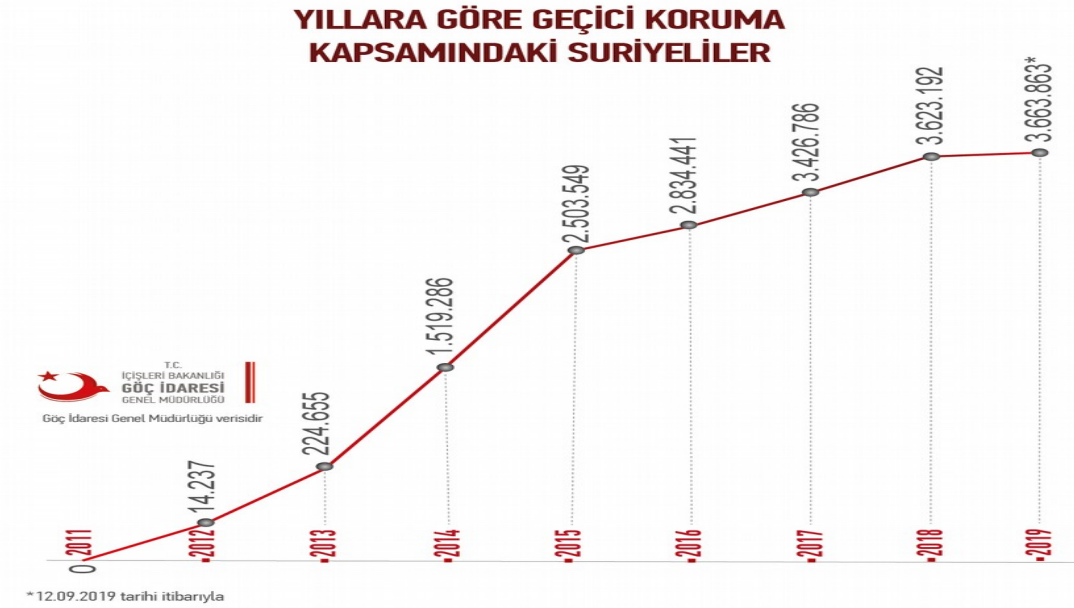
Körfez Savaşı'nın bitiminde Saddam'dan kaçan beş yüz bin Iraklı'nın Türkiye'ye sığınması ve Türkiye'de bu insanlara yaşam alanı sağlanması Türkiye'nin mazlumun yanında olduğunun bir örneğidir. 1991 yılında 260.000 nüfuslu Şırnak, kendi nüfusuna eşdeğer Iraklıya, 175.000 nüfuslu Hakkari 200.000'den fazla sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır. Şırnak ve Hakkari Valilikleri tarafından sığınmacıların ekmek, battaniye, ilkyardım gibi acil ihtiyaçları karşılanmış ve Nisan 1991'de oluşturulan Yönetim Merkezi Olağanüstü Hâl Valiliği kontrolünde yardım çalışmaları devam etmiştir. Irak'tan Türkiye'ye göç eden Iraklılarla Türkiye'nin sınırlarında yaşayan halkın birleşip Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı ayaklanma ihtimali üzerine, Türkiye sınır köylerinden 109'unu boşaltmıştır.⁹³ Irak'tan gelen göç dalgasının Türkiye içindeki köylerde kendilerine yer bulması, zamanla bölge halkı ile kaynaşmasını sağlamış olsa da bazı sığınmacıların PKK terör örgütüne katılmaları, Türkiye'nin güvenliği açısından yeni bir tehdit haline gelmiştir. Türkiye'nin iyi niyetli olarak kapılarını açması karşısında terör örgütünün silah, insan ve kaynak açısından güçlenmesi sınır güvenliğini tehlikeye sokmuştur.

Bir başka örnek; 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı'nın koşullarından kaçan Suriyelilerin Türkiye'den sığınma talep etmesidir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye kabulü ilk olarak 29 Nisan 2011 tarihinde 300-400 kadar Suriyelinin Hatay Cilvegözü sınır kapısına gelmesiyle olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti izlediği "Açık Kapı Politikası" gereği Suriyelileri Geçici Koruma Yönetmeliği⁹⁴ kararı kapsamında Türkiye'ye kabul etmiş ve çeşitli il ve ilçelerde yaşam alanı sağlamıştır. Bu karar kapsamında Tablo-2'de

⁹³ Gökhan Kavak, "Birinci Körfez Savaşı Sonucu Irak'tan Türkiye'ye Göç ve Sonuçları", **İkinci Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı**, https://www.academia.edu/19620445/Birinci_K%C3%B6rfez_Sava%C5%9F%C4%B1_Sonras%C4%B1_Irak_tan_T%C3%BCrkiye_ye_G%C3%B6%C3%A7_ve_Sonu%C3%A7lar%C4%B1 (Erişim Tarihi: 19.09.2019)

⁹⁴ Bakanlar Kurulu'nun 13.10.2014 tarihli, 2014/6883 numaralı, 6203 sayılı "Geçici Koruma Yönetmeliği" konulu kararı gereğince Suriyelilere Geçici Koruma Statüsü verilmiştir. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf> (Erişim Tarihi: 19.09.2019)

görüldüğü gibi 12 Eylül 2019 tarihi itibariyle Türkiye’de yaşayan Suriyeli sayısı 3.663.863’e yükselmiş durumdadır.

Tablo-2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (12 Eylül 2019)⁹⁵

Burada tehdit unsuru olan husus, bu insanların geldikleri ülkelere nazaran Türkiye içerisinde huzur ve güvenliği bozmaya yönelik faaliyetlerde bulunmalarıdır. 2011 yılında Suriye’den başlayan göç hareketleri ile Türkiye’ye yerleşmeye başlayan Suriyelilerin bir kısmının terör örgütü PYD/YPG’ye katılması Türkiye’nin güvenliği açısından problemlere yol açmıştır. Ayrıca Irak ya da Suriye’den Türkiye’ye iltica etmiş olan yabancıların giderek artan nüfusları bölgesel olarak bir takım dengesizliklere yol açmaktadır.

1.2.2.5 Teknolojik Tehditler

⁹⁵ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi:19.09.2019)

Kara, deniz ve hava sahasında teknolojik olarak üstün olmak ekonomik alanda üstün olmakla mümkündür. Milli güç unsurlarından ekonomik güç yeterince sağlanmadan teknolojik ilerlemelerin görülmesi pek mümkün olamamaktadır.

Uydu sistemlerinin gelişmiş ülkelerdeki sistemlerle rekabet edebilecek seviyede olması, istihbarat, havadan keşif, gözetleme, hava sahasının kontrolü, hedef tespiti, tespit edilen hedeflerin analiz edilerek büyüklük ve aciliyet derecelerine göre önceliklendirilmesi, uygun ateş vasıtalarının seçimi, havadan ve karadan ateş desteği, komuta-kontrol sistemlerinin gelişmiş teknolojilerle donatılması, ağ destekli hareket kapsamında veri ve bilgi akışının gerçek zamanlı olarak aktarılabilmesi, savaş uçakları ile Silahlı İnsansız Hava Araçlarının (SİHA), İnsanlı Keşif Uçaklarının (İKU) ve diğer tüm teknolojik altyapının hareket alanında oluşturduğu kapasite askeri görevlerin başarılmasında oldukça büyük bir paya sahiptir.

Destekleyen teknoloji ve altyapı sistemleri ne kadar kuvvetli ve uyumlu olursa kara hareketi icra eden birliklerin başarı derecesi o seviyede yüksek olmaktadır. Ancak teknik kapasite ne kadar geniş olursa olsun onu hedef odaklı kullanacak olan en önemli unsurun insan unsuru olduğu unutulmamalıdır. Mevcut imkan ve kabiliyetlerin etki odaklı kullanılabilmesi hareket alanındaki yetişmiş insan gücüyle doğrudan bağlantılıdır.

Teknolojideki asimetri üzerine tarihten verilebilecek bir örnek, Çanakkale Cephesinde İngilizlerin kullandığı balon gemileridir. Manica adlı balon gemisinin altına sabitlenmiş sepette bulunan iki kişi balonun yükselmesiyle cephe hattını yukardan gözetleme imkanına sahip olmuştur. İngilizler bu sayede düşman kuvvetlerinin Türk tarafına yönelik deniz topçusu ve uçak atışlarını tanzim etmişlerdir. Balonun sepet bölümünde bulunan yüksek ileri gözetleyiciler ile gemideki personelin irtibatı balon ve gemi arasında bulunan çelik halat ve telefon kablolarıyla yapılmıştır.⁹⁶ İngiliz topçusunun atış sıhhatini arttıran bu imkan, 1915 yılında başlangıçta Türk tarafında yoktu belki ama bu durum karşısında Seyit Onbaşı örneği teknoloji ne kadar yüksek olursa olsun hareket alanında son sözü her zaman insan unsurunun söylediği gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır.

Teknolojideki asimetri üzerine tarihten verilebilecek bir başka örnek; 2'nci Dünya Savaşı'nda Japonların Pearl Harbor saldırısında kullandığı uçakların ABD radarlarına yakalanmayı önleyecek şekilde tasarlanmasıdır. Bu örnekte ABD radarlarının sadece

---

⁹⁶ Cenk Avcı, **Çanakkale Cephesi'nde Hava Savaşları**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, 2009, s.59.

metal içerikli hava araçlarını algılayabilecek şekilde tasarlanmış olması Japonların kullandığı ahşap uçakların ABD radarlarında tespit edilmesini önlemiştir.⁹⁷

Günümüzde Türkiye gelişen yerli ve milli savunma sanayisi ile öne çıkmaya başlamıştır. Özellikle AKINCI, BAYRAKTAR, ANKA gibi insansız hava araçları, ATAK-1 ve ATAK-2 taarruz helikopterleri, Milli Muharip Uçak projesi, ACAR, RETİNAR, SERHAT Radar Sistemleri, Milli Piyade Tüfeği (MPT-76, MPT-55), SERÇE Mini İHA, YABGU, ALPAGU gibi taarruzi mikro İHA'ları, dronsavar, KİRPİ-1, KİRPİ-2, KOBRA-1, KOBRA-2 gibi mayına karşı koruma sağlayan zırhlı araçlar gibi konulardaki atılımlar, gerek sınır güvenliği kapsamında gerekse sınır ötesinde icra edilen her türlü operasyonel faaliyetlerde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin muharip unsurlarına teknolojik açıdan asimetrik bir üstünlük sağlamaktadır.

1.2.2.6. Politik Tehditler

Politikanın bir tehdit unsuru olarak kullanılması mümkündür. Politik tehditler yoğun olarak Soğuk Savaş döneminde görülmüş olsa da, günümüzde devletlerin birbirlerine karşı politik üstünlük arayışları devam etmektedir.

Belirsizliğin bir diğer ifadesi olan asimetrik tehditler stratejik, operatif ya da taktik seviyede görülebilmektedir. Örneğin düşman kuvvetlerinin küçük çaplı bir manevra ile baskın tesiri altına alınması taktik seviyedeki asimetriye, bir tümen, kolordu ya da ordu seviyesinde yürütülen hareketlerde sağlanan üstünlükler operatif seviyedeki asimetriye örnek verilebilirken, ordu ve milli güvenliğin tamamına yönelik bir tehdit stratejik seviyedeki tehdit algısına örnektir. Burada öne çıkan husus, askeri tehditlerin seviyesi yükseldikçe politikleşmeye başlamasıdır. Çünkü en geniş anlamda devletin varlığına ve milli güvenliğe yöneltmiş tehditler için çözümler öncelikli olarak politik yollardan araştırılmaktadır. Barışçıl güvenlik stratejileri⁹⁸ ile çözülemeyen meseleler düşük yoğunluklu çatışmayla başlayan çatışmacı güvenlik stratejileri⁹⁹ ile çözülmeye çalışılmaktadır. Politik yolların tükenmesi halinde gerginlik kademeli olarak

⁹⁷ C.A. Primmerman, **a.g.m.**, s.6

⁹⁸ Diplomatik yöntemler; müzakere, bir öneri geliştirme, arabuluculuk, karar alıcıları yönlendirme, ekonomik ödüllendirme ve dış yardım, evrensel ya da küresel düzeyde işbirliği gibi yöntemlerdir.

⁹⁹ Çatışmacı güvenlik stratejileri; diplomatik alanda tek yanlı karar alma, oldu-bittiye getirme, müzakereye öngörülmemiş tarafların da dahil edilmesini, ekonomik alanda boykot, ambargo ve ablukayı, savaşa varmayan sıcak yöntemler başlığında tahrik etme, tedhiş (iç işlerine karışarak korku salma), sabotaj ve şiddet olayları yaratma, askeri yöntemler başlığında ise soğuk savaş ortamı yaratmak ve tek taraflı ve çift taraflı tatbikatlar yaptırmak olarak tasniflenmektedir.

Dedeoğlu, **a.g.e.**, 50-53

tırmandırılmakta ve topyekün savaş en son çare olarak tercih edilmektedir. Devlet tarafından uygulanabilen bu yöntemlerin bir veya daha fazla aktöre karşı sadece biri ile sonuç alınabileceği gibi birkaçının eş zamanlı ya da sırayla uygulanabilmesi de söz konusudur. Tehdit eden aktörler değiştikçe tehdite karşı koyacak yöntemler de değişmektedir. Bunun yanında aynı aktörlere farklı zamanlarda farklı stratejiler uygulanabilmektedir.¹⁰⁰

Buraya kadar anlatılan konuların tamamı politik hususlardır. Politik hususlar savaşın başlamasına karar veren hukuk olarak bilinen jus ad bellum¹⁰¹ kapsamında değerlendirilmektedir. Jus ad bellum; savaştan önceki hukuk ya da savaşa başvurmayı gerektiren koşulları inceleyen hukuk anlamına gelmektedir. Jus ad bellum savaş öncesindeki koşulları ve kuvvet kullanmanın gerekçelerini incelerken, başlamış olan bir savaşın içindeki koşulları ve devletlerin uymak zorunda oldukları kuralları Cenevre Anlaşmalarıyla hükme bağlanmış Savaş Hukuku kuralları olarak bilinen jus in bello incelemektedir.

1.2.2.7. Çevresel Tehditler

Artan nüfus, fabrika, sanayi tesislerinin doğaya zarar veren atıkları, orman yangınları, hava kirliliği, kullanılabilir suyun kirlenmesi gibi sebeplerden dolayı kaynaklar giderek azalmakta ve bu azalma kaynaklara hakim olma yarışını beraberinde getirmektedir. Çevresel güvenlik konusu güvenliğin çevresel kaynaklara ilişkin boyutunu oluşturmakla birlikte, kaynakların giderek azalması, niteliğinin bozulması, bu kötüleşmenin uluslararası aktörler tarafından birbirlerine karşı bir koz olarak kullanılması çevresel tehdit algılamalarını şekillendirmektedir.

Çevresel güvenlik tehditlerine örnek olarak Körfez Savaşı'nda Irak'ta ABD'nin eline geçmemesi için yakılan petrol kuyularını verebiliriz.

Çevresel tehdit unsurlarına verilebilecek bir diğer örnek, doğanın dengesinin bozulmasına sebep olan küresel ısınmadır. Her yıl küresel ısınma etkisinden dolayı eriyen buzullar, Hollanda gibi bazı ülkelerin kara parçalarının azalmasına sebep olmaktadır. Ozon tabakasının genişlemesi ve zararlı ışınların dünyaya daha fazla ulaşması tüm dünyayı etkilemektedir.

¹⁰⁰ Ömer Göksel İşyar, "Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri" **Akademik Bakış** Cilt 2, Sayı 3 Kış 2008, s.9

¹⁰¹ Savaş başlamadan önce savaşın nedenselliğini inceleyen "Jus ad Bellum"; savaşın başlamasıyla birlikte savaşın içindeki hukuk anlamına gelen "Jus in Bello" esaslarına göre hareket edilmesi gerekmektedir.

Doğal kaynakların terör, deprem, afet, yangın gibi sebeplerle tahribata uğraması çevresel tehditler kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye’de son zamanlarda artan orman yangınları bunun bir örneğidir. Çevresel güvenlik ulusal strateji ve güvenlik belgelerinde az da olsa yer bulmaya başlamıştır.

1.2.2.8. Askeri Tehditler

Bir ülkenin askeri gücünün ve kapasitesinin politik, ekonomik, nüfus gibi diğer milli güç unsurlarıyla desteklenerek artırılması, öncelikle bölgesel daha sonra küresel anlamda caydırıcılığının ve saygınlığının artması anlamına gelmektedir. Yeni bir araç, silah, teçhizat üretmek, geniş çaplı tatbikatlar icra etmek, uydu sistemleri geliştirmek, bilgisayar ve diğer donanımları daha modern hale getirmek, lojistik kaynakların artırılması ve her türlü kapasitenin genişletilmesi örnekleri askeri gücü arttıran çalışmalardır. Günümüzde bir ülkeyi yıpratmak için klasik askeri yöntemler pek tercih edilmiyor olsa da, bu durum orduların birbirlerine karşı hazırlık seviyelerini yükseltmeleri önünde bir engel teşkil etmemektedir.

Bir ülkenin ya da toplumun mevcut tehditleri en aza indirebilmesi ve karşı hamle yapabilmesi; o ülkenin ya da toplumun teknolojik gelişimini tamamlamasına, askeri kapasitesinin çok geniş olmasına, ayrıca insan unrusundan kaynaklanabilecek zaafiyetlerin asgari düzeye indirilebilmesine bağlıdır.¹⁰²

Dünya ordularının birbirleri üzerindeki konvansiyonel rekabeti mercek altına alındığında, silahlanma yarışının arttığı görülmektedir. Özellikle kitle imha silahları, uzun menzilli füzeler, uydu sistemleri ve savaş uçakları gibi konularda ülkeler birbirleri ile yarış halindedir. Stockholm Barış Araştırmaları Enstitüsü’nün (SIPRI) 2018 yılı raporuna göre 2018 yılında küresel askeri harcamalar bir önceki yıla göre %2,6 artarak toplam 1,7 trilyon dolara ulaşmış, askeri harcamaların %81’i ilk 15 sırada yer alan ülkeler tarafından yapılmıştır. Tablo-3’te görüleceği üzere en fazla askeri harcama ABD tarafından yapılmış, ABD’yi sırasıyla Çin, Suudi Arabistan, Hindistan, Fransa ve Rusya izlemiştir. Türkiye bir önceki yıla göre harcamalarını %24 artırarak artış oranı en yüksek ülke olarak belirlenmiştir.¹⁰³

¹⁰² Seren, a.g.e., s. 498.

¹⁰³ <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kuresel-askeri-harcamalar-2018de-1-8-trilyon-dolara-ulasti/1465042>
(Erişim Tarihi:02.10.2019)

SIRALAMA	ÜLKE	ASKERİ HARCAMA (Milyar Dolar / Yıl)
1	ABD	649 ile %4,6 artış
2	Çin	250 ile % 5 artış
3	Suudi Arabistan	67,6 ile %6,5 azalma
4	Hindistan	66,5 ile %3,1 artış
5	Fransa	63,8 ile %1,4 azalma
6	Rusya	61,4 ile %3,5 azalma
15	Türkiye	19 ile %24 artış (En fazla artış görülen ülke)

Tablo-3 : SIPRI 2018 Yılı Raporu (Askeri Harcamalar)

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunu getiren kitle imha silahları başlığı altında incelenen nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar devletlerarasında meydana gelebilecek topyekün bir savaşa karşı caydırıcılığını korumaktadır. 29 Mart 1979 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak Türkiye'de yürürlüğe giren Nükleer Silahların Yaygınlaşmasının Önlenmesine dair kanun, 1995 yılında süresiz olarak uzatılmıştır. 2017 yılında Nükleer Silahların Yasaklanmasına ilişkin tasarı Birleşmiş Milletler genelinde imzaya açılmış, 122 ülkenin onayıyla kabul edilmiştir. Henüz yürürlüğe girmeyen anlaşmaya Türkiye, ABD, Rusya, İngiltere, Çin, Hindistan, Pakistan, İran, Fransa, İsrail, Almanya, Yunanistan, Japonya ve İtalya'nın da dahil olduğu 69 ülke katılmamıştır.¹⁰⁴

Görüldüğü üzere kitle imha silahlarında meydana gelen artışların durdurulması ile 1970 yılında başlayan süreç 2017 yılında tamamen yasaklanmasına vardığında esas nükleer silah üreten ya da üretmeyi tasarlayan ülkelerin söz konusu anlaşmaya yanaşmamaktadır. Bu bağlamda; kitle imha silahları hâlâ bir tehdit unsuru olmaya devam etmekte, kullanılması halinde dünya genelinde tarihte eşi benzeri görülmemiş korkunç yıkımların yaşanacağından dolayı sahip olan ülkeler tarafından kullanılmak istenmemektedir. STRATFOR adlı Amerikan Stratejik Araştırma Şirketi kurucusu George Friedman'a göre günümüzdeki savaşlar nükleer silahların caydırıcılığının etkisi olmadan devam etmekte, taraflar büyük bir yıkıma uğramaktan ve varlığını kısa sürede kaybetmekten çekindiğinden nükleer güçler arasında bir savaş mümkün gözükmemektedir.¹⁰⁵

1.2.2.9. Terör Tehditi

¹⁰⁴ https://www.ntv.com.tr/dunya/nukleer-silahlari-yasaklayan-anlasma-bmde-kabul-edildi,mBE1f7y0H0aKt_32vn19lw?_ref=infinite (Erişim Tarihi:02.10.2019)

¹⁰⁵ George Friedman, Meredith Friedman, **Savaşın Geleceği**, Pegasus Yayınları, 1.b., İstanbul, Nisan 2015,s.95.

Asimetrik tehdit kavramının klasik güvenlik anlayışı içerisinde yapılabilmiş net bir tanımlaması bulunmamaktadır. Bu yüzden asimetri ve asimetrik tehdit daha çok terör tehditi ile ilişkilendirilmektedir. Özellikle 2001 yılındaki İkiz Kuleler ve Pentagon saldırısıyla birlikte asimetri terörle anılmaya başlamıştır.

En basit tanımıyla terör; örgütlü ve kurlsız şiddet hareketidir. Terörün ortak özellikleri aşağıdaki gibidir:

- (1) Terörün genellikle siyasi bir amacı vardır.
- (2) Terör; devlet otoritesini reddeder,
- (3) Uluslararası terörizmle ilişki arar ve bağ kurar,
- (4) Dış destek olmadan yaşayamaz,
- (5) Mali destek olmadan devam edemez,
- (6) Zorbadır, acımasızdır, şiddete başvurur, sivil, masum insanları hedef alarak korku ve yılgınlık yaratmayı amaçlar,
- (7) Kendisi propaganda aracıdır, propaganda yapmadan yaşayamaz,
- (8) Soygun, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yapar.¹⁰⁶

Elde edilen imkanlar ve teknolojinin de gelişmesiyle terör örgütleri bir vekil aktör olarak tercih edilmeye başlamıştır.¹⁰⁷ Her ne kadar 11 Eylül saldırılarıyla yeniden gündeme gelen bir kavram olsa da, terör tehditi Türkiye’de çok daha öncelerde var olan bir tehdittir. Türkiye’ye tehdit oluşturan PKK/PYD/YPG, DAES terör örgütlerinde yukarıda bahsedilen özellikler görülmektedir.

Terör saldırıları şiddet içeren saldırılardır ancak savaş tanımıyla örtüşmemektedir. Çünkü savaş; dili, sınırları, bayrağı, yönetim şekli ve varlığı uluslararası anlaşmalarla tanınmış iki veya daha fazla devlet aktörü arasında meydana gelen silahlı mücadele anlamına gelmektedir. Burada kullanılması yerinde olan terim terörle mücadeledir. Terörle mücadele bir iç hukuk meselesidir. Dolayısıyla Türkiye’nin kendi sınır güvenliğini korumak amacıyla teröre karşı icra ettiği her türlü hareket Cenevre Sözleşmeleriyle karara bağlanan Savaş Hukuku’yla değil, Türkiye Cumhuriyeti’nin halen uyguladığı Ceza Hukuku’yla yasallık kazanmaktadır. Ancak her ne kadar Savaş Hukuku ile alakalı olmasa da Türkiye Cumhuriyeti Devleti insancıl bir devlet olduğu ve insan haklarına saygı gösteren bir yapıda bulunduğu için terörle mücadelede “*Yaralayabiliyorsan öldürme, teslim alabiliyorsan yaralama*” mantığı halen geçerliliğini korumaktadır.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Tahir Tamer Kumkale, **Asimetrik Savaş**, Eti Yayıncılık, İstanbul, 1.b., 2009, s.25-26

¹⁰⁷ Çona, **a.g.e.**, s.74

¹⁰⁸ 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu, İç Hizmet Yönetmeliği, 3713 Terörle Mücadele Kanunu, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Meşru Müdafaa ile İlgili Bölümleri, Askerin Silah Kullanma Yetki ve Dereceleri ile ilgili bölümlerin ortak özelliği; varlığa, vücut bütünlüğüne tehdit oluşturan unsurları ve hizmet esnasındaki

Bu kapsamda terörle mücadelede güvenlik güçlerinin aldığı tedbirler başta olmak üzere, hukuki, ekonomik, politik, kültürel ve sosyal tedbirler de geliştirilerek titizlikle uygulanmaktadır.

1.2.3 Asimetrik Harp (Savaş)

Asimetrik Savaş; geleneksel savaş kaidelerine bağlı kalmayan, belirsizlik içinde ve düzensiz kuvvetlerle sürdürülen, kuralsızlık ve şiddet üzerine kurulmuş bir tehdit algılaması ile mücadele eden, her seferinde yeni ve varolmak için her seferinde yeni ve alışılmamış yöntemleri kullanmak zorunda olan, farklılık ve üstünlüğe dayalı, klasik metotlar yerine, bilinmeyen ve uygulanmamış yöntemler içeren, ancak en az bilinen savaş kadar tahripkar olan yeni savaşın adıdır.¹⁰⁹

Asimetrik harp yeni bir kavram olarak karşımıza çıksa da, yeni bir savaş veya strateji değildir ve savaşın kendisi kadar eskidir. M.Ö.5. yüzyılda yaşayan Sun Tzu savaşın dengesiyle ilgili olarak; “Başkasını ve kendini bilersen sen, yüz kere savaşsan da tehlikeye düşmezsin; başkasını bilmeyip, kendini bilersen bir kazanır bir kaybedersin; ne kendini ne de başkasını bilersen, girdiğin her savaşta tehlikesin demektir.”¹¹⁰ tespitiyle zayıf taraf ve güçlü taraflar arasındaki mücadeleye dikkat çekmektedir.

Asimetrik harbi tanımlamak için orantısız güç kullanımı, gayri meşru yöntemler, sivil halkın tehdit edilmesi gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bunun yanında kitle imha silahlarının kullanımı, gayri nizami harbe veya teröristlere ait taktik ve tekniklerin kullanılması, siber terör, bilgi savaşları da asimetrik harp kapsamında değerlendirilmektedir.¹¹¹ Ancak eldeki veriler ışığında asimetrik harbin genel geçer bir tanımlamasına ulaşmak mümkün değildir.

Zayıfın güçlüye karşı mücadelesi şeklinde ele alınan asimetrik harpte zayıf taraf güçlü olan tarafın istismar edilebilecek yönlerini zekice yöntemlerle gerçekçi bir şekilde tespit etmeye çalışır ve bu tespitler doğrultusunda elindeki mevcut kabiliyetlerle hasmına zarar verir.

---

personelin hizmetini engelleme, personele zarar verme niyeti alenen belli olan hedefleri etkisiz hale getirecek kadar kuvvet kullanmanın meşru olması, daha fazlasının suç teşkil etmesidir. Dolayısıyla yaklaşan bir tehdiye karşı kuvvet kullanmadan cayırdıcılık sağlanabilirse kuvvet kullanımı tercih edilmemeli, ancak ikazlara rağmen tehdit yaklaşmaya devam ediyorsa öncelikle faaliyetini durduracak seviyede kuvvet kullanılmalı, tehdit hâlâ devam ediyorsa uygulanabilecek kuvvetin tehditle orantılı olarak artırılması gerekmektedir.

¹⁰⁹ Kumkale, a.g.e , s.45

¹¹⁰ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 5.b., 2008, s.99

¹¹¹ Yalçınkaya, **Savaş...**, s.349.

Asimetrik savaşın kilit noktalarından biri akla gelmeyi düşünmek ve uygulayabilmektir. Sürekli olarak bir farklılık arayışı gereklidir. Asimetrinin etkisi farklılığın kaybolmasıyla ortadan kalkmaktadır. Asimetrik savaş; sivil halka şiddeti, terörizmi, kitlesel göçü bir koz olarak kullanan devlet dışı silahlı aktörlerin faaliyetlerini içerir. Asimetri beklenmeyen yer ve zamanda hasım kuvvetlerin hassasiyetlerinin istismar edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. 11 Eylül 2001'deki İkiz Kuleler saldırısı buna örnektir.

Asimetrik savaşın özelliklerine baktığımızda birbirine hiç benzemeyen unsurların birbirleriyle mücadele içinde olduklarını, hasım unsurların genellikle hedef aldıkları ülkenin hudutları içinde yaşayıp yuvalandıklarını, maliyet yönünden daha ucuz, yasa dışı silah, araç ve kaynakların daha fazla kullanıldığını görmekteyiz. Asimetrik savaş uygulayan tarafın amacı hasmı bazı uygulamalarından vazgeçirmek, halkı şiddetle korkutup yıldırarak ve devlet üzerinde baskı sağlamaktır. Asimetrik savaşın bir başka özelliği klasik savaşta barış ve savaş arasındaki çizginin anlaşılması mümkün iken asimetrik savaşta bunun mümkün olmayışıdır. Barışta ve bir kriz durumunda asimetrik saldırılar devam edebilmektedir. Bu saldırılarda önemli olan tahribatın seviyesinden çok eylemlerin toplum üzerinde yarattığı etkilerdir. Bu eylemler devlet dışı aktörler, terör örgütleri tarafından organize edilmektedir.¹¹²

Devletler arasındaki asimetriye tarihten bir örnek olarak Kurtuluş Savaşı'ndaki Türk Ordusunu verebiliriz. Türk Kurtuluş Hareketinin başlangıcında, Türk milli gücü ile karşı taraf milli güçleri arasındaki fark, Pearl Harbour baskını sırasındaki Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki farktan daha fazla idi. Türkler; düşmanları karşısında, Amerika Birleşik Devletleri karşısındaki Japonya'dan daha güçsüzdü. Ancak yine de Türkler bağımsızlık mücadelesinde başarılı olmuşlar, İstiklal Harbi'ndeki sınırlı kuvvetlerine rağmen karşı tarafı kendi iradesine boyun eğdirmeyi başarmışlardır.¹¹³ Türk Kurtuluş Savaşı; Türk Milletinin, Türk Ordusu'nun ve onun kumanda heyetinin kendisinden sayı ve teknik olarak üstün kuvvetlere karşı yürütülen bir savaştır. Kıt kaynakların etkin kullanılması, gerçekçi algılamalar, uygulanabilir planların yapılması ve icrası bakımından asimetrik harbe örnektir.

İkinci Dünya Savaşı devam ederken Japonların kamikaze uçakları ve intihar saldırıları, günümüzde Suriye ve Irak coğrafyalarında sıklıkla rastladığımız bomba yüklü araçla ya da canlı bomba şeklinde yapılan intihar saldırıları ile 6 Ağustos 1945 'te

¹¹² Kumkale, a.g.e., s.45-50

¹¹³ S.İlhan, a.g.e., s.34.

ABD'nin Japonya'ya attığı atom bombaları örneklerindeki hedefler, savaş dışında kalan masum insanlar olduğundan, asimetrik savaşın bir başka örneğini oluşturmaktadır.

Asimetrik savaşın uygulayıcıları çoğunlukla terör örgütleridir. Günümüzde maliyeti ucuz, temini kolay silah ve malzemelerle bile şiddet yaratmak mümkün hale gelmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde İkiz Kulelere ve Pentagon'a yapılan kamikaze saldırıları asimetrik savaşın diğer örnekleridir.

ABD'nin 1991'de Irak'ın kuzeyindeki PKK terör örgütünü Türkiye'ye yönelik eylem yapmak üzere silahlandırması, günümüzde Suriye'nin kuzeyindeki otorite boşluğundan istifade ile PKK/PYD/YPG terör örgütüne silah ve eğitim desteği vermesi, devlet dışı aktörlerin devlet tarafından desteklenmesinin bir örneğidir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bölücü terör örgütüne karşı yıllardır yürütmekte olduğu mücadeledenin bir başka ifadesi olan aklın akılla mücadelesi tarih boyunca hep var olmuştur.

II. BÖLÜM: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SAVAŞIN DEĞİŞİMİ

2. Geçmişten Günümüze Savaşın Değişen Karakteri

2.1. Savaşın Nesilleri

Asimetrik savaşın savaş tarihindeki yerini anlayabilmek, tarihten günümüze savaşın nasıl değiştiğini anlayabilmemize bağlıdır. Asimetri kavramının yeni bir kavram olmadığını önceki bölümlerde incelemiştik. Bu bölümde savaşın günümüze kadar nasıl

evrildiğini, yapılan nesil sınıflandırmalarını dikkate alarak en temel hatlarıyla inceleyeceğiz.

Savaşların nesil olarak sınıflandırması ilk kez 1989 yılında Amerikalı harp teorisyeni William S. Lind tarafından yapılmış, bu çalışma 1990'lı yıllardan itibaren Thomas X. Hammes tarafından geliştirilmiştir. Lind, savaşı nesillere ayırırken, dönemin siyasi ve askeri olaylarını, savaşta kullanılan teknolojiyi, aktörleri ve savaşın biçimini dikkate almıştır. Lind'e göre savaşın dört nesli bulunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken; savaşın nesilleri arasında kesinleşmiş bir çizginin bulunmaması ve nesillerin ardışıklık içerisinde değil, birikimli olarak değerlendirilmesi gerektiğidir.

2.1.1 Birinci Nesil Savaş (1648-1860)

Lind, yaptığı çalışmada savaş nesillerinin başlangıcını 1648 yılında 30 Yıl Savaşlarını bitiren Westphalia Anlaşması'na dayandırmaktadır. 1648 ile 1860 yılları arasında kalan sürede dünyada meydana gelen savaşlar birinci nesil savaşlar kapsamında incelenmektedir. Klasik savaşlar olarak bilinen birinci nesil savaşlar incelendiğinde msket tüfeklerinin sıklıkla görüldüğü, manevra şekli olarak kol ve hat düzenlerinin uygulandığı, savaş alanı olarak daha çok kırsal alanların tercih edildiği, temastaki düşmanın doğrudan imhasını amaçlayan bir sistem karşımıza çıkmaktadır. Burada önemli olan husus, savaş alanındaki düzenin çizgi şeklindeki hatlardan ve ateş gücünden ibaret olmasıdır. Hatlara bağlı olarak yapılan birinci nesil savaşların ülkelerin askeri kültürlerini şekillendirdiği söylenebilir.¹¹⁴

2.1.2. İkinci Nesil Savaş (1860-1918)

19. yüzyılın ortalarında savaş alanlarındaki düzenlerin bozulmasıyla savaşın icrasında da bir değişim meydana gelmeye başlamıştır. Klasik savaşlarda msket tüfekleri, makineli tüfekler ile düşman hatlarını yarmaya çalışan askerler, bu taktiklerin artık işe yaramadığını görmeye başlamıştır. Klasik düzenler ve askeri çevre arasındaki çelişkilere cevap olarak beliren ikinci nesil savaş, 1860 ve 1918 yılları arasında karşımıza çıkmaktadır. Topyekün endüstri savaşları olarak bilinen ikinci nesil savaşlarda mevzi

---

¹¹⁴ William S. Lind, "Understanding Fourth Generation War", **Military Review**, September-October 2004, s.12.

harpleri ve topçu desteği ön plana çıkmış, düşman topçu ateşiyle dolaylı olarak imha edilmek istenmiş, “Topçu fetheder, piyade işgal eder.” mantığı ağır basmıştır.¹¹⁵ Birinci Dünya Savaşı’nda inisiyatif ile disiplin arasındaki dengede emir komuta sistemine mutlak itaat ve disiplin tercih edilmiş, astların kendi alanlarında inisiyatif kullanabilmelerinin sonuca olumlu yönde tesir edebileceği izlenimi tam olarak oluşmamıştır.

İkinci nesil savaşlarda manevra ve ateş destek vasıtası olarak tank ve uçaklar boy göstermeye başlamış, ancak bu vasıtaların doktrinleri tam olarak oluşmamıştır.

2.1.3. Üçüncü Nesil Savaş (1918-1948)

Almanların 1918 yılındaki taarruzlarıyla şekillenmeye başlayan üçüncü nesil savaşın özellikleri esas olarak İkinci Dünya Savaşı’nda uygulama alanı bulmuştur.¹¹⁶ Blitzkrieg ya da Yıldırım Harbi Doktrini olarak Almanlar tarafından geliştirilen bu savaş modelinde düşmanı şaşkınlığa uğratacak hızlı manevralar, çabuk yer değiştirme, mevzi harplerinin yerini almış, sürat ve baskın ön plana çıkmıştır. Hatlara bağlı olan anlayıştan hatlara bağlı kalmayan bir anlayışa geçilmiştir. Üçüncü nesil savaşta yakın muharebeler yerini düşmanın etrafından dolaşıp derin gerisini çökertmeye ve dolayısıyla düşmanı ikmal kaynaklarından mahrum etmeye bırakmıştır. Savaşın değişen özellikleriyle birlikte askeri kültür de şekillenmiş, artık birlik içindeki işlerin tam bir disiplin içerisinde yürütülmesinden çok, hareket tarzları hedef odaklı olmaya başlamıştır. Bunun tipik bir örneği İkinci Dünya Savaşı boyunca Alman genç subayların, karşılaştıkları sorunları eskiye nazaran daha fazla inisiyatif kullanarak çözmek istemeleridir. Alman Ordusu inisiyatifin aşırı derecede kullanılmasını hoş görmemiş, inisiyatifin ancak sorunu çözebilecek kadar kullanılmasına müsaade etmiştir.

2.1.4. Dördüncü Nesil Savaş (1948 - Günümüz)

“*Politikanın başka araçlarla devamı*” şeklinde yapılan savaş tanımının 1948 yılından itibaren değişim gösterdiğini görmekteyiz. Dördüncü nesil savaşlar sadece düzenli ordular arasında olmayan, isyancıların, terör örgütleri gibi devlet dışı aktörlerin de çatışmalara dahil olduğu düzensiz savaşın görüldüğü bir modeldir. Bu savaş modelinde

¹¹⁵ Lind, a.g.m., s.12

¹¹⁶ William Lind, “The Changing Face of War: Into the Fourth Generation”, **Marine Corps Gazette**, Ekim 1989, s. 22-26 <https://pdfs.semanticscholar.org/2fd5/41a48abb544e1cd8dde7bdb1fd8634b623d.pdf?ga=2.93776987.774265153.1570383344-1428779049.1570383344> (Erişim Tarihi: 03.10.2019)

birbirleriyle savaşılan unsurlar politik, ekonomik ve sosyolojik olarak da birbirleriyle mücadele içindedir.¹¹⁷

Teknoloji giderek savaşın kuvvet çarpanı haline gelmektedir. Gelişmiş teknolojik silah ve sistemler hedef unsurlar üzerinde uygulandığında ona sahip olmayan taraf üzerinde ciddi kayıplara neden olmaktadır. Sivil unsurları hedef alan terör örgütlerinin uyguladığı saldırılarda kullanılan örneğin el yapımı patlayıcılar, intihar saldırıları, bomba yüklü araçlarla yapılan saldırıların görülmeye başladığı yıllar, hasım üzerinde şaşkınlık, korku ve kaosa sebep olmuştur.

Soğuk savaş sonrasında büyük güçler, kendinden daha zayıf olan güçleri kontrol altına almak istemişlerdir. Dördüncü nesil savaşın amacı düşmanın yok edilmesinden ziyade, hükümetleri ve halkı etkileyerek hasmın savaşıma azminin elinden alınmasıdır. Afganistan ve Irak'ta meydana gelen çatışmalarda kendisini gösteren dördüncü nesil savaşta başarılı olmanın yollarından birisi, düşünülmeveni düşünerek sürekli yeni taktikler geliştirmektir. Dolayısıyla asimetrik yaklaşımın önemi artmaktadır. Dördüncü nesil savaşın önceki savaş nesillerinden farkı, savaşın ulus devletlerin tekeline çıkmasıdır. Devlet dışı silahlı aktörler dördüncü nesil savaşın en önemli unsurlarıdır. En basit manada devlet dışı silahlı aktörler sistematik şiddet eylemleri gerçekleştirme kabiliyeti olan silahlı kuruluşları ifade etmektedir.¹¹⁸

Hiçbir devlete resmi olarak bağlı olmayan silahlı aktörlerin örgütsel olarak veya örgütlerin içinde yer alan şahısların bireysel olarak ayrı ayrı varlık sebepleri bulunmaktadır. Bu teröristlerin bir kısmı etnik gerekçelerle, bir kısmı dini referanslarla, bir kısmı bir ailenin savunulması fikriyle, ya da sadece para kazanma hırsı uğruna silahlı eylemlere katılabilmektedirler.¹¹⁹ Devlet dışı silahlı aktörler, özellikle Ortadoğu'da otoriteleri zayıflayan devletlerin coğrafyalarında yaşam alanı bulmakta, tıpkı bağışıklığı kaybetmiş bir vücutta çoğalan kanser hücreleri gibi giderek yayılmaktadır. Devletler zayıfladıkça terör örgütlerinin kontrol sahası genişlemekte, örgütlerin teknolojik imkanları da aldıkları destekle orantılı olarak gelişmekte ve gelişen her yeni tehdit, karşısındaki devletlerin otoritelerini daha da zayıf hale getirebilmektedir. Bu kısır döngünün önüne geçilmesi ve devletlerin egemenliklerine yeniden kavuşabilmesi için silah, teçhizat ve

---

¹¹⁷ T.X.Hammes, How Did You Apply 4th Generation of Warfare to Your Work?, Centre Of Strategic & International Studies, (Sözlü Anlatım), <https://www.youtube.com/watch?v=tDl-IH6QIss> (Erişim tarihi:03.10.2019)

¹¹⁸ Murat Yeşiltaş, Burhanettin Duran, **Devlet Dışı Silahlı Aktörler**, SETA Kitapları 42, 1.b.,Aralık 2018, İstanbul, s.10.

¹¹⁹ Willim Lind, **Fouth Generation Warfare And The End Of Westphalian Order**, (Sözlü Anlatım) <https://www.youtube.com/watch?v=oA13akwRFBc> (Erişim Tarihi: 03.10.2019)

finansal olarak desteklenen devlet dışı tüm yerel aktörlerin kontrol alanlarının ellerinden alınması gerekmekte, Türkiye'nin güvenliği açısından bakıldığında ise bu durum tehditleri doğdukları yerde boğmak anlamına gelen sınır ötesi hareketler olarak kendisini göstermektedir.

2.1.5. Beşinci Nesil Savaş (2001 - Günümüz)

Biyolojik silahların kullanılmasıyla meydana gelen terör olaylarının bir örneği 2001 yılında Washington'da hükümet meclisi binasına yapılan şarbon saldırısıdır. Bu saldırıda zarfların içerisine sinsi bir şekilde yerleştirilen şarbon zehiri sayesinde kasıtlı olarak hükümet çalışanlarının zehirlenmesi hedeflenmiştir. Biyoterörizmin¹²⁰ bir uygulaması olarak karşımıza çıkan bu eylemin faileri biyolojik ajanlar vasıtasıyla hedef unsurlar üzerinde etki sağlamaya çalışmıştır. Savaşın ilk dört neslinde görülen değişim bu nesilde de kendisini göstermiş, biyolojik silahların yanında ağ merkezli savaşlar da görülmeye başlamıştır. Beşinci nesil savaşta askeri gücün kullanımını öngören sert güç ile politik, ekonomik, demografik güçlerin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Savaşın unsurları daha küçük ama daha etkili yöntemler kullanarak birbirlerine zarar vermeye devam etmektedirler. Thomas X. Hammes tarafından, Beşinci nesil savaşın ağların ve jetlerin savaşı olacağı öngörülmektedir.¹²¹

2.1.6. Hibrit Savaş

Birinci, ikinci ve üçüncü nesil savaşlar klasik ve düzenli savaşlar niteliğinde iken, dördüncü ve beşinci nesil savaşlar klasik olmayan, düzensiz (gayri nizami) savaş özelliklerine sahiptir. 2007 yılında ilk defa Frank Hoffman tarafından gündeme gelen hibrit savaş kavramı savaşın bir çok çeşidinin aynı savaş ortamında kullanılabileceğini ifade etmekte; savaşın yeni bir nesli olmaktan öte, savaşın tüm nesillerinin aynı anda aynı savaş alanında görülebileceği karma savaşı tarif etmektedir.

Hibrit savaş modelinde sivil asker ayrımı bulanıklaşmakta, öngörülebilir davranışlardan kaçınarak devlet ve devlet dışı aktörler aynı sahada birbirleriyle mücadele

¹²⁰Mustafa Seinken, Selda Sayın Kutlu, "Biyoterörizm ve Şarbon", **Türkiye Acil Tıp Dergisi**, Aralık 2009, s.186. (Biyoterörizm kişiler, gruplar veya hükümetler tarafından ideolojik, politik, dini veya ekonomik kazanç sağlamak amacıyla biyolojik ajanların insanlarda, hayvanlarda ve bitkilerde hastalık oluşturmak ve/veya ölüme sebep olmak amacıyla kullanılması olarak tanımlanmaktadır.)

¹²¹ Maaz Nisar (Pakistan Ordusunda Görevli Yarbay), "5GW & Hybrid W. Implications and Response Options", **Escola De Comando E-Estado**, s. 3. <http://www.bdex.eb.mil.br/jspui/bitstream/123456789/2827/1/MO%200023%20-%20MAAZ.pdf> (Erişim Tarihi:05.10.2019)

etmektedir. Savaşan aktörler her türlü saldırı çeşidini birbirlerine karşı uygulamakta, beklenmeyen ve öngörülmeleyen hareket tarzlarını seçerek hasmını etkisiz hale getirmeye çalışmaktadır. Hoffman hibrit savaşı; “konvansiyonel yetenekler, gayri nizami taktik ve düzenleri kapsayan” bir savaş türü olarak tanımlamış, daha sonra tanımını genişleterek “düşük düzeyli konvansiyonel ve özel hareket ile taarruz amaçlı siber ve uzay eylemlerinin yanı sıra halkın ve uluslararası toplumun algısını biçimlendirmek için sosyal ve geleneksel medyayı kullanmayı birleştiren karmaşık savaşlar” olarak ifade etmiştir.¹²²

Savaş alanının bir bölgesinde ateş desteğinin öne geçtiği, bir bölgesinde manevra ve “Yıldırım Harbi” doktrininin uygulandığı, bir başka bölgesinde teröristle mücadele hareketi gibi düşük yoğunluklu ama şiddeti yüksek çatışmaların görüldüğü, başka bir bölgesinde insani yardım faaliyetleri kapsamında sivillerin bölgeden uzaklaştırılarak yaşam alanlarına kavuşturulduğu örnekleri bir arada görebilmekteyiz. Bunun yanında savaş, bir yandan sert güç unsurları ile hareket alanında devam ederken, diğer yandan telefon diplomasisi, siyasi toplantılar, ülkeler arası ultimatolar, savaşa varmayan bir takım yaptırımlar, çeşitli sosyal medya uygulamaları üzerinden yapılan bildirimler gibi yöntemler ile geri planda da sürdürülmektedir. Savaşın nesilleri üzerine yapılan bir çalışma Tablo-4’te sunulmuş, bu bağlamda hibrit savaşın çeşitli nesillere özgü savaş özelliklerinin bir veya birkaçının aynı anda aynı savaş ortamında görülebileceğine dikkat çekilmiştir.

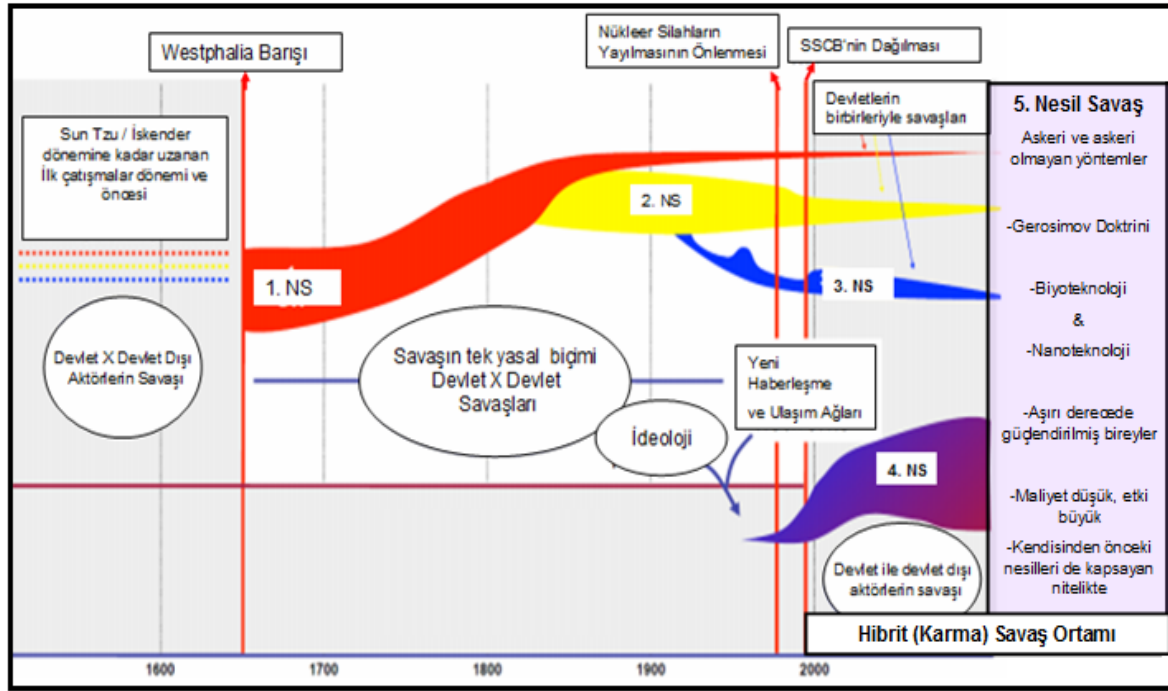
Süper Asker: Bir asker düşünün; üzerine giydiği akıllı üniforma, düşman askeri lazer silahıyla nişan aldığı anda haber verecek, enerjiye ihtiyacı olduğunda güneş pili gibi çalışacak, zehirli biyolojik ve kimyasal gazları tespit edecek ve gece karanlığında kendi askeri tarafından tanınabilecek, ama aynı zamanda çok hafif olacak. Eskiden yalnızca filmlerde tanık olduğumuz bu akıllı elbiselerin yakın bir gelecekte, ellerden ve bastırılabilir

¹²² Graham Farrington, Tank, Fare ve Rekabetçi Pazar: Hibrit Savaşa Yeni Bir Bakış”, **Savaşın Değişen Beklentileri**, Milli Savunma Üniversitesi Basımevi, 2018, s.8

Şekil-4: Nanoteknolojinin Askeri Alanda Kullanımı

saldırıları şeklinde cereyan edeceği, bunun yanında maliyeti düşük biyolojik ajanların ve istihbarat, taarruzi etki ve personel koruması sağlayan örneği Şekil-4’te sunulmuş nanoteknolojinin¹²³ askeri alanda kullanımının giderek artacağı öngörülmektedir.

4. Savaşçıların teknolojik imkanlar, silah sistemleri ve destek unsurları ile güçlendirilmesinin beşinci nesil savaşın sonucuna doğrudan tesir edeceği, bu durumun hibrit savaşın bir parçasını oluşturacağı öngörülmektedir.

Tablo-4: Tarihsel Süreç İçerisinde Savaşın Nesilleri¹²⁴

Tablo-4 incelendiğinde tarihin ilk dönemlerinden 2000’li yılların başlarına kadar geçen çok uzun bir zaman içerisinde savaşın genel olarak üç farklı nesilde incelenmiş olmasına karşılık, 2001 yılından 2019 yılına kadar geçen 18 yıl gibi kısa bir zaman zarfında bu çalışmalara üç yeni kategorinin dahil olduğu görülmektedir. Netice itibariyle denilebilir ki; 2001 yılından itibaren günümüze kadar savaşın karakterinde meydana gelen değişikliklerin toplamı, tarihin ilk dönemlerinden 2000’li yıllara kadar olan sürede meydana gelen değişikliklerin toplamı ile aynı seviyede ya da daha fazladır. Savaş; geçmişten 2001 yılına kadar olan sürede ne kadar değişmişse, 2001 yılından günümüze

¹²³ <http://www.bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/turkiyenano.pdf> (Erişim Tarihi: 08.10.2019)

Fanila tipinde balistik koruyucu yelek, erken ikaz ve anlık istihbarat sağlayan arı büyüklüğünü geçmeyecek mikro insansız hava araçları, ortamdaki biyolojik saldırıları tespit eden biyoradar, gören, duyan, bilen hatta kalp masajı yapabilen kumaşların üretimine yönelik dünya genelinde bazı çalışmalar yapıldığı bilinmektedir.

¹²⁴ Nisar, a.g.m.s. 9. (Bu makalede ilk dört nesil savaşın sınıflandırması yapılmış, hibrit savaş ve beşinci nesil savaşın tabloda gösterimi yapılmamıştır. Tablo üzerinde bulunan hibrit savaş ve beşinci nesil savaş ile ilgili notlar yazar tarafından eklenmiştir.)

kadar olan süreçte en az o kadar değişime uğramıştır. Savaşın niteliklerinde meydana gelen bu hızlı değişimin sebepleri arasında teknolojik gelişmeleri, devletlerin kendi askerlerini kullanmak yerine vekil güçleri kullanmaları sebebiyle savaşın aktörlerinde meydana gelen değişiklikleri ve savaşın uygulanış biçiminde meydana gelen değişiklikleri görebiliriz.

İsrail ve Hizbullah arasında 2006 yılında meydana gelen çatışmalar, Rusya ve Ukrayna arasında 2014 yılında meydana gelen çatışmalar hibrit savaş örnekleridir. Bunun yanında adı resmi anlamda savaş olmasa da, Suriye'nin kuzeyinde icra edilen Fırat Kalkanı Harekatı, Zeytin Dalı Harekatı ve son olarak Barış Pınarı Harekatı hibrit hareket ortamında icra edilmiştir.

2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Savaşın Değişen Karakteri

Soğuk Savaş dönemine kadar harp ve barış birbirinden kesin çizgilerle ayrılmakta idi. Soğuk Savaş ile birlikte harp ve barış arasındaki kesin çizgiler ortadan kalkmaya başlamış, sınırları belli olmayan, kazananı ve kaybedeni kesin sınırlarla açıklanamayan yeni gelişmeler meydana gelmiştir. Uluslararası ortamda meydana gelen yeni aktörler bu gelişmelerden birisidir. Yeni dönemde meydana gelen silahlı mücadele için savaş kavramından ziyade, çatışma kavramı sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Bu çatışmalar bölgesel niteliktedir, topyekün bir harbi ifade etmemektedir.

Soğuk Savaşın bitiminden günümüze baktığımızda devletlerin kendi ulusal ordularındaki askerlerini savaşlarda kaybetmek istememeleri, en az maliyetle en fazla kazanca sahip olmak istemeleri, hızla gelişen teknoloji gibi sebeplerden dolayı savaşın doğasında bir takım değişikliklerin meydana geldiğini görmekteyiz. Bu değişiklikler esas olarak savaşın aktörlerinde, teknolojisinde ve uygulanış biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Soğuk Savaş dönemindeki mücadele devletlerarasında seyretmesine karşılık bu durum ülkelerin amaçlarına bölgesel güçler vasıtasıyla ulaşmak istemelerinden dolayı değişmiştir. Terör örgütleri faaliyetlerini arttırmaya başlamış ve terörizmle mücadele uluslararası bir mücadeleyi gerekli kılmıştır. Günümüzde bölgesel mücadelede devletler ve devlet dışı aktörleri aynı anda aynı bölgelerde görmemiz, savaşın aktör bazında değişimini ifade etmektedir.

Gelişen teknoloji her alanda olduğu gibi askeri alanda da hissedilmiş, günümüzdeki mücadeleler yıllar önce hayal bile edilemeyen yüksek teknolojiye sahip silah sistemleri, araç, teçhizat ve malzemelerle yapılmaya başlamıştır. Teknolojinin

kullanımıyla birlikte savaş sadece cephelerde sürdürülen bir mücadele olmaktan çıkmış, dijital ortama da taşınmıştır. Klasik orduların kalabalık mevcutlarından küçülmeye gidilmiş, sayıca daha az ancak yüksek nitelikli, esnek ve hızlı hareket etme imkanlarına sahip özel birliklerin kullanımı artmıştır.

İlk üç nesilde sıklıkla karşımıza çıkan topyekün savaşlar dördüncü nesil savaşlarla birlikte artık neredeyse tamamen yok denebilecek kadar azalmış durumdadır. Terörle mücadele, iç savaşlar ve vekalet savaşları savaşın uygulama biçiminde meydana gelen değişimin göstergesidir.

Savaşın değişimi incelenirken çatışmalara ev sahipliği yapacak coğrafyaların seçiminde sıklıkla başarısız devletlerin bulunduğu coğrafyaların seçildiğini, başarısız devletlerin ekonomi, etnik milliyetçilik ve dini radikalizm sebeplerinden dolayı istikrarsızlık içerisinde olduklarını görmekteyiz.¹²⁵

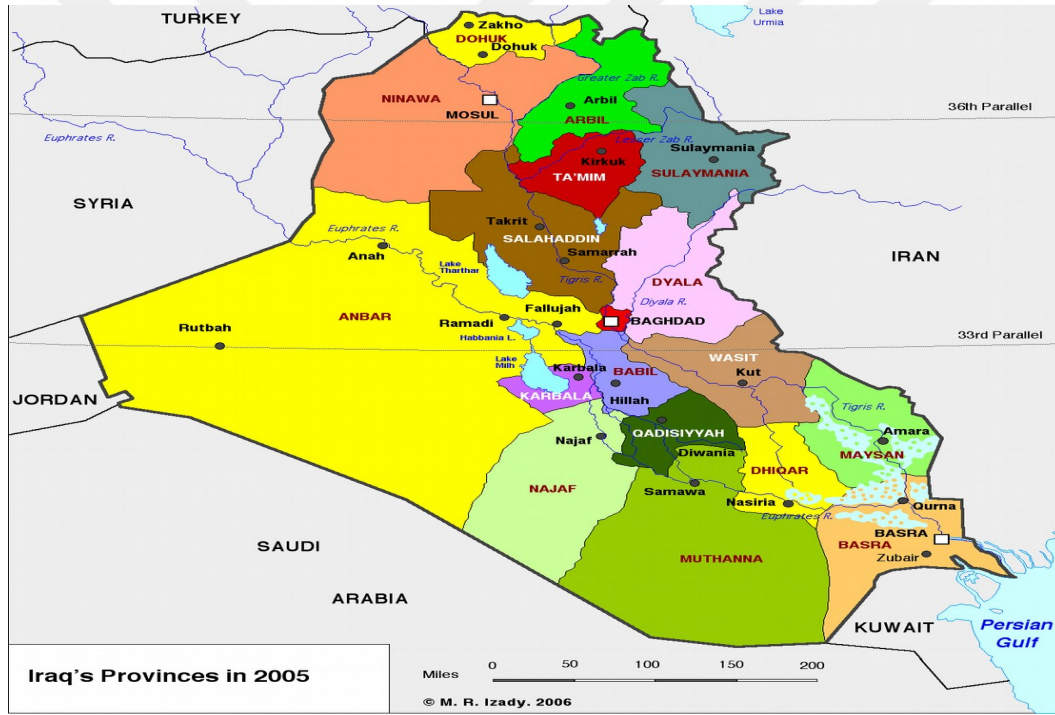
Klasik harpten hibrit harbe geçiş sürecinin anlaşılabilmesi için asimetrinin anlaşılabilmesi, asimetrinin anlaşılabilmesi için ise ABD ve Rusya'nın Ortadoğu'daki varlıklarının ayrı ayrı incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü bu ülkeler bugün Irak ve Suriye coğrafyalarında yaşanan silahlı çatışma ortamının devlet niteliğindeki iki önemli aktörü konumundadırlar ve devlet dışı silahlı aktörlerle sıkı bir işbirliği içerisindeyler.

Bir ülkenin gücü sadece savaş gücüyle ölçülemez. Güç aynı zamanda hasmını zor kullanmadan etkileyebilmeyi de gerektirir. Bu dönemde büyük bir hızla ilerleyen teknoloji çok önemli bir kuvvet çarpanıdır. Ancak harbin asıl unsuru insandır. Yüksek teknolojinin var olmasından çok var olan sıradan bir teknolojinin hangi eller tarafından kullanıldığı daha önemlidir.

Dili, vatanı, tarihi, kültürü, bayrağı, uluslararası ortamda tanınmışlığı olmayan unsurların devlet sayılmamasından dolayı Türkiye'nin terörle mücadelesi bir savaş niteliği taşımamaktadır. "Peki, Türkiye bu adı olmayan savaşın neresindedir?" sorusunun cevabına ulaşmak için jeostratejinin, Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı çoklu tehdit algılamalarının iyi tahlil edilmesi gerekmektedir. Bundan sonraki bölümlerde çalışmanın ana konusunu oluşturan Irak ve Suriye coğrafyalarından Türkiye'ye yöneltilen tehdit değerlendirmelerine yer verilerek mücadelenin Türkiye'de nasıl geliştiği incelenecektir.

¹²⁵ Yalçınkaya, *Savaş...*,s.324.

III. BÖLÜM: IRAK COĞRAFYASINDAN TÜRKİYE'YE YÖNELİK ASİMETRİK TEHDİT DEĞERLENDİRMELERİ

Harita-1: Irak ve Eyaletleri

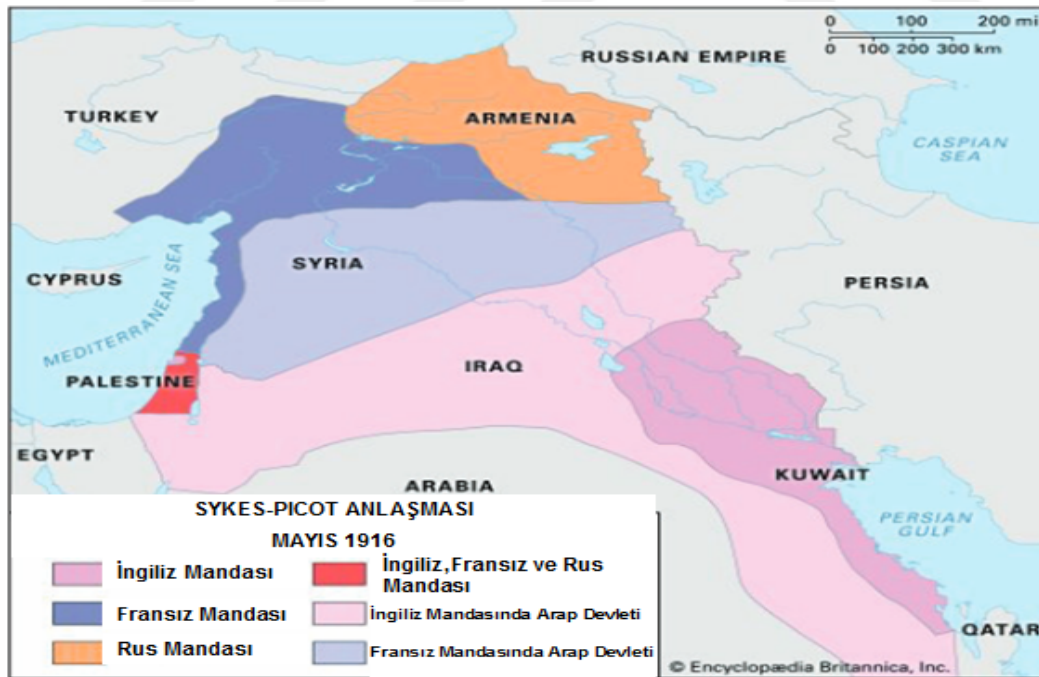
3. Irak'ta Meydana Gelen Askeri Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Güvenliğine Yönelik Asimetrik Tehdit Algılamaları

Altı ülke ile sınır komşusu olan Irak'ın toplam sınır uzunluğu 3809 kilometredir ve bunun 378 kilometresini Türkiye ile paylaşmaktadır. Mezopotamya veya Rafıdeyn (iki nehir arasındaki ülke) olarak da bilinen Irak; petrol, su gibi enerji kaynakları, coğrafi özellikleri ve Ortadoğu'daki stratejik konumundan dolayı İngiltere ve ABD başta olmak üzere pek çok devletin yüzyıllardır ilgisini çekmektedir. Ortadoğu'da görülen tüm etnik

ve mezhepsel unsurları bünyesinde barındırdığından Irak Ortadoğunun bir özeti gibidir. Irak'ın asli unsurları Araplar, Kürtler ve Türkmenlerden oluşmaktadır. Irak yönetiminde aşiret yapısı baskın özelliğini korumakta ve yazılı olmayan bir hukuk sistemi olarak bir çok konuda önemli kararlar alabilmektedir.

Irak'ın günümüzdeki halinin anlaşılması için Birinci Dünya Savaşı sırasında galip devletler arasındaki paylaşım planlarının doğru anlaşılabilmesi gerekmektedir.

Birinci Dünya Savaşı devam ederken İngiltere ve Fransa arasında gizli olarak imzalanan Sykes-Picot antlaşmasıyla ile Irak ve Suriye toprakları bu iki devlet arasında paylaşılmıştır. Bu anlaşmaya göre “Hayfa, Akka'dan itibaren kuzeye doğru bütün kıyı bölgesi (Beyrut dahil) Dicle ve Fırat bölgesi İngiltere'ye, Antep, Adana ve Mersin bölgeleri Fransa'ya kalacaktı. Ayrıca Arap Devleti federasyon kuracak, İskenderun serbest liman olacak ve Filistin de milletlerarası bölge olacaktı.”¹²⁶ Harita-1'de¹²⁷ görüldüğü üzere 1916 yılında çizilen Ortadoğu sınırlar ile bugün Ortadoğu'da karşımıza çıkan sınırlar birbirinden çok farklıdır. Bugün Anadolu'da Fransız varlığından söz edilemeyeceği gibi, İngiltere Irak'ta veya Doğu Arabistan coğrafyasında değil kendi coğrafyasında resmi varlığını sürdürmektedir.¹²⁸

Harita-2: Sykes-Picot Anlaşması (Mayıs 1916)

¹²⁶ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınevi, 12.b., İstanbul, 2005, s.156

¹²⁷ <https://docplayer.biz.tr/23533855-Sykes-picot-un-100-yilinda-orta-dogu-nun-siyasi-gelecegine-iliskin-yeni-harita-tartismalari-birol-akgun-rapor.html> Erişim Tarihi: 11.10.2019)

¹²⁸ James L. Gelvin, **Modern Ortadoğu Tarihi**, Timaş Yayınevi, İstanbul, Şubat 2016, s.218

Galip devletler arasındaki toprak paylaşımlarının esasen 1919 Paris Barış Konferansında ve 1920 San Remo Konferanslarında yapıldığını görmekteyiz. 1919 yılında otuz iki devletin katılımıyla toplanan Paris Barış Konferansı'nda Irak, Filistin, Arabistan, Suriye, Ermenistan bölgelerinin Osmanlı'dan ayrılması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Buna göre; İngilizler gönüllü olmasalar da Suriye'yi Fransızlara bırakacak, Filistin, Arabistan ve Irak bölgelerini kendi himayesinde olmasını sağlayacaktır. Paris Barış konferansı İkinci Dünya Savaşı'nın altyapısını hazırlaması bakımından “Barışa Son Veren Barış” olarak da bilinmektedir.

San Remo Konferansı, Anadolu'daki kurtuluş mücadelesinin yoğunlaştığı 1920 yılında toplanmıştır. Konferansta alınan kararlara göre Irak ve Filistin toprakları İngilizlere, Suriye topraklarının kontrolü Fransızlara; Güney ve Güneydoğu Anadolu içlerine kadar olan coğrafyanın hakimiyeti İtalyanlara bırakılacak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kürt Devleti kurulacak ve Ermenilere bırakılacaktı.¹²⁹

Birinci Dünya Savaşı bitiminden 1958 yılına kadar olan süreçte Irak'ta yaşayan Türkmenlere karşı ilk katliam 1920 yılında Telafer'de meydana gelmiştir. Irak'ın kuzeyinin İngilizler tarafından ele geçirilmesini ve İngiliz hakimiyeti altına girmeyi kabullenemeyen Telafer Türkmenleri İngilizlere karşı elindeki mevcut imkanlarıyla karşı çıkmışlar ancak İngilizlerin asker sayısı, silah, teçhizat ve malzeme olarak üstün olmasından dolayı fazla direnememiş bu durum Kaçakaç katliamı olarak tarihe geçmiştir.¹³⁰

Bir diğer katliam Nasturi katliamıdır. Türkmenlere yönelik bir başka saldırı 1946 yılında Kerkük'te meydana gelen Gavurbağı katliamıdır. Bu olayda Irak polisi tarafından Türkmenlere ateş açılmış ve seksen Türkmen hayatını kaybetmiştir. 1958 yılına kadar Türkmenlere yönelik bu seviyede bir başka saldırı meydana gelmemiştir. 1958 yılına kadar Irak coğrafyasında Türk adının korunduğunu, 1958 yılında monarşinin yıkılmasıyla kurulan Irak Cumhuriyeti'nde Türk kelimesinin yasakladığını, bu yıldan itibaren Türk yerine İngilizlerin Lozan görüşmelerinde kullandığı gibi Türkmen ifadesinin kullanılmaya başladığını görmekteyiz. 1958 ile 1991 yılları arasında da Türkmenler birçok kez buldukları bölgelerde katliama maruz kalmışlardır.¹³¹

¹²⁹ Anka Enstitüsü, “Antlaşmalar, Konferanslar” http://ankaenstitusu.com/wp-content/uploads/2016/06/Antla%C5%9Fmalar_Konferanslar.pdf (Erişim Tarihi:10.10.2019)

¹³⁰ Selim Hilmi Özkan, “Telafer'in Stratejik Önemi ve Türkmenler”, **T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Avrasya Etütleri 36/2009-2**, s.143.

¹³¹ Ali Gökhan Kayılı, “Irak Türkmenleri 1921-2005”, **Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2005, s.28.

1959 yılında yapılan sayıma göre 6.3 milyon olan Irak nüfusunun 567 bini Türkmenlerden oluşmakta idi.¹³² Neredeyse her on Iraklıdan birinin Türk kökenli olması Irak için bir endişe sebebi olmuş olmalı ki, Irak Cumhuriyetinin ilanından kısa bir süre sonra 14 Temmuz 1959 yılında Türkmen lideri Ata Hayrullah'ın da öldürüldüğü katliam meydana gelmiştir. 1980 yılında Saddam hükümeti tarafından Türkmenler arasındaki milli birlik ve beraberliği yok etmek, milli bilinci engellemek amacıyla aralarında Necdet Koçak, Abdullah Abdurrahman, Adil Şerif gibi isimlerin de bulunduğu bir grubun hiçbir yargı kararı bulunmadan tutuklanması ve işkence ile öldürülmesi Türkmenlere yönelik yapılan başka bir zulmün örneğidir.

Bir diğer katliam 1991 yılındaki Altinköprü katliamıdır. Körfez Savaşı'nın yıkımından toparlanmaya çalışan Irak Ordusu kuzeye yöneldiğinde Kerkük'te bulunan peşmergeler kenti terk etmişlerdir. Irak Ordusu Kerkük'e geldiğinde Altinköprü bölgesinde bulunan Türkmenler bir tarafta peşmergelerin, diğer tarafta Irak Ordusu'nun arasında kalmış ve her iki taraftan da zarar görmüştür.

Türkiye'nin Türkmenlere yönelik politikaları dönem dönem değişiklik göstermiş ancak Irak coğrafyasında yaşayan Türkmenlerin yaşadığı sorunlar değişmemiş, günümüze kadar artarak devam etmiştir.

3.1. 1991-2003 Arasındaki Dönemin Değerlendirilmesi

3.1.1. Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler

3.1.1.1. Devlet Niteliğindeki Aktörler

Bu dönemin Irak'tan sonra en belirgin aktörü ABD'dir. ABD'nin 1991 ve 2003 yıllarında iki defa Irak'ta varlık göstermesinden sonra Ortadoğu'da belirgin güvenlik sorunları meydana gelmeye başlamış, Soğuk Savaşın bitimi iki süper güç arasındaki mücadeleye son vermiş olsa da ABD'nin Irak'ta kuvvet kullanmasının önüne geçememiştir.

Soğuk Savaşın bitimiyle ABD'nin Irak coğrafyasındaki faaliyetlerinden rahatsız olan Rusya dönemin bir diğer önemli aktörüdür. 1990'larda Kafkaslarda ve Orta Asya'da bir Türk-Rus rekabeti algılayan Rusya Irak coğrafyasında PKK'yı desteklemiştir.¹³³ Bunu

¹³² Kayılı, a.g.e., s.6.

¹³³ Ümit Özdağ, **PKK Terörü Neden Bitmedi, Nasıl Biter?**, Kripto Yayınları, 4.b., Şubat 2009, Ankaras. s.43.

örgütğn daha çok silah, mühimmat ve diğler lojistik kaynaklarında ve siyasi eğitimlerin yapıldığı örgüt kamplarında görmekteyiz.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Irak coğrafyasında meydana gelen askeri gelişmelerden Türkiye dolaylı olarak etkilenmiştir. Irak'ın kuzeyinde oluşturulan güvenli bölgeye sağladığı destek ve sınır güvenliğinin tehlikeye düşmesi sebepleriyle Türkiye'nin Ortadoğudaki tutumu dış gözlemciler için bir odak noktası haline gelmiştir. Avrupa'da sıcak savaş ihtimali azalırken Ortadoğu'da bu durum tersine gelişmiş ve bölge tek kutuplu sürekli bir güçten ziyade giderek karmaşık ve belirsiz bir hale gelmeye başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehditine karşı tedbirler alan Türkiye'nin dış ilişkileri, Sovyet tehditinin sona ermesiyle birlikte çeşitli fırsatlarla karşılaşmış, bölgesel bir denge unsuru olarak tamamlayıcılığa yönelik gelişmeye başlamıştır.¹³⁴ Ancak Türkiye'ye güvenlik açısından yöneltilen tehditler 1990'lı yıllardan itibaren artış göstermiştir. Körfez Savaşı'nın patlak vermesiyle Türkiye'nin Irak sınırında yaşanan gelişmelerin anlaşılabilmesi için ABD'nin Irak özelindeki Ortadoğu çıkarlarının anlaşılabilmesi gerekmektedir.

Gelvin'e göre ABD'nin Ortadoğu'daki hedefleri; Ortadoğu'da Rusya'yı çevrelemek, petrole erişimi ve petrol akışının güvenliğini sağlamak, bölgede devletlerarası çatışmalara barışçı çözümler oluşturmak için bir güç dengesi sağlamak, hayati öneme sahip ulaşım ve haberleşme yollarının korunmasını sağlamak, İsrail'i korumak ve bölgenin coğrafi konumundan faydalanmak şeklinde özetlenebilir.¹³⁵ Bu hedeflerin sağlanması için Arap-İsrail anlaşmazlıklarının çözüme kavuşturulması, petrol kaynaklarına yönelik hakimiyetin sağlanması, bölgedeki askeri gücün ABD kontrolünde olmasının sağlanması gerekmektedir.

ABD'nin Ortadoğu'da Rusya'yı çevrelemek üzere geliştirdiği bu politikasının Türkiye için önemi büyüktür. Doğu Silahçioğlu'na göre ABD'nin ilgilendiği husus, dünyanın demokratik ve özgür ülkelerden oluşması değil; ABD'nin yaşamı için ihtiyaç duyulan enerji ve hammadde kaynaklarına el atmak; stratejik hareket açısından üs ve kolaylık olanağı sağlayabilecek değerdeki bölgeleri ele geçirmek; deniz ve hava ulaştırma yollarını kontrol etmektir.¹³⁶

Irak coğrafyasında var olan yer altı kaynakları bölgeye olan ilgiyi arttırmaktadır. 1990'lı yıllarda Ortadoğu'da bulunan petrol rezervleri dünya petrol rezervlerinin %65,7

¹³⁴ William Hale, **Turkish Foreign Policy Since 1774**, 3.b, ABD, 2013, s.140-145

¹³⁵ Gelvin, **a.g.e**, s.220

¹³⁶ Doğu Silahçioğlu, **Kuşatılmış Türkiye**, Günizi Yayıncılık, Şubat 2006, İstanbul, s.79

payla üçte ikisini oluşturmakta idi.¹³⁷ ABD'nin Irak üzerindeki amaçlarından belki en dikkat çekici olanı petrol kaynaklarına ve ticaretine hakim olma isteğidir. Bu isteği günümüzde de devam etmektedir.

ABD'nin yanında Rusya, Fransa ve Çin'in bu dönemde Irak ile olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. 1990'ın ikinci yarısından itibaren Rus firmalarının Irak petrol sanayisinde yer almak için çaba sarfettiğini, Irak Kurna bölgesindeki petrol yataklarını işletmek için Irak ile müşterek bir çalışma gerçekleştirdiğini görmekteyiz.¹³⁸

3.1.1.2. Devlet Dışı Aktörler

Döneme etki eden en önemli devlet dışı silahlı aktör PKK terör örgütüdür. PKK terör örgütü 1990lı yılların Türkiye için en önemli silahlı tehdit unsurudur. 27 Kasım 1978'de Diyarbakır Fisköy'de kurulan PKK terör örgütü ilk silahlı propagandasını 1984 yılında Siirt Eruh ve Şemdinli'deki eylemleriyle yapmıştır. PKK terör örgütü Körfez Savaşı'nda kendi tarihinin en büyük katılımını sağlamıştır. 1991 yılında ABD'nin Irak müdahalesinin hemen ardından PKK terör örgütü çok yüksek miktarda silah ve malzeme temin etmiştir. PKK terör örgütü Mao Zedung'un kaleme aldığı "Halk Savaşının Temel Taktikleri" adlı kitapta yazan düzensiz savaşa yönelik taktik, ve usulleri uygulamaya çalışmakta, bu kitabı bilgileri bölücübaşının yazdıkları ile desteklemektedir.

Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren Türkiye'nin güneydoğuda PKK terör örgütüne karşı verdiği mücadelede Soğuk Savaş dönemine nazaran bariz bir yoğunlaşma görülmektedir. 1992 ile 1995 yılları arasında 1984 ile 1991 yılları arasındakinden üç kat fazla asker PKK tarafından şehit edilmiş, sadece 1993 yılı Mayıs ve Ekim ayları arasında PKK terör örgütü 1.600 insanı katletmiştir.¹³⁹ Güneydoğudaki bu durum askerin, polislin devletin toprak bütünlüğüne karşı tehdit tanımlaması yapmasına zemin oluşturmuştur.

3.1.2. Körfez Savaşı

Irak, İran'la yaptığı savaştan kalan borç batağından çıkmak için 2 Ağustos 1990 tarihinde meşru bir dayanak olmadan Kuveyt'i işgal etmesi üzerine 16 Ocak 1991 günü

¹³⁷ Baskın Oran, **Kalkık Horoz "Çekiç Güç ve Kürt Devleti"**, 2. b., 1998 Ankara, s.23

¹³⁸ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Cilt-2**, Alfa Akademi Basımevi, Eylül 2017, Bursa, s. 380.

¹³⁹ Ali Balcı, Tuncay Kardaş, "Türkiye'nin İsrail ile İlişkilerinin Değişen Dinamikleri: Bir 'Güvenleştirme' Analizi", **Ortadoğu Yıllığı 2012**, sf.422. https://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/17_balci_kardas_2012.pdf (Erişim Tarihi: 17.09.2019)

ABD liderliğindeki Koalisyon Kuvvetleri tarafından petrol kaynaklarının ve petrol akışının güvenliğini yeniden tesis etmek ve bölgesel barışı sağlamak amacıyla Irak müdahalesi başlamıştır. Bu müdahale ile ABD Irak koridorunu inşa etmeye başlamıştır.

Dönemin Cumhurbaşkanı ÖZAL, Musul ve Kerkük'ü geri almak için harekate katılmak istemiş ancak dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay Cumhurbaşkana karşı çıkarak görevinden istifa etmiştir. Diğer yandan kamuoyu ve muhalefetin baskısı sebebiyle Türkiye bu harekate katılmamış ancak İncirlik Üssünü ABD Hava Kuvvetlerinin kullanımına açmıştır.¹⁴⁰

28 Şubat 1991'de dönemin ABD Başkanı George H.W. Bush tarafından müdahale durdurulmuş ve Irak'ın kuzeyindeki Kürt gruplar ayaklanmak için teşvik edilmiştir. Mart 1991'de meydana gelen Kürt ayaklanmaları Saddam tarafından çok sert bir şekilde durdurulmuştur.¹⁴¹ Türkiye diğer yandan hareket boyunca sınırlarının güvenliğini sağlamak amacıyla askeri tedbirlerini artırmıştır. Savaşın devam ederken Saddam'ın kuzeydeki Kürt bölgelerine yaptığı harekattan kaçan yaklaşık 500.000 Iraklı Kürt Türkiye'ye sığınmış, bu durum Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesindeki nüfus, ekonomik ve sosyal dengelerin bölgesel olarak değişmesine sebep olmuştur. Irak'tan gelen sığınmacıların arasına karışan binlerce PKK'lı silahlarıyla birlikte Türkiye'ye girmiş ve örgütün büyümesine zemin oluşturmuştur. Diğer taraftan sığınan Iraklılara yapılan insani yardım Türkiye tarafından sağlanmış olmasına rağmen sığınanların bir kısmının sonraki dönemlerde PKK terör örgütüne katılması Türkiye'ye yönelik güvenlik tehdidinin genişlemesine sebep olmuştur.

Körfez Savaşı sonunda Irak'ın kuzeyinde boşaltılan alanlara PKK terör örgütü yerleşmiş, gerek Irak Ordusunun gerekse Türkiye'ye kaçan peşmergelerin bıraktığı çok sayıda silah ve mühimmat PKK'nın eline geçmiştir. Bu hareket bölgesel istikrarsızlığı artırmış, PKK terör örgütünün Irak kuzeyinde güçlenmesine sebep olmuştur. Örgüt Irak ordusuna bağlı birliklerin 1991 baharında Irak kuzeyinden çekilirken bıraktığı binlerce silah ve mühimmatı devralmış ve kapasitesini artırmıştır.

Kürtlerin Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ın kuzeyinde özerk bir yönetim kurma çalışmaları Türkiye, İran, Suriye'yi kaygılandırmış ve tedbir almaya zorlamıştır.

3.1.3. PKK Terör Örgütünün Eylemleri

¹⁴⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.157

¹⁴¹ Mehmet Ali Güller, **Suriye'nin Sevri Amerikan Koridoru**, Kaynak Yayınları, s. 27., İstanbul, Ocak 2016

Türk Özel Kuvvetleri Eski Komutanı Korgeneral (E) Engin Alan'ın yazdıklarına göre; Körfez Savaşı'nın sonuçları PKK terör örgütü yönetiminde artık "silahlı propaganda" safhasından "hareketli savaş"a geçmek gibi algılandı. Sivillere yapılan saldırıların sivilleri kazanma hedeflerine ters düştüğünü gören PKK terör örgütü, bu saldırılarını 1991 yılından itibaren karakollara yönelterek alan hakimiyeti arayışına girmiştir. Bu kapsamda;

1. 10 eyaletten oluşan bir yapılanmaya gidildi,
2. Silahlı eylemlere ağırlık verildi.¹⁴²

PKK terör örgütünün 1991-1992 yıllarında yaptığı karakol saldırılarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 4 Ağustos 1991, Hakkari/Şemdinli/ Samanlı Sınır Karakolu: 10 şehit, 27 yaralı, 10 er kaçırıldı.

-10 Eylül 1991, Hakkari/Yüksekova/Çobanpınar Karakolu: 6 şehit.

-7 Ekim 1991, Hakkari/Çukurca/Taşlıtepe Karakolu: 11 şehit.

-25 Ekim 1991, Hakkari/Çukurca/Çayırılı ve Çınarlı Karakolları: 17 şehit.

-25 Aralık 1991, Şırnak/Dereler Jandarma Komando Birliğine saldırı: 9 şehit.

-15 Mayıs 1992, Şırnak/Uludere/Taşdelen Karakoluna PKK'nın 500-600 kişilik bir grupla yaptığı eylem: 27 şehit.

-26 Mayıs 1992, Hakkari/Çukurca/Üzümlü Karakolu: 15 şehit.

-22 Haziran 1992, Hakkari/Yüksekova/Perihan Karakolu: 6 şehit.

-30 Haziran 1992, Şırnak/Uludere/Betonpınar Karakolu: 8 şehit.

-10 Ağustos 1992, Siirt/Eruh/Dikboğaz Karakolu: 10 şehit.

-17 Ağustos 1992, Diyarbakır/Kulp/Tuzla Karakolu: 7 şehit.

-30 Ağustos 1992, Hakkari/Şemdinli/Alan Karakolu: 20 şehit.

-13 Eylül 1992, Hakkari/Şemdinli/Aktütün Karakolu: 25 şehit.

-29 Eylül 1992, Hakkari/Şemdinli/Derecik Karakolu: 28 şehit.¹⁴³

29 Eylül 1992 gecesi PKK terör örgütünün Derecik Karakoluna düzenlediği saldırı tarihinin en yüksek katılımlı terör örgütü eylemlerinden birisi olması bakımından önem arz etmektedir. Bu saldırıda PKK ağır silahlar desteğinde 620 militanı ile Derecik Karakoluna saldırmış, saldırı Irak'ın kuzeyindeki emniyet timleriyle başlamış ve yurtiçi topraklara doğru devam etmiştir. Derecik Karakolu personeli ile birlikte 160-180

¹⁴² Engin Alan, **Terör-PKK 40 Yıllık İhanet**, Bilgi Yayınevi, 5.b., Ankara 2016, s.42

¹⁴³ Alan, **a.g.e.**, s.42-43.

mevcutlu bir Komando Bölüğü saldırıya mukabelede bulunmuştur. Saldırı sonucunda biri subay yirmi sekiz komando şehit olmuş, saldıran 620 militandan 202'si etkisiz hale getirilmiştir.¹⁴⁴ Bir başka kaynakta bu saldırıya katılan örgüt mensubu sayısı 600 olarak verilmişken, saldırı sonucunda etkisiz hale getirilen sayının tahminen 300 civarında olduğu değerlendirilmiştir.¹⁴⁵

18 Ağustos 1992 PKK terör örgütünün 500-700 militan ile Şırnak ilini ele geçirmeye çalışarak dünya kamuoyuna bölgede bir iç savaş görüntüsü vermek istemesi üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri, Şırnak ilinde iki gün sürecek bir operasyon başlatmış ve örgüt militanlarını püskürtmüştür.¹⁴⁶ Müteakiben operasyonlar Şırnak Gabar ve Cudi dağlarında genişletilerek devam etmiştir.

24 Mayıs 1993 günü 50 silahsız zskermizin bulunduğu iki midibüsün Elazığ-Bingöl karayolunda intikal halinde iken PKK terör örgütü tarafından durdurulması, askerlerimizin kırsala kaçırılması ve kurşuna dizilerek 33'ünün şehit edilmesi¹⁴⁷ olayı terörle mücadele tarihimizin en ağır olaylarından biridir.

1993 Temmuz ayı ile 1995 Ağustos ayı arasında kalan iki yıllık dönemde Türkiye'nin Hakkari bölgesinde ve güneyinde PKK terör örgütüne karşı yürüttüğü mücadele, 1993 yılında Hakkari Dağ ve Komando Tugay Komutanlığına atanan Kurmay Albay Osman Pamukoğlu'nun kaleminden incelenecektir. Bu kapsamda 1 Temmuz-5 Ağustos 1993 tarihleri arasında Hakkari'de meydana gelen olayların özeti şöyledir:

-2 Temmuz 1993, Hakkari/Çukurca ilçesine hakim tepelerden ateş açılması, üç saat süren temas,

-3 Temmuz 1993, Şemdinli/Mezargedigi bölgesinde arazideki Takviye Piyade Taburuna ateş açılması ve üç saatten fazla süren temas,

-4 Temmuz 1993, Yüksekova/Yeşiltaş yolunun kesilmesi,

-9 Temmuz 1993, Yüksekova'da bir komando Çavuşun şehit edilmesi, aynı gün akşam saatlerinde Çukurca/Çığlı Sınır Karakoluna saldırı yapılması, iki erin şehit düşmesi,

-11 Temmuz 1993, Çukurca/Ormanlı mezarına silahlı eylem yapılması,

¹⁴⁴ Pamukoğlu, **a.g.e.**, s.44.

¹⁴⁵ Fikret Bila, **Komutanlar Cephesi**, Detay Yayıncılık, 1.b., Kasım 2007, İstanbul, s. 69. (Şemdinli bölgesinde Jandarma Tabur Komutanı olarak görevli Binbaşı Erdal Sarızeybek'in Fikret Bila ile yaptığı röportajdan alıntıdır.)

¹⁴⁶ Ümit Özdağ, **Türk Ordusunun Kuzey Irak Operasyonları**, Kripto Yayınları, 1.b., Haziran 2018, Ankara, s.120

¹⁴⁷ <http://blog.milliyet.com.tr/24-mayis-1993-bingol-katliami-33-sehit/Blog/?BlogNo=194244> (Erişim Tarihi: 25.10.2019) (Bu olayın ayrıntılarını Abdullah Açar'ın Baskın adlı eserinde bulmak mümkündür.)

-17 Temmuz 1993, Yüksekova'da arazide bir erin şehit edilmesi, aynı gün Çukurca/Işıklı köyü yolunda bir aracın mayına çarpması,

-19 Temmuz 1993, Şemdinli/Durak bölgesinde arazideki komando taburuna yapılan saldırıda dört komando erinin şehit edilmesi, bir Asteğmen ve altı komando erinin yaralanması,

-20 Temmuz 1993, Yüksekova/Güven Köyüne yapılan silahlı saldırıda iki köylünün kaçırılması,

-23 Temmuz 1993, Çukurca/Pirinçeken Köyü yolunda bir sivil aracın mayına çarpması sonucunda bir sivil vatandaşın şehit olması, on vatandaşın yaralanması,

-27 Temmuz 1993, Yüksekova/Kısıklı Jandarma Karakoluna yapılan saldırıda bir astsubay, dört erin şehit edilmesi, aynı gün Yüksekova/Karabey Köyüne yapılan silahlı saldırıda üç köylünün kaçırılması, yine aynı gün gece saatlerinde Çobanpınar bölgesinde bir erin mayına basması sonucu şehit olması,

-28 Temmuz 1993, Hakkari/Kavaklı Jandarma Karakoluna silahlı saldırı yapılması,

-1 Ağustos 1993, Yüksekova/Yeşildere mezrasında bir jandarma erinin şehit edilmesi, aynı gün Yüksekova/Kamışlı Jandarma Karakoluna yapılan saldırıda üç erin şehit edilmesi, aynı gün Çukurca/Serbest Jandarma Sınır Karakoluna yapılan baskın sonucu on erin şehit edilmesi, bir subay, sekiz erin yaralanması,

-3 Ağustos 1993, Hakkari-Yeniköprü arasında Zap vadisinde bulunan bir tavuk çiftliğine benzin dökülerek 13.000 tavuğun canlı canlı yakılması, aynı gün Hakkari/Bağışlı Köyüne silahlı saldırı yapılması, Yüksekova/Uzunsırt Jandarma Karakoluna yapılan baskında bir üsteğmen ve yedi erin şehit edilmesi,

-4 Ağustos 1993, Hakkari/Çukurca bölgesinde bir komando erinin şehit edilmesi,

-5 Ağustos 1993, Yüksekova/Esendere Jandarma Karakolunun silahlı saldırıya uğraması,¹⁴⁸

Saldırıları yukarıda yazılanlarla sınırlı değildir. Hakkari'de her gün en az iki karakol, iki veya üç mezra ve köyün saldırıya uğradığı 1993 yılında Irak kuzeyinde bulunan peşmergelerin teçhizatları, malzemeleri, paraları, karakolları, silahları, mühimmatları Türkiye tarafından karşılanmakta idi. Peşmergeler bu imkanlara rağmen

¹⁴⁸ Osman Pamukoğlu, **Unutulanlar Dışında Yeni Bir Şey Yok, Hakkari ve Kuzey Irak Dağlarındaki Askerler**, Harmoni Yayıncılık, 4. b., Aralık 2003, İstanbul, s.38-39

Türkiye’den aldıkları silahları Türkiye’ye yöneltmişlerdir.¹⁴⁹ Türkiye’nin terörlü mücadele tarihinde bunun pek çok örneği bulunmaktadır.

10-30 Ağustos 1993 tarihleri arasında Hakkari’de meydana gelen terör olaylarının özeti şu şekildedir:

-11 Ağustos 1993, Yüksekova/Yeşiltaş yolunun kesilmesi, on vatandaşın kaçırılması,

-12 Ağustos 1993, Çukurca/Üzümlü Karakoluna saldırı, üç askerin yaralanması, sekiz teröristin etkisiz hale getirilmesi,

-14 Ağustos 1993, Çukurca’ya saldırı, Şemdinli’de bir köylünün mayına basarak şehit olması,

-16 Ağustos 1993, Hakkari/Geçitli arasında mayına basan bir korucunun şehit olması, 122 kişinin göz altına alınması,

-19 Ağustos 1993, Yüksekova-Hakkari yolunda konvoyu ateş açan altı terörist etkisizleştirilmesi, birinin sağ yakalanması,

-20 Ağustos 1993, Yüksekova-Şemdinli yolunda bir sivil aracın mayına çarpması sonucu üç vatandaşın yaralanması, Çukurca/Uzundere köyüne ateş açılması sonucu bir kadının yaralanması, Çukurca/Kazan Vadisinde emniyet timine saldırılması sonucu iki askerin şehit olması,

-24 Ağustos 1993, Çukurca/Güzeldere mahallesine yapılan silahlı saldırı sonucu iki vatandaşın şehit olması, bir teröristin etkisizleştirilmesi,

- 23 Ekim 1993, Çukurca/Kavaklı Karakolu’na yapılan karakol saldırısında ikisi uzman çavuş, sekiz askerin şehit olması,

- 26 Ekim 1993, Çukurca/Üzümlü Karakolu’na yapılan saldırıda on askerin şehit olması, yedi teröristin etkisiz hale getirilmesi,

- 29 Ekim 1993, Dağlıca-Çukurca arasında bulunan Dilekli köyüne yapılan saldırı ve köydeki elli korucu ile eli silah tutan kadın, çocuk tüm köylülerin PKK’ya karşı yaptığı savunmada on bir köylünün yaralanması, TSK’nin bir komando taburu ile saatler içerisinde köyü takviyesi,

- 12 Aralık 1993, Çukurca/Üzümlü Karakolu’na yapılan saldırıda bir asteğmen, altı erin şehit edilmesi, terör örgütünün yirmi dört militanın etkisiz hale getirilmesi, seksen altısının yaralanması ve karşı saldırı olarak Jandarma Komando Taburunun Irak Kuzeyine 8-10 km. kadar girmesi peşmergelerle temas sağlaması ve farklı

¹⁴⁹ Kan Uykusu Belgeseli, <https://stratejikoperasyon.files.wordpress.com/2014/05/serdar-akinan-kan-uykusu.pdf> (erişim tarihi 09.09.2019)

bir istikametten geri dönmesi gibi olaylar terörle mücadelenin çok yoğun olarak görüldüğü 1993 yılında Hakkari’de meydana gelen olayların anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.

Bu tarz mahalli saldırılar müteakip aylarda da devam etmiş, 1993 yılının Kasım ve Aralık aylarında PKK’nın kış tertiplenmesine geçmeye çalıştığı görülmüştür.

- 11 Ocak 1994 tarihinde Dağlıca-Çukurca arasındaki Pirinçeken sınır Karakolu’na PKK militanlarının iki grup halinde yaptığı karakol saldırısında iki askerimizin şehit edilmesi, teröristlerden on üçünün etkisiz hale getirilmesi,

- 16 Ocak 1994’te Yüksekova/Esendere mahallesine ateş açılması sonucu iki vatandaşın yaralanması,

- 19 Ocak 1994’te, Pirinçeken Karakolu’na uzaktan yapılan atış sonucu bir asteğmenin şehit edilmesi olayları 1994 yılı kışında örgütün hareketleri hakkında fikir vermektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri’nin operasyonları karşısında PKK terör örgütü halk üzerindeki etkisini koruyabilmek için operasyon bölgelerinin dışında kalan köy ve mezralarda yaşayan masum insanlara zarar vermeye devam etmiştir.

1994 yılında PKK terör örgütü Türkiye içerisinde, Irak ve İran topraklarında gayri nizami harp prensiplerine göre eğitilmiş 11.000-12.000 silahlı dağ kadrosu militanına sahipti. Milis miktarının bu dağ kadrosunun en az 8-10 misli fazlası olduğu, Hakkari sınırları içindeki örgüt mensuplarının ise 5500-6000 civarında olduğu değerlendirilmekte idi.¹⁵⁰

1994 yılının Mart ayında Hakkari’de 6 terör eylemi meydana gelmiş, bu eylemler sonucunda dört er yaralanmış ondan fazla örgüt militanı etkisiz hale getirilmiştir. Mayıs ayında meydana gelen dokuz terör olayın kapsamında, bir er bir korucu, iki sivil vatandaş şehit olmuş, on iki vatandaş kaçırılmıştır. Bu saldırıların daha çok köy ve sivil halka yapıldığı görülmektedir. Saldırıların sonucunda yirmi altı terörist etkisiz hale getirilmiştir.

1994 yılının Haziran ayında Hakkari’de on dört terör olayı meydana gelmiş, bu saldırıların dördü karakol saldırısı, biri vatandaş kaçırma, kalanları köy ve emniyet unsurlarına karşı yapılmıştır. Saldırıların sonucunda beş er, altı korucu , iki vatandaş şehit olmuş, üç korucu ve iki vatandaş kaçırılmış, on beş örgüt mensubu etkisiz hale getirilmiştir.

5 Haziran 1994 gecesi Şemdinli/Derecik bölgesine Irak’tan sızan terör örgütü mensupları Umurlu ve Yolgeldi köylerine saldırmış, Derecik’te bulunan Piyade Taburu

¹⁵⁰ Pamukoğlu a.g.e., s.60.

tarafından köye destek verilmiş bu bağlamda, Piyade Taburu Irak içine doğru girerek yedi teröristi etkisiz hale getirmiştir.

12 Haziran 1994 günü 40 kişilik bir emniyet unsuru, PKK ve korucular tarafından pusuya düşürülmüş, helikopterle takviyeye gelen timde görevli bir er helikopterin isabet alması sonucu şehit olmuş, bu olayda PKK ile işbirliği yaparak Türk askerine saldıran korucuların da içinde bulunduğu on dokuz terörist 17 Haziran 1994 gününe kadar Balkayalar bölgesinde devam eden operasyonda etkisiz hale getirilmiştir.

Bu operasyondan kısa bir süre sonra Hakkari/Yüksekova/İkiyakalar Dağlarının hemen güneyindeki çukurluk alanda Türkiye-Irak sınırını teşkil eden Üzümkıran ve İkiyaka (Mezrök) köylerine saldıran örgütün eylemi Yüksekova'dan yetişen birlikler tarafından püskürtülmüştür.

19 Temmuz 1994 günü akşam saatlerinde PKK terör örgütü Irak Kuzeyi Metinan kampından gelerek Çukurca-Şırnak sınırındaki Tanintanin geçidi başlangıcında bulunan Serbest Sınır Karakolu'na saldırmış, saldırı sonucunda on iki askerimiz şehit olmuştur. Irak'tan gelen PKK grubunun arasında Barzani'nin peşmergeleri ile o gece nöbette olup PKK ile işbirliği yapan korucuların da bu saldırıda payı bulunmaktadır. Bu saldırıda dokuz terörist etkisiz hale getirilmiştir.

Temmuz 1994'te Hakkari'de on altı terör olayı meydana gelmiş, bu saldırılar karakol saldırısı, konvoya saldırı, köy ve sivil vatandaşlara saldırı şeklinde yapılmış, saldırılar sonucunda yirmi dokuz asker, dört korucu, beş sivil vatandaş şehit edilmiş, yirmi üç terörist etkisiz hale getirilmiştir.

Ağustos 1994'te Hakkari'de on üç terör olayı meydana gelmiş, mayın, konvoy saldırısı, karakol saldırısı, köy ve mezralara saldırı şeklinde gerçekleşen eylemler sonucunda on iki asker, on iki korucu, altı vatandaş şehit edilmiştir.

Eylül 1994'te Hakkari'de on terör olayı meydana gelmiş, örgüt saldırılarını karakollara, konvoylara, köy ve mezralara yöneltmiştir. Bu saldırılarda on dokuz vatandaş Irak'ın kuzeyine kaçırılmış, yedi asker, üç korucu ve bir çocuk şehit edilmiş, on dört PKK militanı etkisiz hale getirilmiştir.

Ekim 1994'te Hakkari'de yedi eylem meydana gelmiş bu eylemler karakol saldırısı, polis aracına saldırı, röle saldırısı, askeri konvoya saldırı şeklinde cereyan etmiştir. Saldırıları sonucunda on üç er, iki vatandaş, bir polis şehit olmuş, dokuz terörist etkisiz hale getirilmiştir. Çoğu sınır karakollarını hedef alan saldırıların doğup geliştiği coğrafya yine Irak coğrafyasıdır.

Kasım 1994'te Hakkari'de PKK terör örgütü karakol saldırısı, konvoyu saldırı, emniyet timlerine saldırı, sınır köylerine saldırı şeklinde toplam sekiz eylem gerçekleştirmiş, bu eylemler sonucunda altı er, üç köy korucusu, biri kadın dört vatandaş şehit edilmiş, yirmi yedi terörist etkisiz hale getirilmiştir.

1994 yılının Aralık ve 1995 yılının Ocak aylarında Hakkari genelinde PKK terör örgütünün herhangi bir eylemi olmamıştır. Aralık ayı örgütün 1984'ten beri beşinci kez icra edeceği sözde kongresi için toplanmaya çalışarak geçirdiği Türk ve dünya basınına yansımıştır.

1995 yılının Mayıs ayında Hakkari'de karakol saldırısı, emniyet timlerine saldırı, köy saldırısı ve mayınlı saldırı şeklinde toplam dokuz terör olayı meydana gelmiş, bu saldırılarda on er, iki korucu şehit edilmiş, beş militan etkisiz hale getirilmiştir.

1995 yılının Haziran ayında Hakkari genelinde on iki terör olayı meydana gelmiş, çoğunluğu Şemdinli bölgesine karakol ve köy saldırısı şeklinde yapılan eylemler sonucunda yirmi altı er şehit edilmiş, Şemdinli Ortaklar Karakolu'ndan beş asker kaçırılmış, kırk yedi terörist etkisiz hale getirilmiştir. Bu saldırıları yapanların büyük bir çoğunluğunun PKK'nın İran'da bulunan Jerma-Betkar kampından geldikleri ortaya çıkmıştır. Gerek Şemdinli'deki saldırılarda gerekse Çukurca/Pirinçeken saldırısında PKK terör örgütü sınır ötesinde hazırlıklarını yapmış, 70-150 kişilik kalabalık gruplarla sınır karakollarına saldırmış ve kısa süre içinde bölgeden uzaklaşmaya çalışmıştır.

1995 yılının Ağustos ayında Hakkari'de meydana gelen terör olaylarında üç askerimiz şehit olmuş, yirmi dört PKK'lı etkisiz hale getirilmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetlerine ve dolayısıyla Türk Milletinin varlığına yönelik terör saldırıları karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri sınır içinde ve sınır ötesinde pek çok operasyon gerçekleştirmiştir. Bu operasyonların yeri, zamanı, kuvveti, taktiği ve teknikleri; örgüt kamplarının büyüklüğü ve tertiplenme şekilleri, işgal ettiği tepelerin rakımları, genişlikleri ve diğer fiziki özellikleri, sınıra olan mesafeleri, aşırı sıcaklarda ya da derin kar ve şiddetli soğuklarda ihtiyaç duyulan özel malzeme ve teçhizatlar, dağlık arazi yapısı, mevsim şartları, gece görüş ve atış kabiliyeti, uçarbirlik hareketi için genel maksat ve taarruz helikopter imkanları, hava kuvvetleri ve diğer ateş destek vasıtaları, telli telsiz haberleşme vasıtaları, gıda, besin tüketimi, hayatta kalma tedbirleri gibi pek çok parametreye göre değişiklik göstermişse de, bütün bu kriterleri zafere dönüştüren en önemli kuvvet çarpanının akıl ve motivasyon olduğu, sadece terörle mücadele tarihinde değil, Türk harp tarihinin bütün örneklerinde çok defa tecrübe edilmiştir. Çünkü bir ordunun imkan ve kabiliyetleri, hareket ve lojistik faktörleri ne olursa olsun, kendisini

vazifesine adanmış, inanmış ve eğitilmiş bir askerden daha tehlikeli bir silah tarihte görülmemiştir. Türk Milletinin ve Türk Askerinin mayasında sakladığı savaşçı ruhu tüm dünya ordularının kabul ettiği ve çekindiği tarihi bir gerçektir.

3.1.4. Türkiye'nin Aldığı Askeri Tedbirler

3.1.4.1. Türk Ordusu'nun Irak'ın Kuzeyindeki Operasyonları

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak kuzeyine ilk operasyonu 25 Nisan 1983 tarihinde gerçekleştirilmiştir.¹⁵¹ 1983 yılında başlayan bu operasyonlar Barzani ile bölücübaşının ilişkilerini resmiyete taşımasına sebep olmuş, Barzani ve bölücübaşının kontrolündeki gruplar dayanışma kararı almıştır. PKK'nın 1984 yılında silahlı propaganda amacıyla yaptığı Şemdinli ve Erüh saldırılarından itibaren Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak kuzeyine yaptığı kara ve hava operasyonları ile örgüte karşılık verilmiştir. Savaştan çıkan Irak devletinin kuzeyde yeniden tesis ettiği otorite sebebiyle 1983'te başlayan Türkiye'nin Irak kuzeyi bölgesine yaptığı askeri harekatlara 1991 tarihine kadar "geçici olarak" son verilmiştir.

Irak Kuzeyine Operasyon (Nisan 1991):

Ümit Özdağ'ın yazdıklarına göre, Türk Ordusu 1991 yılında Irak'taki savaş devam ederken komando birlikleri ile bölgedeki varlığını tüm aktörlere hatırlatmak için Irak kuzeyine bir operasyon düzenlemiştir. Bu operasyon Türk Hava Kuvvetleri tarafından da desteklenmiştir.¹⁵²

Irak Kuzeyine Operasyon (5-21 Ağustos 1991):

Hakkari/Şemdinli/Samanlı Karakolu'na düzenlenen PKK saldırısından (dokuz askerimiz şehit olmuş, yedi er kaçırılmıştır.) sonra Türk Ordusu Şemdinli'nin güneyine 8-10 km. derinliğinde hava destekli bir operasyon düzenlemiştir.

Irak Kuzeyine Operasyon (11 Ekim 1991):

7 Ekim 1991 tarihinde Çukurca/Çayırılı mevkinde bulunan emniyet unsurlarımıza PKK tarafından yapılan saldırı sonucu on bir askerimizin şehit edilmesinden sonra Çukurca güneyine bir operasyon düzenlenmiş, PKK hedefleri ateş altına alınmıştır.

¹⁵¹ Özdağ, **Türk ...**, s.54.

¹⁵² Özdağ, **a.g.e.**, s.90.

Irak Kuzeyine Operasyon (25 Ekim 1991):

Çukurca/Çınarlı,Erişli,Mevzi Tepe Karakollarına PKK'nın yaklaşık 500 militanı ile yaptığı saldırıda on yedi askerimizin şehit edilmesi üzerine 25 Ekim 1991 tarihinden itibaren Irak kuzeyine operasyon düzenlenmiştir.

Irak Kuzeyine Hava Operasyonları Operasyon (1,10,25 Mart 1992):

PKK kamplarını bombalamak, PKK eylemlerini başlamadan bitirmek için Mart 1992'de Irak Kuzeyine üç defa hava operasyonu düzenlenmiştir.

Irak Kuzeyine Hava Operasyon (13 Nisan 1992):

Şemdinli 8-10 km güneyindeki hedeflerin bombalanması için Türk Ordusu 13 Nisan 1992 'de bölgeye bir hava harekatı düzenlemiştir.

Irak Kuzeyine Operasyon (6 Mayıs 1992):

Çukurca/Kavuşak,Çığlı bölgelerinden Zap Kampına, Şemdinli'den Irak Kuzeyine sarkarak yapılan bu sınır ötesi operasyonda 50 PKK'lı örgüt mensubu etkisiz hale getirilmiştir.

Irak Kuzeyine Operasyon (28 Temmuz 1992):

TSK, hava ve topçu destekli operasyonu ile Irak kuzeyindeki varlığını bir kez daha göstermiştir.

Irak Kuzeyine Operasyon (1 Eylül 1992):

Alan Karakolu saldırısının hemen arkasından Türk Silahlı Kuvvetleri Irak kuzeyinde 10 km. derinliğinde hava destekli bir kara operasyon düzenlemiş ve geri dönmüştür.

Irak Kuzeyine Operasyon (5 Ekim- 15 Kasım 1992):

Şırnak Tugay Komutanı Tuğgeneral Mete Sayar'ın emir komutasında Şırnak güneyine, Dağ Komando Tugayı sorumluluğunda Hakkari güneyindeki PKK hedeflerine yönelik icra edilen hava destekli kara harekatında 1.551'i ölü, 1.232'si yaralı olmak üzere toplam 2.783 PKK terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilmiştir.¹⁵³ Dönemin Genelkurmay Başkanı Org. Doğan Güreş, Fikret Bila ile yaptığı söyleşide bu harekata katılan asker sayısının 50 binden fazla olduğunu, harekat boyunca ABD helikopterlerinin PKK'ya gıda, silah ve mühimmat desteği vermesiyle Çekiç Güç Harekatına olan güvensizliğin başladığını, PKK'ya destek veren ABD helikopterlerinin vurulacağına dair birliklere emir verdiğini beyan etmiştir.¹⁵⁴ Bu harekatta örgütten ele geçirilen silah, teçhizat ve malzeme durumu şöyledir: 3.180 adet kalaşnikov tüfek, 160 adet makineli

¹⁵³ Saygı Öztürk, **Sınır Ötesi Savaşın Kurmay Günlüğü**, Doğan Kitap, 5. b., Ocak 2018,s.148.

¹⁵⁴ F.Bila, **a.g.e.**, s.71

tüfek, 49 adet uçaksavar, 26 adet muhtelif çapta havan, 400 adet RPG-7 roketatar, 2.232 RPG-7 roketatar mühimmatı, 2 adet karadan havaya atılan SA-7 füze, 72 adet DM-22 tüfek bombası, 33 adet LAW tanksavar silahı, 1.905 adet muhtelif mayın, 579 adet el bombası, 300.000 adet çeşitli çapta mermi.¹⁵⁵ Bunların yanında ameliyat elbisesi ve ameliyat masası dahil pek çok tıbbi malzeme, yaşam malzemesi, örgütsel döküman ve Amerikan yiyecek malzemeleri ele geçirilmiştir.

Huzur Operasyonu-1 (5 Nisan – 15 Temmuz 1991, Irak Kuzeyi):

Irak'ın kuzeyindeki istikrarsızlığı gidermek, bölge halkına insani yardım sağlamak üzere Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı gereğince Irak'ın kuzeyinde güvenli bölge tesis edilecektir. Bu operasyon ABD, İngiltere ve Fransa'ya ait 52 savaş uçağı, 3 AWACS erken ikaz ve kontrol uçağı, 9 helikopter, 14 havadan yakıt ikmal uçağı ile desteklenmiştir.¹⁵⁶ Türkiye genelinde birçok tartışmaya sebep olan Huzur Operasyonu için planlanan süre bir ay olmasına rağmen yeterli koşullar oluşmadığı için bu süre uzatılmıştır. Bu operasyonla 36. paralelin kuzeyinde kalan genişliği 160 mil, derinliği 50 mil olan bir bölge güvenli hale getirilmiştir.

Huzur Operasyonu-2 (24 Temmuz 1991- 31 Aralık 1996):

Huzur Operasyonu-1 'de istenen şartlara ulaşılamamış olduğundan Huzur Operasyonunun süresi tekrar uzatılmış ve Çekiç Güç ya da Kalkık Horoz olarak bilinen askeri kuvvetle birlikte sahadaki etkileri ABD'nin ikinci kez Irak'a girdiği 2003 yılına kadar devam etmiştir.

Çekiç Güç Harekatı:

Huzur Operasyonunun askeri kanadını oluşturan Kalkık Horoz ya da Türkçesiyle Çekiç Güç harekatı birlikleri ABD, İngiltere, Hollanda, Fransa, Almanya, Kanada, İspanya ve İtalyan askerlerinden oluşmakta idi.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Öztürk, a.g.e., s.160-161.

¹⁵⁶ Özdağ a.g.e., s.92

¹⁵⁷ Oran, a.g.e.s. 66 (Bu kuvvete; ABD:71 sivil, 3276 havacı, 4206 karacı, 180 denizci, 1831 deniz piyadesi olmak üzere toplam 9493, Hollanda 838, Fransa 677, Almanya 201, Kanada 101, İspanya 101, İtalya 89 personeli ile katılım sağlamıştır.)

Başlangıçta Silopi’de konuşlanan Çekiç Güç sonradan ABD Hava Gücü olarak 1996 yılına kadar aktif kalmıştır.¹⁵⁸ 1996 yılından itibaren Çekiç Güç hareketi Kuzeyden Keşif hareketine dönmüş ve bu faaliyet 1 Mart 2003 yılına kadar sürmüştür.

Çekiç Güce bağlı ABD birliklerinin PKK terör örgütü ile temas halinde bulunması, Türk Silahlı Kuvvetlerinin operasyonlarıyla darbe vurulan örgüte ABD helikopterleri tarafından çeşitli konularda yardım malzemelerinin atılması, Türk Jandarma Genel Komutanının helikopterinin taciz edilmesi¹⁵⁹ gibi olaylar ABD’nin Irak Kuzeyinde kontrolü tamamen kendisinde olan bir Kürt devletini kurma peşinde olduğunu göstermektedir.

Irak’ın Kuzeyine Operasyon (Mezi-Keryaderi Kampı, 5-8 Ekim 1993):

Dağ ve Komando Tugay Komutanlığı tarafından 3500 komando ile Çukurca’nın güneyinde yer alan PKK’nın Mezi/Keryaderi kampına düzenlenen ve 28 teröristin etkisiz hale getirildiği operasyon Türkiye-Irak sınırının güneyinde kuzey güney istikametinde 20 km. derinliğinde, batı-doğu istikametinde 30 km. genişliğindeki bir bölgede icra edilmiştir. Bu operasyondan önce 250-300 civarında olduğu bilinen terör örgütü mensuplarının çoğu Türk askeri kampa ayak bastığında kampta bulunamamıştır, çünkü hareket başlamadan bir kaç gün önce Barzani’nin Ankara’daki temsilcisi bir şekilde operasyonu öğrenmiş ve bu bilgiyi terör örgütüne iletmiştir.

Irak’ın Kuzeyine Operasyon (Irak 7 km. kuzeyi, 20-21 Aralık 1993):

2 Dağ ve Komando Taburu ve 1 Jandarma Komando Taburu ile (yaklaşık 1200 komando) Irak sınırının 7 km. içerisine yapılan harekatta peşmerge karakoluna saklanmış yirmi yedi terörist etkisiz hale getirilmiştir.

Irak’ın Kuzeyine Operasyon (Ağustos 1993):

Irak’tan sızan teröristlerin Çukurca’da karakol saldırısı düzenlemesi sonucu 13 teröristin etkisiz hale getirildiği günlerde Hakkari’de tespit edilen teröristlere karşı karadan ve havadan operasyon başlatılmış ve bu operasyonlarda 250 PKK’lı etkisiz hale getirilmiştir.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ Benan Kepsutlu, **Amerika’nın Ortadoğu Politikası**, İnkılap Yayınevi, Mart 2016. s.89

(Irak’ın Kuzeyine yapılacak bir operasyona Barzani ve Talabani’ye bağlı peşmerge unsurlarının dahil edilerek Türk Silahlı Kuvvetlerine destek sağlanmasını ve operasyonla ilgili diğer hususları görüşmek amacıyla helikopterle Türkiye’den Irak’ın kuzeyine geçen dönemin Jandarma Genel Komutanı Org. Eşref Bitlis ve Van Jandarma Asayiş Kolordu Komutanı Korg. Necati Özgen’in içinde bulunduğu helikopter, ABD savaş uçakları tarafından çok yakınından defalarca geçilerek uçuş emniyetini riske atmak suretiyle taciz edilmiştir.)

¹⁵⁹ 10-11 Ocak 1992 tarihlerinde Cudi Dağı bölgesinde devam eden operasyonlarda ABD helikopterlerinin PKK21 teröristlere yardım malzemesi attığı ileri sürülmüştür. Özdağ, **a.g.e., s.97-98**

¹⁶⁰ Özdağ, **Türk...**, s. 142.

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (Şemdinli Güneyi, 5-8 Ekim 1993):

Şemdinli sınırının 15-20 km. güneyinde tespit edilen sığınaklara yönelik 1 Piyade Taburu kuvveti ile icra ettiği kısa süreli operasyonda iki sığınığın imha edilmiş ve on bir terörist etkisiz hale getirilmiştir.

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (8, 29 Ekim 1993):

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Hakurk bölgesinde tespit edilen 200 kadar PKK'lıya yönelik icra edilen operasyonda 23 PKK'lı etkisiz hale getirilmiş, 28 Ekim'de PKK'nın sınırı geçerek on askerimizi şehit etmesinden sonra 29 Ekim 1993 günü Irak Kuzeyine bir operasyon düzenlemiş ve 57 terörist daha etkisiz hale getirilmiştir.

Türk Hava Kuvvetleri tarafından 28 Ocak 1994'te Irak kuzeyinde bulunan PKK'nın lojistik destek üslerinden biri olan Zeli kampı ile Mezi/Keryaderi bölgesindeki kamplar bombalanmıştır.¹⁶¹

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (Avaşın/Basyan, Mezi/Keryaderi, Barçela ve Zap Kampları 12-24 Nisan 1994):

Dağ ve Komando Tugayına bağlı 4000 komando ile PKK terör örgütünün Avaşın-Basyan(Mezi-Keryaderi), Barçela ve Zap (Şivi) kamplarına yönelik 160 km. genişliğinde 40 km. derinliğinde bir hareket alanında icra edilen sınır ötesi operasyonda iki askerimiz şehit olmuş, yüzden fazla terörist etkisiz hale getirilmiş, 392 mağara, sığınak imha edilmiş, 111 piyade tüfeği, 8 makineli tüfek, 7 doçka uçaksavar, 9 havan, 12 roketatar, binlerce mühimmat, 252 mayın, 504 el bombası, 9 telsiz, 95 ton erzak ele geçirilmiştir. Ayrıca sözde karargahlardan birinde içinde PKK terör örgütünün yapılanması, faaliyetlerini de gösterir nitelikte bir adet Sevr Haritası ele geçirilmiştir.

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (Mezi-Keryaderi Kampı, 26 Eylül-4 Ekim 1994):

PKK'nın Çukurca'nın güneyinde bulunan Mezi/Keryaderi kampına yapılan sızma şeklindeki harekatta 55 terörist etkisiz hale getirilmiştir.

Ejder/Kış Harekatı (Irak Kuzeyi, Hakurk ve Mezi/Keryaderi Kampları, Mart-Nisan 1995):

Dağ ve Komando Tugay Komutanlığı, 19 Mart-17 Nisan 1995 tarihleri arasındaki 37 günlük sürede emrindeki 3000 komando ile Türkiye-Irak sınırının 23 km. derinliğinden başlayıp 46 km. derinliğindeki İran sınırına kadar olan PKK'nın Irak kuzeyindeki en büyük

¹⁶¹ Sercan Semih Akutay, Davut Ateş, "Türkiye'nin Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVII, Y.2013, Sa.3, s. 130.

kampı olarak bilinen Hakurk Kampına yönelik yaklaşık 50 km derinliğinde ve 60 km. genişliğinde bir alanda Ejder/Kış koduyla bir sınır ötesi hareket icra etmiştir. Dağ ve Komando Tugay Komutanlığı, kuruluşundaki beş komando taburunun en seçkin 40'ar komadosu ile teşkil edilen 200 kişilik Tugay Özel Görev Kuvveti ile Şemdinli-Irak sınırında bulunan Hacıbey Çayı'nı geçmiş, 23 km. derinlikteki Dayla Dağı'nda bulunan PKK'lı teröristleri sabahın ilk ışıklarına kadar etkisiz hale getirmiş ve bu sayede helikopterler marifetiyle havadan intikalle Hakurk Kampı etrafındaki hakim tepelere intikal edecek yaklaşık 3000 komandonun ileri hareketi için yer emniyetini tesis etmiştir. Yer emniyetinin alınmasını müteakip 3000 komando gündüz öğlen saatlerinde hava hücum hareketi ile Hakurk Kampı'ndaki muhtelif yerlere indirilmiş ve hareketin müteakip safhasına geçilmiştir.

Ejder/Kış hareketinin bir parçası olarak Şemdinli'de görevli bir Piyade Taburu (sonradan Komando Taburunun desteğiyle) Balkayalar'dan kuzey batıya gece sızarak Mezi/Keryaderi kampına intikal etmiş ve burada tespit ettiği 25-30 kişilik bir terörist grubunu etkisiz hale getirmiştir.

Ejder/Kış hareketinde iki askerimiz şehit olmuş, 134 PKK terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilmiş, 4 terörist sağ olarak ele geçirilmiştir. Bu hareketin sonucunda ele geçirilen malzemeler şöyledir: 268 adet yer altı deposu, 229 adet piyade tüfeği, 40 adet makineli piyade tüfeği, 16 adet uçaksavar/tanksavar, 53 adet roketatar (RPG 7-8-9-10-11-18), 15 adet havan, 2446 adet el bombası, 430.501 adet hafif silah mühimmatı, 3475 adet havan mühimmatı, 1731 adet roket mühimmatı, 2336 adet mayın, 225 kg. patlayıcı, 13 adet telsiz, 8 adet gece görüş cihazı, 445.190 parça teçhizat, 86.022 kg. erzak.¹⁶²

Ejder/Kış Harekatından kısa bir süre sonra başlayan ve Ejder/Kış'ın da bir bölümünü oluşturduğu, Çukrca ve Şırnak'ın güneyinde icra edilen Çelik-1 Harekatı başarıyla tamamlanmış ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin tüm unsurları vatan topraklarına dönüş yapmıştır.

Çelik-1 Harekatı (Irak'ın Kuzeyi, 20 Mart-2 Mayıs 1995)

Irak'ın kuzeyindeki PKK hedeflerine yönelik icra edilen bu hareket Türk Silahlı Kuvvetlerinin 13 generalinin emir komutasında 35.000 asker ile icra edilmiştir. 1992 yılında Barzani ve Talabani'den alındığı gibi bir destek alınmamış tamamen Türk Silahlı Kuvvetleri unsurları tarafından icra edilmiştir. Harekatın sonunda 555'i ölü, 13'ü yaralı

¹⁶² Pamukoğlu, a.g.e., s.287-300.

olmak üzere 568 PKK militanı etkisiz hale getirilmiştir. Bu harekatta 64 askerimiz şehit olmuş, 185 askerimiz ise yaralanmıştır. ¹⁶³

Yarasa Operasyonu (İran 8 km. derinliğindeki PKK'nın Jerma-Betkar Kampı, 19 Mayıs 1995):

Dağ ve Komando Tugay Komutanlığı, 3 komando taburu (yaklaşık 1200 komando) ile Türkiye-İran sınırının 8 km. İran tarafında bulunan PKK'nın sınır ötesi kampına yönelik olarak 19 Mayıs 1995 tarihinde başlattığı bu operasyon devletin en üst makamlarından gelen emir doğrultusunda iptal edilmiş ve birlikler buldukları yerlerden kışlarına geri dönmüşlerdir. ¹⁶⁴

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (Çukurca'nın Güneyi, 21 Haziran 1995):

24 Haziran 1995 günü 34 kişilik bir komando timiyle Çukurca'nın güneyine icra edilen sızma hareketinde 86 militandan oluşan bir örgüt grubu tespit edilmiş, ilk temasta 18'i ölü ele geçirilmiş, diğerleri ise yaralı olarak Irak içlerine doğru kaçmıştır. Bu hareket tam anlamı ile sınır ötesi baskındır. ¹⁶⁵

Ejder-2 Operasyonu (Irak Kuzeyi, 1-10 Temmuz 1995):

On gün süren bu operasyonda irili ufaklı otuzdan fazla temas sağlanmış, bu temaslarda yirmi bir askerimiz şehit olmuş, PKK terör örgütüne mensup 204 terörist etkisiz hale getirilmiştir, 84 militan ise yaralı olarak kaçmıştır. Bu hareket 1993-1995 yılları arasında Irak'ın kuzeyine yapılan altı büyük hareketin sonuncusu olmuştur ve PKK terör örgütüne ağır kayıplar verdirilmiştir. ¹⁶⁶

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (8 Ekim 1995):

Irak kuzeyinde Kanıması bölgesinde tespit edilen PKK kampının yok edilmesi amacıyla 8 Ekim 1995 tarihinde Dağ ve Komando Tugayı birlikleri tarafınan sınırın 3-4 km. kadar içine girilmesi suretiyle gerçekleştirilen operasyon tam bir baskın niteliği taşımaktadır.

Atmaca Tokat Operasyonu (Irak'ın Kuzeyi, Haziran 1996):

16 Haziran 1996 günü Türkiye'ye sızmak isteyen PKK terör örgütü mensuplarının girişimleri Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından önlenmiş, sağlanan temaslarda 28 terörist etkisiz hale getirilmiş, 2 terörist sağ olarak ele geçirilmiştir. Mütrezkiben yaklaşık 5000 askerden oluşan bir güçle Irak kuzeyine Tokat adıyla yeni bir operasyon başlatılmış, bu

¹⁶³ Öztürk, **Sınır ötesi...**, s.169.

¹⁶⁴ Pamukoğlu, **a.g.e.**, s.300-310.

¹⁶⁵ Pamukoğlu, **a.g.e.**, s.321.

¹⁶⁶ Pamukoğlu **a.g.e.**, s.328.

operasyonda 31 terörist etkisiz hale getirilmiş, 27 Haziran günü sınırı geçmek isteyen 45 terörist de etkisiz hale getirilerek sınır güvenliği güçlendirilmiştir. ¹⁶⁷

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (4, 11 Kasım 1996):

Dağ ve Komando Tugayı 'nın da dahil olduğu yaklaşık 8000 askerden oluşan iki tugay 4 Kasım 1996 günü Hakkari'nin güneyinde bulunan PKK kamplarına yönelik (Keryaderi, Hakurk ve Şivi) 15 km. derinliğinde hava destekli bir operasyon ile, 11 Kasım 1996 günü Çukurca'nın güneyinde 4000 askerle hava destekli başka bir operasyon icra etmiştir. 5 gün süren ikinci operasyonda 85 PKK'lı etkisiz hale getirilmiştir. ¹⁶⁸

Baklava Dilimi Operasyonu (Irak'ın Kuzeyi, Sinath Bölgesi, 26 Aralık 1996):

29 Aralık 1996 gününde Siyahkaya Karakoluna 13 saat süreyle yapılan havan ve uçaksavar saldırısından sonra Türk Silahlı Kuvvetleri bir tugay kuvvetiyle Irak'ın kuzeyine girmiş ve 150 teröristi etkisiz hale getirmiştir. ¹⁶⁹

Çekiç Harekatı (12 Mayıs-7 Temmuz 1997):

Irak'ın kuzeyindeki PKK hedeflerine yönelik icra edilen hava destekli bu sınır ötesi harekatta 14 subay, 4 astsubay, 75 erbaş ve er, 21 korucu olmak üzere 114 personelimiz şehit düşmüş, 24 subay, 17 astsubay, 248 erbaş ve er, 49 korucu olmak üzere toplam 338 personelimiz yaralanmıştır, 2.730'u ölü, 415'i sağ olmak üzere 3.145 PKK terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilmiştir. ¹⁷⁰

Bu harekatta PKK terör örgütü daha sonradan Ermenistan veya Sırbistan üzerinden temin ettiği tespit edilen SA-7 roketi ile iki helikopterimizi düşürmüş, 11 subay, iki astsubay ve bir erimizi şehit etmiştir. ¹⁷¹

Şafak Harekatı (Irak'ın Kuzeyi, 25 Eylül-15 Ekim 1997):

Irak'ın kuzeyindeki PKK hedeflerine yönelik icra edilen hava destekli kara harekatında 31 asker ve korucumuz şehit olmuş, 91 asker ve korucumuz yaralanmış, 865'i ölü, 37'si yaralı olmak üzere toplam 902 terörist etkisiz hale getirilmiştir. ¹⁷²

Türk Silahlı Kuvvetleri, 4 Aralık 1997 günü, PKK'nın kullandığı Hakurk kampına yönelik olarak 20.000 asker ile Şehit Yarbay Baki Kuru Operasyonu adını taşıyan bir operasyon başlatmış, üç gün sonra 250 tank ile Irak'ın kuzeyine girmiştir. (Sayıların o günkü basında bilgi destek harbinin bir parçası olarak verildiği değerlendirilmektedir.) Şubat 1998 başında en az 7000 asker ile 14 Nisan 1998 ve 3 Ekim

¹⁶⁷ Özdağ, **Türk...**, s.204.

¹⁶⁸ Özdağ, **a.g.e.**, 215.

¹⁶⁹ Özdağ, **a.g.e.**, s.220.

¹⁷⁰ Öztürk, Sınır ötesi..., s.170.

¹⁷¹ Özdağ **a.g.e.**, 227

¹⁷² Öztürk, Sınır ötesi..., s.170.

1998'de sınırlarımızda eylem arayışı içinde olan bölücü terör örgütüne yönelik Irak kuzeyini de kapsayacak şekilde ayrı ayrı operasyonlar düzenlenmiştir.

Bölücübaşının Türk ve ABD istihbarat teşkilatlarının birlikte yaptığı operasyonla Kenya'da yakalanan bölücübaşının Türkiye'ye getirildiği 1999 yılında PKK terör örgütü militanları Türkiye-Irak sınırından uzaklaşmaya başlamıştır.

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (Basyan, 22-25 Kasım 2000):

Irak kuzeyinde Yurtseverler Birliği PKK terör örgütüne karşı mücadelesine devam ederken, Irak Kuzeyinde Basyan bölgesine Türk Sülahlı Kuvvetlerinin Hakkari ve Şırnak illerinden katılan 2 tümeni ile dört gün süren bir sınır ötesi hareket düzenlenmiş, bu harekatta bir PKK konvoyu imha edilmiştir. ¹⁷³

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (Mayıs 2001):

Irak'ın kuzeyinde tespit edilen bir PKK cephaneliğinin imhası maksadıyla Hakkari Dağ ve Komando Tugay Komutanlığı tarafından 20 Mayıs 2001 tarihinde Irak'ın kuzeyine bir operasyon daha düzenlenmiş, ele geçen silahlar Türkiye'ye getirilerek, cephanelik imha edilmiştir. ¹⁷⁴ Bu operasyon

Ekim 1992 Irak'ın Kuzeyi Harekatı, 1994 Çelik-1 Harekatı, 1997 Çekiç Harekatı ve 1997 Şafak Harekatı genel sonuçlarına bakıldığında bu harekatlarda toplam 237 personelimizin şehit olduğu, 739 personelimizin yaralandığı, PKK terör örgütünden 1.697'si yaralı 5701'i ölü olmak üzere 7.398 teröristin etkisiz hale getirildiği görülmektedir. ¹⁷⁵

3.1.4.2. Türk Ordusu'nun Türkiye Sınırları İçindeki Operasyonları ve Sınır Güvenliği

1991-2003 yıllarında Irak coğrafyasından Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehdit algılamaları incelendiğinde Türkiye'nin sınır komşusu olan bir devletin hukuki zeminden yoksun olarak başka bir devleti işgale başlamasıyla bölgesel gerginliğin arttığı ve Türkiye-ABD, Türkiye-Irak ilişkilerinde çeşitli problemlerin meydana geldiği görülmektedir. 36. paralelin kuzeyinde oluşturulan güvenli bölge Türkiye-Irak sınırındaki askeri tedbirlerin arttırılmasını gerekli kılmış, diğer yandan yurt dışı topraklarda doğan tehdit Türkiye sınırları içindeki pek çok yerde silahlı eyleme dönüşmüştür. Dolayısıyla

¹⁷³ Özdağ, a.g.e., s.286.

¹⁷⁴ Özdağ, a.g.e., s.290.

¹⁷⁵ Öztürk, Sınır ötesi... , s. 170

sınır ötesinde başlayan terör örgütü faaliyetlerini Türkiye'nin güvenliği açısından sınırın içinde mi yoksa dışında mı diye düşünmeden başladığı bölgeler ile eylemin nihai hedeflerini de kapsayacak şekilde bir bütün olarak ele alınmıştır. Tehditin doğduğu topraklarda boğulması anlamına gelen sınır ötesi hareketler Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehditlerin sınırlarımıza tesir etmesine müsaade etmeden, uzaktan karşılamak suretiyle etkisiz hale getirmek hedeflenmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin sınır içindeki ve sınır ötesindeki operasyonlarındaki nihai hedefi; son terörist etkisiz hale getirilinceye kadar mücadeleye kararlılıkla devam etmektir.

Dönemin Genelkurmay Başkanı Org. Doğan Güreş'in anlattıklarına göre 1991 yılı Türkiye için PKK terör örgütüne karşı mücadeleye hazırlık niteliği taşımaktadır. Soğuk Savaş'ın bitmesi ve ABD'nin Irak'a müdahalesiyle başlayan yeni dönemde Türkiye dikkatini kendi sınır güvenliğine vermeliydi. Bu kapsamda Türk Silahlı Kuvvetlerinin ateş ve manevra kabiliyeti; Kobra taarruz helikopteri, Kaleşnikov piyade tüfeği ve M-111, M-114 zırhlı personel aracı gibi eksikliklerin ABD, Almanya, Hollanda gibi batılı ülkelerden temin edilerek giderilmesiyle artırılmıştır. 1992 yılı Şemdinli saldırılarından sonra Türk Silahlı Kuvvetleri envanterinde bulunmayan biki makinelı tüfeği, Dragunav (Kannas) keskin nişancı tüfeği, RPG-7 roketatar gibi silahlar da Irak kuzeyindeki silah pazarlarından satın alınmıştır.¹⁷⁶ ABD'nin Irak müdahalesinden sonra 1991-2003 yılları arasında özellikle 1990'lı yılların başlarında yapılan operasyonlara bakıldığında operasyonlardaki önceliğin PKK'nın yurtiçi kampları olduğunu görmekteyiz. Bu kapsamda;

- 12-15 Ağustos 1993 tarihleri arasında, yaklaşık 3000 komando ve korucular ile Hakkari/Yüksekova/İkiyakalar'a (Rakım: 3400m.) düzenlenen operasyonda; 400 civarında terörist etkisiz hale getirilmiş,

- 22-27 Eylül 1993 tarihleri arasında Hakkari/Şemdinli/Balkayalar bölgesine yaklaşık 2500 komando ve korucular ile 28 farklı yarıdan tırmanılarak düzenlenen operasyonda, 43 terörist etkisiz hale getirilmiş,

- 9-14 Ocak 1994 tarihleri arasında 2 Komando Taburu ve 2 Jandarma Komando Bölüğü tarafından PKK'nın Karanlık Dağ/Kato bölgesindeki kampına derin kar ve şiddetli soğuklara rağmen yapılan kış operasyonunda 66 terörist etkisiz hale getirilmiş, bir komando eri şehit olmuş, dokuz komandonun ayaklarında donma belirtileri görülmüştür.

¹⁷⁶ Erdal Sarızeybek, **Şemdinli'de Sınırı Aşmak**, 4.b., Ümit Yayıncılık, Ankara, 2006, s.65-66

-27/28 Ocak 1994 gecesi 2000 komando ile Hakkari/Yüksekova/Dağlıca/Alandüz bölgesinde (rakım 1200-4100m.), 28 Ocak 1994'te 1500 komando ile Hakkari/Yüksekova/Dağlıca/Oramar (rakım 1200-3400m.) bölgesinde sarp yamaçlar, derin kar ve şiddetli soğuklara rağmen icra edilen operasyonlar 31 Ocak 1994 günü sona ermiştir. Bu harekatta, çığ düşmesi sonucu on bir askerimiz şehit olmuştur.

- 1994 yılının Mart ayında Şırnak'ta bulunan Gabar, Cıraf, Yassı Dağlar, Caci Bestler bölgelerine yapılan operasyonlar sayesinde PKK'nın yurtiçindeki faaliyetleri Şırnak bölgesinde engellenmiştir.

- 15-21 Mayıs 1994 tarihleri arasında Kato bölgesinde icra edilen operasyonda 79 PKK örgüt mensubu etkisiz hale getirilmiştir.

- 21-22 Mayıs 1994 tarihleri arasında Mordağ (rakım: 3800m.) bölgesine düzenlenen operasyonda 27 örgüt mensubu etkisiz hale getirilmiştir.

- 30 Mayıs - 8 Haziran 1994 tarihleri arasında karadan 2500 komando ve helikopterle taşınan 1500 komandonun katılımı ile Hakkari/Yüksekova/Dağlıca/Alandüz bölgesine geniş çaplı ikinci operasyon gerçekleştirilmiş, hareket sonunda 74 PKK militanı etkisiz hale getirilmiştir.

- 29-30 Haziran 1994 tarihleri arasında İkiyakalar'da 3400 metrelik dağlarda icra edilen operasyonlarda 170 kişilik örgüt grubundan 94 terörist etkisiz hale getirilmiştir.

-21-30 Temmuz 1994 tarihleri arasında Çukurca ve Yüksekova'nın kuzeyine doğru Başkale sınırlarında kalan bölgelerde yapılan eş zamanlı operasyonda, Başkale'de bir aracımıza yapılan roketatarlı saldırı sonucunda on dört askerimiz şehit düşmüştür.

- 1994 yılının Temmuz ayında Hakkari genelinde yapılan operasyonlar sonucunda 107 PKK militanı etkisiz hale getirilmiştir.

- 1994 yılının Ağustos ayı içinde Hakkari genelinde sürdürülen operasyonlarda sağlanan temaslar sonucunda 58'i Karadağ'da olmak üzere, 126 PKK militanı ölü olarak ele geçirilmiştir.

- 1994 yılının Eylül ayında Hakkari genelinde icra edilen yedi büyük operasyonda 45 terörist etkisiz hale getirilmiştir.

- 3-13 Kasım 1994 tarihleri arasında Hakkari genelinde yapılan operasyonlarda yedi militan ele geçirilmiştir.

- 17-22 Şubat 1995 tarihleri arasında Hakkari genelinde operasyonlar icra edilmiş örgüt tarafından büyük bir direnişle karşılanmamıştır.

1994'ten 1995 yılının ilk iki ayına kadar geçen sürede yurt içinde yapılan terör operasyonlarında 2453 sığınak imha edilmiş, 800 ton erzak, binlerce giysi, ilaç, silah mühimmat ve elbombası ele geçirilmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından 1991-1994 yılları arasında yurt içi ve yurtdışında yapılan hareketlerde alan hakimiyeti sağlanmış, elde edilen kazanımlar müteakip dönemlerde ileri hareketler için daha uygun zeminler oluşturmuştur.

31 Mayıs-18 Haziran 1995 tarihleri arasında Hakkari sınırlarında altı farklı yerde yapılan operasyonlarda 65, sınırda sağlanan temasların devamı niteliğindeki takip hareketlerinde Karadağ ve Irak kuzeyinde bulunan Basyan Vadisi'nde 54 olmak üzere toplam 119 örgüt mensubu etkisiz hale getirilmiştir.

Irak'ın kuzeyinde Irak devleti dışında başka bir yapının kurulmaması Türkiye'nin sınır güvenliği açısından önem arz etmekte idi. Kurulabilecek bir Kürt devletinin savaş sebebi sayılacağına dair Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı tarafından 15 Mayıs 2001 tarihinde bir açıklama yapılmıştır. Dönemin başbakanı Bülent Ecevit tarafından yapılan açıklamada "Kuzey Irak'ta Kürt devletinin fiilen kurulduğu ve bu durumun savaş sebebi sayılacağı" belirtilmekte idi. Söz konusu açıklamanın devamında "Kuzey Irak'ın 1992 öncesi durumuna dönmesinin mümkün olmadığı, Kuzey Irak'ta Türkiye için kabul edilemez senaryonun bir Kürt devletinin ilanı olduğu, temel esasın BM ve komşuları ile bir sorunu olmayan Irak'ın özendirilmesi olması ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması gerektiği, Irak'taki Türkmenlerin hakları Irak'ın eşit vatandaşları olarak korunması, Irak'ın Türkiye'ye ekonomik olarak mümkün olduğunca bağlanması gerektiği ve bölge dışı güçlerin Irak'a müdahalelerini azaltacak her türlü tedbirin desteklenmesi gerektiği" gibi hususlar da belirtilmiştir. Ne tesadüftür ki; bu açıklamaların ardından bir gün sonra 16 Mayıs 2001 günü Türk Genelkurmay Başkanlığına ait CASA tipi bir uçak Malatya'da düşmüş ve 34 asker şehit olmuş, üç gün sonra ise yine CASA tipi başka bir Türk askeri uçağı Ankara yakınlarında düşmüştür.¹⁷⁷

Türkiye'nin 1991-2003 yılları arasında almış olduğu askeri tedbirleri özellikle 1992 yılından itibaren Türkiye lehine önemli sonuçlar vermeye başlamış, yurt içi ve yurtdışındaki örgüt militanları etkisiz hale getirilmiş, örgütün lojistik kaynakları, kampları, barınma alanları, destek aldığı mahalli kaynaklar ve elindeki silah, mühimmatı ve diğer muharebe teçhizatları ele geçirilmiş, elde edilen bu başarılar sayesinde PKK terör örgütü

¹⁷⁷ Güller, a.g.e. s. 39.

silahlı eylem yapamaz hale getirilmiştir. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti Devletinin sınır güvenliğinin tesisi açısından önemli bir aşamadır.

1999 yılında bölücübaşının yakalanmasıyla yeni bir arayış içerisine giren PKK terör örgütü 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgaline kadar olan sürede yeniden örgüt elemanı temin etmeye çalışmış, 1984 yılında başlayan silahlı mücadelede kaybettiği imkanlarını yeniden elde etme çalışmalarını sürdürmüştür.

1984'te Şemdinli ve Eruh baskınlarıyla başlayan silahlı eylemlerle 1999 yılında bölücübaşının yakalanması arasında geçen 15,5 yıllık sürede PKK'nın ülkemize yaşattıklarının özeti şu şekildedir:

- 6036 saldırı, güvenlik güçleriyle 8257 çatışma, 3071 bombalı saldırı, 388 gasp, 1046 adam kaçırma ve hürriyeti sınırlandırma. Bu eylemler sonucunda 3847 TSK personeli, 247 polis, 1225 köy korucusu şehit olmuş, 4472 vatandaş hayatını kaybetmiştir.

- Türkiye'nin terörle mücadele için hazineden ayırdığı devlet bütçesi ise yüz milyarlarca dolar seviyesindedir.¹⁷⁸

3.2. 2003-2011 Arasındaki Dönemin Değerlendirilmesi

3.2.1. Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler

3.2.1.1. Devlet Niteliğindeki Aktörler

ABD dış politikasında 2001'den sonra küresel liderlik için temel hedef sürekli askeri üstünlüğe sahip olmaktır. ABD'nin sürekli askeri varlığı, var olan ve gelecekte var olacak tehditleri küresel müdahale politikasına bağlayarak def etmek üzere kurulu bir politika benimsemesi, NATO'nun kuruluş amaçlarının değişmesine sebep olmuş, 2001 sonrasında meydana gelen gelişmelerde NATO'nun Avrupa dışında görev yapması sorunu ortaya çıkmıştır. Türkiye'yi en çok etkileyen olay ABD'nin 2002 yılında geliştirdiği "önleyici meşru müdafaa" hakkına istinaden kitle imha silahları bulunduğu gerekçesi ile 2003 yılında Irak'a müdahalede bulunması olmuştur.¹⁷⁹

ABD'nin Körfez Savaşı'ndan beri Irak Türkmenlerine yönelik yürüttüğü asimilasyon politikası 2003 yılındaki Irak Savaşı'nda ve sonrasında değişerek devam etmiştir. Örneğin Kerkük Türklerine yönelik 1991 yılına kadar uygulanan "Araplaştırma" politikası, 1991 yılından özellikle de 2003 yılındaki Irak Savaşı'ndan sonra

¹⁷⁸ Alan, a.g.e., s.59.

¹⁷⁹ Hasan Köni, "Türk Dış Politikası 1991-2014", **Milli Güvenlik Teorisi**, Ümit Özdağ (Ed.), 1.b., Kasım 2005, Ankara, s.447.

“Kürtleştirme” politikası haline gelmiştir.¹⁸⁰ ABD işgal ettiği Irak coğrafyasında karşılaştığı Türklere yönelik kimlik değiştirme politikasına devam etmiştir. Bu bağlamda ABD, Türklerin yaşadığı yerlere başka yerlerden Kürt nüfusunu taşıyarak demografik yapıyı değiştirmiş, Türklere olan baskı ve zulüm politikasına devam etmiştir.

Irak'ta 2005 yılında yapılan anayasa oylaması sonucunda ABD tarafından hazırlanan Irak anayasası %58 katılımı ile yürürlüğe girmiştir. Bu durum Irak'ın toplumsal yapısını oluşturan Türkmen, Şii, Kürt ve Arap nüfusa yönelik yapılan hesapların şekillenmesini beraberinde getirmiş, Türklerin yoğunlukla yaşadığı Kerkük, Musul gibi kentlerde şiddet olayları artmıştır. Artan istikrarsızlık sonucunda Musul, 2014 yılında DAES terör örgütü tarafından işgal edilmiştir.¹⁸¹

Ortadoğu'nun temel enerji kaynaklarının merkezinde yer alması, dünya petrol rezervlerinin %75-80'ine, doğalgaz rezervlerinin %50'sinden fazlasına sahip olması, kömür de dahil olmak üzere diğer temel enerji hammaddelerinin önemli bir bölümünü bulundurması gibi sebepler büyük güçlerin uzun yıllar boyunca bölgeye olan ilgisini artırmıştır. Büyük Ortadoğu Projesi; ABD'nin 21. yüzyılda küresel hakimiyetini sürdürme isteği ve buna bağlı olarak enerji kaynakları ve ticaret yollarına hakim olma ile İsrail'in güvenliğini temin ederek genişlemesine zemin hazırlamak düşüncesiyle 2003 yılında ortaya çıkmıştır.¹⁸²

Büyük Ortadoğu Projesinin asıl hedefi; ABD'nin Ortadoğu'daki petrol kaynakları ile stratejik ulaşım hatlarına hakim olmasını sağlamaktır.¹⁸³ 2010 yılı OPEC verilerine göre Irak, 143 milyar varil ispatlanmış rezerve ve 3.158 milyar m³ doğalgaz rezervine sahiptir.¹⁸⁴ ABD'nin BOP projesini hayata geçirmek için uygulamaya çalıştığı askeri yöntem; 2003 yılında Irak'ta var olduğu iddia edilen kitle imha silahlarının kullanımı engelleme gerekçesiyle başvurduğu tek taraflı müdahaledir.

Döneme etki eden diğer devletler; PKK terör örgütüne sağladığı silah, mühimmat ve sınırları içerisinde siyasi faaliyet göstermesine izni vermesi gibi sebeplerle Rusya'nın, Zağros Dağları ve Kandil bölgesindeki PKK faaliyetlerine karşı ciddi bir adım atmayan

¹⁸⁰ Ali Güler, **Türklüğün Kanayan Yarısı Güney, Irak ve Suriye Türkleri**, Halk Kitabevi, 2017, s. 89.

¹⁸¹ Hüsnü Mahalli, **Ortadoğu'da Diktatörler**, Destek Yayınları, İstanbul, Kasım 2017, s.207

¹⁸² Engin Alan, **Ruh İkizleri, Büyük Ortadoğu Projesi, Büyük İsrail Projesi ve Türkiye**, Bilgi Yayınevi, 2. b., Ekim 2018, s.69-72.

¹⁸³ Ümit Sayın, **Gizli Örgütler, 11 Eylül ve Büyük Ortadoğu Projesi**, Neden Yayınevi, 2006, İstanbul, s.169

¹⁸⁴ Hakan Demir, **Irak'ta Petrol Mücadelesi**, ORSAM Rapor No:103, Ocak 2012, s.6.

ve Irak'ın kuzeyinde meydana gelen çatışmalarda aktif rol alan Irak Kuzeyi Yurtseverler Birliği ve Irak Kuzeyi Demokratik Partisi gibi güçleri desteklemesiyle İran, bölücübaşına barınma ve yaşam alanı sağlayan, örgütün kamp faaliyetlerine Bekaa Vadisinde imkan sağlayan Suriye'dir. Avrupa Birliği'ne bağlı Yunanistan, Almanya, Hollanda, Belçika gibi devletlerin özellikle PKK'nın siyasi faaliyetlerine ev sahipliği yapması da verilen destekler arasında sayılmalıdır.

3.2.1.2. Devlet Dışı Aktörler

1999 yılında bölücübaşının yakalanmasıyla PKK eylemleri durma noktasına gelmişse de tamamen bittiğini söylememiz mümkün değildir. 2000 yılında üç vatandaş ve 29 asker, 2001 yılında üç vatandaş ve 20 asker şehit edilmiş, 2002 yılında yedi asker şehit edilmiştir. PKK terör örgütü faaliyetleri 2002 yılının sonlarına doğru sona yaklaşmıştır.¹⁸⁵ 2000-2003 yılları arasında PKK terör örgütünün eylem girişimleri Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilatının önleyici müdahaleleri ile bertaraf edilmiştir. ABD'nin Irak işgali sonrası 2003 yılının yaz aylarında PKK terör örgütünün 3200-3800'ü Irak'ın kuzeyinde, 950-1100 kadarı Türkiye içinde olmak üzere toplam 4650¹⁸⁶ civarında militanının olduğu bilinmektedir.

Irak coğrafyasında faaliyet gösteren bir diğer örgüt DAESH terör örgütüdür. 2004 yılında Irak El Kaidesi adı altında kurulduğunu ilan eden bu örgüt, Ürdün asıllı Ebu Musab El Zerkavi'nin Afganistan'da Usame Bin Ladin ile anlaşamaması sonucu El-Kaide terör örgütünden ayrılması ve Irak coğrafyasına yerleşmesiyle faaliyetlerine başlamıştır. 2004 yılında Irak El-Kaidesi, 2006 yılında Irak İslam Devleti adını alan örgütün Irak'ta kontrol alanı giderek genişlemiştir.

Devlet aktörlerinin dışında değerlendirilen bir diğer aktör çeşidi askeri şirketlerdir. Askeri şirketlerin gelmiş geçmiş en yoğun kullanım alanı Irak Savaşı olmuştur. Irak'ta altmıştan fazla askeri şirket 20.000'den fazla çalışanı ile çalışmıştır. Bu savaşta bölgede görev alan koalisyon kuvvetlerine en fazla katkı 160.000 personel ile ABD tarafından yapılmıştır.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Alan, a.g.e., s.65.

¹⁸⁶ Özdağ, a.g.e., s.293.

¹⁸⁷ Yalçinkaya, Savaş..., s.298

3.2.2. Irak Savaşı (2003)

ABD, 2003 yılında Irak'a yeniden askeri müdahalede bulunarak küresel güç gösterisinde bulunmuştur. Ancak bu sefer müdahalesinde uluslararası kamuoyu desteğini istediği ölçüde bulamamış ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi onayını alamamıştır. ABD, Irak'a yapacağı müdahale öncesinde Türk hava sahası ile Türkiye-İrak sınır hattının ABD askerlerinin geçişine açılması için Türkiye'den izin istemiş, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1 Mart 2003 tarihinde oyladığı tezkere gereğince bu mümkün olmamıştır.¹⁸⁸ Bu durum ABD'nin dünya genelindeki itibarında düşüşe sebep olmuştur. ABD'nin düşman olarak gördüğü ülkeye eylem yapmadan önce izlemesi, saldırması ya da rejimini değiştirmesi şeklinde özetlenebilecek Bush doktrini Irak'ta tamamen uygulanmıştır.

Irak Savaşının Türkiye güvenliğine olan etkileri 1991'de olduğu gibi değişmemiş, PKK terör örgütünün güçlenmesine sebep olmuştur.

3.2.3 Terör Örgütlerinin Eylemleri

PKK terör örgütü 2002 yılında topladığı kongrede adını KADEK olarak değiştirmiş, 2003 yılında Kandil'de yaptığı başka bir kongre ile KADEK'i feshetmiş yerine PKK-KONGRA GEL adlı yeni bir yapılanmayı seçmiştir. Buna göre bir yandan siyasi faaliyetler ağırlık kazanmalı, diğer yandan da örgütün eleman sayısı arttırılarak yeni eylem arayışında bulunulmalı idi. PKK 'nın eylem şeklinde bu dönemde herhangi bir değişiklik olmamıştır. 2004-2005 yılları arasında örgütün yurt içi eylemlerinin arttığı görülmektedir.

2005 yılında bölücübaşının talimatıyla PKK terör örgütü 1000-1500 kadar militanını yurt içine sokarak eylemlere yeniden başlamıştır.

-16 Temmuz 2005'te Kuşadası'nda, 12 Eylül 2006'da Diyarbakır'da, 3 Ocak 2008'de Diyarbakır'da, 28 Temmuz 2008'de İstanbul/Güngören'de gerçekleştirdiği bombalı saldırılarda tamamı sivil pek çok çocuk, genç ve turist hayatını kaybetmesine

¹⁸⁸ 25 Şubat'ta TBMM'ne sunulan tasarı 1 Mart 2003 günü gizli oturumla oylanmış, oylama sonucunda **250 ret, 264 kabul, 19 çekimser** oy kullanılmıştır. **267** salt çoğunluğa ulaşamadığı için tezkere onaylanmamıştır.

sebepl olmuş, 9 Mayıs 2008'de Sason/Batman'da, 2 Temmuz 2005'te Elazığ/Tatvan seferinde görevli yük trenine yönelik mayınlı saldırılarda özel güvenlik görevlilerinin ve vatandaşların ölümüne sebepl olmuştur. Örgütün 1999 yılı öncesinde uyguladığı karakol saldırıları 5 Haziran 2007'de Pülümür/Kocatepe karakolu (7 şehit), 21 Ekim 2007 Dağlıca (12 şehit), 3 Ekim 2008 Aktütün (17 şehit) saldırıları ile tekrar gündeme gelmiştir. 29 Eylül 2007'de Şırnak/Beytüşşebab/Beşagaç köyünde köylülere yapılan saldırılarda 12 vatandaşımız şehit edilmiş, 2006 yılı genelinde 121, 2007'de 146, 2008'de ise 171 güvenlik görevlisi şehit edilmiştir.¹⁸⁹

2005-2007 yılları arasında yapılan bu eylemler ile 1991-2003 yılları arasında özellikle 1992-1995 yılları arasında yapılan eylemlerde kullanılan yöntemlerin birbirine çok benzediği görülmektedir. Burada farklı olan husus örgütün şehir içinde bombalı saldırılara ağırlık vermesi olmuştur.

2009'un Nisan ayında örgüt yeniden sözde ateşkes ilan etmiş, ancak 10 Mayıs 2009'da Batman/Sason, aynı gün Şırnak/Merkez/Kemerli köyü, 16 Mayıs 2009'da Siirt/Eruh, 25 Mayıs 2009'da Tunceli, 28 Mayıs 2009'da Çukurca/Hantepe, 7 Aralık 2009'da Tokat/Reşadiye bölgelerinde meydana gelen mayınlı saldırı, pusu, ve çatışmalar ile yıl sonuna kadar yaşanan diğler eylemler sonucunda toplam 81 güvenlik görevlisi şehit edilmiştir.

14 Temmuz 2011'de Silvan'da meydana gelen çatışmada 13 askerimiz şehit olmuş 7 örgüt militanı etkisiz hale getirilmiştir. Bu olayın diğlerlerinden farkı temasın ormanlık alanda meydana gelmesi sonucu çıkan yangındır.

ABD Dış İşleri Bakanlığının 2010 yılı terör raporuna göre PKK terör örgütünün 2010 yılındaki militan sayısı 3000-4000 arasında ve bunların 3000-3500'ü Irak kuzeyinde idi.¹⁹⁰

PKK'nın 2010 yılında gerçekleştirdiği eylemleri şu şekilde özetlemek mümkündür;

- 17 Nisan'da Samsun/Ladik'te polislere karşı yaptığı saldırı, iki polis şehit,
- 7 Mayıs'ta Hakkari/Dağlıca bölgesindeki emniyet unsurlarına saldırı, iki şehit, bir yaralı, yedi terörist etkisiz hale getirildi,
- 31 Mayıs'ta Hatay/İskenderun Deniz Üssü İkmal Birliğine saldırı, altı şehit, yedi yaralı,

¹⁸⁹ Alan, **PKK...**, s. 81-88

¹⁹⁰ <http://www.haber7.com/guncel/haber/776398-toplam-kac-bin-pkkli-var-abd-acikladi> (Erişim Tarihi:25.10.2019)

- 18-19 Haziran gecesi Şemdinli/Gediktepe sınır karakoluna saldırı, 11 şehit, 16 asker yaralı,
- 6 Temmuz Şemdinli/Beyyurdu karakoluna saldırı, üç asker şehit, üç yaralı, 11 terörist etkisiz hale getirildi,
- 26 Temmuz'da Hatay/Dörtyol'da polis aracına saldırı, dört polis şehit,
- 18 Eylül 2010'da Hakkari/Geçitli'de yola döşenen mayının patlatılması sonucu dokuz vatandaşın hayatını kaybetmesi,
- 31 Ekim 2010 Taksim saldırısı, 32 yaralı. (Bu eylemi, PKK'nın uzantısı olan TAK terör örgütü gerçekleştirmiştir.)

2010 yılı sonunda verdiğimiz şehit sayısı 141 iken etkisiz hale getirilen terörist sayısı 328'dir. 2010 yılı da terörle mücadele içerisinde geçirilen zorlu yıllardan biri olmuştur.

3.2.4. Türkiye'nin Aldığı Askeri Tedbirler

ABD'nin Irak Savaşı öncesinde Türkiye topraklarını kullanması konusuna yönelik olarak 1 Mart 2003'te TBMM'de yapılan oylamada, ABD'ye yetki tanıyacak olan tezkere için yeterli oyun çıkmaması Türk-ABD ilişkilerinin gerilmesine yol açmıştır.¹⁹¹

Irak Savaşı'nda Türkiye aktif rol almadığı gibi topraklarının ABD Kara unsurları tarafından kullanılmasına izin vermemiştir.

3.2.4.1. Türk Ordusu'nun Irak'ın Kuzeyindeki Operasyonları

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak Kuzeyinde bulunan Akıncı, Bamami, Kanimasi, Amedya, Batufa gibi üs bölgeleri¹⁹² Türkiye-Irak sınırının sınır güvenliğinin ilerden alındığını göstermektedir. Söz konusu üs bölgelerinde icra edilen askeri faaliyetler sayesinde terör örgütlerinin sınırı geçerek Türkiye içlerinde eylem yapma teşebbüslerinin önüne geçilmekte, sınır güvenliğine tehlikeye atabilecek her türlü tehdit ilerden tespit edilerek bertaraf edilmektedir.

Güneş Harekatı (Irak'ın Kuzeyi, 21-29 Şubat 2008):

---

¹⁹¹ Ahmet Yavuz, **a.g.e.**, s.46

¹⁹² Özdağ, **Türk...**, s.321.

Türk Silahlı Kuvvetleri, Irak'ın kuzeyinden Türkiye coğrafyasına yönelen terör tehditini bertaraf etmek maksadıyla dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Org. İlker BAŞBUĞ emir komutasındaki 10.000 askerle, 21-29 Şubat tarihleri arasında derin kar ve şiddetli soğuklara rağmen Irak'ın kuzeyinde bir sınır ötesi hareket icra etmiştir. Harekat sonucunda 27 güvenlik görevlisi şehit olmuş, 240 terörist etkisiz hale getirilmiştir.

Bunun yanında Irak'ın kuzeyindeki PKK hedeflerini etkisiz hale getirmek maksadıyla çok defa Hava Harekatı düzenlenmiştir.

3.2.4.2. Türk Ordusu'nun Türkiye Sınırları İçindeki Operasyonları ve Sınır Güvenliği:

Türkiye'nin güneyine 2006 yılında yığınaklanma yapılmıştır. 8 Nisan 2006'da Elazığ'da Yb. Alim YILMAZ'ın şehit edilmesinden sonra Şırnak/Gabar'da altı, Batman/Beşirli'de bir, Şırnak Besler'de 11 PKK militanı etkisiz hale getirilmiştir.

Türkiye yaptığı başarılı yurtiçi operasyonlarla 2004 yılında 122, 2005 yılında 188 teröristi etkisiz hale getirmiştir.¹⁹³ 2010 yılı sonuna kadar terörle mücadele hareketi yoğunlaşarak devam etmiştir.

3.3. 2011'den Günümüze Kadar Olan Dönemin Değerlendirilmesi

3.3.1. Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler

3.3.1.1 Devlet Niteliğindeki Aktörler

On sekiz vilayetten oluşan Irak'ın Erbil, Duhok ve Süleymaniye vilayetleri Bölgesel Kürt Yönetiminin kontrolündedir. Bu bölgesel yönetim dışında bir federal yönetim bulunmamaktadır. Bu vilayetlerin yönetilmesi Irak Merkezi Hükümetinin sorumluluğundadır.

Türkiye eğitim-donat programı kapsamında Irak'ın kuzeyindeki peşmergeleri eğitmiştir. Peşmerge Kürtçede ön,öncü anlamında "peş" ile ölüm anlamındaki "merg" kelime köklerinden türeyen bir kelime olup Türkçe'de ölüme önden giden, fedai anlamına gelmektedir. Kelimenin Kürt savaşçısı anlamında kullanıldığını görmekteyiz. Her ne kadar farklı yorumlamalara açık olsa da peşmerge terörist değildir. Geçmişte Türkiye'nin yapmış olduğu sınır ötesi operasyonlar incelendiğinde peşmergenin de PKK terör örgütü

¹⁹³ Alan, **PKK...**, s.77.

mensuplarını etkisiz hale getirmek için bu operasyonların bir kısmına iştirak ettiğini görmek mümkündür.

Bu bakımdan eğit-donat faaliyetinin esas amacı DAEŞ tarafından Irak Kuzeyi Bölgesel Yönetimine (IKBY) yapılacak her türlü saldırı karşısında peşmergenin eğitim ve hazırlık seviyesini arttırmaktı. Aynı zamanda askeri anlamda danışmanlık hizmeti vererek peşmergenin de modern silah sistemlerine ulaşmasını sağlamaktı. Söz konusu eğit-donat eğitim faaliyeti uzunca bir süre devam etmiş Suriye'deki dengelerin değişmesi ile birlikte faaliyet sonlandırılmıştır.

3.3.1.2. Devlet Dışı Aktörler

PKK'nın 2011 yılında gerçekleştirdiği eylemleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

- 14 Temmuz'da Diyarbakır/Silvan'da meydana gelen çatışma, 13 asker şehit,
- 1 Ağustos Başkale'deki saldırı, üç asker şehit, altı asker yaralı,
- 14 Ağustos 2011'de Şırnak/Beytüşşebab'taki saldırı, üç asker şehit,
- 16 Ağustos'ta Hakkari/Çukurca meydana gelen mayınlı yol pususunda Tabur Komutanı Binbaşı Yavuz BAŞAYAR dahil 12 asker şehit, 13 yaralı,
- 18 Ağustos'ta Siirt/Pervari Jandarma Karakolu'na saldırı, iki asker şehit,
- 28 Ağustos'ta Şemdinli'de mayınlı saldırı, üç asker şehit, iki yaralı,
- 4 Eylül'deTunceli/Merkez'de polislere saldırı, bir polis ve eşi şehit, sekiz polis yaralı,
- 11 Eylül'de Hakkari/Şemdinli'de Jandarma ve Emniyete saldırı, bir polis, bir asker, dört vatandaş şehit,
- 21 Eylül'de Siirt Polis MYO önünde saldırı, dört vatandaş şehit,
- 24 Eylül'de Siirt/Pervari/Belenoluk Jandarma Karakolu'na saldırı, altı asker şehit, 11 asker yaralı,
- 18 Ekim'de Bitlis/Güroymak'ta patlama, beş polis, üç vatandaş şehit,
- 19 Ekim'de Hakkari/Çukurca/Kekliktepe ve şehir merkezinde saldırı, 24 asker şehit, 18 asker yaralı.

PKK'nın 2012 yılında gerçekleştirdiği eylemleri aşağıdaki gibi özetlememiz mümkündür;

- 21 Mart'ta Şırnak/Cudi Dağı, silahlı saldırı, altı polis şehit,

- 17 Mayıs'ta Hatay/Dörtyol roketli saldırı, üç subay, üç er şehit,
- 25 Mayıs'ta Kayseri/Pınarbaşı, intihar saldırısı, iki polis şehit, üç terörist etkisiz hale getirildi,

- 19 Haziran'da Yüksekova/Yeşiltaş Üs Bölgesine saldırı, dokuz şehit, 16 yaralı, (Bu saldırı terör örgütünün yaklaşık 300 militantan oluşan kalabalık bir grupla yaptığı son karakol saldırılarından biridir. Bu tarz kalabalık gruplarla yaptıkları karakol saldırılarına daha çok 1990'lı yılların başlarında rastlanmaktadır.)

- 27 Haziran'da Siirt/Eruh, silahlı saldırı, altı şehit, 11 yaralı,
- 4 Ağustos'ta Hakkari/Çukurca'da silahlı saldırı, dört asker şehit,
- 9 Ağustos'ta İzmir/Foça'da askeri araca saldırı, bir şehit, 11 yaralı, (Örgüt bu saldırıda çoklu düzenek sistemini kullanmıştır. 1990'lı yıllarda sivil araçlara yönelik yaptığı eylemlerdekine benzer bir yöntem izlemiştir.)

- 20 Ağustos'ta Gaziantep/Şehitkamil'de bomba yüklü aracın patlatılması, on vatandaş şehit, 66 yaralı,

- 22 Ağustos'ta Hakkari/Şemdinli'de mayınlı saldırı, beş asker şehit, yedi yaralı,

- 2 Eylül'de Şırnak/Beytüşşebab'ta silahlı saldırı, on asker şehit,

- 15 Eylül'de Hakkari/Çukurca'da uzaktan kumandalı bombalı saldırı, dört asker şehit, beş asker yaralı,

- 16 Eylül'de Bingöl/Karlıova ve Bingöl-Erzurum yolu üzerinde bombalı saldırı, sekiz polis şehit, yedi polis yaralı,

- 18 Eylül'de Bingöl'de izinden dönen ve silahlı emniyet unsurları ile desteklenmiş askerlerin bulunduğu konvooya yapılan saldırıda roket atışının bir araca isabet etmesi neticesinde on asker şehit düşmüş, 70 asker yaralanmıştır.¹⁹⁴

- 19 Eylül'de Tunceli/Ovacık, Cumhuriyet Savcısının şehit edilmesi,

- 16 Ekim'de Hakkari/Çukurca/Işıklı Karakolu'na saldırı, üç asker şehit, bir asker yaralı.

Bu saldırılar sonucunda görülmektedir ki PKK terör örgütünün final yılı olarak gördüğü 2012 yılı örgütün kendi varlığı için final yılı olmuştur.

11 Mayıs 2013'te Hatay/Reyhanlı'da iki bomba yüklü aracın peşpeşe patlatılmasıyla meydana gelen terör olayında 52 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, Bu saldırıyı aylar sonra DEAŞ terör örgütü üstlenmiştir.

¹⁹⁴ Alan, **PKK...**, s. 122-123.

PKK terör örgütünün 7-10 Ekim 2014 tarihleri arasında Diyarbakır başta olmak üzere Türkiye'nin birçok yerinde başlattığı toplumsal görünümlü terör olaylarında 50'ye yakın vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.

23 Ekim 2014'te Kars'ta meydana gelen silahlı çatışmada üç PKK mensubu etkisiz hale getirilmiş,

25 Ekim 2014'te Hakkari/Yüksekova'da PKK terör örgütünün saldırısı sonucu üç askerimiz şehit edilmiş,

11 Nisan 2015'te Ağrı'da PKK terör örgütü ile güvenlik görevlileri arasında çıkan çatışmada dört asker yaralanmış,

11 Temmuz 2015'te PKK'nın şehir yapılanması olan KCK, barajları gerekçe göstererek sözde ateşkesin bittiğini ilan etmiş, 14 Temmuz'da "Devrimci Halk Savaşı" çağrısı yapmıştır.

20 Temmuz 2015'te Suruç'ta meydana gelen patlamada 32 kişi hayatını kaybetmiş, aynı gün Adıyaman'da meydana gelen çatışmada bir askerimiz şehit edilmiş,

22 Temmuz 2015'te Şanlıurfa'da iki polis memurumuz evlerinde istirahat halinde iken teröristlerce şehit edilmiş,

23 Temmuz 2015'te kaza ihbarına giden polis aracına pusu kurulmuş, bir polisimiz yaralanmış, diğer polisimiz şehit edilmiş, aynı tarihte Suriye hududunda bulunan Dağ Karakoluna DEAŞ militanları tarafından ateş açılmış ve bir astsubayımız şehit edilmiş,

24 Temmuz 2015'te Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı Suriye'nin kuzeyinde bulunan PKK ve DEAŞ hedeflerine karşı hava harekatı düzenlemiş,

26 Temmuz 2015'te Sultangazi ilçesi Gazi mahallesine girerken bir polisimiz şehit edilmiş,

30 Temmuz 2015'te, Diyarbakır/Çınar ilçesinde devriye görevindeki bir polis aracına ateş açılması sonucu bir polisimiz şehit olmuş, diğeri yaralanmış,

31 Temmuz 2015'te Adana Pozantı emniyet müdürlüğüne yapılan saldırıda iki polisimiz şehit edilmiş,

8 Ağustos 2015'te Mardin Midyat'ta devriye görevindeki bir polis aracına ateş açılması sonucu bir polisimiz şehit olmuş, bir polisimiz yaralanmış,

10 Ağustos 2015'te Şırnak/Silopi'de polis zırhlı aracına düzenlenen mayınlı saldırıda dört polis şehit edilmiş, Şırnak/Beytüşşebab'ta asker dağıtımını yapan bir Sikorsky helikoptere açılan ateş sonucu bir asker şehit edilmiş, yedi asker yaralanmış, yine aynı tarihte Fatih polis merkezine yapılan saldırılarda bir emniyet müdürü şehit edilmiş, üçü polis on kişi yaralanmış,

28 Ağustos 2015'te Lice'de Diyarbakır-Bingöl karayolunun emniyetini sağlayan timlere yapılan saldırıda dört asker yaralanmış, bir asker şehit edilmiş, Mardin'de polis aracına yapılan bombalı saldırıda on polis ve altı sivil vatandaş yaralanmış,

29 Ağustos 2015'te Şanlıurfa Balıklıgöl Devlet Hastanesinden çıkan polis aracına yapılan saldırıda iki polis şehit edilmiş,

3 Eylül 2015'te Mardin/Dargeçit'te yola döşenen patlayıcının patlatılması sonucu dört özel hareket polisi şehit edilmiş,

6 Eylül 2015'te Hakkari/Dağlıca-Yüksekova yolunun kullanıma açılması maksadıyla düzenlenen kara faaliyetinde görevli araçlara yapılan bombalı ve silahlı saldırı sonucu aralarında Tabur Komutanı P.Kur.Yb.İlker ÇELİKCAN'ın da bulunduğu 16 askerimiz şehit edilmiş, yedi askerimiz yaralanmış, aynı tarihte Diyarbakır/Sur'da hendekleri kapatmak için göreve gelen polis timine yapılan silahlı saldırı sonucunda iki polisimiz şehit edilmiş, üç polisimiz yaralanmış,

8 Eylül 2015'te PKK'nın Iğdır'da polisleri taşıyan servis minibüsüne 1 tonluk patlayıcıyla düzenlediği saldırıda 13 polisimiz,

10 Eylül 2015'te Tunceli'de meydana gelen saldırıda bir polisimiz,

13 Eylül 2015'te polis timlerine yapılan saldırılarda Diyarbakır'da bir, Şırnak'ta iki polisimiz,

15 Eylül 2015'te Hakkari/Van karayolunda uzaktan kumandalı patlayıcının infilak ettirilmesi suretiyle meydana gelen saldırıda iki polisimiz,

16 Eylül 2015'te, Mardin/Nusaybin'de meydana gelen saldırıda üç polisimiz şehit edilmiş,

10 Ekim 2015'te Ankara tren garı önünde iki saniye arayla gerçekleştirilen canlı bomba saldırılarında 107 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 500'ün üzerinde vatandaşımız yaralanmıştır.¹⁹⁵

Dönemin tartışmalı aktörlerinden biri Haşdi Şabi örgütüdür. DAESH'in Musul'u ele geçirmesinin ardından Ayetullah Ali Es-Sistani'nin cihad fetvasıyla birleşen Şiilerin hedefi DAESH varlığını sonlandırarak Musul'u DAESH'ten temizlemektir.¹⁹⁶ Ancak Irak Merkezi Hükümet tarafından Haşdi Şabi Musul operasyonuna katılacak birlikler arasına alınmamış, her ne kadar bir dönem bu örgütün kurumsallaştırılması düşünüldüyse de 2019 Temmuz itibarıyla örgütün tüm büroları kapatılmıştır.

¹⁹⁵ 6551 Sayılı Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Teklifi, <https://www.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1035.pdf> (Erişim Tarihi:01.11.2019)

¹⁹⁶ Bilgay Duman, "Irak'ın Dengesini Bozan Oluşum :Haşdi Şabi", ORSAM Köşe Yazısı, 26.10.2016. <https://orsam.org.tr/tr/irak-in-dengesini-bozan-olusum-hasdi-sabi/> (Erişim Tarihi:19.10.2019)

3.3.2. Türkiye'nin Aldığı Tedbirler

3.3.2.1. Türk Ordusu'nun Irak'ın Kuzeyindeki Operasyonları:

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (Temmuz-Ağustos 2011):

PKK'nın Diyarbakır, Hakkari, Şırnak, Silvan saldırılarından sonra Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı Irak'ın kuzeyindeki PKK hedeflerini etkisiz hale getirmek amacıyla çok sayıda hava harekatı düzenlemiştir.

Başika Üs Bölgesinin Kurulması (4 Kasım 2015- Halen) :

Türk Silahlı Kuvvetleri, Musul'daki DEAŞ varlığına karşı operasyon yapacak peşmergelerin eğitilmesi, Türkiye'ye yönelik tehditlerin uzaktan karşılanabilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin bölgeye yapabileceği muhtemel hareketlerin desteklenmesi amacıyla 4 Kasım 2015 tarihinde Barzani ile Türkiye Cumhuriyeti temsilcisi Feridun Sinirlioğlu arasında imzalanan mutabakat gereğince Başika (Gedu) bölgesinde (Türkiye'ye yaklaşık 62, Musul'a 12 km. mesafede) faaliyetlerine başlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başika'daki varlığı Irak Merkezi Hükümeti tarafından zaman zaman eleştirilmekte ve Türkiye'ye karşı bu üssün istenmediği ifade edilmektedir.

Irak'ın Kuzeyine Hava Harekatı (Hakurk, Sinat-Haftanin-Gara, 18-19 Mart 2016):

Türk Silahlı Kuvvetleri 20 savaş uçağı ile Irak'ın Kuzeyindeki Sinat-Haftanin-Gara bölgelerinde bulunan PKK hedeflerine 18 Mart 2016'da, 10 savaş uçağı ile Hakurk bölgesindeki PKK hedeflerine hava harekatı düzenlemiştir.¹⁹⁷

Irak'ın Kuzeyine Hava Harekatı (Zap, Haziran-Temmuz 2017) :

Türk Hava Kuvvetleri tarafından Hakkari/Çukurca güneyinde yer alan PKK'nın Zap kampındaki hedeflerine yönelik olarak 29 Temmuz 2017'de hava harekatı düzenlenmiş, bu harekatta 7 terörist etkisiz hale getirilmiştir.¹⁹⁸ Bölgeye düzenlenen hava hareketleri Ekim ayı sonuna kadar aralıklarla devam etmiş ve çok sayıda PKK hedefi ateş altına alınmıştır.

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (Zap, Ekim 2017):

Irak'ın kuzeyindeki PKK hedeflerinin etkisiz hale getirilmesi, Türkiye'ye yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi amacıyla Ekim 2017'de Irak'ın kuzeyi Zap bölgesinde

¹⁹⁷<https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiye-tarihinin-sinir-otesi-harekatlari?page=13> (Erişim Tarihi:03.11.2019)

¹⁹⁸<https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/tskdan-avasin-basyan-ve-zap-bolgelerine-hava-harekatlari-1913952/> (Erişim Tarihi: 02.11.2019)

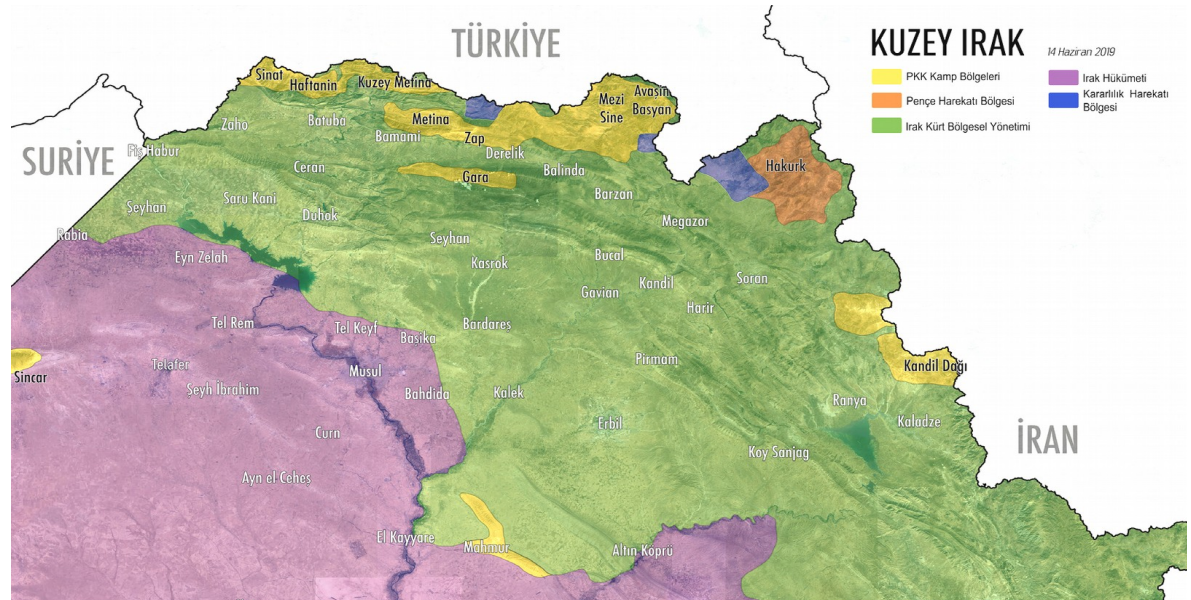
hava destekli kara harekatı icra edilmiştir. Bu harekatta dört askerimiz¹⁹⁹ şehit düşmüş, 16 terörist etkisiz hale getirilmiştir.

Irak'ın Kuzeyine Operasyon (Hakurk, 6km., 8 Aralık 2017- Halen):

3'üncü Piyade Tümen Komutanlığı (Yüksekova) sorumluluğunda Irak'ın kuzeyi Hakurk bölgesinde 8 Aralık 2017'de başlayan kara harekatında çok sayıda terörist etkisiz hale getirilmiş, mağara, sığınaklar, kullanılmaz hale getirilmiştir.²⁰⁰

Irak'ın Kuzeyine Operasyon, Kararlılık Harekatı (Hakurk, 23 km., Nisan 2018- Halen)

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından 11 Mart 2018'de başlayan operasyonlarda Irak'ın 23 km. derinliğinde kontrol sağlanmış ve kısa süre içinde üs bölgeleri tesis edilmiş ve müteakip harekatlar için elverişli şartlar oluşturulmaya başlanmıştır.²⁰¹ Bu harekatlar icra edilirken bölge halkına PKK tarafından yapılan baskılar sonuç vermemiş, halk Türk Silahlı Kuvvetleri'ne destek vermiştir.

¹⁹⁹ <https://www.cnnturk.com/turkiye/zapa-hava-operasyonu-16-pkkli-olduruldu> (Erişim Tarihi:03.11.2019)

²⁰⁰ <http://www.gunes.com/gundem/tsk-k-irak-hakurka-hava-harekatinda-17-terorist-olduruldu-837237> (Erişim Tarihi:05.11.2019)

²⁰¹ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kuzey-irakta-23-km-pkk-kamplarına-askeri-us-40846493> (Erişim Tarihi:03.11.2019)

Harita-3: Irak Kuzeyindeki PKK Kampları ve Kararlılık ile Pençe Harekat Bölgeleri²⁰²

Pençe-1 Harekatı (Hakurk, 45 km., 27 Mayıs 2019- Halen):

3'üncü Piyade Tümen Komutanlığı (Yüksekova) sorumluluğunda 27 Mayıs 2019 tarihinde PKK terör örgütünün Irak kuzeyindeki en büyük kampı olan Hakurk sektöründe başlayan operasyon aynı sektörde daha önceden başlayan operasyonların kaldığı yerden devam ederek kontrol sahamızın genişletildiği, başladığı mevsim itibariyle yaz başlangıcı gibi gözükse de yüksek zirvelerde hâlâ devam eden kış şartlarında icra edilen bir sınır ötesi harekattır. Harekatın hedefi bölgede varlık gösteren terör örgütünün tamamen temizlenmesi, mağara, sığınak, cephanelik, yaşam alanlarının imha edilmesi ile örgütün kullandığı silah, mühimmatın ele geçirilmesidir.

Bu harekatın bir özelliği önceki harekatlarda kullanılan silahlara ilave olarak Şemdinli'de konuşlandırılmış 280 km. menzili olan BORA füze sistemi ile 120 km. menzilli KASIRGA füze sistemlerinin kullanılmasıdır. Bu silah sistemleri Irak'ın kuzeyinde ilk kez kullanılmıştır.

---

²⁰² Murat Aslan, “Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi: Pençe Harekatı”, SETA Analiz Yayınları,Sayı:289, Temmuz 2019, s.13.

Tablo-5 Pençe hareketinde kullanılan araç ve silahlar²⁰³

Pençe-2 Harekatı (Irak'ın Kuzeyi, 12 Temmuz 2019):

Bu hareket; Irak'ın kuzeyinde terörden temizlenen alanların genişletilmesi amacıyla aynı bölgede Pençe-1'in kaldığı yerden devam eden bir sınır ötesi harekattır. Pençe hareketinde kullanılan araç ve silahlar Tablo-5'te sunulmuştur. Burada sunulan muharebe imkanları Türk Silahlı Kuvvetlerinin hedef unsurlara karşı üstünlüğünü ifade

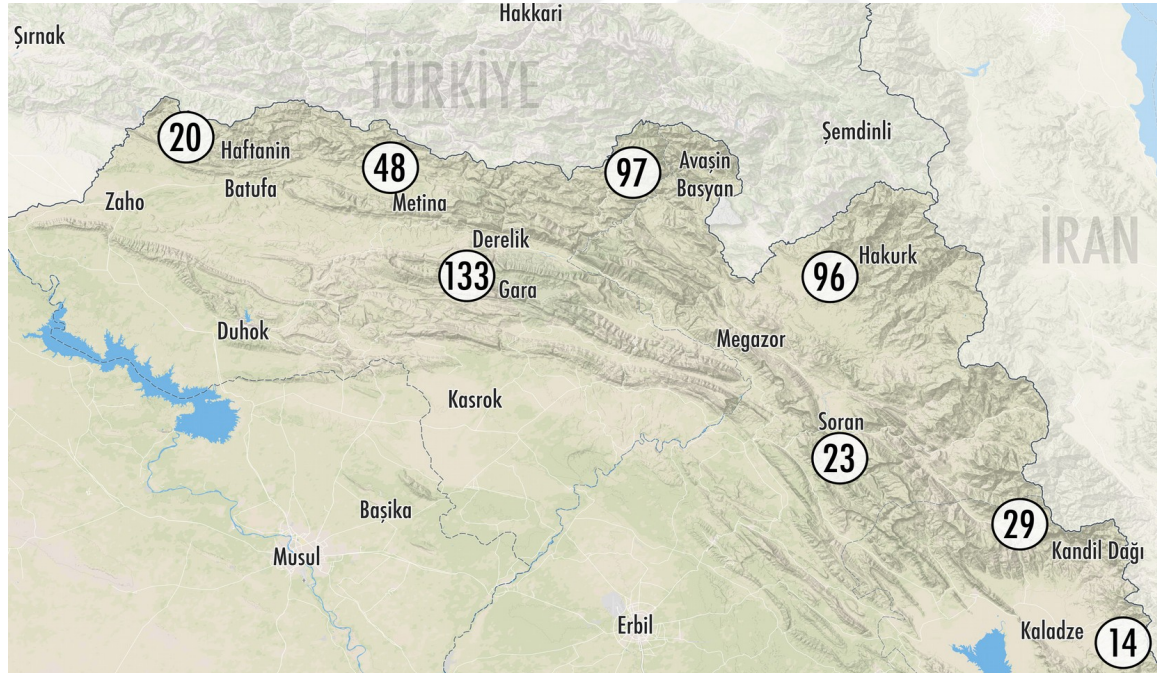
²⁰³ Murat Aslan, a.g.e., s.10.

etmektedir. Önemli olan uygun zamanda uygun hedef seçimi ve hedefe göre en pratik vasıtanın seçilebilmesidir.

Pençe-3 Harekatı (Sinat-Haftanın, 23 Ağustos 2019-Halen) :

Pençe-1 ve Pençe-2 hareketlerinde elde edilen kazanımları arttırmak, Irak'ın kuzeyini terörden tamamen temizlemek amacıyla Irak'ın kuzeyinde bulunan Sinat-Haftanın bölgesindeki PKK hedeflerine yönelik icra edilen bu operasyon 13 Eylül 2019 tarihinden itibaren doğuya doğru uzatılmıştır. Harekatın ilk dört ayında 111'i Pençe Harekatı kapsamında olmak üzere toplam 417 terörist etkisiz hale getirilmiş, 287 mağara, sığınak, depo ve barınak içerisinde 74 çeşitli cins ve çapta silah ve bu silahlara ait 40binden fazla mühimmat ile 229 adet mayın, 206 adet tüp ele geçirilmiştir.²⁰⁴

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 1 Ocak 2015'ten itibaren günümüze kadar olan süreçte Irak kuzeyindeki PKK hedeflerine yönelik icra ettiği sınır ötesi hareketler Harita-4'te sunulmuştur. Buna göre; Gara bölgesine 133, Avaşin-Basyan bölgesine 97, Hakurk bölgesine 96, Metina bölgesine 48, Kandil Dağına 29, Soran bölgesine 23, Sinat-Haftanın bölgesine 20, Kaladze bölgesine 14 ayrı operasyon düzenlenmiştir.

Harita-4: Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak'ın kuzeyinde 1 Ocak 2015-Temmuz 2019 arasındaki dönemde icra ettiği operasyonlar²⁰⁵

3.3.2.2. Türk Ordusu'nun Türkiye Sınırları İçindeki Operasyonları ve Sınır

Güvenliği:

²⁰⁴ <https://www.ntv.com.tr/turkiye/msb-pence-harekatinda-111-terorist-etkisiz-hale-getirildi-yeni-safhaya-basladi.Dxfl8tiWpEqQ6gWlwp08g> (Erişim Tarihi:13.11.2019)

²⁰⁵ Murat Aslan, a.g.e. s.9

Şafak Harekatı (8-19 Eylül 2012, Şemdinli);

Yıl içinde Türkiye genelinde yaptığı eylemlerde istediği sonuçları alamayan PKK terör örgütü; asıl hedef olarak belirlediği Şemdinli'yi kurtarılmış bölge ilan ederek kontrolünü tamamen ele geçirmek amacıyla 2012 yılının Haziran ayından itibaren İran içlerine doğru devam eden Şehidan Dağı, Irak Kuzeyinde bulunan Hakurk, Ari, Kanıraş bölgeleri, Şemdinli'nin güneybatısında yer alan Avaşin-Basyan bölgelerinden gruplar halinde Türkiye içlerine militanlarını sızdırmaya başlamış, Ağustos ayından itibaren Şemdinli'deki faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. 22 Ağustos'ta Şemdinli'de meydana gelen terör eylemi örgütün bu hazırlıklarının bir sonucudur. Eylül ayı başlarında PKK'nın Şemdinli bölgesine kaydırıldığı örgüt militanı sayısının 200-350 arasında olduğu²⁰⁶ değerlendirilmekte idi.

Türk Silahlı Kuvvetleri, dönemin 3'üncü Piyade Tümen Komutanı Tümgeneral İsmail Metin TEMEL emir komutasında; kuruluşta bulunan Dağ ve Komando Tugayı, 34'üncü Hudut Tugayı, Jandarma Özel Harekat Taburu (Efeler), Polis Özel Harekat Timleri ve emre giren diğer tüm unsurlarla birlikte Şemdinli bölgesinde meydana gelen terör eylemlerini bertaraf etmek, halkın huzur ve güvenliğini sağlamak amacıyla 8 Eylül 2012 tarihinde, Şemdinli ilçe merkezini ve etrafındaki dağları kapsayan geniş bir alanda Şafak Harekatı'nı başlatmıştır. Harekat on bir gün sürmüştür, altı personelimiz ile iki korucumuz şehit olmuş, dokuz personelimiz yaralanmıştır. Harekatın sonunda 137 terörist etkisiz hale getirilmiş, biri sağ olarak ele geçirilmiştir. Bu veriler ışığında harekatın başında 200-350 arasında olduğu değerlendirilen örgüt mensuplarının en az %60'ının etkisiz hale getirildiği görülmektedir.

2013 yılında PKK terör örgütü bölücübaşının talimatıyla sınırlardan çekilecekti, ancak bu durum hiç de böyle olmamıştır. Tam tersine örgüt yurtiçindeki varlığını artırmış, buldukları kırsal kesimlerde ve şehir içlerinde tahkimatlarını geliştirerek Türkiye Cumhuriyeti'nin asker ve polisine karşı güçlenmeye çalışmıştır. 2013-2015 arasındaki "Çözüm Sürecinde" PKK'nın "kırsala dayalı şehir savaşı" stratejisini uygulamaya hazırlanması, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınır ve iç güvenliğine yönelik tehditin büyümesine sebep olmuş, bu durum bir kaç yıl içerisinde hem şehir merkezlerinde hem de kırsalda zorlu, yeni bir mücadele sürecinin başlamasını gerekli kılmıştır.

²⁰⁶ Atilla Sandıklı, "Şemdinli'de Ne Oldu?", **Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)**, 29 Eylül 2012, <http://www.bilgesam.org/incele/1204/-semdinli'de-ne-oldu-/#.XcitIdIzblV> (Erişim Tarihi:27.10.2019)

Meskun Mahal Muharebeleri (Hendek Operasyonları, Yurtiçi, 28 Kasım 2015 – 10 Haziran 2016):

Yer	Operasyon Tarihi	EHG Terörist Sayısı	Kaldırılan Barikat Sayısı	Kapatılan Hendek Sayısı	İmha Edilen EYP Sayısı
Diyarbakır/Sur	02.12.2015-10.03.2016	279	243	57	359
Şırnak/Merkez	14.03.2016-03.06.2016	508	240	39	1845
Şırnak/Cizre	14.12.2015-11.02.2016	600+	700	300	1000+
Şırnak/İdil	18.02.2016-08.03.2016	114	175	56	398
Hakkari/Yüksekova	14.03.2016-20.04.2016	196	214	135	286
Şırnak/Silopi	14.12.2015-18.01.2016	145	518	300	32
Mardin/Nusaybin	14.03.2016-03.06.2016	496	508	52	1258
	TOPLAM:	2338+	2598	939	5178+

Tablo-6: 22 Temmuz 2015 sonrasında Güneydoğu’da icra edilen meskun mahal operasyon verileri²⁰⁷

Türk Silahlı Kuvvetleri; güneydoğuda devam eden terör faaliyetlerini engellemek, mevcut terörist varlığını sonlandırmak, halkın huzur ve güvenliğini sağlamak amacıyla Tablo-6 ‘da belirtilen bölge ve tarihlerde meskun mahal operasyonları icra etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti; 7 Haziran 2015’ten itibaren icra ettiği meskun mahal operasyonları (halk arasında hendek savaşları olarak bilinir) da dahil olmak üzere icra edilen tüm teröristle mücadele hareketleri ve terör örgütlerinin eylemleri sonucunda bir yıl içinde 337’si asker, 182’si polis, 13’ü korucu olmak üzere toplam 532 şehit vermiştir.²⁰⁸ En çok şehit verilen çatışma bölgeleri; Nusaybin (78), Sur (71), Yüksekova/Dağlıca (38) Şırnak/Merkez (33) olarak kayıtlara geçmiştir.

Suriye’de gelişen terör olaylarının sıçradığı Cizre ilçesinin Suriye’ye bağlanması için PKK/YPG/PYD terör örgütü bu bölgede bir plebisit yapılmasını istemekte idi. Türk Silahlı Kuvvetleri’nin 14 Aralık 2015 tarihinde başlattığı operasyon ile Cizre’deki terör örgütü unsurları şehirdeki tahkimat ve diğer hazırlıklarıyla birlikte etkisiz hale getirilmiştir. Meskun mahal operasyonlarında en çok terörist Cizre’de etkisiz hale getirilmiş, şehirde yaşanan yoğun çatışmalar sebebiyle binalar üzerinde yoğun tahribatlar meydana gelmiştir.

Meskun mahal operasyonları diğer her çeşit operasyonlardan pek çok konuda farkı ve zorluğu içinde barındırmaktadır. Harekatın safhaları, kullanılan silah, teçhizat ve mühimmatlardaki kısıtlamalar, dost düşman ayırımındaki zorluklar ve anlık alınması gereken kararların operasyonun seyrine olan etkisi açısından diğer hareket çeşitlerine göre farklılık arz etmektedir. Meskun mahallerde muharebe; personelin ve birliklerin eğitim seviyeleri, ani gelişen durumlara karşı reaksiyonları ve uygun hareket tarzlarının seçilerek derhal uygulamaya koyulması, özellikle hazırlık safhasında yapılan ayrıntılı planlamalarda hanelerin, sokakların ve diğer hedeflerin sektörlere ayrılması gibi sebeplerle dağ hareketi, çöl hareketi ya da ormanlık arazide icra edilen hareket nevelerine göre oldukça karmaşık ve dikkat gerektiren bir süreçtir. Tablo-7’de kentsel bölgelerde icra edilecek muharebelerin çöl, orman ve dağ koşullarında icra edilen muharebelerden

²⁰⁷ Sertaç Canalp Korkmaz, “Meskun Mahal Muharebesini Anlamak”, **ORSAM Yayınları, Rapor No:2**, Ekim 2018 s.18 ve <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/pkk-operasyonlarinin-bilancosu-1131227/> bağlantılı internet sitesi ve sunulan veriler karşılaştırılarak birleştirilmiştir. Bu kaynaklardaki bilgilerin Türk Silahlı Kuvvetlerinin ilgili dönemlerde paylaştığı verilerinden istifade edilerek hazırlandığı ifade edilmektedir. Meskun mahal muharebeleri ile ilgili toplu olarak paylaşılan başka bir açık kaynak bulunamamıştır.

²⁰⁸ <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/bir-yilda-532-sehit-verdik-138996h.htm> (Erişim Tarihi:01.11.2019)

farkları arz edilmiştir. Buna göre meskun mahal muharebeleri; dost düşman ayrımı ve temas (angajman) kuralları, yaklaşma istikametleri, hareket serbestliği ve lojistik ihtiyaçlar açısından diğer arazi kesimlerinde yapılacak hareketlere göre daha fazla sınırlayıcı hususu içermektedir. Bu durum karar vericiler ve icra eden personel için eğitim seviyesi, reaksiyon süresi, tecrübe ve durumsal farkındalık gibi hususların önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

	Kent	Çöl	Orman	Dağ
Muharip olmayan unsurların sayısı	Çok	Az	Az	Az
Faydalı altyapıların miktarı	Çok	Az	Az	Az
Çok boyutlu savaş alanının varlığı	Var	Yok	Biraz	Var
Kısıtlayıcı angajman kuralları	Var	Yok	Yok	Yok
Keşif, gözlem ve angajman mesafesi	Kısa	Uzun	Kısa	Orta
Yaklaşma istikameti	Çok	Çok	Az	Az
Hareket serbestliği ve manevra imkânı	Düşük	Yüksek	Düşük	Orta
İletişimin işlevselliği	Kısıtlanmış	Normal	Normal	Kısıtlanmış
Lojistik ihtiyaçlar	Fazla	Fazla	Orta	Orta

Tablo-7: Kentsel ve diğer arazi türleri arasında bazı farklılıklar

Ümit Özdağ'ın yazdıklarına göre 1984 ile 2008'in 19 Ekim ayına kadar olan sürede PKK terör örgütü ile meydana gelen çatışmalarda Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup her rütbeden 5676 asker, 774 polis, 1417 geçici köy korucusu şehit edilmiştir.²⁰⁹ Bu şehitlerin %27'si Kürt kökenlidir. Bu verilerden hareketle bu süre zarfında Güneydoğu halkının devletle yanyana hareket etme gayretinde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

²⁰⁹ Özdağ, **PKK Terörü...**, s.279.

Nihat Ali Özcan'ın 2001-2011 yılları arasında PKK terör örgütünün hayatını çeşitli sebeplerden dolayı kaybeden 1362 mensubuna yönelik yaptığı “Kim Bu Dağdakiler”²¹⁰ isimli araştırma sonuçlarına göre;

- Dağdakilerin %88'inin erkek, %12'sinin kadın olduğu,

- Militanların doğdukları ülkelere göre dağılımlarının %73,31 ile Türkiye, %12,49 ile Suriye, %9.89 ile İran, %3.72 ile Irak, kalan kesimin ise diğer ülkeler şeklinde, örgüte katıldıkları ülkelere göre dağılımının, 57,13 ile Türkiye, %12,28 ile Suriye, %12,70 ile Irak, %7.75 ile İran, %8.90 ile Avrupa şeklinde ve öldükleri ülkelere göre dağılımının ise %79,42 ile Türkiye, %17,61 ile Irak, %2.60 ile İran, %0.32 ile Suriye şeklinde olduğu,

- Örgüte katılım yaşının 12'den başladığı, 18 yaş altındaki militan ortalamasının erkeklerde %42,66, kadınlarda %43,68 olduğu ve genel yaş ortalamasının 16-24 arasında değiştiği tespit edilmiştir.

Bu araştırmaya göre örgüt militanlarının büyük çoğunluğu Türkiye sınırlarında dünyaya gelmiş ve Türkiye coğrafyasından örgüte katılmıştır. Irak ve Suriye coğrafyalarında doğup yine aynı coğrafyadan örgüte katılan militan sayısı Türkiye'de doğup katılanlara göre oldukça azdır. Bu tablodan hareketle terör örgütleriyle mücadelenin Türkiye'nin kendi iç meselesi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Türkiye sınırları içinde yaşayan gençlerin terör örgütlerine neden katıldığı sorusu önemli bir sorudur ve bu sorun Türkiye'nin öncelikli sorunlarından birisidir. Çünkü terörle mücadele sadece dağdaki, ormandaki, çöldeki ya da kentlerdeki teröristlerin etkisiz hale getirilmesi ile sınırlı değildir. Devletin askeri olmayan her türlü fonksiyonlarını da kapsayan topyekün bir mücadeledir. Diğer yandan, ABD ve Rusya'nın Ortadoğu'da son zamanlarda artan askeri faaliyetleri, bölgesel huzur ve istikrarın sağlanmasında Türkiye'nin önünde ciddi bir engel niteliği taşımaya başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin kendi imkan ve kabiliyetleriyle yapacağı sınır ötesi hareketlerin önemi giderek artmakta ve bölgesel barış giderek daha da karmaşık bir hale gelmektedir.

Kent merkezinde ve kırsalda bulunan terörist faaliyetlerini engellemek maksadıyla 2015 Haziran ayından itibaren Hakkari'de icra edilen operasyonlar artarak devam etmiştir. Bu kapsamda;

- İkiyaka Dağlarında Ekim 2015'te,

- Dağlıca/Oramar bölgesinde Kasım 2015'te,

²¹⁰ Nihat Ali Özcan, “Kim Bu Dağdakiler”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), 10 Şubat 2012, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1335350447-4.Kim_Bu_Dagdakiler.pdf (Erişim Tarihi:01.11.2019)

- Dağlıca/Gevanakurki bölgesinde 15 Mayıs 2016'da,
- Dağlıca/Gevanakurki bölgesinde Mayıs 2016'da,
- Buzul Dağlarında Eylül 2017'de,
- İkiyakalar Dağlarında 25 Mart 2017'de,
- Çukurca/Çağlayan-Uzundere bölgesinde Ekim 2016'da,
- Çukurca/Güven Dağı bölgesinde 6 Ekim 2016'da,
- Çukurca/Hisar Dağı bölgesinde 19 Ekim 2016'da,
- Şemdinli genelinde Ağustos 2017'de geniş çaplı operasyonlar icra edilmiştir. Söz konusu operasyonlar Yüksekova'da konuşlu 3'üncü Piyade Tümen Komutanlığı emir komutasında kuruluşta bulunan ve emre giren birliklerle icra edilmiştir.

Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Harekatı (Şırnak/Kato Dağı, 19 Nisan 2017):

Bu harekate 31 Mayıs 2017 tarihinde Şırnak Uludere'de meydana gelen helikopter kazasında şehit düşen 13 askerden biri olan 23. Jandarma Sınır Tümen Komutanı Tümgeneral Aydoğan AYDIN'ın ismi verilmiştir. 23. Jandarma Sınır Tümen Komutanlığı emir komutasındaki birlikler tarafından PKK'nın temizlenmesi, hareket alanının terörist silah, teçhizat ve mühimmatlarından arındırılması maksadıyla 19 Nisan 2017 tarihinde Şırnak ili Beytüşşebap ilçesi Kato Dağı'nda icra edilen hareket esnasında PKK terör örgütü tarafından kullanılan 53 mağara, bu mağaralarda gizlenmiş 648 muhtelif tipte silah, 338 bin 418 adet muhtelif mühimmat, 820 litre mazot, 5 bin 100 elektrikli fünüye, 5 tondan fazla amonyum nitrat patlayıcı ile 50 tondan fazla yiyecek ve gıda malzemesi ele geçirilmiştir.²¹¹ Harekatın devamında 22 mağara daha tespit edilmiş tespit edilen toplam mağara sayısı 75'e yükselmiştir. Burada ele geçirilen malzemeler ile İkiyakalar'da ele geçirilen malzemelerin birbirleriyle aynı menşeli ve modelde olması Kato'nun bir dağıtım yeri olarak kullanıldığını ortaya çıkarmıştır.

Kıran Operasyonları (17 Ağustos 2019- Halen);

Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Arif ÇETİN emir komutasında Jandarma unsurları, Emniyet Teşkilatı mensupları, geçici güvenlik korucuları, emre giren diğer unsurlar ve mülki idarenin desteği ile terör örgütü mensuplarının kış üslenme hazırlıklarını bertaraf etmek, belli bölgelerde sıkıştırılan teröristleri arayıp bulmak ve etkisiz hale getirmek maksadıyla 17 Ağustos 2019 tarihinde, ülkemizin güneydoğusunda çok geniş bir bölgede başlayan Kıran Operasyonları kapsamında;

²¹¹ <https://www.aydinlik.com.tr/turkiye/2017-mayis/pkk-nin-kato-cephaneligi> (Erişim Tarihi:14.11.2019)

Kıran-1 Operasyonu; 17 Ağustos 2019'dan itibaren Hakkari-Van-Şırnak ara hattında icra edilmektedir. Operasyon boyunca 39 terörist etkisiz hale getirilmiş, 2 terörist teslim olmuş, 12 işbirlikçi yakalanmış, 89 mağara, sığınak ve depo imha edilmiştir.

Kıran-2 Operasyonu; 27 Ağustos 2019'dan itibaren Mardin-Batman-Şırnak ara hattında icra edilmektedir. Operasyon boyunca 14 terörist etkisiz hale getirilmiş, 2 terörist teslim olmuş, 2 işbirlikçi yakalanmış, 7 mağara, sığınak ve depo imha edilmiştir.

Kıran-3 Operasyonu; 21 Eylül 2019'dan itibaren Siirt ve Şırnak ara hattında icra edilmektedir. Operasyon boyunca 41 terörist etkisiz hale getirilmiş, 5 işbirlikçi yakalanmış, 9 mağara, barınak ve sığınak imha edilmiştir.

Kıran-4 Operasyonu; 24 Eylül 2019'dan itibaren Kars-Ağrı ve Iğdır ara hattında icra edilmektedir. Operasyon boyunca 18 terörist etkisiz hale getirilmiş, 66 mağara, barınak ve sığınak imha edilmiştir.

Kıran-5 Operasyonu; 8 Kasım 2019'dan itibaren Diyarbakır-Bingöl ve Muş kırsalında icra edilmektedir. Operasyon boyunca 24 mağara, sığınak ve depo imha edilmiştir.

Kıran-6 Operasyonu; 13 Kasım 2019'dan itibaren Van-Hakkari-Şırnak kırsalında icra edilmektedir. Operasyona toplam 2.360 Jandarma , Polis ve Korucu katılmaktadır.²¹²

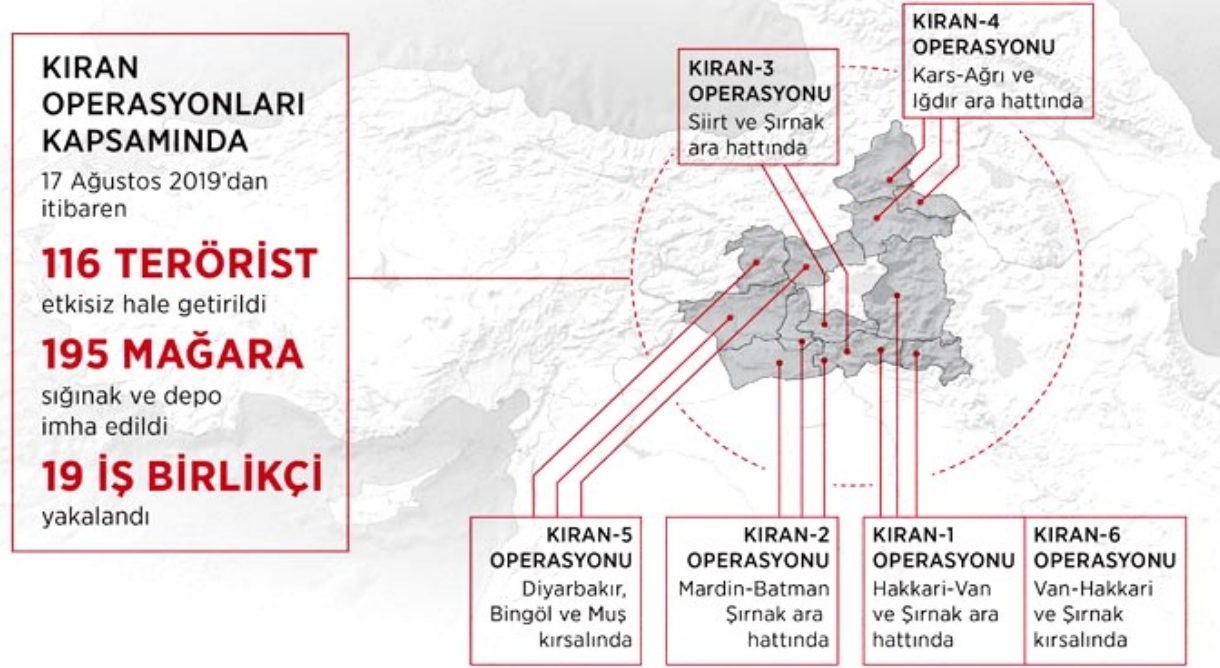
Bugüne kadar Kıran operasyonlarında; 116 terörist etkisiz hale getirilmiş, 195 mağara, sığınak ve depo imha edilmiş, 19 işbirlikçi yakalanmıştır. Operasyon sonuçlarının bölgelere göre dağılımı Tablo-8'de sunulmuştur.

---

²¹²<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kiran-operasyonlarında-116-terorist-etkisiz-hale-getirildi/1643650>
(Erişim Tarihi:14.11.2019)

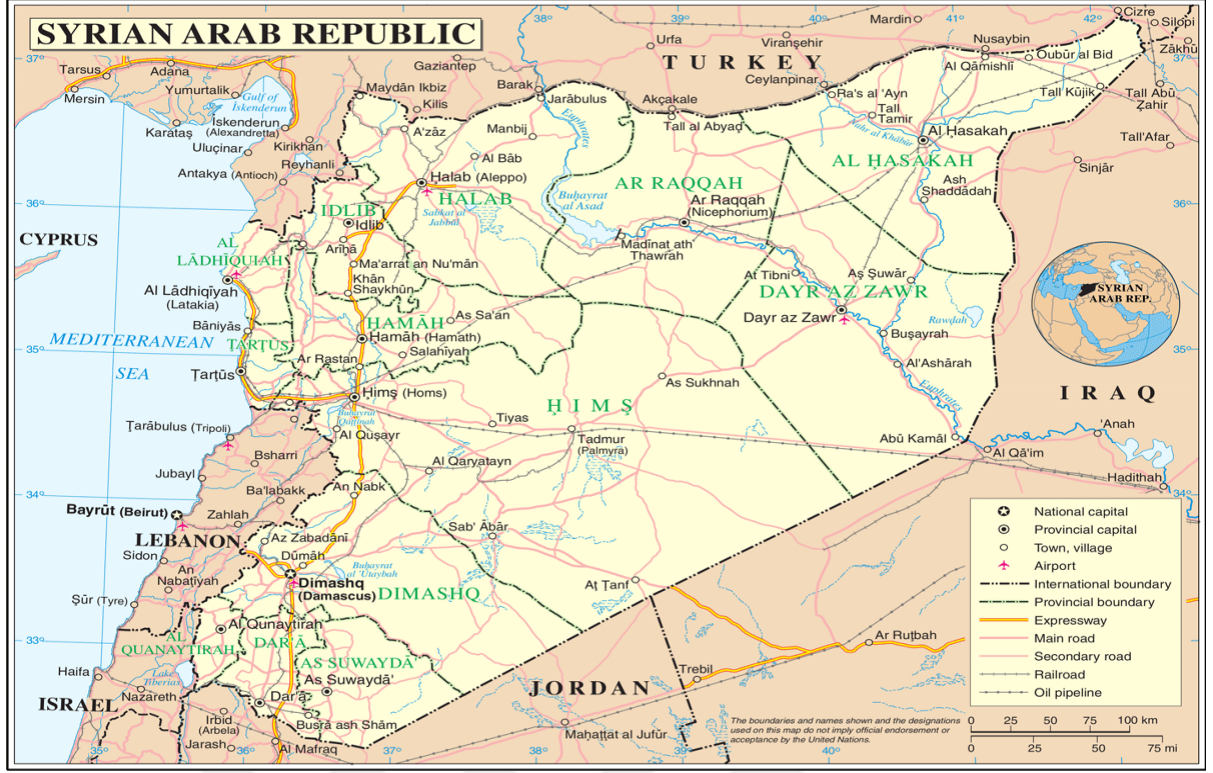
Kıran operasyonlarında 116 terörist etkisiz hale getirildi

Yurt içinde bölücü terör örgütü PKK'nın kış üslenmesi hazırlıklarını bertaraf etmek, hareket kabiliyeti daralan terörist grupları bulup etkisiz hale getirmek, teröristlerin bölgeler arası geçişlerini engelleyerek takviye edilmesini önlemek amacıyla, ilki 17 Ağustos'ta başlatılan Kıran operasyonları devam ediyor

Tablo-8: Kıran Operasyonları

IV. BÖLÜM: SURIYE COĞRAFYASINDAN TÜRKİYE'YE YÖNELİK ASİMETRİK TEHDİT DEĞERLENDİRMELERİ

Harita-5: Suriye Siyasi Haritası

4. Suriye’de Meydana Gelen Askeri Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Güvenliğine Yönelik Asimetrik Tehdit Değerlendirmeleri

Emperyalist devletler bir ülkeye saldırmadan önce o ülkenin iç işlerine karışarak ortalığı karıştırırlar ve sonra da müdahale ederler. Suriye için de aynı durum geçerlidir. Gerek Rusya, gerek ABD güçleri tarafından Suriye’deki savaşın giderek Armageddon adı verilen bir kıyamet senaryosuna dönüştürülmesi için terör örgütlerinin çatışmaları gittikçe arttırılmaktadır.²¹³ Emperyalist devletler bu karışıklıklardan fayda sağlamaya çalışırken Türkiye’nin önceliği sınır güvenliğini sağlamaktır. Suriye’nin tıpkı Irak gibi toprak bütünlüğünün korunması bölgesel huzur ve barış açısından önem arz etmektedir.

4.1. 1991-1999 Arasındaki Dönemin Değerlendirilmesi

Suriye, ikaz edilmesine rağmen terör örgütlerine devlet olarak gizli açık yollarla destek vermesi sebebiyle Türkiye’ye karşı tehdit oluşturmuş, bölücübaşına ve Bekaa

²¹³ Anıl Çeçen, **Türkiye ve Ortadoğu**, Destek Yayınları, Ekim 2018, İstanbul s.241.

vadisindeki kamplarda PKK terör örgütüne yardım etmesi sebebiyle Türkiye-Suriye ilişkilerinin gerginlik içerisinde gelişmesine sebep olmuştur.

Dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Atilla Ateş'in 16 Eylül 1998 tarihinde Hatay/Reyhanlı'da yapmış olduğu konuşmasında belirttiği *“Suriye’ye karşı sabrımız kalmadı. Türkiye beklediği karşılığı alamazsa, her türlü tedbiri almaya hak kazanacaktır.”* sözleri ve Milli Güvenlik Kurulu'nun bilahare yaptığı açıklamada teröristbaşının Türkiye'ye teslim edilmediği takdirde Suriye'ye askeri müdahale yapılacağı ifadeleri Suriye ile olan ilişkilerimizde birer dönüm noktası olmuştur.²¹⁴ Devam eden süreçte teröristbaşı Türkiye'ye teslim edilmiş, İran'ın arabuluculuğu ile Türkiye ve Suriye arasında Adana mutabakatı imzalanmıştır. Buna göre; Suriye PKK terör örgütünü bir terör örgütü olarak tanımış ve iki devlet arasındaki ilişkiler detant dönemine girmiştir.²¹⁵

4.1.1. Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler

4.1.1.1. Devlet Niteliğindeki Aktörler

Askeri gelişmeler, siyasi ve ekonomik gelişmelerden bağımsız düşünülemez. Bu yüzden Suriye'de Amerika'nın varlığı incelenirken bir NATO müttefiki ve bölgesel aktör olarak Amerika'nın Ortadoğu politikasının anlaşılması gerekmektedir. Soğuk Savaş sonrasında Amerika'nın Ortadoğu politikalarında Yeni Ortadoğu konsepti oluşturulmaya çalışılmış, bu kapsamda ise Arap-İsrail barışının sağlanması ile Basra Körfezinden petrol akışının güvenliğinin sağlanması konuları ön plana çıkmıştır. Stratejik açıdan ABD, çoğu zaman İsrail'i bölgede Rus nüfuzunun yayılmasına karşı mücadelede kendisinin Ortadoğu'daki vekili olarak görmektedir.²¹⁶

Suriye, 16 Nisan 1992'de Bekaa Vadisi'ndeki PKK kamplarını terketmesi için çağrıda bulunmuş ve Türkiye'ye bu kampların boşaltılacağı ile ilgili güvence vermiştir.

217

4.1.1.2. Devlet Dışı Aktörler

²¹⁴ www.hurriyet.com.tr/gundem/her-sey-atilla-pasanin-gozdagi-ile-basladi-39047611(Erişim Tarihi:08.06.2019)

²¹⁵ Levent Dalgıç, “PKK - Suriye İlişkileri”, **Ortadoğu Analizi**, Beta Yayınları, 2014 İstanbul, s.369

²¹⁶ Gelvin, **a.g.e.**, s.223

²¹⁷ Özdağ, Türk Ordusunun, s. 116.

19-20 Kasım 1993 tarihinde Suriye adına Tuğgeneral Adnan Badr el Hasan'ın liderliğindeki bir heyet ile Türkiye Cumhuriyeti adına bir heyet arasında yaptığı protokole göre; Suriye Devleti PKK'ya yönelik yaptığı her türlü yardımı kesecektir.²¹⁸ Bu açıklamadan sonra PKK, Bekaa Vadisi'ndeki kampını Irak'ın kuzeyine taşımıştır.

1995 yılında Suriye Irak Kuzeyinde etkili olmaya başlamıştır. Bu yıllarda Suriye genel olarak Irak kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulmasını istememektedir. Bu isteği doğrultusunda hem kontrol altında bulundurduğu PKK'dan faydalanmış hem de Irak'ın kuzeyindeki Demokratik Parti ve Yurtseverler Birliği partisi ile ilişkilerini genişletmiştir.

Dönemin bir diğer aktörü Bekaa vadisinde faaliyetlerini sürdüren Hizbullah terör örgütüdür.

4.1.2. Türkiye'nin Aldığı Tedbirler ve Türk Ordusu'nun Suriye'ye Yönelik Faaliyetleri

4.2. 1999-2011 Arasındaki Dönemin Değerlendirilmesi

Bu süreçte Türkiye ve Suriye arasında bir yumuşama görülmektedir. Karşılıklı bir çok anlaşma imzalanmış iki ülke arasındaki işbirliği ekonomik, askeri, diplomatik alanlara taşınmıştır.

Türkiye'nin güvenliği açısından dönemin en önemli olayı bölücübaşının yakalanması için yürütülen uluslararası operasyondur.

4.3. 2011'den Günümüze Kadar Olan Sürecin Değerlendirilmesi

4.3.1. Döneme Etki Eden Devletler ve Devlet Dışı Aktörler

4.3.1.1. Devlet Niteliğindeki Aktörler

Rusya'nın Suriye'ye Davet Edilmesi (Eylül 2015):

²¹⁸ Özdağ, Türk Ordusunun...,s.145

DAEŞ terör örgütü ile mücadele kapsamında Suriye'ye davet edilen Rusya, Suriye'ye yönelik askeri destek faaliyetlerine 30 Eylül 2015'te başlamış,2015'ten günümüze geçen dört yılda 108 askerini kaybetmiştir. Bunun yanında Rus Silahlı Kuvvetlerine ait 8 savaş uçağı , 6 helikopteri düşürülmüştür.²¹⁹ Rusya askerlerini Lazkiye, Hmeymim ve Kamışlı hava üslerinde ve Tartus limanında konuşlandırmıştır. Ülkedeki tüm askeri faaliyetlerini bu üslerden gerçekleştirmektedir.

ABD'nin Eğit- Donat Planı ve PKK/PYD/YPG'ye Silah Yardımı:

ABD, bölgedeki belirsizliği devam ettirebilmek ve yeni koşullara yön verebilmek maksadıyla bölgesel çıkarlarını kendi ordusunu kullanmadan, ucuz iş gücü olarak tanımlanabilecek özel askeri şirketlere ve terör örgütlerine yaptırmayı tercih etmektedir. ABD askeri birliklerinin Suriye'nin meşru yönetiminin rızası olmaksızın bu ülkenin topraklarındaki varlıkları, uluslararası hukukun başlıbaşına ihlal edildiğini göstermektedir.²²⁰ ABD yeni dönemin bir parçası olarak Suriye İç Savaşı örneğinde PYD/YPG unsurlarına en az yirmi bin tırlık silah yardımı yapmıştır. ABD Suriye'deki askerlerini; Derik, Sabah El Hayr, Rakka'ya çok yakın Ayn İsa ve Til Semen, Rakka'nın güneydoğusu'nda bulunan Celebiye, Harb Eşk, Menbiç kentinin doğu kesimlerinde bulunan Tanf, Fransa ile ortaklaşa kullandığı Tel Temer, YPG ile ortaklaşa kullandığı Münbiç ve Halep üslerinde konuşlandırmıştır.²²¹ Barış Pınarı Harekatı'ndan sonra yapılan mutabakat neticesinde Menbiç Rusların kontrolüne verilmiştir. Ancak Rusların açıklamalarına göre kent kontrolü Suriye Rejim Güçlerine verilmiştir.

Türk Keşif Uçağının Suriye Tarafından Düşürülmesi (22 Haziran2012):

Akdeniz'de keşif yapmak maksadıyla 22 Haziran 2012 saat 10.00'da Malatya Erhaç Havaalanından kalkan Türk Hava Kuvvetleri'ne ait bir adet F-4 tipi uçakla olan telsiz irtibatının aynı gün 11.58'de kesilmesiyle başlayan takipte uçağımızın Hatay yakınlarında Suriye tarafından düşürüldüğü tespit edilmiştir.²²² Bu olayla ilgili olarak, Suriye'nin alçak uçuş yapan Türk uçağını başka bir ülkenin uçağı zannetmesinden dolayı uçağın düşürüldüğü değerlendirmesi yapılmıştır. Pilotlarımız şehit olmuş, naaşlarının yeri daha sonra tespit edilerek su altından çıkarılmış ve defnedilmiştir.

Rus Uçağının Türkiye Tarafından Düşürülmesi (24 Kasım 2015):

“Türk hava sahasını ihlal eden milliyeti bilinmeyen bir uçağın beş dakika içerisinde on kez ikaz edilmesine rağmen ihlale devam ettiği, söz konusu uçağa angajman kuralları

²¹⁹ <http://www.basnews.com/index.php/tr/news/middle-east/550581> (Erişim Tarihi: 13.11.2019)

²²⁰ <http://tr.sputniknews.com/analiz/201811221036280646-abd-suriye-gozlem-noktaları> kurma-planı-turkiye-ypg/ (Erişim Tarihi: 22.12.2018)

²²¹ Anka Enstitüsü, ABD'nin Suriye'deki Üsleri, <http://ankaenstitusu.com/abd-nin-suriyedeki-uslari>

²²² <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/06/23/suriye-turk-jetini-vurdu> (Erişim Tarihi:12.11.2019)

çerçevesinde Hava Kuvvetleri Komutanlığına ait iki F-16 savaş uçağı tarafından müdahalede bulunulduğı" 24 Kasım 2015'de Genelkurmay Başkanlığı tarafından bildirilmiştir.²²³ Bu olayda Rus Silahlı Kuvvetlerinin savaş uçaklarından biri olan SU-24 tipi uçak Türk pilotları tarafından düşürülmüştür. Meydana gelen olayda pilotlar hayatını kaybetmiştir.

Hatay'a Düşen Suriye Uçağı (4 Mart 2017):

İdlib kırsalını vurmak için Lazkiye'den havalanan Suriye Rejim Güçlerine ait bir savaş uçağının 4 Mart 2017'de Hatay'a düşmesi sonucu pilot enkazın açıklarında sağ olarak bulunmuş ve Hatay'da tedavi altına alınmıştır.²²⁴ Uçak pilotu Hatay'da yargılanmış ve beraat etmiştir.

Rus Savaş Uçağının Düşürülmesi (3 Şubat 2018):

Suriyeli Muhaliflerin 3 Şubat 2018 tarihinde bir Rus uçağını düşürmesi Suriye'de yaşanan gerginliği anlatan önemli bir örnektir.

Rejima Ait Savaş Uçağının Düşürülmesi (14 Ağustos 2019):

İdlib bölgesini ateş altına almak amacıyla havalanan Rejim Güçlerine bağlı SU-22 tipi bir savaş uçağı 14 Ağustos 2019'da Suriyeli muhalifler tarafından düşürülmüş, uçak pilotu sağ olarak yakalanmıştır.

4.3.1.2. Devlet Dışı Aktörler

PYD (Demokratik Birlik Partisi) ile YPG'nin (Halk Savunma Güçleri) Suriye Ordusu ile silahlı çatışmaları 12 Temmuz 2012 tarihinde başlamıştır.

Döneme etkileyen diğer devlet dışı silahlı aktörlere baktığımızda DAESH terör örgütünü, El-Nusra, başlangıçta Özgür Suriye Ordusu olan Suriye Milli Ordusunu ve buna bağlı askeri unsurları yoğunlukla görmekteyiz.

Özellikle ABD'nin PKK/PYD/YPG terör örgütüne açıkça yaptığı askeri yardımlar bu örgütün Suriye kuzeyinde kontrol alanlarını genişletmesine sebep olurken oluşturulmak istenen terör koridoruna karşı Türk Silahlı Kuvvetleri'nin başarılı operasyonları sayesinde bu hedefin engellendiği görülmektedir.

Bugün Suriye'de olup bitenleri anlamak için Irak'ta bugüne kadar olanları iyi tahlil etmek gerekmektedir. Çünkü Suriye'nin kuzeyindeki istikrarsızlığa sebep olan olay

²²³<https://sputniknews.com/turkiye/201511241019216204-turkiye-suriye-askeri-ucak-rusya/> (Erişim Tarihi:05.06.2019)

²²⁴<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-hatay-samandagi-ilcesi-yakinina-suriye-rejimine-ait-savas-ucagi-dustu-40384739> (Erişim Tarihi:05.11.2019)

ve eylemlerin tamamı Irak coğrafyasında fazlasıyla denenmiş ve geliştirilerek Suriye'ye genişletilmiştir. DAESH terör örgütünün 2004 yılından itibaren Irak'ta etkin olarak icra ettiği eylemleri Arap Baharı ile Suriye'ye sıçramış, örgüt Suriye'nin kuzeyinde geniş bir alanı kontrol eder hale gelmiştir. Fırat Kalkanı Harekatı, DAESH militanlarının Suriye kuzeyindeki faaliyetlerini engellemiş ve terör koridorunun güvenli koridora dönüşmesi için önemli bir aşama olmuştur.

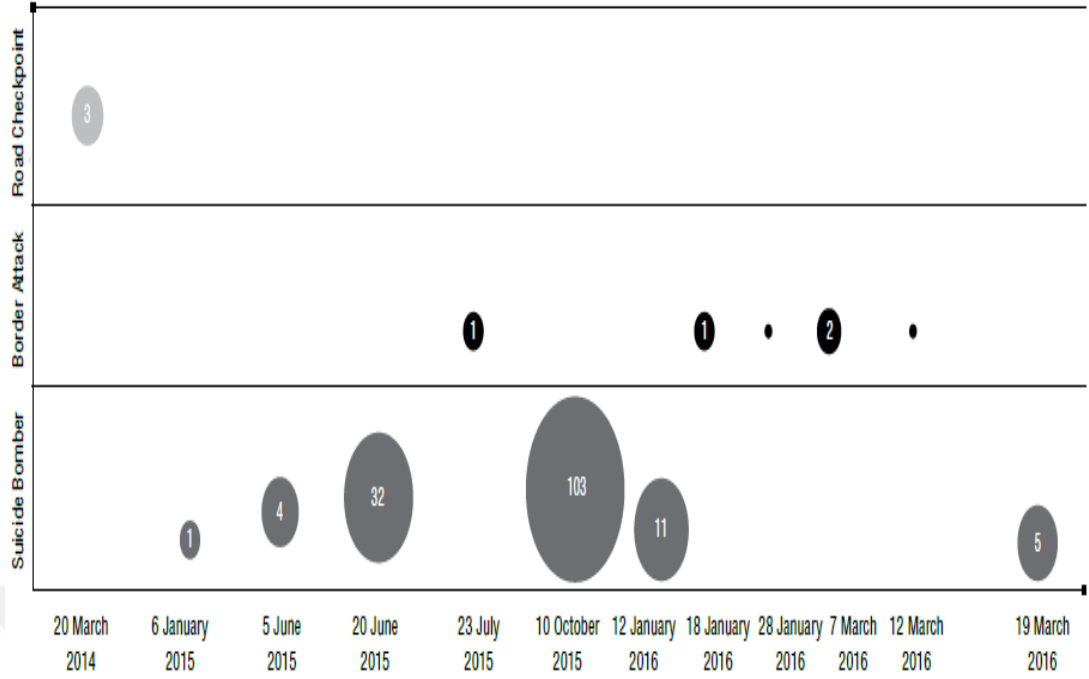
18 Temmuz 2012'de PKK/PYD/YPG terör örgütünün silah kullanmadan ele geçirdiği Cizire, Ayn-el Arap (Kobani), Afrin bölgelerinde sözde kanton yapılanmasını ilan etmesi (Cizire:20 Ocak 2014, Ayn-el Arap:28 Ocak 2014, Afrin:2014)²²⁵ bölge halkının huzur ve güvenliğinin elinden alındığı karmaşık ve şiddet dolu bir ortamın ayak sesleri olmuştur.

Ayn-El Arap (Kobani) bölgesinde PKK/PYD/YPG terör örgütü ile DAESH terör örgütü arasında 2015 yılında meydana gelen çatışmalarda uygulanan tahkimat, engel, mayın, hendek, barikat ve el yapımı patlayıcılarla ilgili tecrübeler çok geçmeden Türkiye'ye de bulaştırılmış, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, güneydoğuda pek çok bölgede meskun mahal operasyonu yapmasını gerekli kılmıştır. Şırnak, Hakkari, Mardin, Diyarbakır'da görülen hendek operasyonlarının terör örgütleri açısından provaları Ayn-El Arap'ta yapılmıştır.

ORSAM kaynaklarından alınan bilgiler ve Tablo-9 'da görüldüğü üzere; 20 Mart 2014 ile 19 Mart 2016 tarihleri arasında DAESH terör örgütünün Türkiye'nin huzur ve güvenliğine yönelik 12 saldırı gerçekleştirmiştir. Bu saldırıların birinin yol kontrol noktasını, beşinin sınır güvenliğini sağlayan emniyet unsurlarını hedef aldığı, kalan altısının ise canlı bomba saldırı şeklinde yapıldığı görülmektedir. Bu saldırılar sonucunda asker ve polisler dahil 162 vatandaşımız hayatını kaybederken, 766 vatandaşımız yaralanmıştır. DAESH terör örgütü, Türkiye'ye artan bir şiddetle zarar vermek istemiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri; Türkiye'nin aynı anda Irak ve Suriye'ye komşu olması ve kendi sınır güvenliğini almak için kararlılıkla mücadele etmesidir.

---

²²⁵ Mehmet Ali Güller, **Amerikan ...**, s. 199-204

Tablo-9: Türkiye'ye yönelik DAESH saldırıları ve zayıat durumu ²²⁶

4.3.2. Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı

Arap Baharı; 17 Aralık 2010'da Tunus'ta sebze, meyve sattığı arabasına el konması sebebiyle valilik önünde kendini yakan Muhammed Buazizi'nin ölümü üzerine başlayan protesto gösterileri, devamında hükümetin düşmesine kadar giden ve Arap memleketlerin geneline yayılan halk hareketlerine verilen bir isimdir. Mısır'da Hüsnü Mübarek hükümetinin düşmesiyle hız kazanmış, adalet ve insan haysiyetini tekrar kazanmak için başlatılan bu hareket Cezayir ve Ürdün'e de yayılmış ve insan hakları savunucuları, öğretmenler, hukukçular, işçi ve öğrencilerin sokaklarda yaptığı protestolara dönüşmüştür.²²⁷

Hem BOP hem de Arap Baharı süreçlerinin sonuçlarına bakıldığında Irak ve Libya'nın saf dışı edildiği, Suriye'de iç savaşın devam ettiği, İsrail'e karşı güçlü Arap ülkelerinden gelebilecek tehditlerin ortadan kalktığı, ve ABD'nin Ortadoğu hedeflerine dokunulmadığı görülecektir. Bu neticelerden en kârlı çıkan devlet ABD'dir. Çünkü bölgedeki devletlerin kendi içlerindeki meşruiyetleri zayıflamış, kendi orduları ile

²²⁶ Haldun Yalçınkaya, "Rapor No: 210", **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)**, Haziran 2017, Ankara s.24.

²²⁷ Neşe Kemiksiz, "Büyük Ortadoğu Projesi ve Arap Baharı", <http://www.ankaenstitusu.com/buyukortadogu-projesi-ve-arap-bahari/> (Erişim Tarihi: 23.12.2018)

hükümetlerinin arası açılan Libya ve özellikle Suriye devletlerinin toprakları devlet dışı aktörlerin devletlere karşı yürüttüğü silahlı çatışma bölgeleri haline gelmiştir. Bu durum, ABD'nin bölgede istediği zayıf ve kontrol edilebilir devletler oluşturma hedefine hizmet etmektedir. Başka bir deyişle Arap Baharı, ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi sayesinde elde edemediği hedeflere ulaşması için yeni koşulları hazırlamıştır. Türkiye bu durumdan güney sınırlarının güneyinde oluşabilecek bir terör koridoru tehditi sebebiyle olumsuz etkilenmiştir.

2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı, Ortadoğu'da Irak krizine ilave olarak yeni bir krizin doğmasına neden olmuş; savaşa Rusya Federasyonu, ABD, İran, İsrail, Fransa, Türkiye, Çin, Mısır gibi bölgesel ve küresel aktörlerin sekiz yıldır süren müdahalesi ile bölge ülkelerinin yanında Avrupa ülkelerini de etkileyen bir sorun ortaya çıkmıştır. Bu savaş, beraberinde Türkiye gibi bölge ülkelerine birçok güvenlik sorunu getirmiş, savaştan canını kurtarmak isteyen Suriyelilerin ülkelerini terk etmesi nedeniyle çok büyük bir göç sorunu meydana gelmiştir.

Dolayısıyla Suriye'deki iç savaşın Türkiye'ye olan etkilerinden biri de sığınmacılar olmuştur. *“DAEŞ'in ele geçirdiği kentlerde yaşayan halk kendi güvenlikleri için DAEŞ mensubu gibi davranmış ve onlar gibi giyinmişler, DAEŞ'ten temizlenen merkezlere halkın geri dönüşü mümkün olmamıştır.”*²²⁸ İç savaştan kaçan 3.622.366 Suriyeli mülteci Türkiye'ye sığınmıştır.²²⁹ ABD'nin Suriye'den çekileceğini açıklaması üzerine DAEŞ'le mücadele tamamen Türkiye'ye bırakılmıştır. Suriye'ye DAEŞ ile mücadele için gelen Rusya bu duruma sessiz kalmıştır. Ortaya çıkan tablo ABD'nin Körfez Savaşı öncesinde İran-İrak Savaşı ile yıprattığı Irak örneği ile benzerlik göstermektedir. Farklı olan önemli husus Ortadoğu'da şekillenen yeni muharebe ortamında terör örgütlerinin eskiye nazaran çok daha fazla sayı ve imkanlara sahip olmasıdır. Otorite boşluğundan istifade ile bir devletin kendi çıkarları dolayısıyla terör örgütlerini desteklemesi devletlerin güvenliğine yönelik stratejik seviyede asimetrisinin örneğidir.

4.3.3. Türkiye'nin Aldığı Askeri Tedbirler ve Türk Ordusu'nun Suriye'ye Yönelik Faaliyetleri

²²⁸ Kepsutlu, a.g.e., s.75

²²⁹ http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim Tarihi: 22.12.2018)

Suriye coğrafyasından menşei ne olursa olsun Türkiye'nin güvenliğine karşı tehdit oluşturan unsurların etkisiz hale getirilmesi için Türkiye'nin almış olduğu askeri tedbirlerin birincisini Türkiye'nin Suriye sınır hattına özel olarak geliştirdiği Fiziki Güvenlik Sistemi Projesi oluşturmaktadır. Bu proje kapsamında Suriye sınırına toplam 911 kilometre uzunluğundaki sınıra beton duvar ve akıllı kule çalışmaları yapılmıştır. Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin'i kapsayan projenin amacı terörle mücadele, kaçakçılık, sınır ihlallerinin önüne geçmektir.²³⁰

4.3.3.1. Şah Fırat Operasyonu (22 Şubat 2015):

Fırat'ın doğusunda Tışrin barajı yakınındaki Karakozak köyüne daha önce 1939'da Caber Kalesinden nakledilen Süleyman Şah türbesinin DAEŞ terör örgütünün eline geçmesini engellemek amacıyla, Karakozak köyüne mahdut hedefli bir taarruz icra edilmiştir. Harekate Şah Fırat Harekatı ismi verilmiştir. Harekât ile Türkiye Cumhuriyeti Suriye topraklarına fiili olarak müdahale etmiş ve etki alanında, prestijine zarar verebilecek bir tehdide kısmi olarak sert güç kullanarak tedbir getirmiştir.

Şah Fırat Harekâtı ile Süleyman Şah Türbesi ve kutsal emanetler yeni inşa edilen Suriye Eşmesi'ndeki türbeye nakledilmiş ve emanetlerin emniyeti temin edilmiştir. Harekattta meydana gelen idari bir kazadan dolayı bir askerimiz şehit olmuştur.

4.3.3.2. Fırat Kalkanı Harekatı (24 Ağustos 2016 - 31 Mart 2017):

DAEŞ terör örgütünün oluşturmuş olduğu güvenlik tehdidine ilave olarak PKK/PYD/YPG terör örgütünün bölgedeki küresel aktörlerin desteği ile Suriye kuzeyinde bir terör koridoru oluşturma gayreti Türkiye'nin sınır güvenliği için çok ciddi bir tehdit daha oluşturmuş Fırat Kalkanı Harekâtı'nın yapılmasını zorunlu kılmıştır.

²³⁰ www.hurriyet.com.tr/gundem/suriye-siniri-akilli-sistemle-daha-guvenli-41073694 (Erişim Tarihi:08.06.2019)

24 Ağustos 2016 tarihinde Cerablus'tan başlayan hareket 24 Şubat 2017 tarihinde El-Bab'ın teröristlerden temizlenmesiyle sonuçlanmıştır. Toplam 220 gün süren hareketin sonucunda 2.225 kilometrekarelik bir alan kontrol altına alınmış, Fırat nehrinin doğusundaki PKK/PYD/YPG terör örgütünün tesis ettiği sözde kanton yapılanması ile Afrin bölgesinde oluşturulan kanunsuz yapılanmanın arasına girilerek terör koridorunun oluşturulması engellenmiştir.

Fırat Kalkanı Harekatında Türk Silahlı Kuvvetleri 72, Özgür Suriye Ordusu 570 şehit vermiş, DEAŞ terör örgütünden 3.067, PKK/PYD/YPG terör örgütünden 472 militan etkisiz hale getirilmiştir.²³¹

4.3.3.3. Zeytin Dalı Harekatı (20 Ocak-18 Mart 2018):

Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekâtı'na benzer şekilde ve daha organize olarak icra ettiği Zeytin Dalı Harekâtı sonucunda, bölgede meydana gelen güvensizlik ortamı ortadan kaldırılmış ve kazanılan inisiyatif ile PKK/PYD/YPG terör örgütünün yurt içinde eylem yapamaz hale gelmesi temin edilmiştir. Bu harekât süresince, Fırat Kalkanı Harekâtı'nda olduğu gibi hibrit mücadele yaşanmıştır.

Harekat sonucunda Türk Silahlı Kuvvetleri 52, Özgür Suriye Ordusu 302 şehit vermiş, 4000 'in üzerinde terörist etkisiz hale getirilmiş ve 2.000 kilometrekarelik alan kontrol altına alınmıştır.²³²

Harekât askeri açıdan incelendiğinde üç safhada icra edildiği gözlemlenmektedir. Bunlar hazırlık safhası, taarruz safhası ve istikrar safhasıdır.

Hazırlık safhasında birlik personel mevcutları azami sayıya ulaşmış, silah ve teçhizatlarda olan eksiklikler giderilmiş ve bölgeden kesintisiz istihbarat akışı sağlanmıştır.

Taarruz safhasında müştereklik ön plana çıkmış, karadaki unsurlar ile Hava Kuvvetleri mükemmel bir koordinasyon içerisinde çalışmış ve birlikler kesin sonuç olarak ilerlemişir. Özellikle taarruz safhasında kuvvet çarpanı olarak İnsansız Hava Araçları ön plana çıkmıştır. Türkiye son yıllarda yatırımlarını sıklaştırdığı milli İHA'ların meyvelerini Zeytin Dalı Harekâtında fazlasıyla almıştır.

²³¹ Enes Demir, **Fırat Kalkanı Harekatı**, 1.b., Flipper Yayıncılık, İstanbul, Haziran 2019 s.322-323

²³² Enes Demir, **Zeytin Dalı Harekatı**, 1.b., Flipper Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2018, s.285.

İHA'ların istihbarat toplama, anında hedefi vurma işlevlerinin yanı sıra PKK/PYD/YPG'ye karşı yürütülen algı yönetimi faaliyetlerinde de öne çıktığı görülmektedir. Teröristlerin sivil halkın şehirden çıkışını engellemeye çalışması, sivillerin ölümüne neden olan tuzaklamalar, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından vurulduğu iddia edilen sivil alanlara hiçbir zarar gelmediği İHA'ların çektikleri görüntülerle uluslararası kamuoyuna sunulmuştur.²³³

İstikrar safhasında ise bölge halkına devletin şefkatli yüzü gösterilmiş, başta sağlık ve altyapı olmak üzere bir çok alanda hizmet sağlanmış. Bölgenin adli ve idari teşkilat yapıları kurulmaya çalışılmış, kolluk kuvvetleri tesis edilmiş ve hayatın normale dönmesine gayret edilmiştir.

Harekat harp tarihimize adını altın harflerle yazdırmış, yapılan tüm tahmin ve analizleri yıkarak 57 gün gibi kısa bir sürede Afrin'in ele geçirilmesiyle sonuçlanmış ve Türkiye'nin yaşadığı coğrafyada bölgesel bir güç olduğunu, istediği anda dengeleri değiştirebilecek imkan ve kabiliyette olduğunu tüm dünyaya göstermiştir.

4.3.3.4. İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesi (12 Ekim 2017 – Halen):

Türkiye-Rusya-İran arasında 12 Ekim 2017'de başlayan Astana süreci kapsamında Türk Silahlı Kuvvetleri 13 Ekim 2017 tarihinde 30 tank yaklaşık 100 askerden oluşan bir kuvvet ile İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesine (İGAB) ulaşmış²³⁴ ve halen 12 gözlem noktası ile faaliyetlerine devam etmektedir. Türkiye'nin buradaki varlığı El-Bab-Afrin uzanımındaki güvenli bölgeyi güneye uzatarak Hatay ve Kilis'in emniyetini sağlamakta ve Türkiye'ye bu coğrafyadan yönelebilecek tehditlere karşı ön almamıza imkan sağlamaktadır.

İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesi'nde faaliyet gösteren dini referanslı El-Nusra terör örgütünün uzantısı Heyet Tahrir Şam adlı terör örgütü İdlib bölgesindeki eylemleri huzurun ve istikrarın bozulmasına sebep olmaktadır.

4.3.3.5. Türkiye-ABD Münbiç Birleşik Müşterek Kara Devriye Faaliyeti (Ekim 2018-Temmuz 2019):

²³³ Oytun Orhan, *Zeytin Dalı Harekâtı Sonrası Afrin*, ORSAM, Ankara, 2018, s.17.

²³⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-turk-askeri-idlibde-ozel-kuvvetler-komando-girdi-40608845> (Erişim Tarihi:12.11.2019)

Birleşik müşterek devriyeler öncesinde her iki ülke askerlerinin katıldığı ortak eğitimler yapılmış, iki ülke arasında imzalanan devriye protokollerine uygun olarak kara devriye faaliyeti icra edilmiştir. Bu faaliyet ile Türkiye ve ABD ülkelerinin Kore Savaşı'ndan sonra ilk defa birlikte operasyonel görev icra etmiştir. Devriyelerin sürekli aynı bölgelerde olması, Münbiç'in iç kesimlerine girilmemesi ve terör örgütünün Menbiç bölgesini boşaltmaması gibi sebeplerden dolayı bu faaliyetten istenen hasıla alınamamıştır.

4.3.3.6. Türkiye-ADB Münbiç Birleşik Müşterek Hava Devriye Faaliyeti (Eylül 2019):

Türk ve ABD helikopterlerinden oluşan dört helikopter SIHA ve İHA'lardan oluşan hava gücü ile Suriye'nin kuzeyindeki PKK/PYD/YPG terör örgütünün faaliyetlerinin havadan tespit edilmesi maksadıyla Akçakale'de kurulan Müşterek Harekat Merkezi kontrolünde Eylül 2019'da yedi defa hava devriyesi icra edilmiştir.²³⁵ Söz konusu devriyeler esnasında bölgedeki terör faaliyetlerinin giderek arttığı, örgütün tahkimat faaliyetlerini genişlettiği iki devletin temsilcileri tarafından yerinde görülmüş, bu faaliyetler Türkiye'nin sınır ötesi harekat talebinin haklılığını ortaya koymuştur.

4.3.3.7. Barış Pınarı Harekatı (9-18 Ekim 2019):

ABD ile birlikte yapılan birleşik müşterek kara ve hava devriyeleri ile Temmuz 2019'da başlayan Güvenli Bölge oluşturulması müzakerelerinin sonuç vermemesi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilen tezkere ile 9 Ekim 2019 tarihinde Barış Pınarı Harekatı başlamıştır. Harekat dokuz gün sürmüş, ABD'nin PKK/PYD/YPG terör örgütünü 30 km. güneye kaydıracağını bildirmesi ve varılan mutabakat sonucunda, Türk Silahlı Kuvvetleri harekatı başarıyla sonuçlandırmıştır.

Harekat boyunca Türkiye'nin güney sınırında bulunan Cizre, İdil, Nusaybin, Akçakale, Ceylanpınar, Suruç, Birecik, Karkamış ilçelerine 1000'den fazla havan ve roket atılmış bu saldırılarda 24 sivil vatandaşımız şehit edilmiş, 187 vatandaşımız yaralanmıştır. 17 Ekim 2019 itibariyle harekatta etkisiz hale getirilen terörist sayısı 702 iken 600'e yakın

²³⁵<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/abd-ile-7-ortak-hava-devriyesi-433151.html>
Tarihi: 12.11.2019)

(Erişim

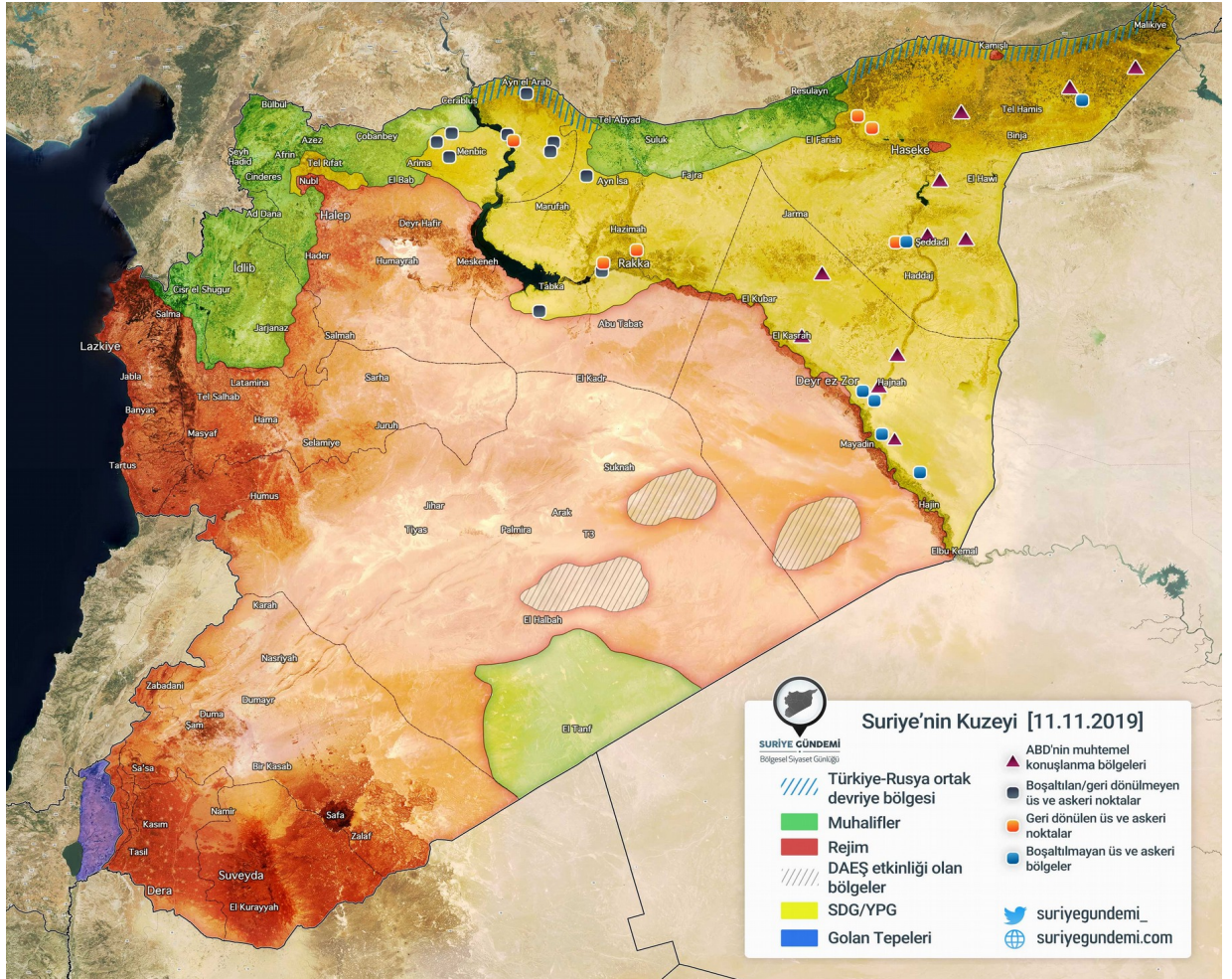
teröristin örgütten firar ettiği tespit edilmiştir.²³⁶ Harekat boyunca 331 mayın, 891 el yapımı patlayıcı etkisiz hale getirilmiş, Resulayn ve Telabyad ilçe merkezleri ile bir belde ve 56 köy terörden arındırılmış ve toplam 2000 kilometrekarelik alan kontrol altına alınmıştır. 22 Ekim’de Rusya ile varılan mutabakat sonunda Fırat Nehri doğusunda Türkiye-Rusya kara devriye faaliyeti yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu harekat bölgede yaşayan tüm etnik, dini unsurların barış içerisinde yaşamaları için güvenli bölgenin tesisini hedeflemekte idi. Bu hedefine ulaşan Türk Silahlı Kuvvetleri halen harekat alanında bulunan sivil nüfusa insani yardım faaliyetlerine devam etmektedir. Barış Pınarı Harekatının bitmesini müteakip daha önce ABD ile yapılan kara devriyesi artık Rusya ile yapılmaya başlamıştır. Bu devriye esnasında Türk konvoyunun geçişleri müzahir halk tarafından araçlar taşlanmak suretiyle protesto edilmektedir. Arazideki PKK/PYD/YPG unsurlarının bir günde rejimin üniformalarını giyerek aynı coğrafyada barınmaları sebebiyle Türkiye’nin sınır güvenliğine yönelik tehditin devam edeceği öngörülmektedir. Harekatın çatışmasızlık safhasında ve sonunda Türk Silahlı Kuvvetlerine yönelik eylemler devam etmiştir.

Suriye’nin kuzeyindeki son durumun gösterildiği Harita-6 Suriye’nin üniter devlet yapısının, Suriye toprak bütünlüğünün parçalanmışlığının haritasıdır. ABD, Rusya ve diğer devletlerin petrol, doğalgaz gibi enerji kaynaklarından pay alma, ticaret yollarını kontrol altında tutma ve olası bir genel savaşta daha geniş bir coğrafyaya yayılmış olarak avantaj kazanma gibi Arap Baharı’ndan sonra daha da somutlaşan menfi isteklerinden ve Suriye’nin zayıflayan devlet otoritesinin bir türlü yeniden tesis edilememesinden dolayı Suriye’nin devlet ve toprak bütünlüğü parçalanmıştır. Tıpkı Irak gibi Suriye’nin de toprak bütünlüğü bütün ülkelerden önce en başta Türkiye için önem arz etmektedir. Çünkü terörün Irak’ta veya Suriye’de genişlemesi Türkiye’nin güvenliğine doğrudan tehdit niteliğindedir. Bu coğrafyada meydana gelen yangından en fazla etkilenen ülke Türkiye’dir. Bu durum Türkiye’nin dolaylı olarak diğer güç unsurları tarafından çevrelendiğini ve hareket sahasının giderek daha da sınırlandırılmaya çalışıldığını ortaya koymaktadır. Gerek devletler, gerekse terör örgütleri gibi devlet dışı silahlı aktörler tarafından Türkiye’nin güvenliğine yöneltilen tehditlerin boyutları ne olursa olsun, Türk Milleti’nin ve O’nun Değerli Ordusunun dik duruşu ve taarruz ruhuyla yurt içinde ve sınır ötesinde icra edilen hareketler bu tehditler karşısında duran en büyük engellerdir. Türkiye’nin otoritesi, üniter devlet yapısı ve hakimiyeti zayıflayan Irak ve Suriye’nin

²³⁶<https://www.trthaber.com/haber/gundem/baris-pinari-harekatinda-702-terorist-etkisiz-hale-getirildi-436374.html> (Erişim Tarihi:12.11.2019)

içine düştüğü karmaşık durumdan ders çıkarması gerekmektedir. Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti'nin başta savunma alanında yaptığı atılımların devam etmesi ve devletin diğer tüm organlarının bir ve beraber olarak azimkarane yürümesi; Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunması, üniter devlet yapısının bekası, Türk Milletinin istikbali ve sınır güvenliğimizin sağlanması açısından hayati öneme sahiptir.

Harita-6: Suriye'nin Kuzeyindeki Son Durum (11 Kasım 2019)²³⁷

²³⁷<http://www.suriyegundemi.com/2019/11/11/fratin-dogusunda-abdnin-yeni-us-bolgeleri/>
Tarihi: 13.11.2019)

(Erişim

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrası dönemde anlaşmazlıkların ve çatışmaların düzeyi, aktörleri değişime uğramaştır. Savaşın doğası hep varolmuş ancak savaşın niteliği bir bukalemun gibi dönem dönem değişiklik göstermiştir. Günümüzde çeşitli savaş nesillerini aynı ortamda karma şekilde gördüğümüz hibrit hareket konsepti giderek yaygınlaşmakta ve çatışmalar hibrit savaş mantığıyla yürütülmektedir.

Terör örgütleri eskiden olduğu gibi kalabalık sayılarla saldırmak yerine az sayıda teröristi eylem bölgesine göndererek canlı bomba, patlayıcı yüklü drone, güdümlü füze, maket uçak gibi riski ve insan kaybı daha az olan silah ve yöntemlerle saldırmaya başlamıştır. Diğer yandan buldukları kentsel alanlarda kilometrelerce yer altı tüneli kazmış, iş makinelerini yoğun bir şekilde kullanarak mevzi, üs bölgesi inşa etmiş, mayın ve el yapımı patlayıcı kullanmaya devam etmiştir. Terör örgütleri aynı hedefe birden fazla patlayıcı yüklü drone ya da maket uçak göndererek havadan filo saldırıları gerçekleştirmeye başlamıştır. Dronların kullanımı dronsavar teknolojisinin üretilmesini gerekli kılmış, Türkiye bu tehditi bertaraf etmek için hızlı bir şekilde yeni teknolojileri üretip kullanmaya başlamıştır. Lazerli dronsavarlar bu kapsamda üretilmeye başlamıştır.

Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) tüm operasyonlarda çok aktif bir şekilde kullanılmaya, hareket alanları 7/24 esasına göre en az bir İHA/SİHA ile desteklenmeye başlanmıştır. Operasyonlarda SİHA/İHA/İKU ile Hava Kuvvetleri işbirliği ön plana çıkmış, karada devam eden çatışmalar havadan keşif, gözetleme, anlık istihbarat akışı ve ateşle desteklenmiş, savaşın mekansal boyutu uzaya doğru genişlemiştir.

Önümüzdeki dönemde yapay zeka teknolojisinin muharebe ortamında daha fazla yer alacağı, insansız kara araçları ya da insansız kara savaşçıları gibi çalışmalarla robotların askeri görevlerde sıklıkla kullanılacağı öngörülmektedir. Bu sebeple, yapay zekanın askeri alanda kullanımı üzerine ileri seviyede yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Terör örgütleri devletler tarafından tarihlerinde hiç olmadıkları kadar desteklenmeye, ülkelerin devlet başkanları sözde örgüt liderleri ile birebir görüşmeye başlamıştır.

Bir diğer husus algı yönetimi konusudur. Algı yönetimi psikolojik tehditlerin bir parçası olarak değerlendirilmekte, bu kapsamda eylemi yapan militanlar tarafından eylem videoları çekilerek ya da montajlanarak başka zamanda ve yerde çekilmiş gibi gösterildiği ya da bir film sahnesinde yer almış görüntülerin gerçek operasyon görüntüleri gibi

kullanılmaya çalışıldığı tecrübe edilmiştir. Mücadelenin sadece şiddet yönetimi olmadığı; cephe gerisindekilerin ekonomik, psikolojik, sosyal, teknolojik ve özellikle politik gelişmeleri milli menfaatlere uygun şekilde yönetmelerinin önemi bir kez daha ispatlanmıştır.

Bir harekatı icra ederken bilgilerin yönetimi, toplumun aydınlatılması, devlet mekanizmasının en üst seviyede birbirleri arasındaki iletişim yöntem ve tekniğinin geliştirilmesini kapsayan stratejik iletişimin önemi artarak devam etmektedir.

Geleceğin muharebe ortamının daha da karmaşık hale geleceği, uydu sistemlerinin kullanımının yaygınlaşacağı, haberleşme sistemlerinin daha gelişmiş ve ileri teknolojiden istifade ile üretileceği, uzun menzilli füzelerin, güdümlü tanksavar silahlarının, insansız hava araçları gibi insansız kara araçlarının da kullanımının artacağı, çatışmaların kırsal alanda ve kentsel alanda devam edeceği, meskun mahallerde muharebenin öneminin artacağı, kitle imha silahları geliştiren ülkelerin yarattığı tehditin artarak devam edeceği değerlendirilmektedir.

Öngörülen bu tehditlerin gerçekleşmeden bertaraf edilebilmesi maksadıyla Türkiye'nin mevcut savunma hamlelerini daha da ileriye taşınması, öngörülü bir yaklaşım izleyerek hiçbir tehdit karşısında hazırlıksız yakalanmaması, ülkenin güvenliği açısından hayati öneme sahiptir.

Geçen zaman tehdit, risk ve çatışma konularında kendisini sürekli geliştirirken, kalıcı barış konusunda maalesef bir çözüm üretememiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde meydana gelen iç savaşların ve bölgesel çatışmaların siyasi ve askeri hedeflerinin belirgin olmadığı Ortadoğu'da ABD ve Rusya'nın çatışmaların yürütülmesini özel askeri şirketlere ve bu şirketlerin kontrolündeki terör örgütlerine bıraktığı görülmüştür.

ABD bölge devletlerine yönelik ekonomik yaptırım uygulamalarına devam etmektedir. ABD'nin Irak'ta Musul harekatı, Suriye'de ise yine DAESH'e karşı yürütülen silahlı çatışmalara yönelik olarak PKK/YPG'ye yapmış olduğu binlerce tırlık askeri yardımı bölgedeki şiddetin seviyesinin giderek artacağını göstermektedir. DAESH'e karşı desteklediği belirtilen YPG/PYD'nin DAESH'ten çok Türkiye'ye zarar vermeye çalıştığı ortadadır. ABD, devlet dışı aktörleri devletleştirmeye çalışarak bölgedeki kontrolünü artırmaya çalışmaktadır.

Türkiye-ABD ilişkilerinde yakın dönemde Türkiye'nin aleyhine gelişebilecek koşullar fazlasıyla oluşmuştur. Büyük Ortadoğu Projesi, Irak ve Suriye'nin kuzeyinde oluşturulmak istenen terör koridoru; Fırat Kalkanı Harekatı, Zeytin Dalı Harekatı ve Barış

Pınarı Harekatı ile engellenmiştir. ABD ve Rusya'nın devlet dışı silahlı aktörlere olan destekleri, bölgesel hakimiyet mücadelesinin bir göstergesidir ve Türkiye'nin milli güvenliğine doğrudan tehdit niteliğindedir.

Türkiye-Rusya ilişkileri uçak krizi ile bir dönem gerginleşmiş, ancak yoğun diplomasi sayesinde tekrar normalleşmeye başlamıştır. Suriye'nin kuzeyinde icra edilmeye başlayan Türk-Rus müşterek kara devriyesi faaliyeti ile askeri ilişkiler geliştirilmektedir. Ancak Türk-Rus müşterek devriyelerinin sonuç alınamayan Türk-ABD kara devriyelerine benzemesi ihtimaline karşı öngörülü olmak gerekmekte ve alternatif seçeneklere karşı hazırlık yapılmalıdır. Ortadoğu'da meydana gelen askeri gelişmeler ışığında her ne kadar devlet dışı silahlı aktörler kapalı ya da alenen devlet niteliğindeki aktörlerin bölgesel vekilliğini yapıyor olsalar da, geleneksel güvenlik çalışmalarının ve uluslararası ilişkilerin ana aktörleri hâlâ ulus devletlerdir. Devletlerin önemli görevlerinden biri sınırlarının ve vatandaşlarının güvenliğini sağlamaktır. Bu yüzden ulus devletler kendilerine yönelik tehditleri başka coğrafyalardan kaynaklanıyor olsa da uluslararası hukuka uygun olarak bertaraf edebilmelidir.

Dış güçler; ticaret yolları, doğalgaz ve petrol gibi önemli enerji kaynaklarına hakimiyet sağlayarak coğrafyamızda söz sahibi olmak istemektedirler. Bu yüzden devlet niteliğindeki aktörler ile vekil konumundaki devlet dışı aktörler Türkiye'yi insan haklarını ihlal eden, orantısız güç kullanan kurlsız bir devletmiş gibi göstermeye çalışarak dünya kamuoyunu olumsuz yönde etkilemeye çalışmaktadırlar.

Irak'ta devlet otoritesinin ABD müdahalelerinden sonra zayıflaması sebebiyle Irak coğrafyasının büyük bir kısmı terör coğrafyası haline gelmiştir. 1991'den günümüze Irak coğrafyasından Türkiye'nin güvenliğine olan tehditlerin terör odaklıdır. Terör eylemlerindeki uygulama biçimi, kullanılan teknoloji, örgütlerin eylem gruplarında yer alan terorist sayıları zamanla değişmiş; terör örgütleri bomba yüklü araçlar, canlı bombalar ve dronlar ile eylem yapar hale gelmiştir. Peşmergeler, eğitim-donat programında eğitilmiş, icra edilen harekatlarda aktif rol almışlardır. Terörle mücadele tarihimizde 1990'lı yıllarda peşmergelerin bazı gruplarının PKK ile işbirliği yapması sonucu operasyonlardan istenen sonuçların alınmadığı örnekler mevcuttur. Türkiye kendisine yöneltilen tehditleri doğduğu yerde boğmak maksadıyla pek çok defa sınır ötesinde kara ve hava harekatları icra etmiş ve askeri kapasitesini her geçen gün geliştirmiştir.

Suriye İç Savaşı, başlangıcı ile birlikte Türkiye açısından birçok güvenlik probleminin ortaya çıkmasına neden olmuş, Türkiye'nin yurt içinde ve sınır ötesinde icra

ettiği operasyonların genişleyerek devam etmesini gerekli kılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti menfur darbe girişiminin yaşandığı 2016 yılından itibaren Suriye’de meydana gelen olaylara önleyici olarak yaklaşmış, eğittiği Suriye Milli Ordusu ile birlikte icra ettiği üç kritik harekât ile bölge halkının huzur ve refahı ile sınır güvenliğimiz kapsamında gerektiğinde sert gücü kullanabileceğini göstermiştir. Bunun yanında Suriye iç savaşından kaçan Suriyelileri geçici olarak koruma altına almıştır. Suriye’nin kuzeyinde tesis edilen güvenli bölgede halkın yaşam şartları iyileştirildikçe, sığınmacılar Suriye’ye geri gönderilmiştir. Bu faaliyet halen devam etmektedir.

Önümüzdeki dönemde Türkiye’nin, Suriye İç Savaşı’nın sona erdirilmesinde belirleyici aktör olacağı değerlendirilmektedir.

Misak-ı Milli hedeflerimiz ile Rusya ve Amerika’nın Ortadoğu’daki hedefleri karşı karşıya gelmesi ihtimalinde bölgedeki belirsizliğin daha da karmaşık bir hal alacağı öngörülmektedir. Türkiye’nin güneyinde oluşturulmak istenen terör koridorunun önünde doğal bir engel gibi duran Hatay’ın 1939 yılında Türkiye’nin sınırlarına dahil edilerek Doğu Akdeniz’in doğu yan emniyetinin alınmış olması, Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK’ün ileri görüşlülüğünün günümüze yansımalarıdır. Gerek Irak’ın kuzeyinde icra edilen Pençe Harekatı ve diğer kararlılık operasyonlarında, gerekse Suriye’nin kuzeyinde icra edilen Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Harekatı ve Barış Pınarı Harekatlarında gösterilen başarılar sayesinde Fırat Nehrinin doğusuna ve Kandil bölgesine harekat icra edebilecek imkan ve kabiliyetlere sahip bir Ordu-Millet olduğumuz bir kez daha ilan edilmiştir.

Türkiye’nin hareket tarzları, ABD ve Rusya tarafından her geçen gün sınırlandırılmaya çalışılmaktadır. Irak ve Suriye’nin kuzeyindeki yeni oluşumlar çok iyi hesaplanmalıdır. Bu kapsamda; Türkiye’nin üniter devlet yapısı, milli menfaatleri ile ulusal sınırlarının korunması ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmelidir. Birgün Türkiye’nin, terör örgütlerinin de bulunduğu hibrit hareket ortamında ABD ve Rusya’dan birisi veya ikisi ile aynı anda karşı karşıya kalabileceği unutulmamalı ve Türkiye’nin milli gücünü artırma, askeri kapasitesini genişletme çalışmaları hızla devam etmelidir.

I. Kitaplar

- ALAN, Engin, **Terör-PKK 40 Yıllık İhanet**, Bilgi Yayınevi, 5.b., Ankara 2016.
- _____, **Ruh İkizleri, Büyük Ortadoğu Projesi, Büyük İsrail Projesi ve Türkiye**, Bilgi Yayınevi, 2.b., Ekim 2018
- ALTUĞ, Yılmaz **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, 1.b., İstanbul, 1995.
- ARI, Tayyar, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Cilt-2**, Alfa Akademi Basımevi, Bursa, Eylül 2017.
- ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınevi, 12.b., İstanbul, 2005.
- AVCI, Cenk, **Çanakkale Cephesi'nde Hava Savaşları**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, 2009.
- BAYRAKTAR, Gökhan, **Siber Savaş ve Ulusal Güvenlik Stratejisi**, Yeni Yüzyıl Yayınları, İstanbul 2015.
- BİLA, Fikret, **Komutanlar Cephesi**, Detay Yayıncılık, 1.b., İstanbul, Kasım 2007.
- CLAUSEWITZ, Carl Von, **Savaş Üzerine**, Eriş Yayınları, 2003.
- ÇEÇEN, Anıl, **Türkiye ve Ortadoğu**, Destek Yayınları, Ekim 2018.
- ÇONA, Ömer **Vekalet Savaşları: Suriye Krizinde Uluslararası Güç Mücadelesi**, 1.b. Nobel Bilimsel Eserler, Eylül 2018.
- DEDEOĞLU, Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, 4. b., Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul, 2018.
- DEMİR, Enes, **Fırat Kalkanı Harekatı**, 1.b., Flipper Yayıncılık, İstanbul, Haziran 2019.
- _____, **Zeytin Dalı Harekatı**, 1.b., Flipper Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2018.
- DEMİRAY, Kemal, **Temel Türkçe Sözlük**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1988.
- ESLEN, Nejat, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- FRIEDMAN, George, Meredith Friedman, **Savaşın Geleceği**, Pegasus Yayınları, 1.b., İstanbul, Nisan 2015.
- GELVIN, James L, **Modern Ortadoğu Tarihi**, Timaş Yayınevi, İstanbul, Şubat 2016 .
- GÜLER, Ali, **Türklüğün Kanayan Yarısı Güney, Irak ve Suriye Türkleri**, Halk Kitabevi, 2017.
- GÜLER, Rıza, **Stratejik İletişim; Güvenlik Odaklı Algı Yönetimi Paradigmaları**, Karakum Yayınevi, Mart 2018.
- GÜLLER, Mehmet Ali, **Suriye'nin Sevri, Amerikan Koridoru**, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ocak 2016.
- HALE, William, **Turkish Foreign Policy Since 1774**, 3.b, ABD, 2013.
- HART, Little, **Strategy**, Meridian Books, ABD, 1967.
- İLHAN, Suat, **Harp Yönetimi ve Atatürk**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.
- KEPSUTLU, Benan, **Amerika'nın Ortadoğu Politikası**, İnkılap Yayınevi, Mart 2016.
- KUMKALE, Tahir Tamer, **Asimetrik Savaş**, Eti Yayıncılık, İstanbul, 1.b., 2009.

- MACHIAVELLI, Niccolo, **Prens**, Çev.Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul, 1998.
- MAHALLİ, Hüsnü, **Ortadoğu’da Diktatörler**, Destek Yayınları, İstanbul, Kasım 2017.
- MİLLİ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ, **Strateji ve Güvenlik Ders Notu**, İstanbul, 2018.
- ORAN, Baskın, **Kalkık Horoz ,Çekiç Güç ve Kürt Devleti**, Ankara, 2. b., 1998.
- ÖZBEK, Osman, **Türkiye’nin Karanlık Yılları** Alibi Yayıncılık, 2. b, Ankara, 2016.
- ÖZDAĞ Ümit (Ed), **Milli Güvenlik Teorisi**, 1. b., Kripto Yayınları, Ankara, 2015.
- _____, **PKK Terörü Neden Bitmedi, Nasıl Biter?**, Kripto Yayınları, 4.b., Şubat 2009.
- _____, **Türk Ordusunun Kuzey Irak Operasyonları**, Kripto Yayınları, 1.b., Ankara, Haziran 2018.
- ÖZTÜRK, Saygı, **Sınır ötesi Savaşın Kurmay Günlüğü**, Doğan Kitap, 5. b., Ocak 2018.
- PAMUKOĞLU, Osman, **Unutulanlar Dışında Yeni Bir Şey Yok, Hakkari ve Kuzey Irak Dağlarındaki Askerler**, Harmoni Yayıncılık, 4. b., İstanbul, Aralık 2003.
- SARIZEYBEK, Erdal, **Şemdinli’de Sınırı Aşmak**, 4.b., Ümit Yayıncılık, Ankara, 2006.
- SAYIN, Ümit, **Gizli Örgütler: 11 Eylül ve Büyük Ortadoğu Projesi**, Neden Yayınevi, İstanbul 2006.
- SEREN, Merve, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, Orion Kitabevi, 1.b, Ocak 2017.
- SİLAHÇIOĞLU, Doğu, **Kuşatılmış Türkiye**, Günizi Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2006.
- TOPUR, Tuncer, **Milli Güvenlik ve Türkiye**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005.
- TZU, Sun, **Savaş Sanatı**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 5.b., 2008.
- YALÇINKAYA, Haldun, **Savaş**, Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı, İmge Y., İstanbul, Ocak 2008.
- YAVUZ, Ahmet, **Vesayet Savaşları**, Kırmızı Kedi Yayınevi, Ağustos 2017.
- YAVUZ, Celalettin, Ümit Özdağ (Ed), **Strateji ve Güç Kullanma, Milli Güvenlik Teorisi**, 1. b., Kripto Yayınları, Ankara, 2015.
- YEŞİLTAŞ, Murat, Burhanettin Duran, **Devlet Dışı Silahlı Aktörler**, SETA Kitapları 42, 1.b., İstanbul, Aralık 2018.

II. Makaleler

- AÇIKMEŞE, Sinem Akgül, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 8, Sayı 30, Yaz 2011.
- AĞIR, Bülent Sarper, “Rethinking Security in the Balkans: The Concept of Weak State and its Implications for Regional Security”, **Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2009/2**.
- AKUTAY, Sercan Semih Akutay, Davut Ateş, “Türkiye’nin Sınır ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVII, Y.2013, Sa.3.

- ASLAN, M. Yasin “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Uluslararası Askerî Müdahalelerde Görevlendirilmesinin İç Hukuktaki Dayanakları”, **Ankara Barosu Dergisi**, 06.10.2015 <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-3/06.pdf> (Erişim Tarihi: 22.09.2019).
- ASLAN, Murat, “Türkiye’nin Terörizmle Mücadelesi: Pençe Harekatı”, **SETA Analiz Yayınları**, Sayı:289, Temmuz 2019.
- BALCI, Ali, Tuncay Kardeş, “Türkiye’nin İsrail ile İlişkilerinin Değişen Dinamikleri: Bir ‘Güvenlikleştirme’ Analizi”, **Ortadoğu Yıllığı** 2012 https://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/17_balci_kardas_2012.pdf (Erişim Tarihi: 17.09.2019).
- DALGIÇ, Levent, “PKK - Suriye İlişkileri”, **Ortadoğu Analizi**, Beta Yayınları, 2014 İstanbul, http://tr.sputniknews.com/analiz/201811221036280646-abd-suriye-gozlem-noktaları_kurma-plani-turkiye-ypg/ (Erişim Tarihi: 22.12.2018).
- DALGIÇ, Levent, “PKK - Suriye İlişkileri”, **Ortadoğu Analizi**, **Beta Yayınları**, İstanbul, 2014 .
- DEMİR, Hakan, “Irak’ta Petrol Mücadelesi”, **ORSAM Rapor No:103**, Ocak 2012.
- DUMAN, Bilgay, “ Irak’ın Dengesini Bozan Oluşum : Haşdi Şabi”, **ORSAM Yayınları**, 26.10.2016, <https://orsam.org.tr/tr/irak-in-dengesini-bozan-olusum-hasdi-sabi/> (Erişim Tarihi:19.10.2019).
- FAIRCLOUGH, Graham, “Tank, Fare ve Rekabetçi Pazar: Hibrit Savaşa Yeni Bir Bakış”, **Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş**, Milli Savunma Üniversitesi Basımevi, 2018.
- İŞYAR, Ömer Göksel, “Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri”, **Akademik Bakış**, Cilt 2, Sayı 3 Kış 2008.
- KEMİKSİZ, Neşe, “**Büyük Ortadoğu Projesi ve Arap Baharı**”, <http://www.ankaenstitusu.com/buyukortadogu-projesi-ve-arap-bahari> / (Erişim Tarihi: 23.12.2018).
- KOMS, Stephen W. and Joshua E. Kastenber, “Georgia’s Cyber Left Hook”, **Army War College Carlisle Barracks Pa Strategic Studies Institute, Defence Technical Information Center**”, Temmuz 2009.
- KORKMAZ, Sertaç Canalp, “Meskun Mahal Muharebesini Anlamak”, **ORSAM Yayınları, Rapor No:2**, Ekim 2018 .
- KÖNİ, Hasan, “Türk Dış Politikası 1991-2014”, **Milli Güvenlik Teorisi**, Ümit Özdağ (Ed.), 1.b., Ankara, Kasım 2005.
- KÜÇÜKŞAHİN, Ahmet, Tamer Akkan, “**Değişen Güvenlik Algulamaları Işığında Tehdit ve Asimetrik Tehdit**” www.dergipark.ulakbim.gov.tr/guvenlikstrtrj/article/view/5000098933 (Erişim Tarihi:12.05.2019).
- LIND, William S, “Understanding Fourth Generation War”, **Military Review**, September-October 2004.

_____ “The Changing Face of War: Into the Fourth Generation”, **Marine Corps Gazette**, Ekim 1989.

MACK, Andrew, “**Why Big Nations Lose Small Wars: Asymmetric Conflict**”, www.cambridge.org/core. (Erişim Tarihi: 21.01.2019).

NISAR, Maaz, (Pakistan Ordusunda Görevli Yarbay), “5GW & Hybrid W. Implications and Response Options”, **Brezilya, Escola De Comando E-Estado (Komando Okulu) Yayını**.

ORHAN, Oytun, “Zeytin Dalı Harekâtı Sonrası Afrin”, **ORSAM Yayınları**, Ankara, 2018.

ÖĞÜN, Mehmet Nesip, “Siber Güvenliğin Milli Güvenlik Açısından Önemi ve Alınabilecek Tedbirler”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi** Yıl: 9 Sayı: 18.

ÖZCAN, Nihat Ali, “Kim Bu Dağdakiler”, **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)**, Araştırma, 10 Şubat 2012, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1335350447-4.Kim_Bu_Dagdakiler.pdf (Erişim Tarihi:01.11.2019).

ÖZKAN, Selim Hilmi, “Telafer’in Stratejik Önemi ve Türkmenler”, **T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Avrasya Etütleri**, 36/2009-2.

PRIMMERMAN, C.A., “Thoughts on the Meaning of Aymmetric Threats”, **Massachusetts Institute of Technology Lincoln Laboratory**, 8.03.2006, www.researchgate.net/publication/235141351 (Erişim Tarihi:10.05.2019).

SANDIKLI, Atilla, “Şemdinli’de Ne Oldu?”, **Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)**, 29 Eylül 2012, <http://www.bilgesam.org/incele/1204/-semdinli'de-ne-oldu/#.XcitIdIzbIV> (Erişim Tarihi:27.10.2019).

SEMERCİOĞLU, Harun, “Machiavelli’nin Perspektifinden Bugünün Uluslararası İlişkileri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 9, 2016.

SEREN, Merve, “ABD Ulusal Güvenlik ve Strateji Belgesi”, **Thinktech STM Teknolojik Düşünce Merkezi Trend Analizi**, Şubat 2018.

SERİNKEN, Mustafa, Selda Sayın Kutlu, “Biyoterörizm ve Şarbon”, **Türkiye Acil Tıp Dergisi**, Aralık 2009.

SINGER, Peter Warren, “Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry”, **Cornwell University Press**, 2004, https://books.google.so/books?id=VyIl3fdeadIC&pg=PA88&hl=tr&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false.

STONE, Marianne, “Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis”, Security Discussion Papers Series- 1, **Columbia University, School of International and Public Affairs – New York, USA, 2009**, http://geest.msh-paris.fr/IMG/pdf/Security_for_Buzan.mp3.pdf (Erişim Tarihi: 13.09.2019).

SUDHIR M.R., “Asymmetric War: A Conceptual Understanding”, **CLAW’s Journal**, Summer 2008, https://www.claws.in.journals_doc/742067376MBSushir.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2019).

YALÇINKAYA, Haldun, “Birinci Yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 2178 Sayılı Kararı ve Yabancı Terörist Savaşçılar”, **Ortadoğu Analiz Dergisi, Eylül-Ekim 2015 Cilt: 7 Sayı: 70.**

_____, “Yabancı Terörist Savaşçılara Karşı Uluslararası İşbirliği: Türkiye'nin Tecrübesi”, **ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi No:22**, 2015.

_____, “İŞİD’in Yabancı Savaşçıları ve Yarattığı Tehdit, Rapor No: 210”, **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)**, Ankara, Haziran 2017.

_____, “Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar”, www.dergipark.org.tr. (Erişim Tarihi:10.05.2019).

_____, “Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** 61, 2015

III. Tezler

BARAN, Taha, **Türkiye’de Güvenlik Söyleminin Kuruluşu: TBMM Tutanakları Üzerinden Bir İnceleme (1978-2002)**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2018.

GENÇ, Yusuf Mutlu, **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Güvenliğin Özelleştirilmesi ve Özel Askeri Şirketler**, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

GÜNER, A.Umut, **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Değişen Güvenlik Algılamaları ve Bir Güvenlik Sorunu Olarak Başarısız Devletler**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya ,2008.

GÜRSOY, Barış, **Soğuk Savaş Sonrasında Çok Yönlü Tehdit Algılamaları: Asimetrik Tehdit**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004.

KAYILI, Ali Gökhan, **Irak Türkmenleri 1921-2005**, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

IV. İnternet Kaynakları

<https://www.mgk.gov.tr/index.php/milli-guvenlik-kurulu/genel-bilgi> (Erişim: 05.05.2019).

<https://www.mgk.gov.tr/index.php/milli-guvenlik-kurulu/mgk-uyeleri> (Erişim tarihi: 05.05.2019)

<http://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 05.05.2019).

www.dtra.mil/About/ (Erişim Tarihi: 11.05.2019).

www.hurriyet.com.tr/gundem/her-sey-atilla-pasanin-gozdagi-ile-basladi-39047611 (Erişim Tarihi: 08.06.2019).

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim Tarihi: 22.12.2018).

<https://sputniknews.com/turkiye/201511241019216204-turkiye-suriye-askeri-ucak-rusya/> (Erişim Tarihi: 05.06.2019).

www.hurriyet.com.tr/gundem/suriye-siniri-akilli-sistemle-daha-guvenli-41073694

(Erişim Tarihi: 08.06.2019).

<https://trguvenlikportali.com/videolar/guvenlik-konusmalari/page/5/> (Erişim Tarihi: 18.09.2019).

<http://www.sharework.net/www/cuny-gc/intl-politics/systems-approach-intl-politics.pdf>

(Erişim Tarihi: 12.09.2019).

<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/abd-ile-7-ortak-hava-devriyesi-433151.html> (Erişim Tarihi: 12.11.2019).

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/baris-pinari-harekatinda-702-terorist-etkisiz-hale-getirildi-436374.html> (Erişim Tarihi: 12.11.2019).

<http://www.suriyegundemi.com/2019/11/11/firatin-dogusunda-abdnin-yeni-us-bolgeleri/> (Erişim Tarihi: 13.11.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-turk-askeri-idlibde-ozel-kuvvetler-komando-girdi-40608845> (Erişim Tarihi:12.11.2019).

www.hurriyet.com.tr/gundem/suriye-siniri-akilli-sistemle-daha-guvenli-41073694 (Erişim Tarihi: 08.06.2019).

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim Tarihi: 22.12.2018).

<http://www.ankaenstitusu.com/buyukortadogu-projesi-ve-arap-bahari/> (Erişim Tarihi: 23.12.2018).

<http://www.basnews.com/index.php/tr/news/middle-east/550581> (Erişim Tarihi: 13.11.2019).

http://tr.sputniknews.com/analiz/201811221036280646-abd-suriye-gozlem-noktaları_kurma-plani-turkiye-ypg/ (Erişim Tarihi: 22.12.2018).

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/06/23/suriye-turk-jetini-vurdu> (Erişim Tarihi:12.11.2019).

<https://sputniknews.com/turkiye/201511241019216204-turkiye-suriye-askeri-ucak-rusya/> (Erişim Tarihi:05.06.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-hatay-samandagi-ilcesi-yakinina-suriye-rejimine-ait-savas-ucagi-dustu-40384739> (Erişim Tarihi:05.11.2019).

www.hurriyet.com.tr/gundem/her-sey-atilla-pasanin-gozdagi-ile-basladi-39047611 (Erişim Tarihi:08.06.2019).

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kiran-operasyonlarında-116-terorist-etkisiz-hale-getirildi/1643650> (Erişim Tarihi:14.11.2019).

<https://www.aydinlik.com.tr/turkiye/2017-mayis/pkk-nin-kato-cephaneligi> (Erişim Tarihi:14.11.2019).

<https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/pkk-operasyonlarinin-bilancosu-1131227/> (Erişim Tarihi:01.11.2019).

<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/bir-yilda-532-sehit-verdik-138996h.htm> (Erişim Tarihi:01.11.2019).

Anka Enstitüsü, “Antlaşmalar, Konferanslar” http://ankaenstitusu.com/wp-content/uploads/2016/06/Antla%C5%9Fmalar_Konferanslar.pdf (Erişim Tarihi:10.10.2019)

<https://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1035.pdf> (Erişim Tarihi: 01.11.2019).

<http://www.haber7.com/guncel/haber/776398-toplam-kac-bin-pkkli-var-abd-acikladi> (Erişim Tarihi: 25.10.2019).

<http://www.bdex.eb.mil.br/jspui/bitstream/123456789/2827/1/MO%200023%20-%20MAAZ.pdf> (Erişim Tarihi: 05.10.2019).

<http://www.bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/turkiyenano.pdf> (Erişim Tarihi: 08.10.2019).

<https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/tskdan-avas-in-basyan-ve-zap-bolgelerine-hava-harekati-1913952/> (Erişim Tarihi: 02.11.2019).

<https://www.cnnturk.com/turkiye/zapa-hava-operasyonu-16-pkkli-olduruldu> (Erişim Tarihi: 03.11.2019).

<http://www.gunes.com/gundem/tsk-k-irak-hakurka-hava-harekatinda-17-terorist-olduruldu-837237> (Erişim Tarihi: 05.11.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kuzey-irakta-23-km-pkk-kamplarına-askeri-us-40846493> (Erişim Tarihi: 03.11.2019).

www.dtra.mil/About/ (Erişim Tarihi: 11.05.2019).

<https://www.mgk.gov.tr/index.php/milli-guvenlik-kurulu/genel-bilgi> (Erişim: 05.05.2019).

<https://www.mgk.gov.tr/index.php/kurumsal/diger-ulkelerdeki-benzer-kuruluslar> (Erişim Tarihi: 11.09.2019).

<http://www.atam.gov.tr/nutuk/yeterince-hazirlanmis-olmasi-gereken-uc-vasita-ic-ve-dis-cephelerimiz> (Erişim Tarihi: 25.09.2019).

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/651179> (Erişim Tarihi:25.09.2019).

<https://iatamer.com/hitlerin-komandos-u-otto-skorzeny/> (Erişim Tarihi: 25.09.2019).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf> (Erişim Tarihi: 19.09.2019).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi:19.09.2019).

<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kuresel-askeri-harcamalar-2018de-1-8-trilyon-dolar-ula-sti/1465042> (Erişim Tarihi:02.10.2019).

https://www.ntv.com.tr/dunya/nukleer-silahlari-yasaklayan-anlasma-bmde-kabul-edildi,mBE1f7y0H0aKt_32vn19lw?_ref=infinite (Erişim Tarihi:02.10.2019).

https://pdfs.semanticscholar.org/2fd5/41a48abb544e1cd8dde7bdbc1fd8634b623d.pdf?_ga=2.93776987.774265153.1570383344-1428779049.1570383344 (Erişim Tarihi: 03.10.2019).

ORSAM, İnfografik, 12 Aralık 2018. <https://twitter.com/orsamtr/status/1072826271783182337> (Erişim Tarihi: 01.10.2019).

https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/04/crt_2017.pdf (Erişim Tarihi: 01.10.2019).

https://www.un.org/sc/ctc/wpcontent/uploads/2019/06/ctc_cted_fact_sheet_designed_ffs_updated_15_november_2018.pdf (Erişim Tarihi: 30.09.2016).

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140924_bm_tasari (Erişim Tarihi: 01.10.2019).

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yabanci-terorist-savascilarla-mucadelesi.tr.mfa

(Erişim Tarihi: 01.10.2019).

https://www.ntv.com.tr/turkiye/msb-pence-harekatinda-111-terorist-etkisiz-hale-getirildi-yeni-safhaya-basladi_Dxfl8tiWpEqQ6gWIwpy08g (Erişim Tarihi:13.11.2019).

<https://docplayer.biz.tr/23533855-Sykes-picot-un-100-yilinda-orta-dogu-nun-siyasi-gelecegine-iliskin-yeni-harita-tartismalari-birol-akgun-rapor.html> Erişim Tarihi: 11.10.2019).

https://www.academia.edu/19620445/Birinci_K%C3%B6rfez_Sava%C5%9F%C4%B1_Sonras%C4%B1_Irak_tan_T%C3%BCrkiye_ye_G%C3%B6%C3%A7_ve_Sonu%C3%A7lar%C4%B1 (Erişim Tarihi: 19.09.2019).

<https://www.techarp.com/cybersecurity/2019-symantec-istr-highlights/> 25 Şubat 2019, (Erişim Tarihi:20.09.2019).

T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi

<https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/siber-guvenlik/2016-2019guvenlik.pdf> (Erişim

Tarihi:20.09.2019).

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/arap-ulkeleriyle-israilin-son-savasi-yom-kippur/1274291> (Erişim Tarihi:19.09.2019).

Gökhan Kavak, “Birinci Körfez Savaşı Sonucu Irak’tan Türkiye’ye Göç ve Sonuçları”, **İkinci Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler**

Kitap:https://www.academia.edu/19620445/Birinci_K%C3%B6rfez_Sava%C5%9F%C4%B1_Sonras%C4%B1_Irak_tan_T%C3%BCrkiye_ye_G%C3%B6%C3%A7_ve_Sonu%C3%A7lar%C4%B1 (Erişim Tarihi: 09.10.2019).

21’inci Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Editörü, “Kapsama Alanı Genişleyen Bir Trend: Asimetrik Tehdit”, 1 Haziran 2011, <https://21yyte.org/tr/merkezler/kapsama-alani-genisleyen-bir-trend-asimetrik-tehdit> (Erişim Tarihi:18.09.2019).

<http://ankaenstitusu.com/abdnin-suriyedeki-uslari> (Erişim Tarihi:15.11.2018)

V. Sözlü Açıklamalar:

Banu Baybars Hawsk’ın Güvenlik Portalı’na yaptığı açıklamalar, “ **Terör, Güvenlik ve Medya Üçgeni**”, Kadir Has Üniversitesi, Güvenlik Konuşmaları,

<https://trguvenlikportali.com/videolar/guvenlik-konusmalari/page/4/> (Erişim Tarihi: 17.09.2019).

Haldun Yalçınkaya'nın Habertürk'e yaptığı açıklamalar: <https://t24.com.tr/haber/twitterda-turkce-konusan-isis-destekcilerinin-profilini-yaziyorlar-ne-zaman-harekete-geciyorlar,361183> (Erişim Tarihi: 01.10.2019).

Kan Uykusu Belgesi, <https://stratejikoperasyon.files.wordpress.com/2014/05/serdar-akinan-kan-uykusu.pdf> (Erişim Tarihi 09.09.2019).

T.X.Hammes, "How Did You Apply 4th Generation of Warfare to Your Work?", **Centre Of Strategic & International Studies**, <https://www.youtube.com/watch?v=tdl-IH6QIss> (Erişim Tarihi: 03.10.2019).<http://blog.milliyet.com.tr/24-mayis-1993-bingol-katliami-33-sehit/Blog/?BlogNo=194244> (Erişim Tarihi: 25.10.2019).

Willim Lind'in açıklamaları, **Fouth Generation Warfare And The End Of Westphalian Order**, <https://www.youtube.com/watch?v=oA13akwRFBc> (Erişim Tarihi: 03.10.2019).

